İnfak ve Zarâfet

Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
Kitap No: 42

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İskenderoğlu
Veli Koç

İnfak ve Zarâfet

Sadaka Taşlarının
Mimarî ve Kültürel Hususiyetleri

Şemsettin Şeker
Mustafa Yılmaz

Fotoğraflar
Mustafa Yılmaz

Kapak İllüstrasyonu
İsmail Küçük

ISBN 978-975-2485-05-1
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 20640

1. Baskı
İstanbul, Kasım 2017

Kitap Tasarım **Salih Pulcu**
Tasarım Uygulama **Recep Önder**

Baskı-Cilt **Seçil Ofset**
Yüzyıl Mahallesi Mas-Sit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İstanbul
Sertifika No: 12068

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

444 1984
zeytinburnu.istanbul

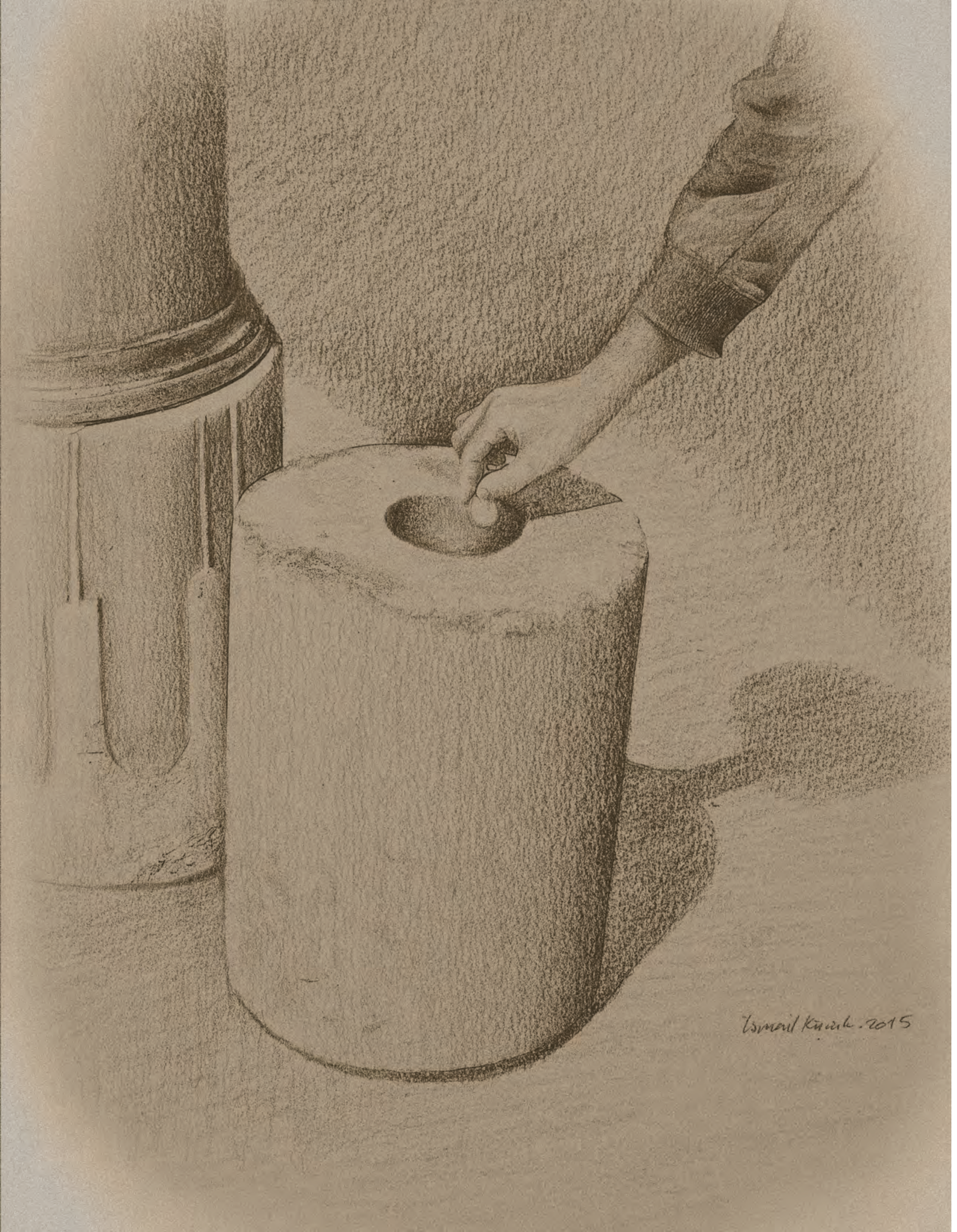

İnfak ve Zarâfet

Sadaka Taşlarının Mimarî ve Kültürel Hususiyetleri

Şemsettin Şeker
Mustafa Yılmaz

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ

İsmail Küçük . 2015

Takdim

İnsan, önemli hadiseler karşısında tavır alışlarından gündelik hayatın basit akışı sırasındaki tercihlerine kadar her haliyle kendini, kim olduğunu hem beyan hem de inşa eder. Toplumlar da öyledir. Asırlarca inanç sistemleri ve geleneklerle yoğrulan ve biçimlenen bu tercihler, o toplumun değerler sistemini yani medeniyet tasavvurlarını da ortaya koyar. Osmanlı Devleti, kurulduğu günden bu yana merkezinde İslâm'ın olduğu bir medeniyet tasavvuru inşa etmiş ve bu tasavvuru bütün dünyaya teklif etmiştir. Osmanlı devleti ve toplumu, insanı merkeze alan bir vakıf medeniyetidir. Daha iyi bir dünya, daha iyi bir insanlık için Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber Efendimiz'in buyruklarıyla ferman hükmünü alan iyilik, cömertlik, yardımlaşma gibi güzel hasletlerin aracı olarak çeşitli uygulamalar görülmüştür. Şahsî çabaların yanında cami, tekke, zâviye, hastane, han, hamam, kervansaray, misafirhâne, imârethâne gibi kurumlarla ihtiyaç sahibi kimselerin yardımına koşulmuş, İslâm coğrafyasında bir yardımlaşma ağı oluşturulmuştur. Bütün bu kurumlar aracılığıyla iyilik ve cömertlik yaygınlaşmış, gönülden gönüle köprüler kurulmuştur. Bugün de Türkiye, tarihî misyonuna uygun olarak devletiyle, milletiyle, yardım kuruluşlarıyla coğrafyamızın savrulan insanlarına yardım elini uzatmaya devam ediyor. Bütün bu faaliyetler esasen millet olarak yeniden ayağa kalkacağımız günlerin muştusu hüviyetindedir.

Elinizdeki emek mahsulü eserin mevzuunu teşkil eden sadaka taşları da bu yardımlaşma faaliyetlerinin büyük bir incelik ve zarâfete dönüşmüş şeklidir. Selçuklu ve Osmanlı asırlarında Allah kelâmının ulaştığı hemen her yerde karşımıza çıkan sadaka taşları ihtiyaç sahiplerinin imdadına yetişen yardımcı kuvvet gibidir. Sadaka taşı uygulaması; Allah'ın rızasını kazanma, ihtiyaç sahibi kimselerin sıkıntılarını giderme, iyilik yapma, maddî sıkıntılara çare bulma gibi gayelerin yanında mesuliyet duygusunun da harekete geçirdiği bir teyakkuz halidir. Sadaka taşları, bir yönüyle temel ihtiyaçları için kimseye boyun eğmek zorunda kalmayan bir toplum inşasına da vesile olmuştur. Hayatımızdan bir şekilde çekilen, yitip bitip giden pek çok âdet, anâne, uygulama gibi sadaka taşlarının da hususiyetlerini bilen pek az insan vardır. Bu kitap biraz da kaybettiğimiz değerler üzerinden kim olduğumuzu hatırlatma amacına matuftur. Kıymetli ve muazzam kültürümüzün önemli safhalarından birini aydınlatacak nitelikteki bu çalışmayı hazırlayan Dr. Şemsettin Şeker ve Mustafa Yılmaz'a hassaten teşekkür eder, eserin nice iyiliklere kapı açmasını dilerim.

MURAT AYDIN
Zeytinburnu Belediye Başkan

Önsöz

Osmanlı kültür ve medeniyeti, kendisini yükselten en önemli yapı taşlarını İslâm'ın kaynakları olan Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerîfler'den almıştır. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'de çok sık tekrarlanan infak âyetleri ve bunların altını çizen hadislere de kayıtsız kalınmamıştır. Bu hassas inceliğin tezâhürü olarak ortaya çıkan unsurlardan biri de Sadaka Taşları olmuştur.

Sadaka Taşları "alan elin veren eli görmemesi", çeşitli sebeplerden hâlini beyân edemeyenlerin ihtiyaçlarını gidermesi, o mahalde tanışı olmayan darda kalmış yolcuların bile uzanacağı bir el olması bakımından şehir kültürü ve dayanışma ahlâkına getirdiği vizyonla eşsiz bir uygulama.

Sadaka Taşlarını fotoğraflamaya ve bir arşiv oluşturmaya yirmi yıl önce fotoğraf sanatçısı, sevgili ağabeyim Şeref Özbey'den bu taşların ismini ve mahiyetini duyduğumda başladım. Yirmi yıldır taşlardan oluşmuş bu naif ruhun peşindeyim. Çalışmalarım esnâsında Rabbimin inâyetiyle, umulmadık yerlerde sadaka taşlarıyla karşılaştım. Neticede bir kitap oluşturabilecek bir arşiv oluştu. Kitap bilinen sadaka taşları yanında büyük ölçüde yeni tespit edilen sadaka taşlarından vücuda geldi. Yirmi yıllık alın terinin mahsulü olan bu kitap ileride bu konuda çalışma yapacaklara büyük kolaylık sağlayan bir kaynak olacaktır.

Kitapta; İstanbul, Bursa, Edirne gibi payitahtlardaki taşların yanı sıra, Adapazarı, Afyon, Amasya, Ankara, Bafra, Bilecik, Bolu, Çanakkale, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, İzmir, İzmit, Kastamonu, Konya, Manisa, Niğde, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat gibi şehirler ile bir zamanlar Osmanlı coğrafyasında bulunan Kudüs, Tunus ve Makedonya'da bulunan Sadaka Taşları da yer almaktadır.

Kitabın hayat bulmasında fikir ve yönlendirmeleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Süleyman Berk'e, sevgili ağabeyim Şeref Özbey'e, kadim dostum Murat Gür'e ve kitaba yazılarıyla değer katan Şemsettin Şeker'e minnettarım.

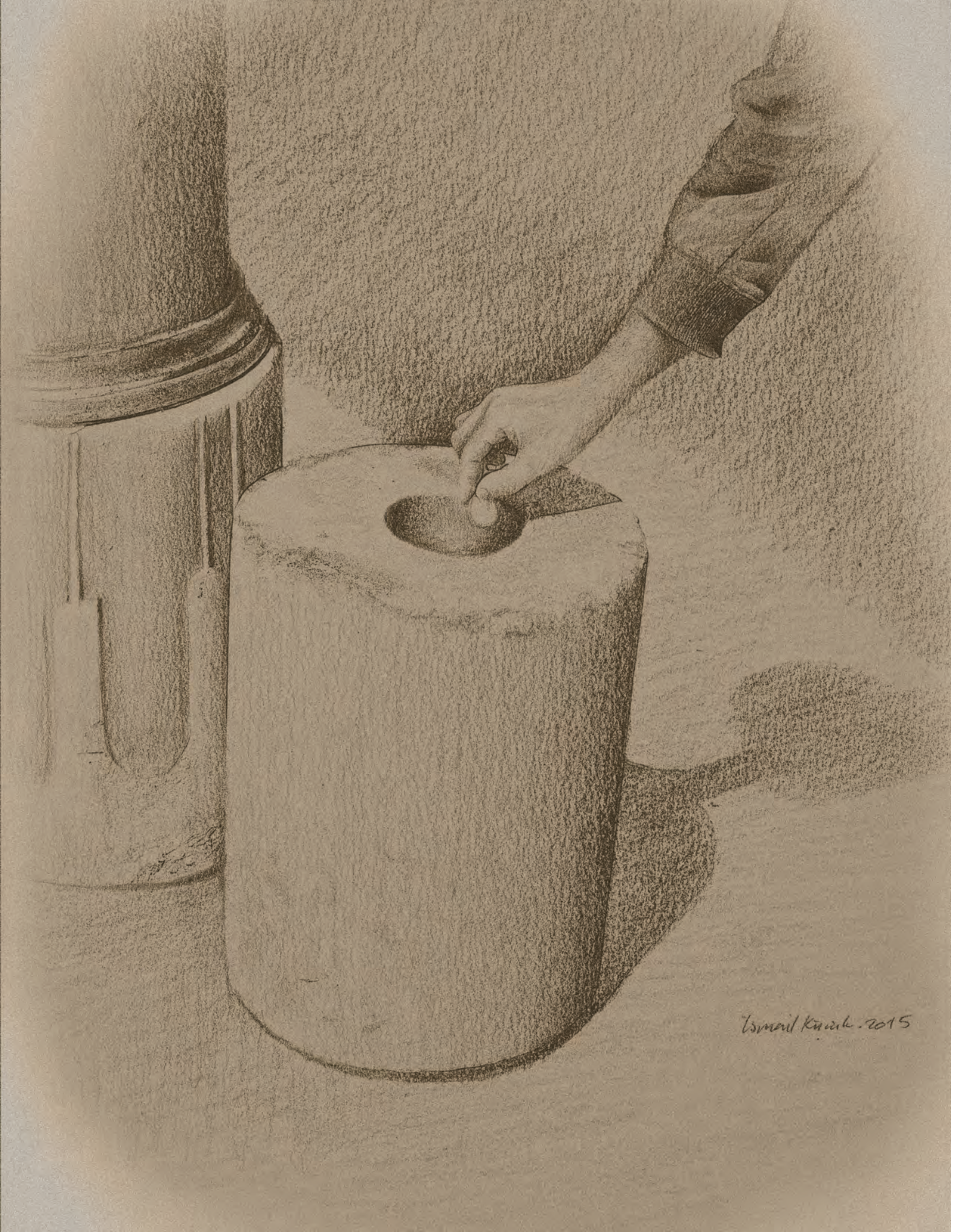
Gidemediğim yerlerdeki Sadaka Taşlarının çekimlerinde bana yardımcı olan fotoğraf sanatkârı dostlarım İsmail Küçük, Tuğba Çağlar, Mehmet Korkmaz, Engin Sandık, Ali Bahadır Sade, Said Nuri Tetik, Ahmed Erkam Nalbant, Halil İbrahim Baran, Halid Yasin Avgın, Erem Aydoğdu, Aydın Sertbaş, Tahir Arı, Sönmez Yanardağ, Osman Dursun, Ali Işık, Yusuf Sami Kamadan, Ercan Babacan, Ali Çalışır ile Şinasi Acar hocama teşekkür ederim.

Arşiv araştırmalarında çokça faydalandığım Sadaka Taşı konusunda bilinen ilk çalışmayı yapan Ord. Prof. Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Sadaka Taşı arşivini benimle paylaşan, başta Süleymaniye Kütüphanesi Müdürü Ömer Kuzgun'a, Uzman Celal Volkan Kaya'ya ve memur Mustafa Dil'e katkı ve emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Son olarak, kitabın yayımlanmasında pay sahibi olan Zeytinburnu Belediye Başkanı Murat Aydın'a, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Ömer Arısoy'a, Başkan Yardımcısı Erdem Zekeriya İskenderoğlu'na teşekkür ediyorum.

Mustafa Yılmaz
Örnektepe/ Eylül 2017

İçindekiler

İnfak ve Zarâfet

Sadaka Taşlarının Mimarî ve Kültürel Hususiyetleri

Türk kültürünün bin yıllık safhasını hulâsa edecek olsak, "Hayru'n-nâsi men yenfa'u'n-nâs / İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır"[1] sözünden daha iyi bir cümle kuramayız herhalde. Türk asırlarında Resûl-i Ekrem kelâmı olan bu buyruğun istikamet verdiği yeni bir gelenek ve hususî bir terbiye kurulmuştur. Türk; hayat telâkkisi ve dünyanın gelip geçiciliğinden ötürü eşyayı emanet, sahip olunan şeyleri lütuf, diğer insanları ise talih olarak görmüş ve "eşref-i mahlûkât sırr-ı Celîl'i"ne uygun davranmıştır. Kurduğu şehir, nizam ve müesseselerde insan onur ve şahsiyetini rencide etmemenin yollarını aramıştır. Asırlar içerisinde vücuda getirilen cami, tekke, zâviye, hastane, han, hamam, kervansaray, misafirhâne, imarethâne gibi mimarî eserler bunun en büyük göstergesidir. Bu hususlar, şifahî ve yazılı kültürde de zengin bir içerik olarak karşımıza çıkar.

İslâm/Türk kültüründe yardımlaşma, cömertlik, iyilik; âyet ve hadîslerin yanında fıkıh, kelâm, ahlâk ve tasavvuf kitaplarında da övülmüş; cimrilik ise kötü bir haslet olarak tenkit ve tel'in edilmiştir. İslâmiyet devri Türk edebiyatının muhtelif nev'îlerinde cömertlik ve cimrilik; tip ve karakterler üzerinden detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Cimrilik; Pinti Hamid,[2] Yahudi, Ermeni, Karun gibi tipler üzerinden tenkit edilirken;cömertlik, ihsân, cûd, îsâr; Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir, Nûşirevân, Ömer bin Abdülaziz, Harun Reşid, Hâtem-i Tâi, Bermekî'nin yanında muhtelif padişah ve vezirler üzerinden de methedilmiştir. İslâmî Devir Türk Edebiyatı'nda *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakâyık* gibi eserlerin yanında siyâsetnâme, menkıbe, şiir, siyer, nasihatnâme, seyahatnâmeler ile ahlâkî ve tasavvufî risâle türlerinde cömertlik ve cimrilik mevzularına müstakil başlıklar açılmıştır. Yazımızın ilk kısmında naklettiğimiz Resûl-i Ekrem buyruğunu Türklerin işitip tuttuğunu beyan eden şu beyitleri de misal olarak buraya nakletmekte fayda var:

> "Hayru'n-nâs ola ki cümle-i halka
> Gayrden ola nef'i efzûn-ter"
>
> Müfid

> "Nâs için menfaat eden kişidir hayru'n-nâs
> Hak'ça da halkça da böyle idüğü zâhir"
>
> İsmail Sadık Kemâl[3]

Edebî hayatımızda geniş ölçüde akis bulan yardımlaşma, cömertlik gibi hususların arkasında siyasî ve sosyal sebepler de vardır. Miladî onuncu asrı müteakip Anadolu ve Balkanları vatan kılışımız esna-

Solda: Bursa'da Sultan Mehemmed Hân Hazretleri'nin türbe-i şerîfeleri medhali

Sağda: Bursa'da Yeşil Cami-i Şerîf Kapısında bir hücre

sında Moğol ve Haçlı istilâları, göçlerin tesiriyle fakr u zaruretin artması devlet büyüklerinin önlem almasını da beraberinde getirmiştir. Devlet büyükleri eliyle tımarlar, vakıflar tesis edilmiş; memleket sathı cami, medrese, han, hamam, çeşme, türbelerle donatılmıştır. Loncalar ve mutasavvıflar tarafından yeni Türk toprakları baştan başa tekke ve zâviyelerle ziynetlendirilmiştir. Bu yeni teşkilatlanma, bu toprakların İslâmlaşmasını sağladığı gibi tebânın emniyet ve saadetini temin için canlı - devamlı uygulamaların önünü de açmıştır. Mükrimin Halil Yinanç'ın da dediği üzere sultanların muhtelif yerleri, muhtelif vezirlere vererek "sana orayı bahşettik" demesi, "verilen yeri imar et" anlamına gelir. İşte bu anlayış doğrultusunda ulema, vüzera ve mutasavvıflar kendilerine emanet edilen yerlerde cami, medrese, tekke, zâviye, kütüphâne, aşhâne, şifahâne, çeşme gibi mekânlar tesis etmişler; buralara varidat temini için de çarşılar, hamamlar yaptırıp vakfetmişlerdir. Burada dikkati çeken bir husus da yeni mahalle ve semtlerin daima cami, mescit yahut tekke etrafında teşekkül etmesidir. Az çok bütün Müslüman devletlerde görülen bu şuurlu ve şümullü imar-iskân faaliyetleri Kaşgar, Delhi, Viyana ile Afrika, Endülüs hattının İslâmlaşmasının yanında insanı merkeze alan âdil bir sistemin de vücud bulmasına vesile olmuştur.

İ'lâ-yı Kelimetullâh'ın yeryüzünde hâkim olması düsturuyla vücut bulan bu teşkilatlanmayı, hayır işlerinin safhalarını cami, tekke, zâviye, imâret, kervansaray, medrese, çeşme, han, hamam, şifahâne, vakıf gibi müesseselerin yanında zimem (veresiye) defteri, askıda ekmek, binek taşı, dinlenme taşı, Ezan taşı, kuş evleri, sadaka taşları üzerinden müşahede edebiliriz. Eski Türkler; bütün bu işleri şüphesiz dikkat ve rikkatle gerçekleştirmiş, fakir fukaranın şahsiyetini incitmemeye, riyadan uzak kalma-

Bostan İskelesi'nde kâin Mihrişâh Vâlide Sultan türbe-i şerîfesi ve sebîl

ya, adeta sağ elin verdiğini sol elin görmemesine azamî derecede dikkat etmişlerdir. Hz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "fakirlik, fahrimdir" buyruğu, fukaraya ehemmiyet verişin tarihî köklerini de gösterir.[4]

Bahsimize mevzu teşkil eden sadaka meselesi işte bu muazzam ve cihanşümul faaliyetlerin, gayretlerin bir cüz'üdür. Doğruluk, samimiyet, kalp temizliği gibi mânâları ihtiva eden "sıdk" kelimesinden türeyen sadaka kelimesi, Allah'ın rızasını kazanmak için ihtiyaç sahiplerine karşılıksız verilen maddî-manevî yardımları ifade eder. Sadaka; *Kur'ân-ı Kerîm*'de (13 yerde) ve hadislerde ise muhtelif manaları ihtiva edecek şekilde çok yaygın bir surette zikredilir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de sadakaların ne surette verileceği açıkça yazılıdır:

> "Ey îman edenler, sadakalarınızı -malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi- başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin." (Bakara, 264)
>
> "Ey îman edenler, (Hak yolunda) infâkı (harcamayı) kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Bilin ki şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir, asıl hamde lâyık olan O'dur." (Bakara, 267)
>
> "Eğer sadakaları aşikâre verirseniz o, ne güzel. Eğer onları gizler, onları (bu suretle) fakirlere verirseniz işte bu, sizin için daha hayırlıdır. (Allah o sebeple) günâhlarınızdan bir kısmını yarlığar. Allah ne yaparsanız ondan hakkıyla haberdârdır." (Bakara, 271)

> "(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) bilmeyen; iffet ve istiğnalarından dolayı onları zengin (kimse) ler sanır. Sen (Habîbim) o gibileri simalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edip de (bir şey) istemezler. Siz (Hak yolunda) ne mal harcarsanız şüphesiz Allah onu hakkıyla bilicidir." (Bakara, 273) [5]

İslâm hukukçuları kelimeyi, *Kur'ân'*daki anlamına uygun olarak İslâm'ın beş şartından biri olan "zekât" kelimesiyle de karşılarlar. Kelime; İslâm literatüründe daha çok "gönüllülük esasına dayalı nafile ibadet" şeklinde anlaşılır, kullanılır. Sadakanın küçük günahlara kefaret olduğuna; derdi, belayı, sıkıntıyı, kederi def edip güzelliğin kapısını açtığına inanılır. Sadakanın Müslüman toplumlarda "kurumsal bir hüviyet kazanması cami, okul, köprü, aşevi, han, hamam gibi sosyal içerikli hizmetler veren hayır tesislerini oluşturup bunlarla ilgili vakıf müessesesinin ortaya çıkması"yla[6] gerçekleşmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm ile fıkıh, tasavvuf ve ahlâk kitaplarında sadakaya dair esas kaide ve tavsiyeler "niyette samimilik, Allah'ın hoşnutluğunu gözetme, gösterişten kaçınma; başa kakmama, alanı rencide etmeme; açıktan verme, daha hayırlı ve efdal olacak şekilde gizli verme; sadaka verirken ihtiyaç sahibi yakınlardan başlayarak yetimler, yoksullar, yolda kalmışlar, başkalarına el açma durumuna gelmiş olanlar ve hürriyetine kavuşmak isteyenleri öncelikle gözetme; sadaka olarak verilecek malı helâl yoldan kazanma;[7] kötü ve yardım edilen kişinin ihtiyacını gideremeyecek derece bozuk şeyleri sadaka olarak vermeme; tasadduk edilen sadakadan dönmeme"[8] şeklinde belirtilmiştir. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan bu mefhuma TDK sözlüğünde verilen anlam ise mefhumun manasını ihtiva etmediği gibi oldukça basit ve düşündürücüdür: "Dilenciye verilen para."[9]

İnsanoğlu fenâ-bekâ arasında yer alan bu dünyaya imtihan edilmek üzere gönderilmiş olup amellerinin karşılığı olarak ebedî saadete veya şekavete kavuşacaktır. İlahî emirlerin belirlediği bir hayat tasavvurunda kim zerre kadar iyilik yaparsa karşılığını bulur. Âyet ve hadislerle teşvik edilen iyilik, cömertlik, yardımlaşma gibi güzel hasletlerin vasıtası olan sadaka için belirtilen "riya ve kibirden uzak olma" kaidesi, Türk kültüründe sadaka taşı uygulamasını başlatan önemli bir etken olarak görülebilir. "Zekât taşı", "zekât kuyusu", "dilenci mihrabı", "hâcet taşı", "ihtiyaçgâh", "fukarâ taşı", "hayrat deliği", "sadaka oyuğu/kovuğu", "sadak çukuru", "kayıp taşı-kovuğu" gibi muhtelif isimlerle de anılan sadaka taşları "genellikle cami vb. yerlerde ihtiyaç sahiplerinin alabilmeleri için para ve sâir kıymetli şeylerin bırakıldığı özel yer"[10]lerdir.

Hayatımızın hususî yanlarını yapan, bizi biz kılan pek çok güzel hasletin başlatıcısı belli olmadığı gibi sadaka taşı anânesine vücut veren kahramanların isimleri de tıpkı murad ettikleri gibi meçhuldur. Bu mânâda, sadaka taşlarının ne zaman dikildiği, bu uygulamaya ilk olarak nerede, kimler tarafından başlandığı malumumuz değildir. Diğer mimarî eserler gibi inşâ edildiği tarihi bildiren kitâbelerinin olmaması sadakadaki "gizlilik" kaidesinin bir neticesi olsa gerektir. Taşların bulunduğu mekânlardan hareketle bu zarif uygulamanın on ikinci asırda Anadolu'da başlayıp on üçüncü asırda yaygınlaştığını tahmin edebiliriz. Malum olduğu üzere on üçüncü asır, moğol ve haçlı istilâlarından ötürü Anadolu'da huzur ve emniyetin kalmadığı; fakr u zarûretin arttığı bir dönemdir. Selçuklu devri yöneticileriyle Türkistan'dan Anadolu'ya gelen mutasavvıfların kurdukları camilerin, mescid-tekkelerin, zâviyelerin, imâret ve bîmârhânelerin etrafında bir nevi yardımlaşma ağının kurulduğu söylenebilir.

Şunu rahatlıkla söylebiliriz ki sadaka taşı uygulaması, Selçuklu devrinde hayatımızdaki yerini almış ve Selçuklu'nun devamı mahiyetindeki Osmanlı asırlarında sayısı artarak kemâle ermiştir. Bu bakımdan

Osmanlı devrinde mevcudiyetini pekiştiren sadaka taşı uygulaması Türk kültürünün mühim bir geleneğidir.

Sadaka taşlarının dikilme ve kullanılma gayeleri arasında Allah'ın rızasını kazanma, ihtiyaç sahibi kimselerin sıkıntılarını giderme, iyilik yapma, maddî sıkıntılara çare bulma gibi hususlar ilk sırada yer alır. Sadaka; vakit sınırlaması olmadan mütemadiyen yapılabilecek bir iyilik çeşidi olduğundan yardıma muhtaç kimselerin gözetilmesine vesile olmuştur. Sadaka taşları, açlık ve ihtiyaçtan doğabilecek hırsızlık, isyan gibi kötülüklerin de önlenmesine, dolayısıyla toplum huzurunun sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Sadaka taşı uygulamasını bir yönüyle "dilenciliğin önlenmesi veya asgariye indirilmesi için alınmış bir tedbir"[11] olarak gören yaklaşım isabetli bir dikkatin ürünüdür.

Sadaka taşları; ihtiyaç sahiplerinin himayesini sağladığı gibi "onlara "alan el" olmanın utanç ve ezikliğini yaşatmaması hasebiyle de gayet "zarif" bir yardımlaşma şeklidir. Vakıf, zâviye, aşhâne gibi yerlere müracaat edemeyen mahçup fukaranın imdadına sadaka taşları yetişmiştir. Bu vesileyle "alan el" hicaptan, "veren el" de gurur ve riyadan korunmuştur.[12] Bu yönüyle "duygusuz madde"nin toplum hayatımızda kuvvetli bir dinî-mistik, insanî mahiyet kazanması olarak da değerlendirebilir.

İyilik yapmak isteyenler taşın oyuk kısmına para (duruma göre bırakılan; ekmek, meyve, sebze, elbise de olabilir) bırakır, ihtiyaç sahibi de istediği kadarını alır. On yedinci asırda İstanbul'u ziyaret eden bir Fransız seyyah, sadaka taşını bir hafta boyunca gözlemlediği hâlde buradaki paraları alanın olmadığını söyler.

Sadaka taşlarının mimarî hususiyetleri hakkında yazılanlar umumen tahminidir veya görülebilenlerinden hareketle kaleme alınmıştır: Meselâ; Süheyl Ünver; "sadaka taşı, iki metre boyunda mermer bir sütun. Üstünde bir çukur var"[13] derken; Hakkı Acun; "Cami, türbe, han, hamam, bîmâristan gibi yapıların çevresinde, ticaretin yoğun olduğu yerlerde, mezarlıklarda ve sokakların kuytu köşelerinde

yer alan, çocukların uzanamayacağı 1,20-1,50 m. yüksekliğinde üstü hafifçe oyuk taşlardır. Devşirme veya özel tasarım olabilen bu taşlardan başka bazı nişler ve duvar oyukları da kullanılmıştır."[14] şeklinde açıklamada bulunur. Ali Duman ise; "camilerin herkesin göremeyeceği bir köşesine konulan mermer bir sütunun üstüne bir çukur açılır..."[15] şeklinde tasvir eder. Türkiye'nin pekçok yerindeki tarihî eserleri fotoğraflayan merhum Mustafa Cambaz ise şöyle der: "Cami avlularında ve imâretlerde bulunan bu taşlar genellikle bir buçuk- iki metre yüksekliğinde mermerden olurdu. Üst kısımlarının ortasına bir oyuk açılır, sadaka verenler parayı buraya bırakırlardı. Bu taşların yanına, tepesine rahatça ulaşılabilmesi için de birkaç basamak konurdu."[16]

Sadaka taşlarının şekil ve boyutları muhteliftir. Boy, gövde, en, derinlik gibi mimarî hususiyetleri farklılık arz etmekle birlikte bize ulaşanlarından hareketle şunları söyleyebiliriz:

Tek parça hâlinde, mermer veya granitten yapılmış, çoğunlukla da silindirik kısa sütunlardır. Antik bir sütunun ters çevrileni olduğu gibi, kapağı külâhlı, alttan yukarıya hazneye doğru genişleyen ve tepe kısmında dairevî kesitler bulunanları da vardır. Dörtgen, altıgen, sekizgen kesitli taşların sayısı da epey fazladır. Bazı sadaka taşları da mezar taşı (ayak veya baş kısım) şeklindedir. Ehemmiyetli bir kısmı eski medeniyetlerden kalma bu taşlar; bize ait bir zamanı, bir iklimi teneffüs ettiği için bizim inanç ve fikirlerimize ayak uydurmuş, bir yerde Müslümanlaşmış, bize ait bir şey hâline dönüşmüşlerdir.

Millî hayatımızın kıvamını bulduğu mimarî eserler arasında şeklinden ziyâde vasıta olduğu iyilik ve güzelliklerin sessiz birer manzûmesi olan sadaka taşları, daha çok bu veçhesinden ötürü sade ve gösterişsizdir. Bununla birlikte az sayıda süslemeli olanları da vardır. Mezar taşı şeklinde olanlarla Şeyh Şabân-ı Velî Türbesi haricindeki sadaka taşlarında tarih yoktur.

Bu taşların yerden yükseklikleri zamana, mekâna ve insana direnebildikleri ölçüde değişmiştir. Yerlerinden sökülmeleri, kırılmaları, zeminin hafriyatla doldurulması sebebiyle mevcut olanların genelinin boyunun kısaldığı anlaşılıyor. Daha çok belirgin, görünür olması tercih edilen sadaka taşlarının yükseklikleri 80 ila 203 cm arasında değişmektedir. Gövde çapları 25 ila 65 cm, hazne derinlikleri ise 4-20 cm arasında değişiklik göstermektedir. Genişlik; zaman, zemin ve taşın hususiyetine göre de değişiklik arz ediyor.

Üst yüzeylerinde, tam orta kısımda, genellikle para konulacak bir çukur açılmıştır. Madenî paraların konulduğu bu haznelerin derinlik ve çapı da değişiklik arz etmektedir. 4 ila 15 cm arasındadır. Maalesef bazılarının haznesi günümüzde harçla doldurulmuş vaziyettedir.

Çeşme ve bazı camilerin-tekkelerin duvarlarında görülen sadaka kovukları da yerden 1,5-2 metre yükseklikte, oyuğun yüksekliği 20-30 cm; eni, 15-25 cm; derinliği ise 10-20 cm civarıdır.

Minaresi olmayan küçük mescidlerde, müezzin sadaka taşına çıkıp Ezan okuduğu için bazı yerlerde bu taşlara "Ezan taşı" da denilmektedir.[17]

Tekrar etmekte beis yok: Sadaka taşlarını hususî kılan olabildiğince saf ve sade olan mimarî özellikleri değil, incitmeden, yapılan iyiliği göze ve gönle batırmadan fayda düsturunu ayan etmesidir. Diğer bir deyişle; verenin de alanın da birbirlerini görmediği, birbirlerini tanımadan maksadın hâsıl olduğu bir iklimin mahsulü olan sadaka taşlarının asıl mehâbeti zerâfetinde, üstlendiği kıymetler manzûmesindedir.

Sadaka taşları, Selçuklu-Osmanlı havzasında Müslümanlığın ulaştığı her yerde karşımıza çıkar. Hususen Türkiye, Makedonya, Kudüs, Tunus, İran'da[18] sadaka taşları, sadaka taşı uygulaması mevcuttur.[19] Şunu da belirtmekte fayda var: "Sadaka taşları, halkın kolayca ulaşabileceği yerlerde bulunurdu. Bun-

larla ilgili müstakil vakıflar kurulduğu, sadakaların günlük olarak takip edildiği ve bu taşların muhafazasıyla görevli kişilerin bulunduğu bilinmektedir" şeklinde bir bilgi mevcutsa da incelediğimiz vakfiyelerde bu hükmün doğruluğunu teyit edecek bilgiye rastlanmamıştır.

Sadaka taşlarının dikileceği yerlerle alâkalı belirgin bir kâide yoktur. İşleviyle bağlantılı olarak cami, tekke, medrese-mektep, çeşme, işlek cadde ve sokaklar, imarethâne, köprü, mezarlık, türbe, aşhâne, şehir kapıları gibi fakir, muhtaç, hasta insanların kolayca ulaşabileceği yerlere dikilmiştir. Bunun yanında binaların ve çeşmelerin dış cephelerinde kovuk şeklinde de karşımıza çıktığı bir gerçektir.

Yirminci asrın ilk çeyreğine kadar devam eden sadaka taşı uygulamasının nasıl yapıldığına dair de elimizde yeterli bilgi yoktur. Maalesef, kaynaklar bu konuda oldukça perhizkâr davranmışlar. Bildiğimiz şudur: Buralarda aynî ve nakdî yardımlar yapılıyor. Para, giyecek, yiyecek, mevsimine göre meyve, sebze vs. haznenin üzerine bırakılıyor. İhtiyaç sahibi kimseler (fakir, yolcu, hasta, talebe vd.) hazneden veya kovuktan istediği kadarını alıyor. Bu cümleden olarak bağışların umumen gece karanlığında veya kimsenin olmadığı bir zamanda gerçekleştiği ve alındığına dair bir kanaat yaygınsa da doğruluk derecesini teyit-tayin edemiyoruz. Bu tahkiyenin daha çok uygulamanın mantığıyla alakalı bir değerlendirme olduğu kanaatindeyiz.[20] Raviler umumen bu adet ortadan kalktıktan sonra geçmişe hasret duyan satırlarda bu hükümleri vermişlerdir. Samiha Ayverdi'nin meseleye dair yazdıkları şöyledir:

> "Türk'ün yardımlaşma şuûru, avârız sandıklarından başka gene Türk-İslâm an'ane ve îmânına uyarak, vereni gururlandırmayacak, alanı da utandırmayacak bir yol bulmuştu. Şöyle ki, câmilerin önlerinde sadaka taşı denen içi oyuk bir taş bulunurdu. Sadaka vermek isteyen, istediği miktarı bu içi oyuk taşa bırakır, fakir ve ihtiyaçlı kimseler de akşam namazından sonra oradan

ancak ihtiyaçlarını giderecek kadarını alırlar böylece de ne veren alanı, ne de alan vereni gördü."[21]

1935 doğumlu merhum Ahmet Yüksel Özemre "şahit" sıfatıyla sadaka taşı uygulamasının nasıl yapıldığını şöyle anlatıyor:

> "Üsküdar'da bazı mahallelerde 'Fıkarâ Taşı' bulunurdu. Mahalle sakinleri yatsı namazına camiiye giderken taşın kovuğuna bir miktar para bırakırlardı. Yatsı namazından sonra camiiden ihtiyacı olanlar en son çıkar ve taşın yanından geçerken taşın kovuğuna ellerini daldırarak bir miktar para alırlardı. Kimse paranın hepsini kaldırmayı düşünmezdi. Ertesi günün ekmek parasını almak onlara yeterdi, öyle ki ertesi sabah fukara taşında hâlâ para kalmış olduğu dahi vâki idi."[22]

Türk yardımlaşma tarzının tipik örnekleri arasında olan sadak taşı uygulaması "veren el alan elden üstündür, sağ elin verdiğini sol el görmemeli" düşüncesinin tezahürüdür. Onun için yardım kim tarafından verilmiş, kim almış mühim değildir. Asıl ve esas olan iyilik yapmak, ihtiyaç sahibi kimse yahut kimselere ulaşmaktır. Süheyl Ünver'in anlattıkları da bunu doğrular:

> "... Geçen asırda, yolu buraya düşenlerden hâl ve vakti yerinde olanlar, mermerin üstündeki çukura bir miktar para bırakırmış. Derdini kimseye açamayan hakiki bir fakir, ihtiyacı olunca oradaki parayı alır. O günkü ihtiyacı bir kuruş mu? Yüz para mı? Onu ayırır, kalanını, kendisi gibi ihtiyacı olanları düşünme terbiyesi icabı çukuruna kor ve meçhul sadakacıya içinin memnunluğunu kalbinden ulaştırır ve dönermiş."[23]

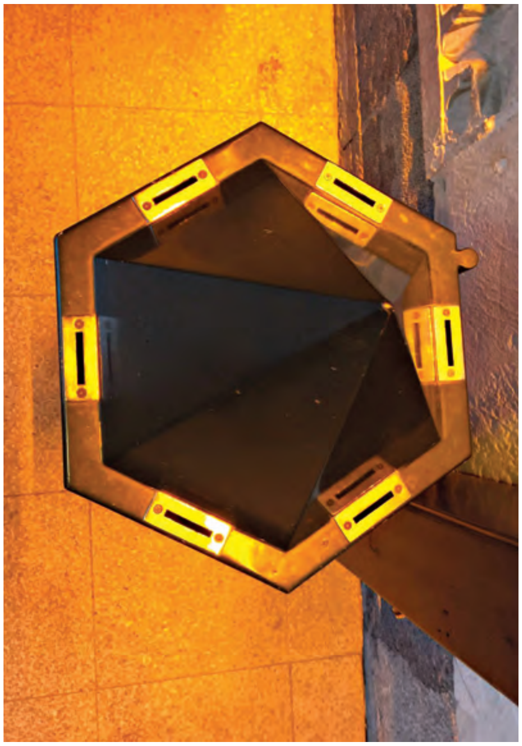
Sadaka taşı uygulamasının akislerini Osmanlı devri Ramazan eğlencelerinde de görürüz. Özellikle çocukların Ramazan'ı sevmesi için oynanan sadaka taşı, sadaka kutusu, fukara sofrası ve misafir ağırlama gibi oyunlarda karşımıza çıkar. Sadaka taşları oyunu çocukların sokaktaki taşları toplayıp sokak hayvanlarına, özellikle leyleklere yuva kurmasıdır. Sadaka kutusu, kenarları süslü, minyatür çeyiz sandıklarına benzer ve Ramazan ayı gelince hemen her çarşıda bulunur. Çocuklar Ramazan ayı boyunca hayır sahiplerinden topladıkları sadakaları bu kutularda biriktirir ve toplanan para, aileyle birlikte fukaraya takdim edilir. Bu tip oyunların yardımlaşma his ve fikrinin teşekkülüne katkısı izahtan vârestedir. Fukara sofrası ise Ramazan'ın başı, ortası ve sonunda üç defa oynanır. Sofradan tam olarak doymadan kalkılır. Bunun için de sofraya fazla yiyecek konmaz. Bir de misafir ağırlama oyunundan bahsedilir.[24]

Günümüzde Ankara/ Altındağ (2014)[25] ile İstanbul/ Eyüp (2016)[26] belediyelerince bu adet yeniden canlandırılmaya çalışılıyor. Esasen mânâ zenginliğini kaybederek de olsa camilerde ve fırın, lokanta gibi işletmelerde karşımıza çıkan küçük plastik sadaka kutuları da bu anlayışın modern dönemlerdeki tezahürü olarak kabul edilebilir. Bunlar, umumun istifadesinden ziyâde sahibü'l-kutunun ulaştıracağı kişilerle sınırlı yardım faaliyetleridir.

***

Eseri hazırlarken; mesele etraflıca anlaşılsın diye iyilik, yardımlaşma, cömertlik, cimrilikle ilgili âyetlere ve Hz. Peygamberin sözlerine yer verdik. Bu bahislerin edebî-fikrî dünyamızdaki akislerini ise nasihatnâme, siyasetnâme, menâkıbnâme, seyahatnâme, şehrengiz, şiir, hâtırât, hikâye, vecize, atasözü ve deneme nev'ilerinden seçtiğimiz metinler vasıtasıyla okuyucuya takdim etmeye çalıştık. *Kur'ân-ı*

Hacı Bayrâm-ı Velî Türbesi'nin hemen önündeki sadaka kutusu.

Kerîm'deki âyetler için merhum Hasan Basri Çantay ile Elmalılı Hamdi Yazır'ın mealinden istifade ettik. Bu vesileyle kendilerine ve sadaka taşı geleneğine emek verenlere Cenâb-ı Allah'tan rahmet dilerim.

Kitapta; sadaka taşlarının fotoğraflarını sıralarken camiler, tekkeler, medreseler, türbeler, çeşmeler-hamamlar ve diğer mekânlar şeklinde bir tasnife gittik. Taşların bulunduğu mekânları ise abc sıralamasıyla verdik. Eserde Mustafa Yılmaz Bey'in çektiği fotoğrafların yanında sadaka taşlarının bulunduğu mekânla ilgili kısa bilgilere, sadaka taşlarının mimarî hususiyetlerine ve hayra, iyiliğe, güzelliğe teşvik eden metinlere yer verdik. Böylece, bir taraftan görsel malzemeyi olabildiğince teşhir ve teşhis ederken diğer taraftan Türk kültürünün bu safhasını aydınlatmaya çalıştık. Yazdığımız muhtasar bilgilerle seçtiğimiz metinlerin sadaka taşı geleneğini anlamayı kolaylaştıracağını düşünüyoruz. Fotoğraflar ise şüphesiz mazide kalan bu geleneği temaşa ve tahattur ettirecektir...

Kitabın vücut bulmasında Mustafa Yılmaz Bey'in emeği büyüktür. Yirmi yıldan beridir, bu işe gönül vererek sadaka taşlarının çekimi için uzun ve meşakkatli yolculuklara katlanmış Mustafa Bey olmasa bu kitap da meydana çıkmazdı. Kendilerine Türk ilim ve irfanı adına medyûn-ı şükrânım. Ayrıca; katkıları için İsmail Kara Hocamıza, Kültür Bakanlığı Müsteşarımız Ömer Arısoy Beyefendi'ye, ağabeyim Fatih M. Şeker'e, İsa Akpınar ve Rıdvan Özdinç Beyefendilere, biraderim Hamza Şeker'e, eserin kisve-i tab'a bürünmesi için gerekli destek ve kolaylığı sağlayan Zeytinburnu Belediye Başkanı Sayın Murat Aydın ile Başkan Yardımcısı Erdem Z. İskenderoğlu Beyefendilere de hassaten teşekkür ederim.

Son olarak şu hususa da dikkat çekip sizi kitapla baş başa bırakalım: Hiç şüphesiz, mimarîmiz hayat tarzımız kadar düşünce dünyamızı da yansıtır. Bu kitaptaki, "vatanın manevî çehresi, kültürümüz"ün

bir cüz'ü olan sadaka taşlarının fotoğraflarını inceleyenler, "mâzi daima mevcuttur" diyenlere hak vereceklerdir. "Eskiden ne idik, ne olduk, nereye gidiyoruz?" sualinin cevabı da bu fotoğraflarda saklıdır. İnanç ve geleneğin sevk-i tabii hâline geldiğinin göstergesi olan bu uygulamada hayır, zerâfet ve mahremiyete bürünerek taşa dönüşmüştür. Diğer bir deyişle; Allah'ın rızası, iyilik, cömertlik, yardımlaşma biçiminde, taş şeklinde zuhur etmiştir. Hâlis ve zarif yüreklerin mücessem timsali olan sadaka taşlarının bugünkü kimsesiz, hazin, harap hâlleri iki yüz yıldır süregelen kimlik buhranımızı da gösterecek evsaftadır.

Bir devrin dikkat, rikkat ve zerâfetinin yadigârı olarak mevcudiyetlerini muhafaza eden sadaka taşları; asırlar içinde oluşan ve kimlik değiştirirken kaybettiğimiz güzellikleri hatırlatan bir dâüssıla hükmündedir. Belki de;

Bize bir zevk-i tahattur kaldı
Bu sönen, gölgelenen dünyâda!

Şemsettin Şeker
05. 05. 2017
Çengelköy / İstanbul

DİPNOTLAR

1 Buhârî, Tefsir 3; Müslim, İmâre, 71; Tirmizî, Fiten, 15; İbni Mâce, Mukaddime 11'de zikredilen hadîs-i şerîftir.

2 Pinti Hamid, edebiyatımızda cimriliği / hissetiyle meşhur bir tiptir. Eski edebiyatımızda "hisset"in timsâli olarak dâimâ "Pinti Hamid"in ismi karşımıza çıkar. Eski letâif kitaplarında onun hissetine dair muhtelif fıkralara tesadüf olunduğu gibi, şâirlerimiz de sık sık ondan bahsederler. Mesela Nâbi, Edirneli Güftî ve Basirî'nin şiirlerinde, Lamiî Çelebi, Gelibolulu Âlî, Süleyman Fâik ve Fâik Reşad'ın mecmualarında cimriliği hatırlatılır. Fuad Köprülü'nün naklettiğine göre Lamiî, Pinti'nin İstanbul'un zengin tüccarlarından biri olduğunu kaydeder. Fâik Reşad onun mecmuasından naklen bir fıkrasını *Külliyât-ı Letâif*'e almıştır. Gelibolulu Âlî, *Nasîhatü'l-Mülûk* isimli eserinde devrinde yaşadığı Sultan Fatih'in Pinti Hamid'den ara sıra para aldığını nakleder. Abdülhamid de eli sıkılardan olduğu için böyle anlaşılmıştır. Köprülüzâde Mehmed Fuad, "Pinti Hamid", *Hayat Mecmuası*, c. 1, nr. 17, 24 Mart 1927, s. 181-182 ; a.g.m., "Pinti Hamid", *Türkiyat Mecmuası*, c. 2, İstanbul 1928, s. 415-416; İbnülemin Mahmud Kemâl İnal, *Son Sadrıazamlar*, s. 1288.

3 Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun, İstanbul, s. 65.

4 Sözlük anlamı yoksulluk demek olan fakr, tasavvufta;

"a. Sâlikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığını her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunun şuurunda olması.

b. Sâlikin kendisini daima Allah'a muhtaç bilmesi, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavraması" anlamlarını içerecek şekilde kullanılır. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 131.)

5 Âyetler, Hasan Basri Çantay'ın mealinden alınmıştır. Bkz. http://www.kuranayetleri.net/bakara-suresi/hasan-basri-cantay-meali.

6 Ali Duman, "Sadaka", *DİA*, c. 35, İstanbul 2008, s. 384.

7 Bakara, 177, 264-272.

8 Buhârî, "Hibe", 14, 30, "Ĥiyel", 14; Müslim, "Hibât", 5.

9 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=SADAKA. Erişim: 1.5.2017: 19.30.

10 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=sadaka%20ta%C5%9F%C4%B1&guid=TDK.GTS.531c2e8f4296f8.56714514. Erişim: 1.5.2017: 19.35.

11 Ali Duman, a.g.m., s. 384.

12 Bkz. Mustafa Yılmaz, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın En Güzel Örneği: Sadaka Taşları", *İslam Medeniyeti*, nr. 61, Mart 2012, s. 60-63.

13 Süheyl Ünver, "Sadaka Taşları", *Hayat Tarih Mecmuası*, nr. 11, Aralık 1967, s. 12.

14 Hakkı Acun, "TAŞ: *Türk Kültüründe Taş Türleri", DİA,* 2011, c. 40, s. 144.

15 Ali Duman, a.g.m., s. 384.

16 http://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=16849.

17 Bu hususta genel bir değerlendirme için bkz. M. Şinasi Acar, *Osmanlı'dan Bugüne Gözümüzden Kaçanlar*, içinde, "Sadaka Taşları", Yem Yayın, s. 201. Kitabın bu kısmı Mustafa Yılmaz'la birlikte hazırlanmıştır.

18 İran'da bugün de hemen her şehirde sadaka kutuları varmış. Sarı lacivert renkte, kilitli ve metal sadaka kutularını belediye görevlileri belirli aralıklara açıp içindeki paraları fukaraya aktarıyormuş. Bkz. http://www.sediyani.com/?p=5539.

19 Bu konuda bkz. Nidayi Sevim, *Medeniyetimizde Toplumsal Dayanışma ve Sadaka Taşları*, Kitapdostu Yayınları, İstanbul, Ocak 2009, s. 104-106. Ayrıca bkz. Fatih Demir, "İnfak Kültürünün Zarif Anıtları: Sadaka Taşları", http://www.sonpeygamber.info/infak-kulturunun-zarif-anitlari-sadaka-taslari.

Bir zamanlar sadece İstanbul'da yaklaşık yüz yetmiş adet sadaka taşının olduğu rivâyet olunur (Ziya Kazıcı, "Osmanlıda Hayır Müesseseleri ve Sadaka Taşları" *İnsani Yardım*, nr. 35, 2008, s. 60- 61) ki payitahttaki camiler, tekkeler, türbeler, çeşmeler, kapılar, meydanlar düşünüldüğünde bu sayı oldukça azdır. Bugün itibariyle mevcudiyetinden haberdar olup da göremediğimiz sadaka taşlarından bazıları da şunlardır: Yozgat Çapanoğlu Camii'nin avlusunun kuzeydoğu dış köşesi ile Salihli Camii'nin kuzeydoğu dış köşesinde bulunan sadaka taşları. Bkz. Hakan Acun, *Türk Kültüründe Taşlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2007, s. 45- 46. Çankırı'daki Çivitçioğlu medresesinin giriş kapısının hemen sağ tarafında bulunan sadaka taşı; Kayseri Yahyalı'daki Ulu Cami'nin bulunan sadaka taşı. Bkz. Sami Köşker, *Türk Kültürü Açısından Yahyalı*,1997. Ankara'daki Kesikbaş Türbesi'nin kuzeybatısında bulunan sadaka taşı; Ankara'daki Yeşil Ahi Camii'nin girişi ve camiinin avlusunun içinde bulunan sadaka taşları; Ayaş Ulu Camii'nin batı kapısının yanında bulunan sadaka taşı; Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa Camii'nin son cemaat yerinin hemen önünde bulunan sadaka taşı. Bkz. Ensar Çetin, "Bir Sosyal Yardımlaşma Pratiği Olarak Askıda Kahve ve Sadaka Taşı", *Akademik Bakış Dergisi*, nr. 41, Nisan 2014. Üsküdar'da Mihrimah Sultan Camii'nin önündeki meydanda da bir sadaka taşının var olduğu eski İstanbul resimlerinden anlaşılıyor.

20 "Genellikle gecenin karanlığında hali vakti yerinde olan hayırsever insanlar sadaka taşlarına sadakalarını bırakır giderlermiş. Bazen eşya bırakanlar da olurmuş. Muhtaç durumda olan fakirler de sabaha karşı buradan gelip ihtiyacı kadar parayı alır, gerisini sadaka taşına bırakırmış. Kendisi gibi muhtaç olan diğer fakir kardeşlerini düşünürmüş. Nefsinin arzusuna kapılıp da oradaki paranın tamamını alıp gitmezmiş. Sonra ellerini açar, sadaka taşına sadakayı bırakan hiç tanımadığı ve görmediği kişi için dua edermiş. Bu arada bir semtin sadaka taşına diğer semtten başka birisi uğramazmış. Demek ki herkes kendi semtinin fakirini kollayıp gözetiyormuş."

Bkz.http://www.sosyalpolitikalar.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2119:vakif-medenyetmz-ve-bzler&catid=10:makale&Itemid=44.

"Selâtin camilerinin bir köşesinde bulunan "Sadaka Taşı"na zenginler, özellikle kutsal gecelerde sadakalarını bırakır, fakirler gece yarısı sonrasında aynı taşı ziyaret edip kimseye gözükmeden ihtiyaçları kadarını alırlardı. Ne veren alanı tanırdı, ne alan vereni... Böylece kimse kimsenin minneti altına girmezdi."

Bkz. Yavuz Bahadıroğlu, *Biz Osmanlıyız*, s. 37.

"En makbul yardım, gizliden gizliye yapılan yardımdır, düsturunu şiar edinen ecdat, bu iş için 'sadaka taşı'nı icat etmiş. Osmanlı döneminde yardımlar, göze batmaması ve alanların rencide edilmemesi için 'sadaka taşları' yoluyla yapılırdı... Muhtaç olmasına rağmen dilenmekten çekinenler gecenin geç saatlerinde taşın yanına gelir, ihtiyacı kadar parayı alır, gerisini başka ihtiyaç sahiplerine bırakırdı. Yani veren el ne kadar incelik sahibiyse alan el de o kadar terbiyeliydi..."

Bkz. http://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=16849.

"Sadaka taşlarına para bırakmak ve oradan para almak için genelde akşam saatleri tercih edilirdi."

Ziya Kazıcı, "Osmanlıda Hayır Müesseseleri ve Sadaka Taşları" , s. 60- 61.

21 Samiha Ayverdi, *Dünden Bugüne Ne Kalmıştır*, Kubbealtı Yay., s. 113. Ayrıca bkz. Samiha Ayverdi, *Ah Tuna Vah Tuna*, Kubbealtı Yay., İstanbul 2013, s. 135.

22 Ahmet Yüksel Özemre, *Üsküdar Ah Üsküdar*, Kubbealtı Yay., İstanbul 2007, s. 95.

23 Süheyl Ünver, "Sadaka Taşları", *Hayat Tarih Mecmuası*, nr. 11, Aralık 1967, s. 12.

24 Eren Sarı, *Osmanlı'da Çocuk*, s. 164-165.

25 Altındağ Belediye'sinin sadaka taşı uygulamasına dair bkz. https://www.altindag.bel.tr/haber.asp?islem=1&haber_ID=4477

26 Bu konuda yapılmış bir haber için bkz. http://www.pasavizyon.com/eyup-sultan-a-sadaka-tasi#.WQt_-XyjIV.

Üsküdar'da Karacaahmed'deki miskinler tekkesi.

Sadaka Taşları

Yazan : Ord Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

BENİM, âlicenab, İstanbul'un eski zaman efendisi üstadım ressam ve hattat Murtaza Elker, uzun seneler Üsküdar'da, İmrahor Caddesi'nde oturmuşlardır. Bana, mevlevîhanenin karşı sırasında, bir sadaka taşını haber verdiler. Mehmed Türkmenoğlu dostumuz da, birlikte resimlerini almışlar. Şöyle tarif ediyorlardı:

«Sadaka taşı, iki metre boyunda mermer bir sütun. Üstünde bir çukur var. Geçen asırda, yolu buraya düşenlerden hâl ve vakti yerinde olanlar, mermerin üstündeki çukura birer miktar para bırakırmış.

«Derdini kimseye açamayan hakikî bir fakir ihtiyacı olunca oradaki parayı alır. O günkü ihtiyacı bir kuruş mu? Yüz para mı? Onu ayırır, kalanını, kendisi gibi ihtiyacı olanları düşünme terbiyesi icabı çukuruna kor ve meçhul sadakacıya içinin memnunluğunu kalbinden ulaştırır ve dönermiş.

«Böyle bir sadaka taşı da Üsküdar çarşısında Koca Mimar Sinan'ın yaptığı hamamın karşısında, Gülfem Hatun Camii'nde varmış. Fakat böyle bir taşı hatırlayana rastlamadım. Bir zaman durmuş. Sonra bu caminin etrafına kötü bir duvar çekenler tarafından yok edilmiş olmalıdır».

Bu bilgilere ve resme ne kadar sevindim tahmin edemezsiniz. Kendilerine, vaktiyle Karacaahmet'te, Bağdad yolu üzerinde «Miskinler Tekkesi» denen, Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan, İkinci Sultan Mahmud zamanında onarılan binada ufak boyda köşeli 7 sütun gördüğümü naklettim. Zamanında resimlerini de almıştım.

Bundan bir asır öncesine kadar, yüzlerce yıl ilk menzil şehri olan Üsküdar'dan yürüyerek, atla veya tahtırevanla yola çıkanlar mutlaka miskinler yurdunun önünden geçerdi. Cüzzamlılarla temas edilmeme itiyadı olduğundan gidiş ve dönüşte yol selâmeti için bu taşların üstlerindeki çukurlara birer miktar bozuk para bırakılırmış. Kapıda nöbet bekleyen hastalardan biri mırıldanarak, güya dua eder, akşamları da bu paraları toplayıp, aralarında taksim ederlermiş.

Demek ki biri rivayete dayanmak üzere üç yerde sadaka taşı olduğunu anlıyoruz. İhtimal vermek zoru ile bir dördüncüsünün de asırlardır hep sabırlı fakirlerin penahı olan Kocamustafapaşa'da olabileceğine hüküm vermek durumundayım.

Semtten Çınar'a dönerken köşebaşında bir bakkal dükkânı vardır. Bu dükkânın kapısı yanında yere eğri olarak gömülmüş bir porfir sütun gördüm. 30 - 40 santimi meydanda olan bu taşın aynı evsafta olacağını tahmin ediyorum.

Bu gibi sadaka taşlarının yalnız Üsküdar'a mahsus olmayıp, diğer semtlerde bulunabileceğine de inanıyorum.

Ufak ve büyük camilerimizin bulunduğu sitelerimizde tek başına, yarı veya bir ucu kalacak derecede batmış veya ayakta tam veya yarım sütunları her yerde arayarak bu bahsi zenginleştirelim. Ve bütün dünyaya duyuralım.

TÜRKLER'DE SOSYAL YARDIMLAŞMA

Düşünüyorum: Biz ne necib, ne yüksek duygulu bir milletmişiz. Şu sosyal adaletin tarihte, para ve aynî yardımlar, yemek de dağıtan imaretler yanında hakikî fakirlere böylece hizmet edildiğini gözlerim yaşatarak hatırlarım.

Bizler bu gibi hizmetlerimizle milletimizi bugüne kadar getirmişiz. Eğer umumî idaremiz, tarihte bilgisizlikleriyle, bilerek ve bilmeyerek geçmiş asırlarda fenalık yapan politikacılara kalsaydık, çoktan dünya yüzünden silinmiş olurduk.

Bu gibi hususî ve umumî vakıflarımızdan başka halkımızın orta hallilerinin ve hattâ fakirlerinin, kendilerinden daha çok fakirlerine muavenet ellerini uzatmaları, hizmetlerini tarihlerimize intikal ettirmediğimiz için millî hasletler ve meziyetlerimizden bu hâlâ devam eden şifahilik ihmalimiz yüzünden dünyamızın dört bucağına duyuramamışız.

Her güzel ve iyi şeyi ciddî olarak tarihimize mâl edememenin ıstırabını çekiyor ve bunu bizler dahi bilmiyor ve bu konuları asla benimsemiyoruz.

Birleşik Amerika bilginleri yeni bir çalışma ve ellerine nadir geçen vesikaları değerlendirme yolundadırlar. Bizler ise, sanki milletimizin büyüklükleri üzerinde durulmazmış gibi belki nadir bile olsa bunları işitir ve soruşturmaya asla heves etmez ve nemize lâzım der geçeriz.

İşte bir İngiliz mütefekkirinin kendilerine tavsiyesi:

Bir milleti ve memleketi içinden yok etmek isterseniz, onlara nemelâzımcılığı aşılayın.

Benim aziz ve düşünceli eşimin şu sözünü daima hatırlarım: Bizim memlekette fakirin fakiri vardır.

Memleketimizde hâlâ fakirler vardır. Ama meydana çıkamazlar. Dertleri yalnız maddî değil manevîdir de. Şimdi fakir olmayan ve çalışmak kudretinde olabilen dilenciler çoğalmıştır. Dilenciler, cemiyetin en aşağı ve utanmaz tabakasıdır. Bunlar fakir değildir. Cemiyet onları fakir sanarak, merhamet göstererek himaye eder ve şımartır. Ve bu suretle sayıları artar. Onlara acımayı hiyanet sayarım.

İngiliz şairi Lord Byron der ki:

Dilenciyi hiç sevmem. Zira, çalışmadan kazanmak ister. Parayı da hiç sevmem. Zira, ona lâyık olmayanlar biz ona sahibiz diye, cemiyette aramıza girer, ahlâkımızı bozarlar.

Çalışmadan, havadan para kazananlar, cemiyetin, kanserleşmiş hücreleridir. Bunların metastazları ahengimizi bozar.

İşte bugün ihyasına imkân olmayan bir eski içtimaî âdetimizi ibretle değerlendirip kendimize yeni bir düzen vermeliyiz.

Üsküdar'da Doğancılar Caddesi üzerinde sadaka taşı.

Sadaka Taşları

Süheyl Ünver

Benim âlicenab, İstanbul'un eski zaman efendisi üstadım ressam ve hattat Murtaza Elker, uzun seneler Üsküdar'da, İmrahor Caddesi'nde oturmuşlardır. Bana, mevlevîhanenin karşı sırasında, bir sadaka taşını haber verdiler. Mehmed Türkmenoğlu dostumuzla, birlikte isimlerini almışlar. Şöyle tarif ediyorlardı:

> "Sadaka taşı, iki metre boyunda mermer bir sütun. Üstünde bir çukur var. Geçen asırda, yolu buraya düşenlerden hâl ve vakti yerinde olanlar, mermerin üstündeki çukura birer miktar para bırakırmış.
>
> Derdini kimseye açamayan hakikî bir fakir ihtiyacı olunca oradaki parayı alır. O günkü ihtiyacı bir kuruş mu? Yüz para mı? Onu ayırır, kalanını, kendisi gibi ihtiyacı olanları düşünme terbiyesi icabı çukuruna kor ve meçhul sadakacıya içinin memnunluğunu kalbinden ulaştırır ve dönermiş."

Böyle bir sadaka taşı da Üsküdar çarşısında Koca Mimar Sinan'ın yaptığı hamamın karşısında, Gülfem Hatun Camii'nde varmış. Fakat böyle bir taşı hatırlayana rastlamadım. Bir zaman durmuş. Sonra bu caminin etrafına kötü bir duvar çekenler tarafından yok edilmiş olmalıdır."

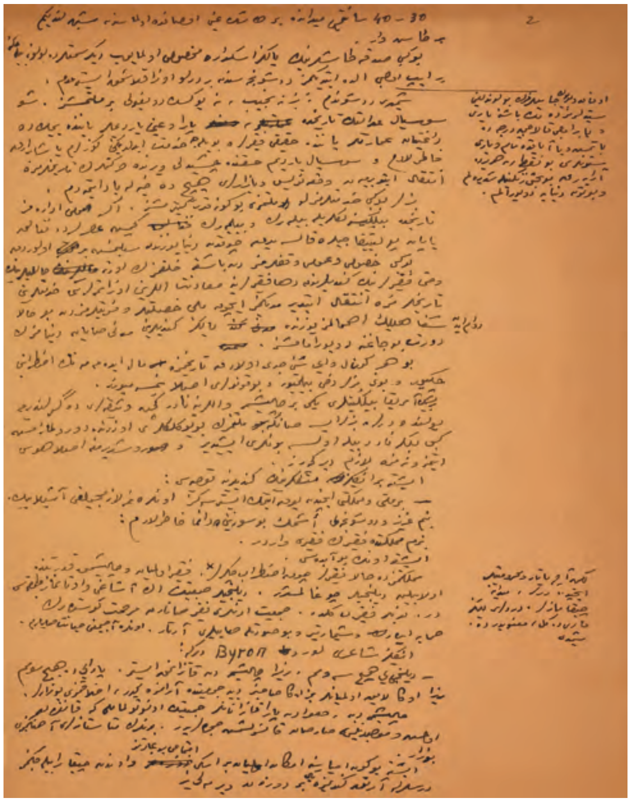
Bu bilgilere ve resme ne kadar sevindim, tahmin edemezsiniz. Kendilerine, vaktiyle Karacaahmet'te, Bağdat yolu üzerinde 'Miskinler Tekkesi' denen, Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan, İkinci Sultan Mahmud zamanında onarılan binada ufak boyda köşeli yedi sütun gördüğümü naklettim. Zamanında resimlerini de almıştım.

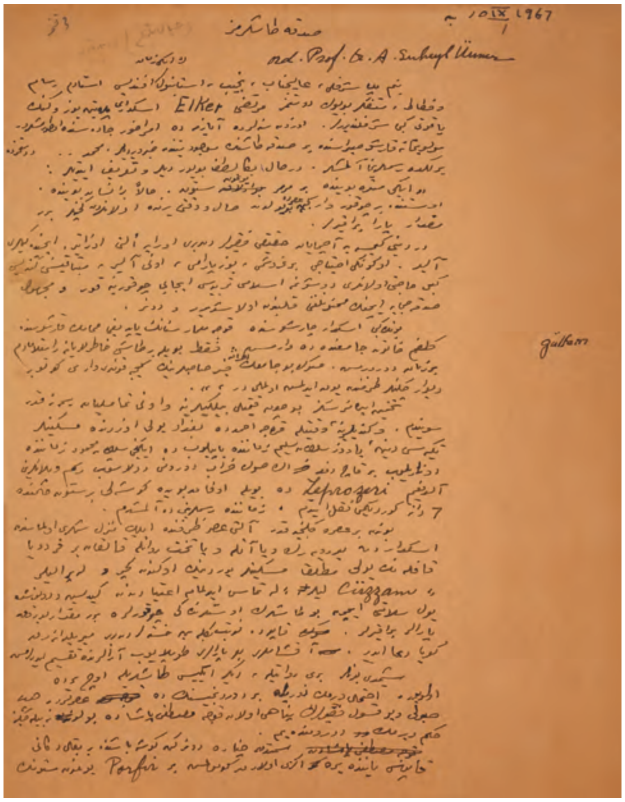
Bundan bir asır öncesine kadar, yüzlerce yıl ilk menzil şehri olan Üsküdar'dan yürüyerek, atla veya tahtırevanla yola çıkanlar mutlaka miskinler yurdunun önünden geçerdi. Cüzzamlılarla temas edilmeme itiyadı olduğundan gidiş ve dönüşte yol selameti için bu taşların üstlerindeki çukurlara birer miktar bozuk para bırakılırmış. Kapıda nöbet bekleyen hastalardan biri mırıldanarak, güya dua eder, akşamları da bu paraları toplayıp, aralarında taksim ederlermiş.

Demek ki, biri rivâyete dayanmak üzere, üç yerde sadaka taşı olduğunu anlıyoruz. İhtimal vermek zoru ile bir dördüncüsünün de, asırlardır hep sabırlı fakirlerin penahı olan Kocamustafapaşa'da olabileceğine hüküm vermek durumundayım.

Semtten Çınar'a dönerken köşebaşında bir bakkal dükkânı vardır. Bu dükkânın kapısı yanında yere eğri olarak gömülmüş bir porfir sütun gördüm. 30-40 santimi meydanda olan bu taşın aynı evsafta olacağını tahmin ediyorum.

Bu gibi sadaka taşlarının, yalnız Üsküdar'a mahsus olmayıp, diğer semtlerde bulunabileceğine de inanıyorum.

Ufak ve büyük camilerimizin bulunduğu sitelerimizde tek başına, yarı veya ucu kalacak derecede batmış veya ayakta tam veya yarım sütunları her yerde arayarak bu bahsi zenginleştirelim. Ve bütün dünyaya duyuralım.

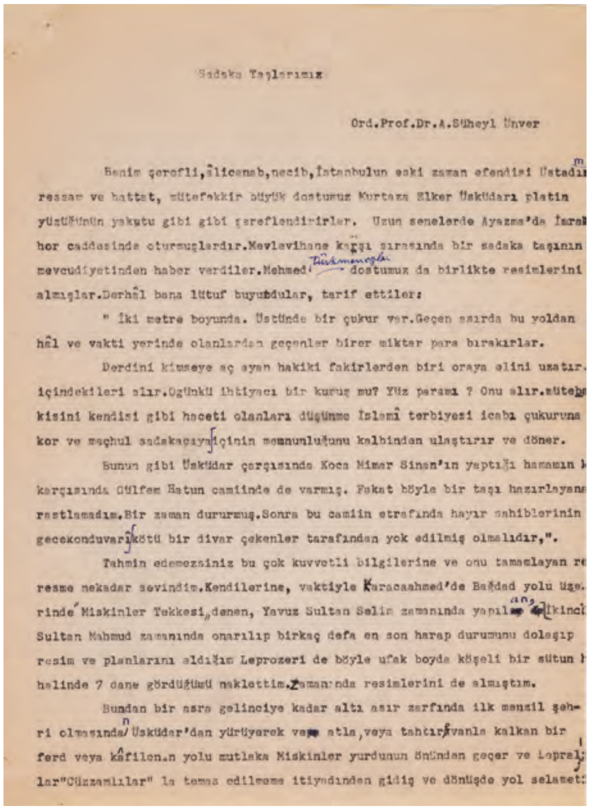
Türklerde Sosyal Yardımlaşma

Düşünüyorum: Biz ne necip, ne yüksek duygulu bir milletmişiz. Şu sosyal adalet ile tarihte, para ve aynî yardımlar, yemek de dağıtan imâretler yanında hakikî fakirlere böylece hizmet edildiğini gözlerim yaşararak hatırlarım.

Bizler bu gibi hizmetlerimizle milletimizi bugüne kadar getirmişiz. Eğer umumî idaremiz, tarihte bilgisizlikleriyle, bilerek ve bilmeyerek geçmiş asırlarda fenalık yapan politikacılara kalsaydık, çoktan dünya yüzünden silinmiş olurduk.

Bu gibi hususî ve umumî vakıflarımızdan başka, halkımızın orta hallilerinin ve hatta fakirlerinin, kendilerinden daha çok fakirlerine muavenet ellerini uzatmaları hizmetlerini, [yazılı] tarihlerimize intikal ettirmediğimiz için, dünyamızın dört bucağına duyurmamışız.

Her güzel ve iyi şeyi ciddî olarak tarihimize mal edememenin ıstırabını çekiyor ve bunu bizler dahi bilmiyor ve bu konuları asla benimsemiyoruz.

Sadaka Taşlarımız

Ord.Prof.Dr.A.Süheyl Ünver

Benim şerefli,âlicenab,necib,İstanbulun eski zaman efendisi Üstadım ressam ve hattat, mütefekkir büyük dostumuz Murtaza Elker Üsküdarı platin yüzüğünün yakutu gibi gibi şereflendirirler. Uzun senelerde Ayazma'da İmrahor caddesinde oturmuşlardır.Mevlevihane kapısı sırasında bir sadaka taşının mevcudiyetinden haber verdiler.Mehmed Türkmenoğlu dostumuz da birlikte resimlerini almışlar.Derhâl bana lütuf buyurdular, tarif ettiler:

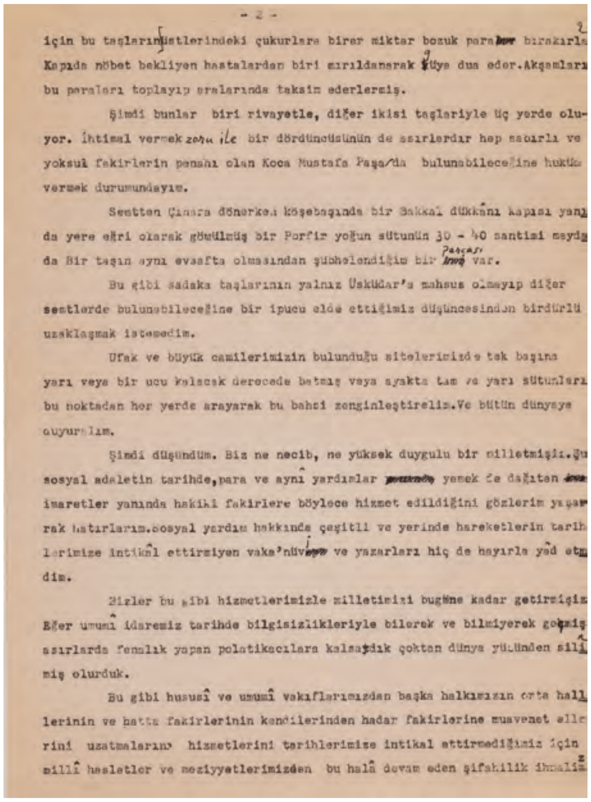
" İki metre boyunda. Üstünde bir çukur var.Geçen asırda bu yoldan hâl ve vakti yerinde olanlardan geçenler birer mikter para bırakırlar.

Derdini kimseye aç ayan hakiki fakirlerden biri oraya elini uzatır. içindekileri alır.Ogünkü ihtiyacı bir kuruş mu? Yüz parami ? Onu alır.mütebakisini kendisi gibi haceti olanlara düşünme İslamî terbiyesi icabı çukuruna kor ve meçhul sadakaçaya içinin memnunluğunu kalbinden ulaştırır ve döner.

Bunun gibi Üsküdar çarşısında Koca Mimar Sinan'ın yaptığı hamamın karşısında Gülfem Hatun camiinde de varmış. Fakat böyle bir taşı hazırlayana rastlamadım.Bir zaman dururmuş.Sonra bu camiin etrafında hayır sahiblerinin gecekonduvari kötü bir divar çekenler tarafından yok edilmiş olmalıdır,".

Tahmin edemezsiniz bu çok kuvvetli bilgilerine ve onu tamamlayan resme nekadar sevindim.Kendilerine, vaktiyle Karacaahmed'de Bağdad yolu üzerinde Miskinler Tekkesi denen, Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan İkinci Sultan Mahmud zamanında onarılıp birkaç defa en son harap durumunu dolaşıp resim ve planlarını aldığım Leprozeri de böyle ufak boyda köşeli bir sütun halinde 7 dane gördüğümü naklettim.Zamanında resimlerini de almıştım.

Bundan bir asra gelinciye kadar altı asır zarfında ilk menzil şehri olmasından Üsküdar'dan yürüyerek veya atla,veya tahtırevanla kalkan bir ferd veya kâfilenin yolu mutlaka Miskinler yurdunun önünden geçer ve Lepralılar"Cüzzamlılar" la temas edilmeme itiyadından gidiş ve dönüşde yol selameti

- 2 -

için bu taşların üstlerindeki çukurlara birer miktar bozuk para bırakırlar. Kapıda nöbet bekliyen hastalardan biri mırıldanarak tüye dua eder.Akşamları bu paraları toplayıp aralarında taksim ederlermiş.

Şimdi bunlar biri rivayetle, diğer ikisi taşlariyle üç yerde oluyor. İhtimal vermek zorunu ile bir dördüncüsünün de asırlardır hep sabırlı ve yoksul fakirlerin penahı olan Koca Mustafa Paşa'da bulunabileceğine hüküm vermek durumundayım.

Semtten Çinara dönerken köşebaşında bir Bakkal dükkânı kapısı yanında yere eğri olarak gömülmüş bir Porfir yoğun sütunün 30 - 40 santimi meydanda Bir taşın aynı evsafta olmasından şüphelendiğim bir parçası var.

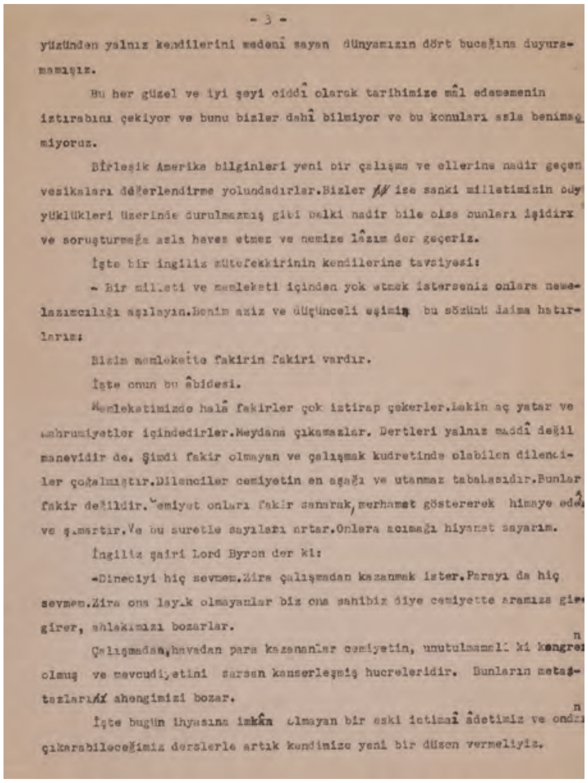
Bu gibi sadaka taşlarının yalnız Üsküdar'a mahsus olmayıp diğer semtlerde bulunabileceğine bir ipucu elde ettiğimiz düşüncesinden birdürlü uzaklaşmak istemedim.

Ufak ve büyük camilerimizin bulunduğu sitelerimizde tek başına yarı veya bir ucu kalacak derecede batmış veya ayakta tam ve yarı sütunları bu noktadan her yerde arayarak bu bahsi zenginleştirelim.Ve bütün dünyaya duyuralım.

Şimdi düşündüm. Biz ne necib, ne yüksek duygulu bir milletmişiz.Şu sosyal adaletin tarihde,para ve aynî yardımlar yemek de dağıtan imaretler yanında hakiki fakirlere böylece hizmet edildiğini gözlerim yaşararak hatırlarım.Sosyal yardım hakkında çeşitli ve yerinde hareketlerin tarihlerimize intikâl ettirmiyen vaka'nüvis ve yazarları hiç de hayırla yâd etmedim.

Bizler bu gibi hizmetlerimizle milletimizi bugüne kadar getirmişiz. Eğer umumî idaremiz tarihde bilgisizlikleriyle bilerek ve bilmiyerek geçmiş asırlarda fenalık yapan polatikacılara kalsaydık çoktan dünya yüzünden silinmiş olurduk.

Bu gibi hususî ve umumî vakıflarımızdan başka halkımızın orta hallilerinin ve hatta fakirlerinin kendilerinden hadar fakirlerine muavenet ellerini uzatmalarını hizmetlerini tarihlerimize intikal ettirmediğimiz için millî haslatler ve meziyyetlerimizden bu halâ devam eden şifahilik ihmalimiz

- 3 -

yüzünden yalnız kendilerini medenî sayan dünyamızın dört bucağına duyuramamışız.

Bu her güzel ve iyi şeyi ciddî olarak tarihimize mâl edememenin ıztırabını çekiyor ve bunu bizler dahî bilmiyor ve bu konuları asla benimsemiyoruz.

Birleşik Amerika bilginleri yeni bir çalışma ve ellerine nadir geçen vesikaları değerlendirme yolundadırlar.Bizler ise sanki milletimizin büyüklükleri üzerinde durulmazmış gibi belki nadir bile olsa bunları işidirz ve soruşturmağa asla heves etmez ve nemize lâzım der geçeriz.

İşte bir ingiliz mütefekkirinin kendilerine tavsiyesi:

- Bir milleti ve memleketi içinden yok etmek isterseniz onlara nemelazımcılığı aşılayın.Benim aziz ve düşünceli eşimin bu sözünü daima hatırlarım:

Bizim memlekette fakirin fakiri vardır.

İşte onun bu âbidesi.

Memleketimizde halâ fakirler çok iztirap çekerler.Lakin aç yatar ve mahrumiyetler içindedirler.Meydana çıkamazlar. Dertleri yalnız maddî değil manevidir de. Şimdi fakir olmayan ve çalışmak kudretinde olabilen dilenciler çoğalmıştır.Dilenciler cemiyetin en aşağı ve utanmaz tabakasıdır.Bunlar fakir değildir.Cemiyet onları fakir sanarak,merhamet göstererek himaye eder ve şımartır.Ve bu suretle sayıları artar.Onlara acımağı hiyanet sayarım.

İngiliz şairi Lord Byron der ki:

-Dineciyi hiç sevmem.Zira çalışmadan kazanmak ister.Parayı da hiç sevmem.Zira ona layık olmayanlar biz ona sahibiz diye cemiyette aramıza girer, ahlakımızı bozarlar.

Çalışmadan,havadan para kazananlar cemiyetin, unutulmamalı ki kangren olmuş ve mevcudiyetini sarsan kanserleşmiş hucreleridir. Bunların metaztazları ahengimizi bozar.

İşte bugün ihyasına imkân olmayan bir eski ictimaî âdetimiz ve ondan çıkarabileceğimiz derslerle artık kendimize yeni bir düzen vermeliyiz.

Birleşik Amerika bilginleri yeni bir çalışma ve ellerine nadir geçen vesikaları değerlendirme yolundadırlar. Bizler ise, sanki milletimizin büyüklükleri üzerinde durulmazmış gibi belki nadir bile olsa bunları işitir ama soruşturmaya asla heves etmez ve nemize lâzım der geçeriz.

İşte bir İngiliz mütefekkirinin kendilerine tavsiyesi:

> *Bir milleti ve memleketi içinden yok etmek isterseniz, onlara nemelâzımcılığı aşılayın.*

Benim aziz ve düşünceli eşimin şu sözünü daima hatırlarım: "Bizim memlekette fakirin fakiri vardır."

Memleketimizde hâlâ fakirler vardır. Ama meydana çıkamazlar. Dertleri yal-

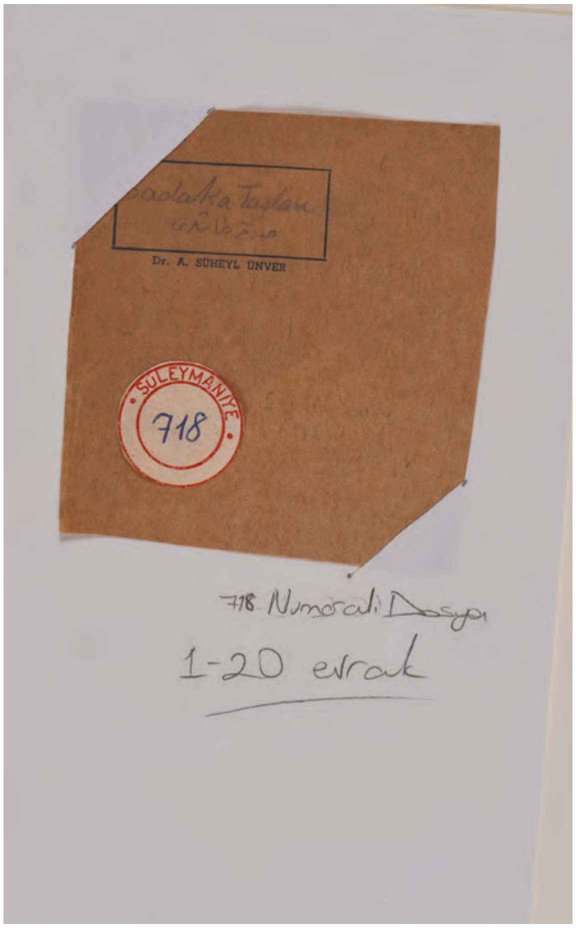
nız maddî değil, manevîdir de. Şimdi fakir olmayan ve çalışmak kudretinde olabilen dilenciler çoğalmıştır. Dilenciler, cemiyetin en aşağı ve utanmaz tabakasıdır. Bunlar fakir değildir. Cemiyet onları fakir sanarak, merhamet göstererek himaye eder ve şımartır. Ve bu suretle sayıları artar. Onlara acımayı hıyanet sayarım.

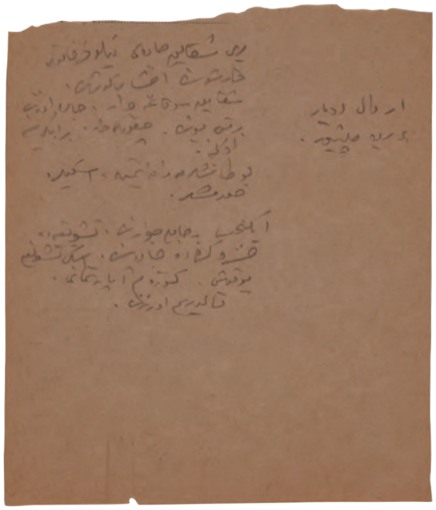
İngiliz şairi Lord Byron der ki:

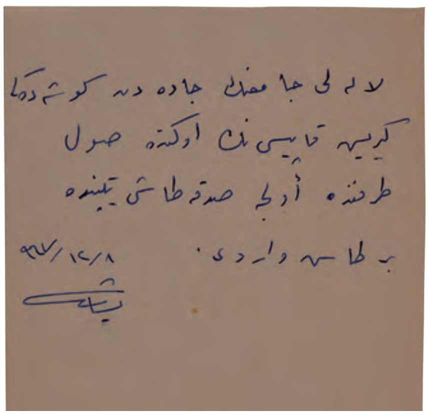
> *Dilenciyi hiç sevmem. Zira, çalışmadan kazanmak ister. Parayı da hiç sevmem. Zira, ona lâyık olmayanlar biz ona sahibiz diye, cemiyette aramıza girer, ahlâkımızı bozar.*

Çalışmadan, havadan para kazananlar, cemiyetin, kanserleşmiş hücreleridir. Bunların metastazları ahengimizi bozar. İşte bugün ihyasına imkân olmayan bir eski içtimaî âdetimizi ibretle değerlendirip kendimize yeni bir düzen vermeliyiz.

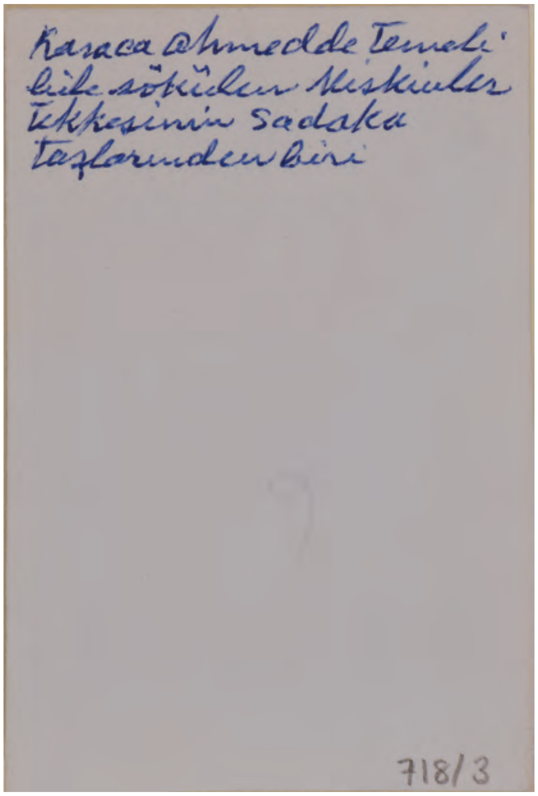
(Süheyl Ünver, “Sadaka Taşı”, *Hayat Tarih Mecmuası*, nr. 11, Aralık 1967, s. 12-13.)

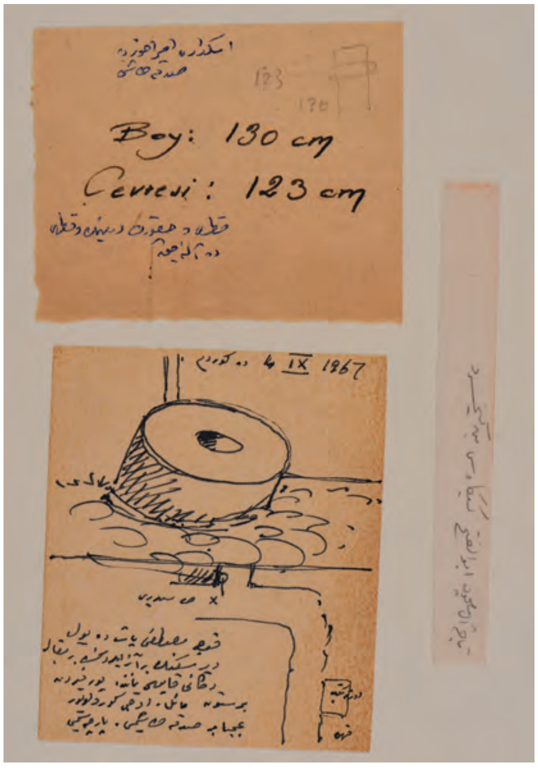

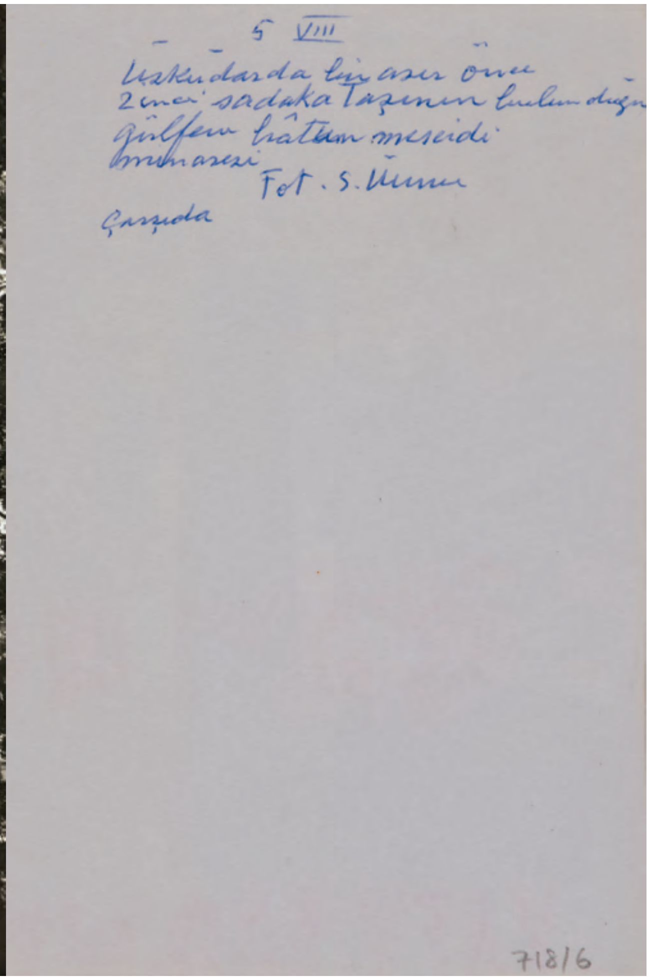

Karaca Ahmedde Temeli bile söküden Miskinler Tekkesinin Sadaka taşlarından biri
718/3

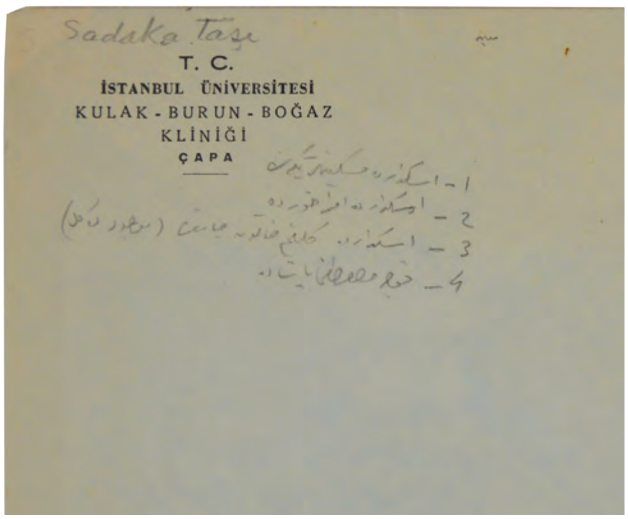

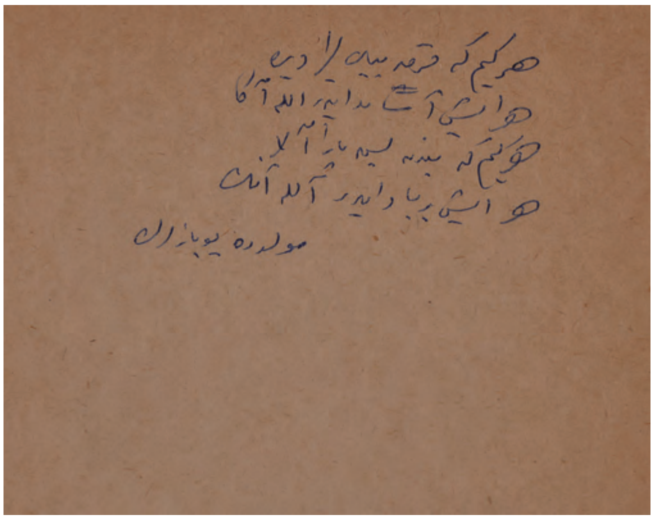

Boy: 130 cm
Çevresi: 123 cm
4 IX 1967

5 VIII
Üsküdarda bir asır önce
2nci sadaka taşının bulunduğu
Gülfem hâtun mescidi
minaresi
Fot. S. Ünver
Çarşıda

718/6

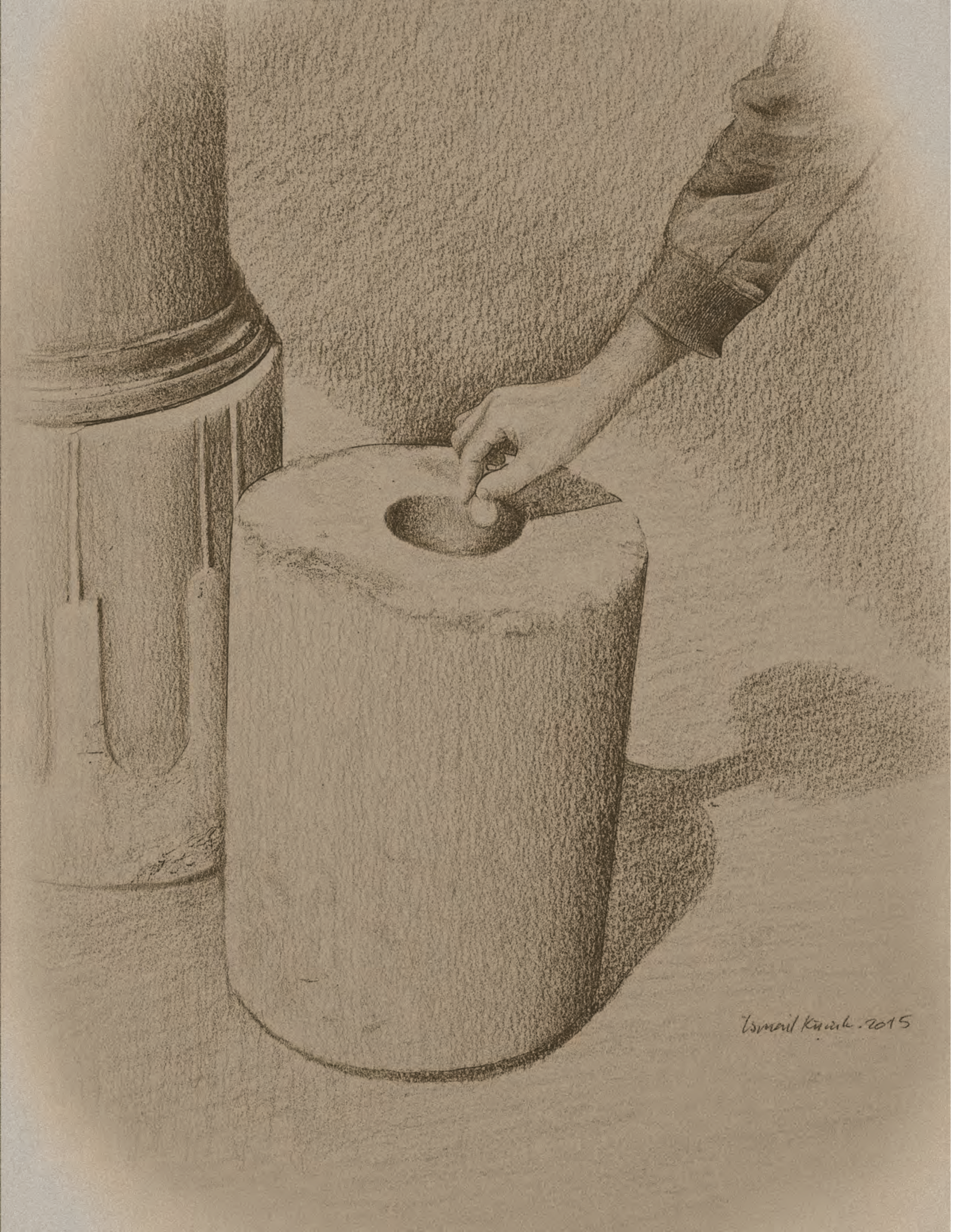

Sadaka taşı
T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
KULAK - BURUN - BOĞAZ
KLİNİĞİ
ÇAPA

Camiler

Camiler

İslâm şehir mimarisinin merkezinde, sosyal hayatın kalbi olarak cami, medrese, kütüphâne, imâret, türbe, aşevi, dârüşşifâ, çarşı, tekke, zâviye gibi unsurlardan mürekkep "külliye" yer alır. "Cem' eden, derleyen, toplayan, toplayıcı yer" manalarına gelen cami; ilk kez inşâ edildiği Hz. Peygamber (s.a.v) devrinden bu yana dinî, sosyal, siyasî, ilmî ve edebî meselelerin halledildiği; cemiyetin dinî, fikrî, amelî cephelerinin tesisinde rolü bulunan mühim merkezler arasındadır.[1] Camiler küllî eserler olması hasebiyle bütün İslâm devletlerinde olduğu gibi Türklerde de cemiyet hayatının merkezinde yer almaktadır. Günlük hayat, neredeyse bütünüyle camilerin etrafında cereyan eder. Selçuklu ve Osmanlı asırlarında fethedilen yerlerin millîleşmesi camiler vasıtasıyla mümkün olmuştur. Yahya Kemâl camilerin Türk üslûp ve hayat tarzındaki önemini şöyle ifade eder:

"Bir semtin esâsı olan câmî yalnız bir tek binâdan ibâret olan ibâdet yeri değildi; o câmii vakfedenin devrini gösterir bir manzûmeydi; câmiin yanında medrese, imâret, tâbhâne, hamam, mektep, muvakkithâne, câmiin mihrap tarafından vakfedenin türbesi, akrâbasının ve yakınlarının gömüldüğü mezarlık... Hâsılı bütün şekliyle, vakfedenin adını taşıyan ve devrini temsil eden bir levhaydı."[2]

Camiler mimarîsiyle, tezyînat ve kitâbeleriyle, çinileriyle, işlevleriyle ayrı bir hususiyete sahiptir. Halkın dinî ve millî terbiyelerinde camilerde gerçekleştirilen mûsikî, hüsn-i hat ve medrese derslerinin talimi ile dinî ve millî merasimlerin icra edilmesinin ayrı bir yeri vardır. Camilerde ibadet ve sanat zevkinin tarih boyunca bir arada yürüdüğü görülür.

Camiler mâhir imam ve müezzinler sayesinde bir musikî mektebi hüviyetini haizdir. Husûsî bir besteyle güzel sesli müezzinler tarafından tevhidler, naatlar, mevlidler, kasîdeler okunması itikadî tesirlerin yanında halkın sanatla bağını tesis eden güzel âdetler arasındadır. Özellikle Beyazıt ve Nuruosmaniye camileri, Sultan II. Mahmud devri sonrası tabii birer mûsikî mahfili hüviyetindedir. Asrın meşhur hânende ve sâzendelerinin büyük bir kısmı buralarda *Kur'ân-ı Kerîm* tilâveti ve dinî mûsikîmizin en güzîde eserlerini müezzin mahfilinde meşk etmişlerdir.[3]

Camiler bunların yanında her sene Rebiü'l-evvel ayının on ikinci günü Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle *Mevlîd-i Şerîf* alayına ev sahipliği yaparlar. Bu millî anâne Topkapı Saray'ından başlar. Oradan Sultan Ahmed Camii'ne gidilerek *Mevlîd-i Şerîf* okunur, dualar, niyazlar, top atışları, havaî fişek gösterileriyle merasim sona erer. "Mevlid alayı" zaman zaman değişik camilerde de tertip edilmiştir. Vakanüvis Lütfi Efendi'nin bildirdiğine göre hicrî 1280 Velâdet-i Peygamberî'de *Mevlîd-i Şerîf* alayı Beyazıt Camii'nde düzenlenmiş, Velâdet bahri okunduktan sonra, bütün cemaat kıyam hâlindeyken Bâbıseraskerî'den atılan 101 pâre top, hazır bulunanları "deryâ-yı feyz" ve "sürûr-ı ma'nevî"ye gark eylemiştir.[4] Asırlardır bu topraklarda bir ibadet aşkıyla okunan, okutulan Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'inin biz de millî bir mazisi vardır. Bu eser, adeta bir dinî edebiyat çığırı açmış, bir mûsikî hareketine mebde olmuştur. Her sene Regaib ayının on ikinci gecesinde hususen tertiplenen bu merasimler, *Mevlîd*'i millî, mukaddes ve ma'şerî bir eser hâline getirmiştir.[5]

Mûsikî meşkinin yanında camilerde hat da talim edilmiştir. Cami ve mescidlerdeki büyük levhalar ve halkın istifadesi için güzel bir hatla tahrir edilen *Mushaf-ı Şerîf, Yüz Hadis, Kırk Hadis, Şifâ-i Şerîf* gibi eserlerin hayırseverler tarafından erbabına yazdırılması medâr-ı maişet olmasının yanında halkın bedîî sevgisinin teşekkülüne de katkıda bulunmuştur. Nûr-ı Osmâniye Camii'nin avlusundaki meşkhâne yazı talim edenlerin özellikle tercih ettikleri yerler arasındadır.[6] Camilerdeki zevk-i tabiat erbabından mahir bir müzehhibin tezhib etdiği nefis yazılar bu sanatın inceliklerini öğrenmek isteyenler için bir ziyaretgâh hükmündedir. Hüsn-i hat hocaları derslerinin bir kısmını camilerde temeşşuk etmişler,[7] talebeler duvarlardaki nadide ve nefis hatlar vasıtasıyla bu sanatın inceliklerine vakıf olmuşlardır.

Halkın din ve dünya görüşünün tesisi ve edebî eserlere ilham kaynağı olmaları itibariyle vâizler[8] ve vaazlar camilerin bir başka cephesini gösterir. Türk şiirindeki rind-zahid çekişmelerinde zâhid tipinin arkasında biraz da vâizler vardır. İstanbul camilerinde vaaza çıkan birbirinden ilginç tipler edebî eserlere de bahis mevzuu olmuştur. Bu asrın meşhur şair ve yazarları, eserlerinde sırası geldikçe vâizleri muhtelif konularda tahfif ve tezyif ederler.[9] Bu tenkitlerde öne çıkan husus, vâizlerin vaz' ettikleri mevzuların terakkinin önüne bir set oluşturduğudur. Mesela Balıkhâne Nâzırı Ali Rıza Efendi, bazı cahil vâizlerin kürsülerde "fani olan dünyada azîm ve şeddâdî binalara lüzum olmadığı" gerekçesiyle medeniyetçe ilerlenmesinin önüne geçmeye çalıştıklarını, halkın mesken ve hânelerin imar ve intizâmına heves etmemelerine sebep olduklarını iddia eder.[10] Devrin matbuatında "medeniyet" bahsinde çıkan yazıların arkasında biraz da vâiz-gazeteci çatışmasının bulunduğu unutulmamalıdır. Devirdeki halkla aydın kesim arasındaki tenakuzu da gösterecek mahiyetteki bu tenkitler daha sonra, devr-i meşrûtiyette, "dîn-i mübîn-i İslâm'ın müessis-i medeniyet ve fazilet olduğunu âlem-i medeniyete neşredecek erbâb-ı kemâl yetiştirmek" gayesiyle Medresetü'l-Vâizîn'in tesisini beraberinde getirmiştir (1911). Bu manada, İsmail Kara Hoca'nın belirttiği üzere hutbe ve vaazlar, dolayısıyla camiler, modernleşme ve meşrutiyet için çok önemli fonksiyonları icra etmişlerdir.[11]

Camilerin bir başka hususiyeti de Ramazan aylarında bazı camilerde umumî sergilerin açılmasıdır. Bunların en meşhurlarından biri Keçecizâde Fuad Paşa'nın ilk sadâretinde Nuruosmaniye Camii avlusunda açılan sergidir. 1863'te de Sultanahmed Meydanı'nda "Umûmî Sergi-i Osmanî" açılmıştır. Padişah, Alî, Yusuf Kâmil ve Fuad Paşalar da hazır bulunarak açılan bu sergi alâyişleriyle batı basınında da akis bulmuştur. Camilerdeki bu sergiler devrin maruf ve muteber şahsiyetlerinin zaman zaman bir araya gelmelerine vesile olmuştur. Buralarda nadir ve nefis eşyalar; Şeyh Hamdullah, Hafız Osman, Râkım, Celâleddin gibi meşhur ve mâhir hattatların yazıları; bazı antika ve eski maden tabaklar, kâseler, nadide çubuk takımları, çiniler, halı, kilim ve seccâdeler, baharatlar, tesbihler ilgililerin ilgisine sunulur ve eşya sahipleri iyi atiyyeler kazanırlarmış. Bâyezid Camii'nde açılan sergideki Gaffar'ın Çadırı İstanbul'un ekâbir, şâir, mûsikîşinas ve nüktedanlarının toplanma yerleri arasındadır. Burada Ramazan gecelerinde zarif, latif musâhabeler edilirmiş.[12]

Camiler bütün bu hususiyetlerin yanında her bakımdan birer ilim ve terbiye müessesesidirler. Medreseler ve kütüphanelerin camilerin birer parçası olması kültür ve maarif bakımından camilere mümtaz bir mevkii sağlamıştır. Sultan, vezir ve imkânı olanlar bânîleri oldukları camilerin etrafına muhakkak sûrette bir medrese de inşâ ettirmişler ve buraları birer eğitim yuvası, ilim irfan merkezi hâline getirmişlerdir. Evvela padişahların ihtiyar ettiği bu mesleğe vezirlerin pek çoğu da sülûk ederek İstanbul'un her tarafında camiler ve medreseler inşâ ettirmişlerdir. Medreselerin yanına zengin kütüphaneler kurmuşlar, erbabının istifadesine sunmuşlardır. İslâmiyet'in ilk yıllarında *Kur'ân-ı Kerîm,*

Hadis, Fıkıh gibi muhtelif ilimler camilerde takrir ve tedris edilirken, daha sonraları medrese, tekke ve mektepler açıldığı hâlde camiler "okul" hüviyetini her zaman muhafaza etmiştir. Mektepleşmenin yaygınlaştığı II. Mahmud'a kadar, hatta yakın zamanlara kadar, ilk ve orta derecede eğitim camilerde imamlar vasıtasıyla verilmiştir. Camilerde İslâmî ilimlerin yanında onlara yardımcı olacak edebiyat, felsefe, belagat gibi dersler de okutulmuş; müderrislik imtihanları umumiyetle Fâtih, Süleymaniye ve Bâyezid gibi büyük camilerde halka açık olarak yapılmıştır.

Camiler, sosyal ve kültürel hayatın merkezi olma vasfını 1925'e kadar sürdürmüşlerdir.

DİPNOTLAR

1. İlim ve terbiye müesseseleri olarak camilerin Türk kültüründeki yeri hakkında umumî değerlendirmeler için bkz. Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul 1939, s. 197-223. Camilerin dinî ve sosyo-kültürel yönlerine dikkat çeken bir çalışma için bkz. "Cami", DİA, 1993, s. 46-93. Burada şunu da ifade edelim ki" Cami dersleri bu maddede önemine uygun bir şekilde alınmamıştır. Daha da ötesi bir paragrafla geçilmiştir. Aynı husus "medrese" maddesi için de geçerlidir. "Medrese", DİA, 2003, s. 323-333. Ayrıca bkz. Şemsettin Şeker, *Ders İle Sohbet Arasında: On Dokuzuncu Asır İlim, Kültür ve Sanat Meclisleri,* Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 71-100.
2. Yahya Kemal Beyatlı, *Azîz İstanbul*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1964, s. 51-52.
3. Bir misal için bkz. İbnülemin, *Hoş Sadâ,* s. 23.
4. *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi X*, s. 99.
5. Asıl adı *Vesîletü'n-Necât* olan *Mevlid'*in Türk kültüründe tekâbül ettiği muhterem mevkii için bkz Nihad Sâmi Banarlı, *Edebiyat Sohbetleri*, 2. baskı, Kubbealtı Yay., İstanbul 2004, s. 364-395.
6. İbnülemin, *Son Hattatlar,* s. 54.
7. Mesela İbnülemin, Âli Paşa Camii İmam-hatibi Hattat Hasan Tahsin Efendi'den hattatlık icâzetnâmesi almıştır.
8. Vâizler İslâm'ın ilk yıllarından itibaren İslâmî edebiyatın muhtelif nev'ilerine bahis mevzuu olmuşlardır. Edebiyatımızın Osmanlı asırlarında ise başlı başına bir tip olarak yer alırlar. Vâizlerin sûfî yahut zâhid olarak tavsif edildiği bazı misaller için bkz. Ahmet Atillâ Şentürk, Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Sûfî yahut Zâhidâ Hakkında, Enderun Kitabevi, İstanbul 1996, s. 17-18; 50-52. Bir meslek olarak vâizliğin inceliklerinden Türk siyasetnâme - nasihatnâme geleneğine tesir eden *Kâbusnâme*'de de bahsedilir. Bu hususta bkz. Keykâvus, *Kabusnâme*, çev. Mercimek Ahmet, (haz. Orhan Şaik Gökyay), 4. Baskı, MEB, İstanbul 1974, s. 207-209.
9. Bazı örnekler için bkz. Hilmi Yücebaş*, Ulunay Hayatı-Hatıraları-Eserleri,* içinde, Refi' Cevad,"İki Şâir ", İstanbul 1969, s. 32.
10. Ali Rıza Efendi, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı,* s. 25, 64, 221.
11. İsmail Kara, *İslâmcıların Siyasî Görüşleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 84-91.
12. Bunlardan bir tanesi şöyledir: Bir Ramazan vakti iftardan sonra Beyazıd'daki sergide birçok küberanın da hazır olduğu bir mecliste o vakitlerde "başı sarıklı" Reşid Paşa kitapçısı bulunan Ahmet Cevdet Paşa (o zaman Efendi) söylediği fıkrayı biraz uzatınca paşaların yanında oturmakta olan şair Nihad Bey yüksek sesle "Baksana hoca, ramazan günü saat on birden sonra bu kadar uzun hikâye dinlenmez. Fıkranın gülünecek yeri neresi ise söyle de bitir" diye hitap ederek Cevdet Efendi'nin sözünü keser. Müteakiben Cevdet'in sergiden çıkması üzerine "Suhteyi tersledim, dersini verdim" dedikten sonra orada hazır bulunan söz erbabından Hafız Ömer Efendi'ye dönüp "Şu paşaları görüyor musun, işte bunların hepsi benden korkarlar. Ama benim topum mu var, tüfeğim mi var? Hayır, dilimden korkarlar" der. Ali Rıza, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, s. 164. Aynı konuda bir başka misal için bkz. Yücebaş, *Ulunay Hayatı-Hatıraları-Eserleri*, s. 152.

Afyon Ulu Camii
Sadaka Kovuğu

Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahrettin Ali'nin oğlu Afyon Sancak Beyi Nasredüddin Hasan tarafından 1273 yılında dış cephesi taş, içi ise tamamen ahşap kaplamalı yaptırılan Afyon Ulu Camii, kırk ahşap direğin üzerine oturtulduğu için "Kırk Direkli Cami" olarak da yâd edilir. Sadaka kovuğu, Selçuklu yâdigârı bu caminin hemen alt köşe duvarındadır.

Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli yedi başak bitiren, her başakta yüz 'tane' bulunan bir tek tohumun hâli gibidir Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah, ihsanı bol olan, hakkıyla bilendir. *(Bakara, 261)*

Mallarını (Allah yolunda) harcayıp da sonra o harcadıklarının arkasından bir başa kakış ve bir eziyet takıp katmayanlar (yok mu?) Onların Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yoktur, mahzun da olacak değillerdir onlar. *(Bakara, 262)*

Afyon Bolvadin Ulu Camii
Sadaka Kovuğu

Eşrefoğulları zamanında, Mübârezeddin Mehmed Bey tarafından 1320 yılında külliye olarak inşa ettirilmiştir. 1553 yılında Mimar Sinan tarafından kubbeli tarzda yeniden yapılır. Uzun süre "Kubbeli Camii" olarak tesmiye edilen külliye, 1904 yılında bir kez daha müceddeden inşa olunmuştur. Mihrabındaki duvar terazilerinden ötürü "Döner Taşlı Cami" olarak da adlandırılır. Sadaka kovuğu, caminin dış duvarında yer alır. Beyaz mermerden yapılmıştır.

Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (Onlar herkesi) hayra çağırsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükden vazgeçirmiye çalışsınlar. İşte onlar muraadına erenlerin ta kendileridir. *(Âl-i İmrân, 104)*

Siz insanlar için (insanlığın fâidesi için ğaybdan, yahut levh-i mahfuzdan seçilib) çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükden vaz geçirmiye çalışırsınız. (Çünkü) Allah'a inanıyorsunuz. Kitablılar (Hıristiyanlar ve Yahudiler) de inansaydı kendileri için elbette hayırlı olurdu. İçlerinden (vakı'a) îman edenler vardır. (Fakat) onların pek çoğu (Hak dînden çıkmış) fâsıklardır. *(Âl-i İmrân, 110)*

Afyon Burmalı Camii Sadaka Taşı

On dördüncü asırdan kalma bir camidir. On dokuzuncu asırda tadil ve tamir edilmiştir. Caminin altında Burmalı Sultan'ın kabri vardır.

Ne (her) iyilik, ne de (her) kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel (haslet ne ise) onunla önle. O zaman (görürsün ki) seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile sanki yakın dost (un olmuş) dur. *(Fussilet, 34)*

Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye etdik. Anası onu zahmetle (karnında) taşıdı. Onu zahmetle de doğurdu. Onun bu taşınması ile sütden kesilmesi (müddeti) otuz aydır. Nihayet o, yiğitlik çağına erdiği, (hele) kırk (ıncı) yıl (ın) a ulaş(ıb da tam kemâline vardığı zaman (şöyle) demişdir: "Ey Rabbim, gerek beni, gerek ana ve babamı ni'metlendirdiğine şükretmemi, Senin râzî olacağın iyi amel (ve hareket) de bulunmamı bana ilham et. Zürriyyetim hakkında da benim için salâh nasıybet. Şübhesiz ben sana döndüm. Şübhesiz ben (sana) teslîm olanlardanım." *(Ahkaf, 15)*

Amasya Gümüşhacıköy Gümüş Beldesi Yörgüç Rüstem Paşa Camii Sadaka Kovuğu

Cami, 1430 yılında Yörgüç Rüstem Paşa tarafından o zamanlar gümüş madenlerinin olduğu bu yere yaptırılır. Ahşap olarak inşâ olunan cami 1560'da Sadrazam Rüstem Paşa tarafından kâgir olarak yeniden yaptırır. Sadaka kovuğu, caminin giriş kapısının sağ cephesinde yer alır.

İyi (güzel ve tatlı) bir söz ve bir ayıb örtme; ardından eziyyet gelen bir sadakadan hayırlıdır. Allah (kullarının sadakalarından) müstağnidir, halimdir (ukûbetde acele edici değildir). *(Bakara, 263)*

Ey îman edenler, sadakalarınızı -malını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan bir kimse gibi- başa kakmak ve incitmek suretiyle heder etmeyin. Çünkü onun hâli, üzerinde bir toprak bulunub da kendine şiddetli bir yağmur isâbet eden, bu suretle o, kendisini kaskatı bir taş hâline bırakmış olan kaypak bir kayanın hâli gibidir. Onlar (dünyâda) işledikleri hiç bir şeyden (sevab kazanmıya) muktedir olmazlar. Allah, kâfirler gürûhuna hidâyet vermez. *(Bakara, 264)*

Amasya Hâtuniye Camii Sadaka Taşları

Hâtuniye Camii, Yeşilırmak'ın hemen kenarına 1510 yılında II. Bâyezid'in eşi Bülbül Hatun tarafından yaptırılan külliyenin içinde yer alır. Caminin giriş kapısında zamana yenik düşmüş, şeklini ve hususiyetini kaybetmiş iki tane sadaka taşı vardır. Bir tanesinin üst kısmında sadaka konulacak oyuk vardır.

Allahın rızasını istemek ve ruhlarında olan (îman) ı kökleşdirib takviye etmek için mallarını harcayanların hali de bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir bağçenin haline benzer ki ona bir yağmur isâbet etmiş de meyvelerini iki kat vermişdir, ona bol bir yağmur düşmese de (hiç olmazsa onda) bir çisinti (bulunur) Allah, ne yaparsanız (hepsini) hakkıyla görücüdür. *(Bakara, 265)*

Onlar, mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak bulunan kimselerdir. *(Me'âric, 24-25)*

Amasya Merzifon Çayır Köyü Camii Sadaka Taşı

Çayır Köyü'nde yer alan cami kalıntısının hemen yanıbaşına inşâ olunmuş evlerin girişinde iki adet sadaka taşı mevcuttur. Her şeye inat, zamana direnen bu taşlar köyün eski zamanlarda geçiş güzergâhında bulunduğunu da gösteriyor. Köylüler tarafından IV. Murad'ın Bağdat seferi sırası yaptırıldığı söylenen camii, 1942'deki zelzele sırasında yıkılmıştır.

Ey îman edenler, (Hak yolunda) infâkı (harcamayı) kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız pek âdi, bayağı şeyleri vermeye yeltenmeyin. Bilin ki şüphesiz Allah her şeyden müstağnidir, asıl hamde lâyık olan O'dur. *(Bakara, 267)*

Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder. Allah ise (nafaka hususunda) size kendisinden bir yarlığama ve bir bolluk vaad ediyor. Allah (ihsanı) geniş olan, (her şeyi) hakkıyla bilendir. *(Bakara, 268)*

Arap Camii Sadaka Taşları

Arap Camii, İstanbul'un fethi için gelen Emevî kumandanlarından Mesleme bin Abdülmelik tarafından 715 yılında Karaköy semtinde yaptırılır. İstanbul'u Ezan'la ilk defa buluşturan bu cami daha sonra Cenevizliler tarafından katolik kilisesi olarak kullanılır. İstanbul'un fethiyle birlikte yeniden aslî kimliğine iade olunur. Camide beş tane sadaka taşı mevcuttur. Caminin ana girişinde sağlı sollu iki tane, avluda bir tane, İstanbul'un fethi için gayret gösteren Mesleme bin Abdülmelik'in mezarı başında ise iki tane sadaka taşı mevcuttur. Sadaka taşlarından üç tanesi muhtemelen daha sonra çarşı içinden ve yıktırılan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nden (Karaköy Camii) buraya taşınmıştır. Batı yönündeki, yani caminin orta girişinin kapıya yakın olan sol tarafındaki siyah olan taşın yüksekliği: 35 cm, üst genişliği 27 cm, delik derinliği 4 cm, delik genişliği 3 cm'dir. Onun hemen sol yanındaki beyaz taşın yüksekliği 20 cm, üst genişliği 35 cm, genişlik çapı 105 cm, delik derinliği 4 cm, delik genişliği ise 6 cm'dir. Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan yeşil renkli sadaka taşının yüsekliği 143 cm, genişlik-çapı 125 cm, üst genişliği 36 cm, delik derinliği 4 cm, delik genişliği ise 6,5 cm'dir.

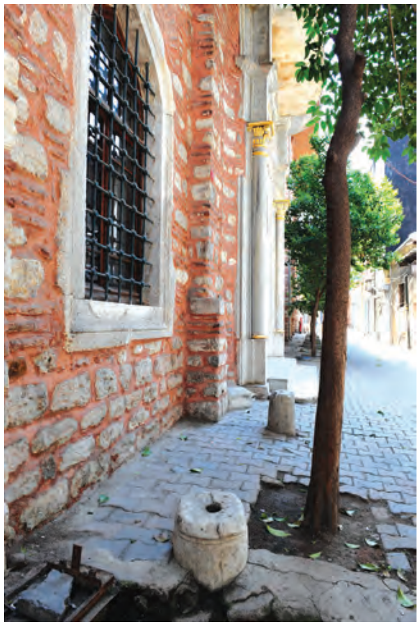
Nafakadan ne harcadınız yahut adakdan ne adadınızsa muhakkak Allah onu bilir. Zalimlerin hiç bir yardımcıları yokdur. *(Bakara, 270)*

Eğer sadakaları aşikâre verirseniz o, ne güzel. Eğer onları gizler, onları (bu suretle) fakirlere verirseniz işte bu, sizin için daha hayırlıdır. (Allah o sebeple) günâhlarınızdan bir kısmını yarlığar. Allah ne yaparsanız ondan hakkıyla haberdârdır. *(Bakara, 271)*

Aşçıbaşı Camii Sadaka Taşı

Aşçıbaşı Camii, Üsküdar'da Sultan IV. Mehmed'in aşçıbaşısı olan Pervane Mehmet Efendi tarafından 1650-1652 yılları arasında yaptırılmıştır. Caminin hemen giriş kapısı civarında olan sadaka taşı, kaybolmasın düşüncesiyle hazîreye taşınmış olsa gerek. Sanki diğer zâtlar gibi o da buraya defnedilmiş, vaktinin dolmasını bekler gibi...

(Habîbim) onları (insanları) hidâyete erdirmek senin üstüne borç değil. Ancak Allah hidâyeti kime dilerse ona verir (nasip eder). İnfak edeceğiniz hayır (mal) kendi fâidenizedir. Zâten siz, (ey mü'minler) Allahın rızâsını aramakdan başka bir suretle infak da etmezsiniz ya. (Allah yolunda) maldan harc edeceğiniz(in mükâfatı) size fazlasıyla ödenecekdir. Siz (bu hususda da) haksızlığa uğratılmayacaksınız. *(Bakara, 272)*

(Sadakalar) Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki onlar yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) bilmeyen; iffet ve istiğnalarından dolayı onları zengin (kimse) ler sanır. Sen (Habîbim) o gibileri simalarından tanırsın. Onlar insanlardan yüzsüzlük edib de (bir şey) istemezler. Siz (Hak yolunda) ne mal harcarsanız şübhesiz Allah onu hakkıyla bilicidir. *(Bakara, 273)*

Bafra Cami-i Kebîr (Bafra Ulu Camii) Sadaka Taşı

Bafra Cami-i Kebîr'i (Bafra Ulu Camii), İsfendiyaroğulları'ndan Bafra Beyi Emir Mirza tarafından yaptırılmış ahşap bir camidir. 1670 yılında Köprülü Mehmet Paşa'nın kızı Ayşe Hatun tarafından yeniden inşa ettirilir. Sadaka taşı, caminin avlusunda şadırvanın karşısında yer alır.

Mallarını gece gündüz, gizli aşikâr (Hak yolunda) harcayanlar (yok mu?), İşte onların, Rableri katında mükâfatları vardır, Onlara hiç bir korku da yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir. *(Bakara, 274)*

İman eden, iyi iyi amel (ve hareket)lerde bulunan, namazı(nı) dosdoğru kılan, bir de zekâtı(nı) veren kimseler(in, evet), onların Rableri indinde mükâfatları vardır. Onlara hiç bir korku yokdur, onlar mahzun da olacak değillerdir. *(Bakara, 277)*

Bıçakçı Alâaddin Sofular Camii Sadaka Taşları

Cami, Şeyh Alâaddin Mescidi veya Alâaddin Mescidi ve Tekkesi olarak da bilinir. Fatih'te Sofular Caddesini Horhor Caddesine bağlayan Molla Hüsrev Sokağı'ndaki cami, Sümbül Efendi halifelerinden Kırımlı Şeyh Alâeddin Ali Kefevî (Ö.1562) tarafından on altıncı asrın ilk yıllarında mescid-tekke olarak yaptırılmıştır. 1630'lu yıllarda Veziriazam Bayram Paşa'nın mescide minber koydurmasıyla da camiye dönüştürülmüştür. Celvetî ve Sa'dî tarikatlarına ev sahipliği yapan cami, tekkelerin kapatılmasından sonra harap olmuş, 1974-1977 yılları arasında yeniden inşa edilmiştir. Caminin isminin bir yanlıştan hareketle böyle hatırlandığı söylenir. Bugün Bânîsi olarak görülen Bıçakçı Alâaddin Ali'nin (ö. 1504) kendi adına yaptırdığı cami [Bıçakçı Alâaddin (Unkapanı) Camii] Haydar Mahallesi'ndedir. Süleymaniye Şeyhi Mısrî Ömer Efendi ve Azmizâde Haletî Mustafa Efendi gibi mühim şahsiyetlerin ebedî istirahatgâhlarının bulunduğu hazîresinde iki adet de sadaka taşı bulunmaktadır. Caminin civarında olması gereken sadaka taşları, kaybolmasın düşüncesiyle hazîreye naklolunmuştur.

Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet (verin). Sadaka olarak bağışlamanız ise sizi niçin daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz. Öyle bir günden sakının ki (hepiniz) o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tastamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecekdir. *(Bakara, 280-281)*

Allah hiç bir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. (Herkesin) kazandığı (hayır) kendi fâidesine, yapdığı (Şer) kendi zararınadır. "Ey Rabbimiz, unutduk, yahut yanıldıysak bizi tutub sorguya çekme. Ey Rabbimiz, bizden evvelki (ümmet) lere yüklediğin gibi üstümüze ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz, tâkat getiremeyeceğimizi bize taşıtma. Bizden (sâdır olan günahları) sil, bağışla, bizi yarlığa, bizi esirge. Sen Mevlâmızsın bizim. Artık kâfirler gürûhuna karşı da bize yardım et". *(Bakara, 286)*

Biga Bademlik Camii Sadaka Taşları

Çanakkale'nin Biga ilçesinde yer alan Bademlik Camii, 1897 yılında inşa edilmiştir. Zamanla yenilenen cami, tarihî hususiyetlerini büyük oranda kaybetmiştir. Sadaka taşlarından biri caminin giriş kapısında, diğeri ise alt köşede sokağa bakan cihettedir.

Asr Sûresi

And olsun asra ki,

Muhakkak insan kat'î bir ziyandadır,

Ancak iman edenlerle güzel güzel amel (ve hareket)lerde bulunanlar, bir de birbirlerine hakkı tavsiye, sabrı tavsiye edenler böyle değil (onlar ziyandan müstesnadırlar).

Biga Gümüşköy Nasuh Çelebi Camii Sadaka Taşları

"Çarşı Camii" olarak bilinen mabedin inşasına 1750 yılında, Sultan I. Mahmud zamanında başlanmıştır. Caminin hemen yan tarafındaki mezarlıkta 1170 yılından kalma mezarlar vardır. Sadaka taşları, caminin hemen giriş merdivenin sağ ve sol taraflarındadır. Bir tanesi beyaz mermerden yapılmıştır. Diğeri ise gri granitten olup haznesi betonla kaplanmıştır.

Sadaka'ya dair fetvalar:

"Hayırlı işlere para sarf etmek isteyen kimsenin fakirlere sadaka vermesi, camilerde buhur yakmaktan evlâdır." *(Fetevâ-yı Abdür-rahîm)*

"Müslüman bulunan Zeyd'in, kilisenin rahiplerine sadaka vermesi caizdir." *(Fetevâ-yı Abdürrahîm)*

"Üzerine sadaka-i fıtırlarını vermek lâzım gelen aile efradının fitrelerini bir araya toplayıp hepsini bir fakire vermeleri caizdir." *(Fetevâ-yı Abdürrahîm)*

"Nisâba mâlik olana sadaka-i fıtır vermesi ve kurban (kesmesi) vâcib olur." (*Fetevâ-yı Behce)*

"Hasta olduğu için oruç tutamayan zengin kimseye sadaka-i fıtır vâcib olur." (*Fetevâ-yı Fevziye)*

"Bize göre, bu vacip sadakaları da fakir Müslümanlara vermek daha sevimlidir." *(Fetevâ-yı Hindiyye)*

"Zeyd on bin akçe vakfedip teslim ile'l-mütevelli ve tescil-i şer'i ettirdikten sonra vakfiyesi yazıldıkta Zeyd'in tayin eylediği masarıfı katibe nakleyleyin bazı masârıfı Zeyd tayin eylediğinin hilafı üzere nakledip vakfiye hilafı üzere nakledip vakfiye hilafı üzere yazılsa mürtezika vakfiye sonra yazılmaya razı olurken Zeyd cümle akçenin vakfiyesinden rücû edip mülkiyet üzere haraçlanmaya şer'an kadir olur mu beyan buyurup müsap oluna?

Cevap: Tescil-i şer'iden sonra rücû'a kâdir olmaz." *(İbn Kemâl)*

"Zeyd on bin akçe vakfedip teslim ile'l-mütevelli ve tescil-i şer'i eyleyip mürabahasına masraf tayin edip on yıl miktarı vazifey-i mürtezikayı tevliyet yedinde olmakla verse, lâkin vakfiyesinde vakıf tayin ettiği masraftan gayri nesne mukayyed olmakla halen vakıf, mezbur vakıftan rücu 'edip, vazifehurlara vazifelerini vermemeye kadir olur mu beyan buyurub müsab oluna?

Cevap: Olmaz. *(İbn Kemâl)*

"Zeyd mütevelli olup vakıf olan akçeyi murabahaya verse mütevelli gaib iken bazı eşhas ,"biz ribhi masarıfına sarf eyledik" deseler mütevelli dahi akçeyi verdiği kimselerden taleb eylese mütevelli ol kimselerden ribhi alabilir mi?

Cevap: Alabilir." *(İbn Kemâl)*

"Zeyd, vakfın mütevellisinden vakıf akçe aldıkça muamele etmek için mütevelli Zeyd'e bir nesne bey edip, o mecliste Zeyd yine mütevelliye bey edip ya hibe eylese, mütevelli mebiye alsa bu sûrette muamele sahih olup ribh lazım olur mu?

Cevap: Lâzım olur". *(İbn Kemâl)*

"Bir kimse akçe vakfeylese ama vâkıf bu akçeyi "Ona bire midir ona ikiye midir tayin eylemese ama mütevelli onu on bire veririz" dese vazifehûrlar ona on iki taleb etseler şer'an mütevelliden alabilirler mi?

Cevap: Alamazlar". *(İbn Kemâl)*

"Zeyd-i vakıfdan muamele ile vakıf akçe alıp vakıf fevt olup nice mütevelliler gelip kırk yıl onun on iki üzerine Zeyd, ol akçenin muamelesini verse, hâlbuki şart-ı vakıf "onun on bir üzerine muamele olunmak" olsa onun on birden ziyade verdiği muameleyi Zeyd, asıl mala tutabilir mi?

Cevap: Tutabilmez." *(İbn Kemâl)*

"Hatip ve müezzin ehl-i ilim tayifesi zekata kadir olmayıp mescide kable'ssalat ve ba'dessalat Müslümanlardan nesne cer etseler, Müslümanlar verip ve alanlara câiz midir?

Cevap: Câizdir, İbram olmayacak." *(İbn Kemâl)*

Biga Ulu Camii
Sadaka Taşı

Biga Ulu Camii, Manisa Sancak Beyi Şehzâde Mehmed'in (Fatih Sultan Mehmed) Biga'da kaldığı bir gecenin yâdigârıdır. Beş yüz yıllık geçmişiyle Biga'nın en eski camiidir. Sadaka taşları caminin hemen giriş merdivenlerinde cemaati karşılar.

Münâfık erkekler de, münâfık kadınlar da birbirinin (tamamlayıcı) parçasıdırlar (hepsi birbirine benzer). Onlar kötülüğü (küfrü, meâsîyi) emrederler, iyilikden (îmandan, tâatden) vaz geçirmiye uğraşırlar, ellerini (cimrilikle sımsıkı) yumarlar. Onlar Allâhı unuttular (Ona tâati bıraktılar), O da onları unuttu (onlara lütfunu terk etti). Şübhesiz ki münafıklar fâsıkların ta kendileridir. *(Tevbe, 67)*

Mü'min erkekler de, mü'min kadınlar da birbirinin velîleri (dostları ve yardımcıları) dir. Bunlar (insanlara) iyiliği emrederler, (onları) kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte bunlar. Allah onları rahmetiyle yarlığayacakdır. Çünkü azîzdir (va'd ve vaîdini yerine getirmekden hiç bir şey Onu acze düşüremez), hâkimdir (her şey'i yerli yerinde, hikmetle yapandır). *(Tevbe, 71)*

Bursa Emîr Sultan Camii Sadaka Taşı

Cami, Yıldırım Bâyezid'in kızı ve Emîr Sultan'ın eşi Hundî Hatun tarafından XV. yüzyılda Emîr Sultan adına yaptırılır. Caminin kubbesi 1795 yılında tamamen yıkılınca 1804 yılında Sultan III. Selim tarafından yeniden yaptırılmıştır. Mustafa Kara Hoca'ya göre "Emîr Sultan seyyid olduğundan Bursa ziyaretlerine buradan başlanması Osmanlı'da bir gelenektir." Emîr Sultan, Anadolu'nun Türkleşmesine katkıda bulunan büyük derviş akınının önemli temsilcilerindendir. Bu Peygamber torunu mürşidin gelişi ile Osmanlı başkenti farklı bir hüviyete bürünmüştür. Şâir ve devlet adamı Ahmed Paşa'nın tavsifiyle o, "diyâr-ı Rum'a doğru akan ulu bir derya"dır. Buradaki sadaka taşı, caminin dış avlusunda yer alır.

Ahmed Paşa'nın Emîr Sultan'a Kasîdesi

İksir-i âferiniş-i âlemdir ol vücûd
Dillerle vasf olur mu celâli Muhammed'in
Ol bir vücûddur k'anı mir'ât edindi Hak
Âlemde bulunur mu misâli Muhammed'in
Çeşm-i zamâne mislin onun görmemek için
Düşmezdi yeryüzüne zilâli Muhammed'in
Ahcâr bağlanırdı teni uçmamak için
Denmez lisân-ı kâl ile hâli Muhammed'in
Vaslı hazînesin Hakın ol hâce gördü kim
Girdi eline dürr-i hisâli Muhammed'in
Hulkı azîmdir ki dolu müşg-i nâb eder
Hâk-i behişti tîb-i nevâli Muhammed'in
Bir mûra az görür dü cihan ni'metin tamâmı
Olsa nevâle-bahş hisâli Muhammed'in
Rıdvân behişti bu kadar ârâyiş ettiği
Budur k'ide kabûl Bilâli Muhammed'in
Ezhâr-ı rahmet ile muhabbet-simârdır
Bâğ-ı cihânda kaddi nihâli Muhammed'in
Sadr-ı sarây-ı sırrını yâ Rab kim ede şerh
Arş üzredir çü saff-ı ni'âli Muhammed'in
Âl-i Muhammede salavâtı çok eyle kim
Biri Emîr Efendi'dir âli Muhammed'in
Ey âlem-i vilâyete sultân olan Emîr
Vey milk-i Rûma rahmet-i Rahmân olan Emîr

II

Ey mecma'-ı mekârim ü mecmû'a-i kerem
Şit-i kerâmetinle doludur Arab Acem
Soffan safâsına özenir kevser-i behişt
Türben türâbına iremez sâhat-i İrem
Râvzan tavâfına iner ihrâm ile melek
Ya'ni harîmin oldu Harem gibi muhterem
Tahsîl-i nâm için safahât-ı vücûduna
Arş-ı azîm ceddin adın eyledi rakam
Sultân-ı enbiyâya bu gün hâyr-ı âlsin
A'nâk-ı evliyâya basarsan n'ola kadem
Gül-zâr-ı dehri terbiyet etseydi himmetin
Bâd-ı hazândan irmez idi şemme-i elem
Na'leyni pây-i ril'atinin gûş-vâr-ı çarh
Elkâbı levh-i izzetinin mefhar-i Kalem
Me'lûfu mürg-i himmetinin bûstân-ı kurb
Halvet-serâyı fikretinin âlem-i kıdem

Gösterdi Hızr'a hâk-i derin Çeşme-i Hayât
Öğretti Hâteme ni'âmın bahşîş ü kerem
Dünyâ vü ahirette şefî'i zünûbumun
Şi'rim yeterdi sana göre medhin eylesem
Ey âlem-i vilâyete sultân olan Emîr
Vey milk-i Rûma rahmet-i Rahmân olan Emîr

III
Oldu ulüvv-i himmetine âsumân zemîn
Bir pâye kasr-ı rif'atine çerh-i heftümin
Sultân-nişân husrev-i iklîm-i fakrsın
Sürse cebâbire yeridir süddene cebîn
Ceddin bisât saldı sarây-ı nübüvvete
Âdem çekerken âb ü gil içinde erbaîn
Şerhiyle lâfzının dehen-i nakl pür-şeker
Yâdıyla hulkunun nefes-i ak anberin
Toprak yüzümü nice sürem şol harîme kim
...
Devlet bize muhabbetin olmuş sehâ hemin
Şol cân ki deldi bağrını tîr-i muhabbetin
Açtı sarây-i kalbine açılır Hak revzen-i yakîn

Ahmed Paşa

Bursa
Murâdiye Camii
Sadaka Kovuğu

Murâdiye Külliyesi, Sultan II. Murad tarafından 1425-1426 yılları arasında yaptırılmış ve içinde bulunduğu semte ismini vermiştir. Külliye; cami, hamam, medrese, imâretin yanında bahçesine daha sonraki yıllarda inşâ edilen on iki türbeyi de ihtiva eder. Şehzâde Mustafa, Fatih'in Napoli'de sürgünde ölen oğlu Cem Sultan, Yavuz Sultan Selim'in kardeşi Şehzâde Ahmed gibi bahtsız şehzâdeleri bünyesinde barındıran hazîre Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle "sabrın acı meyvesi" gibidir. Külliyedeki türbelerin en büyüğü ve en eskisi olan Sultan II. Murad türbesinin kubbesi, Sultan'ın vasiyeti gereği mezarının yağmur sularıyla ıslanması için gökyüzüne açık olarak yapılmıştır. Caminin avluya bakan batı duvarında yer alan sadaka kovuğu yerden 203 cm yüksekliktedir. Hazne çapı 24 cm, hazne derinliği ise 16 cm'dir. Bu sadaka kovuğuna gelen ziyaretçilerden para bırakanlar oluyormuş. Fotoğrafta da görüldüğü üzere buradaki sadaka kovuğu aşınmış ve mimarî hususiyetlerini büyük oranda kaybetmiştir.

Tevbe edenler, ibâdet edenler, Hamd edenler, seyâhat edenler, rükû' edenler, secde edenler, (insanlara) iyiliği emredenler ve (onları) kötülükden vaz geçirmiye çalışanlar ve Allahın sınırlarını koruyanlar (yok mu? İşte onlar da cennet ehlidirler. Habîbim) sen o mü'minlere dahi (cenneti) müjdele. *(Tevbe, 112).*

Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Sultan Murâd Han'a Nasihati:

"Tebean içinde herkesin yerini tanı, ileri gelenlere ikrâmda bulun. İlim sâhiplerine hürmet et. Yaşlılara saygı, gençlere sevgi göster. Halka yaklaş fâsıklardan uzaklaş, iyilerle düşüp kalk. Hiç kimseyi küçümseme ve hafife alma. İnsanlığında kusûr etme, sırrını hiç kimseye açma, iyice yakınlık peydâ etmedikçe, kimsenin arkadaşlığına güvenme. Cimri ve alçak insanlarla ahbablık kurma. Kötü olduğunu bildiğin hiçbir şeye ülfet etme. Seninle başkaları arasında bir toplantı akdedilir veya insanlarla aranızda bâzı meseleler görüşülürse yâhut onlar bu meselelerde senin bildiğin hilâfını iddiâ ederlerse, onlara hemen muhâlefet etme. Sana bir şey sorulursa, ona herkesin bildiği şekilde cevap ver. Sonra bu meselede şu veya bu şekilde görüş ve delillerin de bulunduğunu söyle. Senin bu türlü açıklamalarını dinleyen halk, hem senin değerini, hem de başka türlü düşünenlerin değerini tanımış olur. Sana bu görüş kimindir, diye sorarlarsa; fakîhlerin bir kısmınındır, de. Onlar, verdiğin cevâbı benimserler ve onu sürekli olarak yaparlarsa, senin kadrini daha iyi bilir ve mevkiine daha çok hürmet ederler. Seni ziyârete gelenlere ilimden bir şey öğret, böylece faydalansınlar. Herkes, öğrettiğin şeyi belleyip tatbik etsin. Onlara umûmî şeyleri öğret, ince meseleleri açma. Onlara güven ver, ahbablık kur. Zîrâ dostluk, ilme devâmı sağlar. Bâzan da onlara yemek ikrâm et. İhtiyaçlarını temin et. Onların değer ve itibârlarını iyi tanı ve kusurlarını görme. Halka yumuşak muâmele et, müsâmaha göster. Hiçbir kimseye karşı bıkkınlık gösterme, onlardan biri imişsin gibi davran."

Büyük Piyâle Paşa Camii Hazîresi Sadaka Taşı

Kasımpaşa'dadır. Cami, medrese, tekke, türbe, hazîre, sıbyan mektebi, sebîl, çarşı ve hamam kısımlarından oluşan bu külliye 1573'te Kaptan-ı Derya Mehmed Piyâle Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Mimarî olarak bir benzeri daha olmayan cami uzaktan bakıldığı vakit gemiye benzer. İlber Ortaylı onun için "ilk bakışta bir tersaneyi andıran kayıkhâne gözleri üzerinde yükselir" der. Oldukça yıpranmış vaziyette olan sadaka taşı, sonradan caminin hazîresine taşınmıştır. Gövde çapı 30 cm, yüksekliği 35 cm, kare kesitli haznesi 5,5 cm, hazne derinliği ise 4 cm'dir.

(Allah'dan) korkan ve korunanlara: "Rabbinizin indirdiği nedir?" denildi. Onlar da: "(Mahz-ı) hayr" dediler. Bu dünyâda iyi hareket edenlere güzel bir (mükâfat) vardır. Âhiret evi ise elbet daha hayırlıdır. Takva sâhiblerinin yurdu hakıykat ne güzel! *(Nahl, 30)*

Kim (Allaha) bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdardan başkasıyla cezalanmaz. Onlar (yâni iyilik edenler de, fenalık yapanlar da) haksızlığa uğratılmazlar. *(En'am, 160)*

Çiçekçi Küçük Selimiye Camii Sadaka Taşları

1805 yılında III. Selim tarafından yaptırıldı. Çiçekçi Camii, Selimiye Nakşibendiye Tekkesi ve Behçet-i Konevî Camii isimleriyle de bilinir. 1834'te harab olan cami II. Mahmud devrinde Pertev Paşa'nın katkılarıyla yeniden tamir ve ihya edilmiştir. Burası, tekke-cami olarak başladığı yolculuğuna 1925 sonrası sadece cami olarak devam etmiştir. Tekke-camideki sadaka taşları diğerlerine nazaran oldukça hususiyetlidir. Avluda yer alanı yeşil renge boyanmış ve oyuğu tepe kısmında değil yüzeyindedir. Nakşî-Kâdirî mezar taşlarını andırır. Hazîredeki sadaka taşının üst kısmı çiçeklerle bezenmiştir, sadaka konulan yeri düzgün ve geniş oyukludur.

Küçük Selimiye Camii kitâbesi

İdüb bu hânkâhı ibtidâ Sultân Selîm inşâ
Binâsı muhtasar mebnâsı gayetle müfîd oldu
Alî Behçet Efendi Şeyh-i irşâd oldular bunda
Mürîd-i feyz olanlar hazretinden müstefîd oldu

Cemâl-i Mevlevî medâ-yı sırrından olub zâhir
Kemâl-i Nakşibend icmâl-i hâlinden bedîd oldu
Göçüp anlar geçip demler harâb olmuştu bu yerler
İmâretten sanırsın sâkinânı nâ-ümîd oldu

Bu kerre kıldı ihyâ Hazret-i Sultân Mahmûd Hân
Yapıldı vüsat üzre her yeri tarz-ı cedîd oldu
Zihî kutb-ı hilâfet şems-kudret âsumân-rif'at
Serâpâ-yı cihâna sâye-i lütfü medîd oldu

Zihî İskender-i mûciz-eserdir durduğu yerden
Bir ednâ himmeti bin fitneye sedd-i sedîd oldu
Tuta âfâkı sît-ı şevketi tâ ki bu ma'bedde
Sadâ-yı zikr-i Hak peyveste-i 'arş-ı Mecîd oldu

Buyurdu hidmet-i inşâya Pertev bendesin me'mûr
Ne devlet böyle kemter öyle Sultâna 'abîd oldu
Biri bed' ü biri itmamına târihtir elhâk
İki mısra' ki yazdım dil-küşâ beytü'l-kasîd oldu
Bu dergâhı mücedded yaptı kutb-ı dîn Mahmûd Hân
1250 (1834-35)

Bu zîbâ Tekke-i Behçet-fezâ tarh-ı cedîd oldu
1251 (1835-36)

Ali Behcet Efendi'nin müridlerine beyân buyurduğu sülûk şartları:

1. Mürîd halk ile muhâlatayı terk ede,
2. Tena''um ve lezâizi terk ve kanâatle muttasıf ola,
3. Beş vakit namâzı cemâatle kıla,
4. Mâ-lâ-ya'nî kelâmı terk ede,
5. Helâl yiye, şübühâttan tevakkî ede,
6. Halkın ezâsına tahammül eyleye,
7. Ehl ü evlâdına şiddet-i muhabbetten mehmâ-emken hazer ede,
8. Fukarâ ve mesâkîne bezl ü îsârı mu'tâd edine,
9. Herkese hüsn-i hulk ile muâmele ede,
10. Ehl-i dünyâdan uzak dura, onlara nâ-be-mahal tevâzuu terk ede,
11. Gece gündüz evrâdını okuya,
12. Huzûr-ı kalb ile devâm-ı zikrde buluna,
13. Halkın zemm ü medhine kulak asmaya,
14. Fakr u zarûrete tahammül, her hâlinde sadâkat ede, kendini herkesten hakîr bile ve sâire.

(Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya II,* (Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Kitabevi, İstanbul 2006, s. 143).

Çorum Ulu Camii Sadaka Taşı

İnşâ edildiği tarih belli değildir. Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat'ın gulamlarından Hayrettin Hazır tarafından yaptırıldığı söylenir. Sultan II. Bâyezid zamanındaki depremde hasara uğrar, Mimar Sinan tarafından onarılır. Sultan IV. Murad zamanında yapılan onarımdan sonra "Sultan Murad-ı Râbi' Camisi" olarak isimlendirilmiştir. Buradaki sadaka taşı altıgen olup üst kısmı dairesel kesitler hâlindedir. Haznesi zamana dayanamamıştır.

Çorum Anadolu Lisesi Coğrafya Öğretmeni Sönmez Yanardağ'ın avludaki şadırvanın önünde bulunan sadaka taşına dair verdiği malumat şöyledir:

"Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat zamanında on üçüncü asır sonu ile on dördüncü asır başlarında yapıldığı söylenen Muradi Râbi'-i Ulu Cami'nin yapımında yörede geçmiş uygarlıklara ait işlenmiş, sütun haline getirilmiş taşlardan da yararlanılıyor. Yörede Hattiler ve Hititlerden önce yaşayan Galatlara ait olan 'Galatya Sınır Taşı' caminin yapıldığı yere getirilerek sadaka taşı olarak kullanılmaya başlanıyor. Caminin bahçesine konulduğu tarihlerde yaklaşık 2 metre olan taşın yükseltisi geçen onca zamanın verdiği doğal tahrip yanında, bilgisizce yapılmış tadilatların etkisiyle 52 santimetreye, çevresi 167 cm'ye, çapı 54 cm'ye kadar düşmüştür. Üst deliği yoktur.

Geçtiğimiz yıl Eylül ayında çektiğim fotoğrafta Ulu Cami'nin bahçesinde bulunan sadaka taşı üzerine bağı/bahçesinden topladığı erikleri paylaşmak isteyen bir hemşehrimizin yüce gönüllü davranışı, sadaka taşının işlevini bugün bile sürdürdüğünün kanıtı değil mi?"

Yoksa kötülükleri kazananlar, kendilerini, îman edib de iyi iyi amel (ve hareket) lerde bulunanlar gibi mi yapacağız, dirim ve ölümleri bir mi olacak sandı (lar). Hükmedegeldikleri (bu) şey ne fena! *(Casiye, 21)*

Davud Paşa Camii Sadaka Taşı

Cerrahpaşa'da bulunan cami 890/1485'te Gazi Davud Paşa tarafından medrese, aşhâne, mektep, tıbbiye, imâret, çeşme ve türbeden müteşekkil bir külliye şeklinde yaptırılmıştır. Caminin hemen giriş kapısının ön kısmında yer alan altıgen sadaka taşı, emsallerinde olduğu gibi zamana direnememiş, şeklini ve boyutunu kaybetmiştir.

Davud Paşa Camii Cümle Kapısı'ndaki Arapça kitâbenin tercümesi şöyledir:

**"Bu binayı Sultan Bâyezid bin Mehmed'in doğrulukla şöhret yapmış vezîri Derviş Davûd yapmıştır. Bu, âlemin yegânesi ve imâmetin kalesidir. Bu hayır yapısı binaların en yükseğidir. Allah güvercinler öttükçe ve uçtukça bu binayı afetlerden saklasın.
Düşün ve şu güzel tarihe bak:**

Allah senin sahibini daima saadet ve selâmette kılsın.

Sene 890.

(H. Veysel Güleryüz, http://www.veyselguleryuz.com/cesitli_07.html)

Oğulcağızım, namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten vaz geçirmiye çalış. Sana (bu emir ve nehiy sebebiyle) isâbet eden şeylere katlan. Çünkü bunlar kat'î suretde farz edilen umûrdandır. *(Lokman, 17)*

Divriği Ulu Camii Sadaka Taşları

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifâsı olarak da bilinen burası; cami, darüşşifâ ve türbeden müteşekkil bir külliyedir. Anadolu Selçuklu Devleti'ne bağlı Mengücek Beyliği döneminde 1228-1243 yıllarında inşa edilmiştir. Ulu Cami'nin bânîsi, Süleyman Şah'ın oğlu Ahmed Şah; Darüşşifâ'nınki ise eşi Melike Turan Melek Hanım'dır. Evliyâ Çelebi'nin "medhinde diller kısır, kalem kırıktır" dediği caminin mimarı Muğis oğlu Ahlatlı Hürrem Şah'tır. Türk mimarisinin şaheserlerinden olan cami, güzelliğinden ötürü "Anadolu'nun Elhamrası" olarak da tavsif edilir. Caminin hemen giriş kapısındaki sütunların yanında iki emanet sandığı ve bir zekât sandığı vardır. Emanet sandığının içinde ise oval yuvarlak ve altıgen iki tane sadaka taşı bulunur. Kenarları süslemeli sadaka taşları oldukça hususiyetlidir. Hayır sahibi kişilerin emanet sandığının içine sadakalarını, zekât sandığına ise zekâtını bıraktığını kabul edebiliriz.

Onlar, (o müminlerdir ki) eğer kendilerine yer (yüzün) de bir iktidar mevkii verirsek dosdoğru namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emr ederler, kötülükden vaz geçirmiye çalışırlar. (Bütün) umurun âkıbeti (nihayet) Allah'a (râci') dir. *(Hac, 41)*

Düzce Konur Alp Camii Sadaka Taşı

Yörede "Merkez Camii" olarak da bilinen Konur Alp Camii, Osman Gazi'nin alplerinden Konur Alp adına inşa olunmuştur. on dokuzuncu asırda Dilâver Ağa tarafından yeniden yaptırılan cami mimarî hususiyetlerini kaybetmiştir. Beldenin Hürriyet Cadde'si üzerindeki "Çifte Pınarlar Mahallesi Camii YT: 1902" girişinin sağ tarafında, kuzeybatı köşesinde bulunan, yöresel sarı mermerden sadaka taşının üstten 1,5 cm çıkıntısı var. Boyu-yüksekliği 36 cm olan sadaka taşının genişlik-çapı 110 cm, üst genişliği 34 cm, delik genişliği 4 cm, hazne derinliği 4 cm'dir.

(Onlar) nezdlerindeki Tevrat ve İncîlde (ismini ve sıfatını) yazılı bulacakları ümmî nebiy olan o resule tâbi' olanlardır. O, kendi terine iyiliği emrediyor, onları kötülükden nehyediyor, onlara (nefislerine haram kıldıkları) temiz şeyleri halâl, (halâl kıldıkları) murdar şeyleri de üzerlerine haram kılıyor. Onların ağır yüklerini, sırtlarında olan zincirleri indiriyor o. İşte ona îman edenler, onu ta'zîm edenler, ona yardım edenler ve onunla (onun nübüvvetiyle) birlikde indirilen nura tâbi' olanlar! Onlar selâmete erenlerin ta kendileridir. *(A'raf, 157)*

Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükden vaz geçirmiye çalışırlar, hayır işlerinde de birbirleriyle yarış yaparlar. İşte onlar sâlihlerdendirler. *(Âl-i İmrân, 114)*

Edirne Lârî Camii Sadaka Taşları

Edirne'de bulunan Lârî Camii'ni, Fatih Sultan Mehmed'in hekimlerinden "Hâkîm Lârî-i Acemî" olarak tanınan Abdülhamid Lârî 1514 yılında yaptırmıştır. Halk arasında "Lâleli Camii" olarak da bilinir. Biri caminin avlusunda diğeri ise hemen karşısında olmak üzere iki sadaka taşı var. Lâkin her ikisi de hususiyetini kaybetmiş vaziyette. Bilinçsiz tadilatlar sonrası, fotoğrafta da görüldüğü üzere, bir tanesi yere iyice gömülü vaziyettedir.

İşte Allah iman edip salih amel işleyen kullarını bununla müjdeler. Ey Muhammed! De ki: "Ben bu tebliğime karşı sizden akrabalıkta sevgiden başka hiçbir ücret istemiyorum." Her kim bir iyilik yaparsa biz onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, şükrün karşılığını verir. *(Şûrâ, 23)*

İyiliği - çoğu isteyerek - yapma. *(Müddesir, 6)*

Edirne Murâdiye Camii Sadaka Taşları

Sarayiçi'ne hâkim bir tepeye Sultan II. Murad Han tarafından 1436'da yaptırılmıştır. Rivâyetlere göre Sultan Murad, bir gece rüyasında Mevlânâ'yı görür. Mevlânâ kendisinden bir Mevlevîhâne yaptırmasını ister. 1426'da Mevlevîhâne, imâret, semâhâne ve camiden müteşekkil olarak inşa olunan eserden bugüne sadece cami kalmıştır. "Mevlevîhâne Camii" olarak da bilinir. Hazîresinde Enis Recep Dede, Neşâtî, Hacı Eşref gibi şairlerin yanında meşhur Mevlevî büyüklerinin de mezarları vardır. Sadaka taşları, caminin avlusunda iki yüz yıllık perişanlığımızın timsali olarak bulunuyor, dense sezâdır. Şadırvanın yanındakiler yeşil mermerden, caminin güney tarafındaki ise küfeki taşından yapılmıştır.

Onun nezdinde (malını Allah yolunda sarf edenin üzerinde) bir kimsenin (Allah tarafından) mükâfat edilecek - hiçbir ni'met (ve minnet) i yokdur. *(Leyl, 19)*

İkram ederken derler ki; "Biz size sırf Allah rızası için yemek veriyoruz. Sizden karşılık ya da teşekkür beklemiyoruz." *(İnsan, 9)*

Edirnekapı
Mihrimâh Sultan Camii
Sadaka Taşı

Edirnekapı'da bulunan Mihrimâh Sultan Camii, 1562-1565 yılları arasında Mimar Sinan tarafından inşa olunmuştur. Bânîsi, Kânûnî'nin kızı Mihrimâh Sultan'dır. Külliyede medrese, mektep, türbe ve hamamlar da vardır. Caminin doğu tarafındaki girişin sol tarafında bulunan beyaz mermer sadaka taşının boyu-yüksekliği 38 cm, genişlik-çapı 121 cm, üst genişliği 37 cm, delik genişliği 6 cm, delik derinliği 6 cm'dir. Sadaka taşı bugün hayli yıpranmış vaziyettedir.

Kârun, Musa'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona demişti ki: "Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez. *(Kasas,76)*

Kârun ise: "O (servet) bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi." demiştir. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helâk etmişti. Günahkârlardan günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir). *(Kasas, 78)*

Ekmekçibaşı Ali Ağa Camii Sadaka Taşı

Beşiktaş'ta bulunan Ekmekçibaşı Ali Ağa Camii, 1484'te yaptırılır. Bânisi Fatih Sultan Mehmet'in Ekmekçibaşısı olan Ali Ağa'dır. 1860'da Raife Hanım tarafından yenilenmiştir. Camiye halk arasında "Dibek Mescidi" denilmektedir. Caminin ana kapısının sağ tarafında yer alan sadaka taşı, hususiyetlerini kaybetmiş ve yola gömülü vaziyettedir.

Bir hayrı açıklar yahut gizlerseniz, yahut da bir kötülüğü bağışlarsanız, biliniz ki, Allah da çok bağışlayıcıdır, her şeye hakkıyla kâdirdir. *(Nisa, 149)*

O mal, o oğullar (hep) dünyâ hayatının zînetidir. Bekâya erecek iyi (amel ve hareket) ler ise Rabbinin nezdinde sevabca da hayırlıdır, amelce de hayırlı. *(Kehf, 46)*

Allah, hidâyeti kabul edenlerin feyzini artırır. Bekâ bulacak iyi ameller Rabbinin nezdinde sevabca da hayırlıdır, âkıbetce de hayırlıdır. *(Meryem, 76)*

Eminönü
Yeni Camii
Sadaka Taşı

Osmanlı'da yapımı en uzun süren camidir. Sultan III. Murad'ın eşi Safiye Sultan adına 1597'de Mimar Davud Ağa tarafından yapımına başlanmış, 1663'te Sultan IV. Mehmed'in annesi Hatice Turhan Sultan tarafından Mimar Mustafa Ağa'ya tamamlatılmıştır. Külliye olarak inşa edilen eser; cami, Mısır Çarşısı, sıbyan mektebi, sebîl, çeşme, hünkâr kasrı ve türbeden oluşmaktadır. Sadaka taşı; Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından "henüz karaya yaklaşmış bir masal gemisi"ne benzetilen caminin güneybatı tarafında, Vâlide Sultan Türbesi karşısındadır. Kahverengi antik granitten üstü deliksiz sadaka taşının boyu ve yüksekliği 65 cm, genişlik-çapı: 157 cm, üst genişliği ise 50 cm'dir.

Allah'a ibâdet edin, ona hiç bir şey'i eş tutmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolda kalmışa, sağ ellerinizin mâlik olduğu kimselere (memlûklerinize) iyilik edin. Allah, kendini beğenen ve dâima böbürlenen kimseyi sevmez.

Eskişehir Kurşunlu Camii Sadaka Taşı

İmâret, aşevi, kervansaray, şadırvan, cami, sıbyan mektebi, medrese,mevlevîhâne ve tabhâneden oluşan Kurşunlu Camii Külliyesi; Çoban Mustafa Paşa tarafından Mimar Acem Ali'ye 1517-1525 yılları arasında yaptırılmıştır. Eskişehir'dedir. Cami, 1925 yılına kadar Mevlevîhâne olarak da hizmet vermiştir. Caminin avlusuna sonradan gelişigüzel yerleştirilen altıgen sadaka taşının oyuğu geniş ve derincedir.

Allah, sizi yemînlerinizdeki lâğvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmetdiği yeminler yüzünden muâhaze eder. Bunun da keffâreti ailenize yedirmekde olduğunuzun orta (derece) sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahud bir kul azad etmekdir. Fakat kim (bunları) bulamaz (bulmıya muktedir olamaz) sa üç gün oruç (tutması lâzımdır), İşte bu andetdiğiniz vakit yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi muhâfaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Tâki şükredesiniz. (Maide, 89)

Allah rızk hususunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. O üstün kılınanlar, onda hepsi eşit olmak üzere, rızklarını ellerinin altındakilere verici değildirler. O halde bunlar Allahın ni'metini bilerek inkâr mı ediyorlar? *(Nahl, 71)*

Evlice Camii
Sadaka Taşı

Eyüp'te Bülbül Yuvası mevkiinde bulunan Evlice Camii, Fatih Sultan Mehmed'in hat ve mûsikî hocalarından Veliyüddin Efendi tarafından yaptırılmıştır. "Uluca Baba Mescidi" olarak da bilinir. Caminin giriş kısmında yer alması gereken mezar taşı, yola kalbolmasını önlemeye matuf olsa gerek, avluya taşınıp özensizce bırakılmıştır. Caminin batı duvarı yakınında, bahçe duvarı dibinde yatık vaziyettedir. Beyaz mermerden olan sadaka taşının boyu-yüksekliği 75 cm, genişlik-çapı 102 cm, üst genişliği 32 cm, dar kenar 28 cm, deliği 9,9 cm, delik derinliği 5 cm'dir.

Bir hayrı açıklar yahut gizlerseniz, yahut da bir kötülüğü bağışlarsanız, biliniz ki, Allah da çok bağışlayıcıdır, her şeye hakkıyla kadirdir. *(Nisa, 149)*

Onlardan evvel (Medîneyi) yurd ve îman (evi) edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakr-u ihtiyâç olsa bile (onlar:) öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa işte muradlarına erenler onların ta kendileridir. *(Haşr, 9)*

Elini boynuna asıp bağlama (cimri olma), hem de onu büsbütün açıp saçma (israf etme); aksi halde kınanmış olursun ve eli boş açıkta kalırsın. *(İsra, 29)*

Onların mallarında isteyen ve istemeyen yoksullar için de bir hak vardır (verirler). *(Zâriyât, 19)*

Eyüpsultan
Nişancı Mustafa Paşa Camii
Sadaka Taşları

Nişancı Mustafa Paşa Camii, Eyüp Nişanca'dadır. Celalzâde Mustafa Paşa (1494-1567) tarafından 1543 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Bânisinin mezarı caminin hazîresindedir. Buradaki dört sadaka taşı da mimarî olarak birbirinden farklıdır. İki tanesi mezartaşı şeklinde olup, defnedilen kişiler için yaptırılmışken diğerleri buraya başka yerlerden taşınmıştır. Caminin doğu tarafındaki duvar yakınında bulunan küfeki taşından dikdörtgen sadaka taşının boyu-yüksekliği 90 cm, geniş kenar 38 cm, dar kenar 28 cm, deliği 18,22 cm'dir.

Caminin güney tarafında duvar yakınındaki küfeki mezar taşından dikdörtgen sadaka taşının oyu-yüksekliği 90 cm, geniş kenar: 26 cm, dar kenar: 19 cm, deliği 15,11 cm'dir. Salih Efendi'ye ait mezarın ayaktaşı ise beyaz mermerden yapılmış olup boyu-yüksekliği 105 cm, genişlik-çapı: 120 cm, deliği 8,8 cm'dir.

Caminin güney tarafında, Nişancı Mustafa Paşa'nın babası Muhammed Paşa'nın kabrinde bulunan ise baş ve ayak taşı (mezar taşı) şeklindedir. İçi içe geçmiş küçük ve büyük deliği var. Baştaşının boyu-yüksekliği 183 cm, genişlik-çapı 97 cm, deliği 8,8 cm'dir. Üst delik 13,13 cm, içindeki delik ise 5,5 cm'dir. Ayak taşının boyu-yüksekliği 173 cm, genişlik-çapı 97 cm, deliği 8,8 cm. Üst delik 13.13 cm, içindeki delik ise 5,5 cm'dir.

Sadakalar, Allah'dan bir farz olarak, ancak fakirlere, miskinlere, (sadakaların) üzerine me'mur olanlara, kalbleri (müslümanlığa) alışdırılmak istenenlere, kölelere, esirlere, (borcundan fazla nisâbı olmayan) borçlulara, Allah yolunda (harcamıya) ve yol oğluna (ya'ni memleketinde zengin bile olsa meşru' bir maksadla seyr-ü sefer ederken muhtâc kalmış olan yolculara) mahsusdur. Allah hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir. *(Tevbe, 60)*

Hani bir vakitler İsrailoğulları'ndan şöylece mîsak (kesin bir söz) almıştık: Allah'dan başkasına tapmayacaksınız, ana- babaya iyilik, yakınlığı olanlara, öksüzlere, çaresizlere de iyilik yapacaksınız, insanlara güzellikle söz söyleyecek, namazı kılacak, zekatı vereceksiniz. Sonra çok azınız müstesna olmak üzere sözünüzden döndünüz, hâlâ da dönüyorsunuz. *(Bakara, 83)*

Fevziye Camii Sadaka Taşı

Muhtelif zamanlarda altı kez yıkılıp yeniden yaptırılan Fevziye Camii, ilk olarak Kânûnî Sultan Süleyman'ın damadı ve sadrazamı Rüstem Paşa'nın kethüdâsı Mehmet Bey'in vefatını müteakip onun adına Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 1719 yılındaki büyük depremde kubbeli yapı çökmüş, 1757 yılında çıkan yangın zarar görmüş, 1836'da çıkan yangında bir kere daha yanmıştır. Aynı yıl Kaptan-ı Deryâ Ahmet Fevzi Paşa tarafından inşa ettirilmiş ve Sultan II. Mahmut tarafından 'Fevziye' adı verilerek ibadete açılmıştır. Padişah'ın açılış esnasında "inşallah bir daha yıkılıp-yanmaz" şeklinde dua ettiği de söylenir. 1894 depreminde tekrar yıkılan cami 1898'de Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılır. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nde ağır hasar gören cami, 2002'de yıktırılıp yeniden yaptırılır. Caminin girişindeki Arapça kitâbede meâlen şöyle yazıyor: "Allah'ın halifesi Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'ın - Allah onun ömrünü ve saltanatını ebedî kılsın- halifeliği döneminde yapılan bir imârettir. Padişahın veziri, bu bina ve inşaatın sahibi Musatafa Paşa'dır. Ona övgü ve ululuk kısmet olmuştur. Bu yapının tarihi hayrü'l-ihsânen oldu." Buradaki sadaka taşı, granitten yapılmış olup hazîreyle cami arasındaki demir parmaklıklar arasında sıkışıp kalmıştır. Caminin giriş kapısının sağ tarafındadır. Gövde çapı 35 cm, boyu 72 cm, hazne çapı ve derinliği ise 6 cm'dir.

Namazı dosdoğru kılın, zekât verin, kendiniz için önden ne hayır yollarsanız Allah katında onu bulacaksınız. Şüphesiz Allah ne yaparsanız kemâliyle görücü (ve ona göre mükâfatını verici) dir. *(Bakara, 110)*

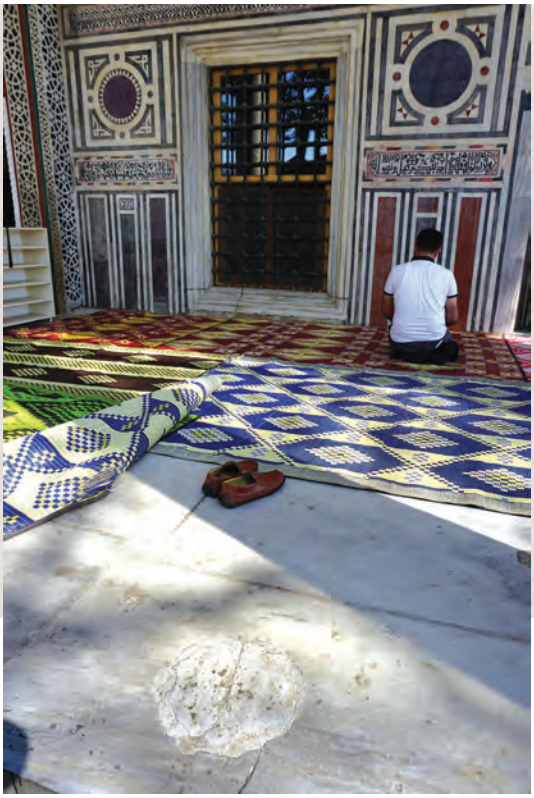
(Namazda) Yüzlerinizi Doğu ya da Batı tarafına çevirmeniz iyilik demek değildir. Asıl iyilik Allah'a, Ahiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere inanan; akrabalara, yetimlere, yoksullara, yarı yolda kalanlara, dilencilere ve boyunduruk altında bulunanlara (kölelere, tutsaklara) mallarını sevmelerine rağmen yardım edenlerin; namazı kılanların, zekâtı verenlerin, antlaşma yaptıklarında yapmış oldukları antlaşmaları yerine getirenlerin; zorda, darda ve savaş zamanında sabredenlerin tutumudur. İşte doğrular (sözlerinin erleri) onlardır, takva sahipleri de onlardır. *(Bakara, 177)*

Gebze
Çoban Mustafa Paşa Camii
Sadaka Taşı

Yavuz Sultan Selim'in kızı Hafsa Sultan'la evli olan Çoban Mustafa Paşa tarafından 1524'te yaptırılan Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliye'si; cami, türbe, medrese, tekke, kütüphane, imâret, dârüşşifa, paşa odaları, kervansaray ile hamamdan müteşekkildir. Kervanların geçiş güzergâhında ve hac yolu üzerinde olmasından ötürü Gebze'ye yaptırılmıştır. Çoban Mustafa Paşa vakıflar tesis ederek Gebze'deki doksan sekiz dükkân, başhâne, bozahâne ve bir aşçı dükkânını külliyeye bahşetmiştir. Bilinçsizce, gelişi güzel tadilata kurban verilen şeylerden biri de buradaki sadaka taşı olmuştur. Sadaka taşının kalkık olan mermer yuvarlak kısmı şimdilerde çimentoyla zemine kalbedilmiştir.

(Evvelce) kendilerine "Ellerinizi (muhârebeden) çekin, dosdoğru namazı kılın, zekâtı verin" denilen kimselere bakmaz mısın? Şimdi onların üzerine muhârebe yazılınca (farzedilince) içlerinden bir zümre, insan (dan başka bir şey olmayan düşman) lardan Allah'dan korkar gibi, hattâ daha şiddetli bir korku ile korkuyorlar. Onlar: "Ey Rabbimiz üzerimize (şu) muhârebeyi neye yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar gecikdirmeli değil miydin" dediler. (Onlara) de ki: "Dünyânın fâidesi pek azdır, Âhiret ise sakınanlar için elbet daha hayırlıdır. Siz hurma çekirdeğinin ince ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmayacaksınız". *(Nisa, 77)*

Şu kadar ki onlardan ilimde yüksek payeye erenlerle mü'minler, (gerek) sana indirilen (Kur'an-ı Kerîm)e, (gerek) senden evvel indirilen (kitab) lara îman ederler. (Onlar) namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler, Allah'a ve âhiret gününe inananlardır. İşte onlar (böyle). Biz onlara çok büyük bir ecir vereceğiz. *(Nisa, 162)*

Hacı Beşir Ağa Camii Sadaka Taşı

III. Ahmed ve I. Mahmud devirlerinde otuz sene Dârüssaâde Ağalığında bulunan Hacı Beşir tarafından 1744-1745 yılları arasında yaptırılan külliye; kütüphane, sebîl, çeşme ve türbeden ibarettir. Alayköşkü Caddesi'nden çıkarken, valiliğin sol çaprazındaki Hacı Beşir Ağa Camii ve Sebîli'nin karşı tarafında, caddenin sol tarafındaki kaldırım üzerindedir. Granit? sadaka taşının boyu-yüksekliği 53 cm, genişlik-çapı 170 cm, üst genişliği 55 cm, deliği 5x5 cm, delik derinliği 3 cm'dir. Caminin hemen ön kısmında, yüz yıldır vazifesini yapamamanın mahzunluğuyla bir kısmı yola gömülü vaziyettedir. Gelip geçenlere meçhul, hüzünlü bir şarkıyı fısıldar gibi, yalnız ve mahzun...

And olsun ki Allah İsrail oğullarından sapasağlam söz almışdı. Biz içlerinden (ve nakıyblerinden) on iki de kefil dikmişdik. Allah (onlara) demişdi ki: "Ben muhakkak sizinle beraberim. Celâlim hakkı için eğer namazı kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara kuvvetle yardım eder, Allah'a güzel bir ödüne ile ikraz ederseniz elbette sizden (sâdır olan) kusurları örterim. Her halde sizi altından ırmaklar akar cennetlere sokarım. Artık içinizden kim bu (mîsakdan) sonra nankörlük ederse o, muhakkak dümdüz bir yolun ortasından sapmışdır". (*Maide, 12)*

"Ve bize hem bu dünyada bir iyilik yaz, hem de ahirette. Biz gerçekten de tevbe edip senin hidayetine döndük." Buyurdu ki, azabım var, onu dilediğime isabet ettiririm, rahmetim de vardır, o ise her şeyi kaplamış ve kuşatmıştır. Onu da özellikle korunanlara, zekatını verenlere ve âyetlerimize inananlara mahsus kılacağım. *(Araf, 156)*

Hacı Evhaddin Camii
Sadaka Taşı

Hacı Evhadüddin Camii, diğer ismiyle "Hacivat Camii", Yedikule'dedir. 1575 yılında devrin serdebbağı Hacı Evhaddin tarafından Mimar Sinan'a yaptırılır. Tekke, hamam, iki çeşme ve hazîreden ibarettir. Sadaka taşı, olması gerektiği gibi olması gereken yerde, lâkin eski neşeli günlerinden uzakta... Vasfında, 'bize bir zevk-i tahattur kaldı' mısraının mücessemleşmiş hâlini temaşa edebiliriz.

Mü'min erkekler de, mü'min kadınlar da birbirinin velîleri (dostları ve yardımcıları) dir. Bunlar (insanlara) iyiliği emrederler, (onları) kötülükten vaz geçirmeye çalışırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resulüne itât ederler. İşte bunlar. Allah onları rahmetiyle yarlığayacakdır. Çünkü azîzdir (va'd ve vaîdini yerine getirmekden hiç bir şey Onu acze düşüremez), hâkimdir (her şey'i yerli yerinde, hikmetle yapandır). *(Tevbe, 71)*

Onları emrimizle doğru yolu gösterecek rehberler kıldık, kendilerine hayırlı işler yapmayı, dosdoğru namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyetdik. Onlar bize ibâdet edicilerdi. (*Enbiyâ, 73)*

Hacı Evliyâ Camii
Sadaka Taşı

Fatih'te, Suriçi'nde bulunan Hacı Evliya Câmii, Osmanlı'nın on dokuzuncu Şeyhülislâmı Evliyâ Mehmed Efendi tarafından 1600'lü yıllarda yaptırılmıştır. "Mevlânâkapı Camii" olarak da bilinir. Sadaka taşı caminin hemen giriş kapısının sağ tarafındadır. Caminin avlusunu betona gömenler onunla birlikte bir devri de gömmüşler... Sadaka taşı her ne kadar gelen geçene "ben buradayım" diye feryad etse de kulak asan yok... Hususiyetini bilenler nezdinde tabii... Gövdesi bütünüyle yere gömülü ama başı dışarıda kalmış bir insan görüntüsü, hüznü uyandırıyor...

Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korkdunuz mu? Çünkü işte yapmadınız. (Bununla beraber) Allah sizin tevbelerinizi kabul etdi. O halde dosdoğru namazı kılın. Zekâtı verin. Allah'a ve peygamberine (diğer emirlerinde de) îtâat edin. Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır. (*Mücâdele, 13)*

Hâlbuki onlar, dini sadece Allah'a tahsis ederek, Allah'ı birleyerek, ancak Allah'a ibadet etmekle, namazı kılmakla ve zekatı vermekle emrolunmuşlardır. İşte dosdoğru din budur. *(Beyyine, 5)*

O (Allah'tan hakkıyla korka)nlar, bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar, insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever. *(Âl-i İmrân, 134)*

Haseki Külliyesi Sadaka Taşları

Haseki Külliyesi, 1551'de Hürrem Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Cami, medrese, sıbyan mektebi, imâret, darüşşifâ ve çeşmeden müteşekkildir. Bir hanım sultan tarafından yaptırılan ilk külliyedir. Buradaki sadaka taşları külliyenin dış kısmında yer alır. Bir tanesi neredeyse bütünüyle asfaltla bütünleşmiştir.

Rabbin, senin gecenin üçte ikisinden daha azında, yarısında ve üçte birinde kalktığını, seninle beraber bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir eder. O, sizin onu sayamayacağınızı bildi de sizi affetti. Bundan böyle Kur'ân'dan size ne kolay gelirse okuyun. Allah, içinizden hastalar, yeryüzünde gezip Allah'ın lütfunu arayan başka kimseler ve Allah yolunda savaşan daha başka insanlar olacağını bilmiştir. Onun için Kur'ân'dan kolayınıza geldiği kadar okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a güzel bir borç verin (Hayırlı işlere mal sarfedin). Kendiniz için gönderdiğiniz her iyiliği, Allah katında daha hayırlı ve sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Allah'tan bağış dileyin. Kuşkusuz Allah bağışlayandır, merhamet edendir. *(Müzzemmil, 20)*

Allah, hidâyeti kabul edenlerin feyzini artırır. Bekâ bulacak iyi ameller Rabbinin nezdinde sevabca da hayırlıdır, âkıbetce de hayırlıdır. *(Meryem, 76)*

Hekimoğlu Ali Paşa Camii Sadaka Taşları

Bânisi, camiye adını veren Hekimoğlu Ali Paşa'dır. Fatih'teki bu mabed, paşa tarafından Mimar Çuhadar Ömer Ağa ve Mimar Hacı Mustafa'ya 1735 yılında yaptırılır. Külliyesi ile birlikte klâsik Türk mimarisinin son eseri olarak kabul edilir. Külliyenin giriş kısmındaki sadaka taşı büyük oranda yola kalbedilmişken, cami girişindeki az çok mevcudiyetini muhafaza edebilmiş. Burası avludaki diğer taşlar da düşünüldüğünde adeta sadaka taşı cenneti gibi. Çevreden toplanıp caminin muhtelif yerlerine istif edilen sadaka taşları şüphesiz iyi niyetliler tarafından en güvenilir mekân olarak seçilip buraya taşınmış ama gel gör ki umulan olmamış. Her biri bir köşede, bir devrin türbedârı gibi beklemeye; burada, bu uhrevî mekânda zamana ve insana direnmeye devam ediyor. Bahçedeki ihtiyar bir amca "olsun" diyor hüzünlenerek, "hiç olmazsa kuşlar, kediler için güneşlenme mekânına dönüşmüşler." O da doğru.

İşte onların mükâfatı Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, ebedî kalacakları cennetlerdir. Çalışanların mükâfatı ne güzeldir! *(Âl-i İmrân, 136)*

Şüphesiz ki Allah, hiç kimseye zerre kadar zulüm etmez. Eğer yapılan iyilik zerre kadar da olsa, onun sevabını kat kat artırır. Ve kendi katından büyük bir mükâfat verir. *(Nisa, 40)*

Hoca Kasım Günâni Camii Sadaka Taşı

Fatih devri ulemasından Hoca Kasım Günâni tarafından mescid olarak yaptırtılır. Daha sonra Mustafa Ağa isimli bir hayırsever minber koydurarak mescidi camiye çevirmiştir. Giriş kapısı üzerindeki kitâbeye göre II. Mahmud zamanında, 1835 yılında büyük bir tamir görmüştür. Hz. Ebâ Eyyüb'le birlikte İstanbul kuşatmasına iştirak eden Hasan ve Hüseyin isimli iki sahâbenin kabrinin de bulunduğu hazîresinden ötürü "Hasan Hüseyin Camii" olarak da bilinir. Sadaka taşı, caminin hemen karşı tarafındaki köşededir. Gövde çapı 40 cm, boyu 125 cm'dir. Antik porfir sütunundan yapılan taş, yaşadığı iklime ayak uydurarak sonradan Müslümanlaşmıştır. Şimdilerde çocuklar için bir oyun yeri hüviyetinde de olsa nasılsa yola, kaldırıma kalbedilmemiş; bütün mehâbetiyle zamana, mekâna ve insana direnmiştir.

(Habîbim) sen (güdüğü değil) kolaylığı (sağlayan yolu) tut. İyiliği emret. Câhillerden yüz çevir. *(Âraf, 199)*

Şübhesiz ki Allah adaleti, iyiliği, (hususiyle) akrabaya (muhtâc oldukları şeyleri) vermeyi emr eder. Taşkın kötülük (ler) den, münkerden, zulm ve tecebbürden nehyeder. Size (bu suretle) öğüd verir ki iyice dinleyib ve anlayıb tutasınız. *(Nahl, 90)*

İmrahor Camii Sadaka Taşı

Üsküdar'da bulunan İmrahor ya da Mîrâhur Camii, Sinan Paşa'nın imrahoru olan Mehmet Ağa tarafından 1598'de yaptırılmıştır. Caminin doğu tarafında, duvar önündeki su terazisi yanında bulunan sadaka taşı bordo renkli granitten yapılmıştır. Üst deliği betonlanan taşın boyu-yüksekliği 130 cm, genişlik-çapı 125 cm, üst genişliği 35 cm, hazne genişliği 9 cm'dir. Taş, Üsküdar Belediyesi tarafından asıl yerinden buraya taşınmış ve hemen ön kısmındaki zemine mazisini ismen de olsa hatırlatan bir levha iliştirilmiştir.

Haydi akrıbâya, yoksula, yol oğluna (yolcuya) hakkını ver. Bu, Allahın cemâlini (rızâsını) dilemekde olanlar için (her şeyden) hayırlıdır ye onlar korkduklarından emîn, umduklarına nail olanların ta kendileridir. *(Rum, 38)*

Allah'ın, kendilerine lütfundan verdiği nimetlere karşı cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır o, kendileri için şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'a aittir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. *(Âl-i İmrân, 180)*

İzmir
Kâtip Çelebi Mescidi
Sadaka Taşı

Kâtip Çelebi adına yaptırılan mescidinin giriş merdivenlerinde yer alan sadaka taşının üst kısmı zamana direnememiş. Tepesinde haznesi bulunmayan sadaka taşlarından biri de budur…

Onlar, hem (binnefs) cimrilik yapan, hem insanlara cimriliği emredenler, Allahın lutf-ü inayetinden kendilerine verdiğini gizleyenler-dir. Biz o nankörlere hor ve hakîr edici bir azab hazırlamışadır. *(Nisa, 37)*

Ey îman edenler, şu muhakkak ki, (Yahud) bilginleri (ni) n ve (Hıristiyan) râhibleri (ni) n birçoğu bâtıl (sebebleri) le insanların malla-rını yerler, (onları) Allahın yolundan men ederler. Altını ve gümüşü yığıb ve birikdirib de onları Allah yolunda harcamayanlar (yok mu?) işte bunlara pek acıklı bir azabı muştula!

O gün ki bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak, "İşte bu, (denilecek), nefisleriniz için toblayıb sakladıklarınız! Artık saklayıb istifçilik etdiğiniz bu nesneleri (n acısını haydi) tadın!" *(Tevbe, 34-35)*

İzmir Namazgâh Kurşunlu Camii Sadaka Taşı

İzmir Namazgâh Meydanı'nda bulunan cami, Yavuz Sultan Selim devri yâdigârlarındandır. Caminin avlusundaki sadaka taşı mezar taşı zannedilmiş olmalı ki yeşile boyanmış, bir de kimbilir kimin mezarındaki kavuk üzerine yerleştirilmiş. Sadaka taşı, bu hâliyle "ibret aldın okudunsa şu yaman dünyadan..." diyerek mevcut vazifesini özetliyor.

Allah, kendilerine fazl-ü inayetinden verince de onunla cimrilik edib (tâat-i ilâhiyyeye) arka çevirdiler. Onlar öyle dönekdirler! *(Tevbe, 76)*

De ki: "Rabbimin rahmet hazînelerine siz mâlik olsaydınız o zaman harcama (kdan tükenir) korkusuyla muhakkak cimrilik ederdiniz". Çok cimridir insan! *(İsrâ, 100)*

İşte siz Allah yolunda (ancak farz olanı) harcamanıza da'vet edilmekde olanlarsınız. Fakat İçinizde (yine) cimrilik edenler vardır. Kim cimrilik ederse ancak kendi nefsine cimrilik etmiş olur. Allah (sizin nafakanıza muhtâc değildir) ganîdir. Siz ise (Onun) fakirler (i, muhtaçları) sınız. Eğer (Ona tâatden) yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir kavmi getirir. Sonra da onlar sizin benzerleriniz olmazlar. *(Muhammed, 38)*

İzmir
Naturzâde Camii
Sadaka Taşı

Konak'ta bulunan caminin on yedinci asır sonlarında inşâ edildiği varsayılır. Bahçesinde küçük bir hazîre vardır. Camiye adını veren zat, Hz. Ebâ Eyyüb el-Ensârî'nin dostlarındandır ve Ege'nin "mânevî komutanı" olarak kabul edilir. Rivayete göre Naturzâde Efendi, Hz Resûl-i Ekrem'i rüyasında görür, aldığı emre riâyetle İslâm'ı anlatmak üzere Smirna (İzmir) şehrine gelip şimdiki adıyla İkiçeşmelik olarak bilinen bölgeye yerleşir. Burada irşad ve tebliğ vazifelerini icra eder. Kişiliğinden ötürü çevrede çok sevilir. Bir süre sonra Kur'ân'ı yeterince anlatamamanın ıstırabıyla köşesine çekilir. Bir gece âlem-i mânâda Resûl-i Ekrem kendisini ziyaret eder ve "Yalnızlık Suyu"nun başucundan, "Hasretlik Suyu"nun da ayakucundan çıkacağını ve bu suların faydalı olacağını söyler. Tekrar halk arasına karışan Hz. Naturzâde, İslâm'ı anlatmaya devam eder. Talebeleriyle dergâhın avlusunda açtıkları suyun şifalı olduğu, sıkıntıları gidereceği kabul edilir. Sadaka taşı, caminin hemen sol girişindedir.

Mallarınız da, evlâdlarınız da sizin için ancak bir imtihan (mevzuu) dur. Allah ise, büyük mükâfat Onun nezdindedir.

O halde gücünüzün yetdiği kadar Allah'dan korkun, (öğütlerini) dinleyin. îtâat edin. (Mallarınızdan Allah yolunda), kendinizin hayrı olarak, harcayın. Kim nefsinin (koyu) cimriliğinden korunursa işte onlar muradlarına erenlerin ta kendileridir. *(Teğâbun, 15-16)*

İzmir
Şeyh Camii
Sadaka Taşı

Konak'taki cami, on yedinci asırda inşa olunmuştur. Adını hazîredeki türbede medfun Halvetiye tarîkatı şeyhlerinden Mustafa Efendi'den alır. Sadaka taşı, burada medfun Tezveren Dede Şeyh Mustafa Efendi'nin türbesinin hemen karşısındadır. Türbe ve türbedârı ebedî istirahata beraber çekilmişler gibi...

Amma kim cimrilik eder, kendisini müstağnî görür, ve o en güzeli (Kelime-i Tevhîd'i) yalanlarsa, biz de ona en güc olanı kolaylaşdırırız. O, helak olduğu zaman malı kendisine asla fâide vermez. *(Leyl, 8-11)*

Allah yolunda mallarınızı harcayın. Kendinizi tehlikeye atmayın. (Dâima da) iyilik edin. Allah muhakkak iyilik edenleri sever. (*Bakara, 195)*

Onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar. *(Furkan, 67)*

Karacaahmed Fethi Ahmed Paşa Camii Sadaka Taşı

Karaca Ahmed Sultan'ın tekke ve türbesinin karşısında yer alan camiyi evvela Sultan Abdülmecid'in rikadarlarından Rodoslu Hacı Hafız Mehmed Ağa ahşap olarak inşa ettirmiş, daha sonra oğlu Fethi Ahmed Paşa müceddeden taş olarak yeniden yaptırmıştır. Caminin kıble tarafındaki duvara bitişik sadaka taşının yüksekliği 75 cm, gövde çapı 49 cm, üst kısım çap 41 cm, hazne çapı 18 cm, hazne derinliği ise 7 cm'dir.

Biliniz ki dünya hayatı bir oyun, bir eğlence, bir süs ve kendi aranızda övünme, mal ve evlat çoğaltma yarışından ibarettir. Bu, tıpkı bir yağmura benzer ki; bitirdiği ot, ekincilerin hoşuna gider, sonra kurur, onu sapsarı görürsün, sonra çerçöp olur. Ahirette ise çetin bir azab; Allah'tan mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı, aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir.

Böylece elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.

Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse Allah, zengindir, övgüye layıktır. *(Hadid, 20, 23-24)*

Kemankeş Mustafa Paşa Camii Sadaka Taşı

Kemankeş Kara Mustafa Paşa Camii, Karaköy'dedir. Bânîsi, Kemankeş Mustafa Paşa tarafından 1642 yılında yaptırılmıştır. Buradaki sadaka taşları, caminin dış avlusunda yere yan yatmış vaziyettedir. Cami minaresinin hemen dibinde kırık vaziyette iki parça olarak bulunan sadaka taşının delikli olan parçası 80 cm, diğer parçası 70 cm, ikisinin toplam uzunluğu 150 cm, Tepe genişliği 42 cm, yarıçapı 38 cm, delik derinliği 4 cm, delik genişliği ise 4 cm'dir.

Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan, insanları arkadan çekiştirip, kaş göz hareketleriyle alay edenlerin (hümeze ve lümezenin) vay haline! Malının, kendisini ebedi yaşatacağını sanır. Hayır, andolsun ki, o hutame'ye (cehennem) atılacaktır. *(Hümeze, 1-4)*

İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden aşırı sevgiyle bağlanılan şeyler çok süslü gösterilmiştir. Halbuki bunlar dünya hayatının geçici faydalarını sağlayan şeylerdir. Oysa varılacak yerin (ebedî hayatın) bütün güzellikleri Allah katındadır. *(Âl-i İmrân, 14)*

Konya
Ferhuniye Başarabey Camii
Sadaka Taşı

Anadolu Selçuklu devlet adamlarından Emîr-i Ahûr Zeyneddin Beşare bin Abdullah tarafından 1219 yılında yaptırılan mescid, daha sonra minber eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Selçuklu devrinden kalan mescidlerin en eskilerindendir. Caminin giriş tarafında, güney batı köşesinde, duvar önündeki kaldırımın üstünde bulunan sadaka taşı, antik porfir sütunundan şekil verilerek yapılmış olup, üst deliği yoktur. Taşın yüksekliği 194 cm, genişliği 64 cm, eni ise 40 cm'dir. İnce, süslü taş işçiliğiyle dikkati çekse de, şimdilerde belli belirsiz göze çarpan yazı ve nakışlar zamana direnememişlerdir.

Kim dünyâ mükâfatını isterse (bilsin ki) dünyânın, da, âhiretin de mükâfatı Allahın nezdindedir. Allah hakkıyla işidici, kemâliyle görücüdür. *(Nisa, 134)*

Kim bu çarçabuk geçen (dünyâyı) dilerse biz de burada ona, (evet) kimi dilersek ona, dileyeceğimiz şey'i çarçabuk veririz. Sonra da onu cehenneme sokarız. O, buraya kınanmış ve (rahmetimizden) koğulmuş olarak ulaşır. *(İsrâ, 18)*

Konya
Sahib Ata Camii
Sadaka Kovuğu

Sahib Ata Camii, Larende Caddesi'ndedir. Mescid, türbe, hangâh ve hamamdan meydana gelen külliye, hayır ve hasenatlarıyla meşhur Vezir Sahib Ata Fahrettin Ali tarafından 1258-1283 yılları arasında Mimar Abdullahoğlu Kelük'e inşa ettirilmiştir. Zamanla harap olan mescidin yerine bugünkü camii inşa edilmiştir. Eski Konya surunun Lârende kapısında olduğundan "Lârende Camii" olarak da bilinir. Caminin sol ve sağ taraflarında süslü, sanatlı sadaka kovukları yer almaktadır.

Kitablılardan öyle kimse vardır ki kendisine bir kantar (altın) emânet etsen onu sana eksiksiz öder. Öyle kimse de vardır ki ona emaneten tek bir altın versen onu - sen üzerinde ayak direyib durmadıkça - sana ödemez. Bunun sebebi şudur: Onlar "Ummîler hakkında bize karşı (mes'uliyyete) bir yol yokdur" demişler (öyle fikir beslemişler) dir. Onlar Allah'a karşı, kendileri de bilib durdukları halde, yalan söylerler. *(Âl-i İmrân, 75)*

Konya
Sarı Yakup Camii
Sadaka Taşı

Osmanlı'nın son baş mimarı olan Abdülhalim Efendi tarafından 1863 yılında Karatay Sarıyakup Mahallesi'nde yaptırılmıştır. Caminin güneydoğusunda, giriş kapısının solundaki kaldırım üzerinde bulunmaktadır. Taştan şekil verilerek yapılmış olup, üst deliği vardır. Taşın yüksekliği 148 cm, alt genişlik çapı 48 cm, üst genişlik çapı 42 cm, hazne genişliği ise 10 cm'dir.

Diş Kirası

Diş kirası tabiri pek eski bir şey olmak hatıra gelir. Bendinize kalırsa bu tabir şunun için lisân-ı umûmda darb-ı mesel hükmünü almıştır:

Hani ya esâs-ı vaz'iyyeti ordunun menâzil-i mutasavviresiyle düşmanın ahvalini teftişe memur süvari takımları vardır ki onlara "kâşif" tabir ederler.

Devlet-i Aliyye'nin cennet-mekân Sultan Süleyman Hân-ı Kanûnî zamanlarında seksen sipahisi olup onlardan başka bir hayli de levent ve delil süvarisi var idi.

Levent süvarilerinin vazifesi i'lân-ı harbi müteakip düşman mülküne girerek ordu gelinceye kadar, hasmın harekât-ı harbiyyesini sektelendirmek, yani düşmanı oyalandırmak idi.

Lâfzından dahi anlaşıldığı üzere delîl-i askeriyye de keşfiyât ile iştigal ederdi.

Bunlar işbu vazifeyi bu veçhile icra ve arkadan da muntazam ordular hududu tecavüz ederek pâzâr-ı harb ü vega düşman toprağında açılır ve dâd ü sited-i cân ü cihan orada vuku bulurdu.

Sonraları esasa tareyan eden tezelzül ve tedenni bu kaidelere dahi sirayet ederek, yeniçeriler ve sipahiler malûm olan hâl ve heyetleri kesp ettikleri sırada delîl-i askeriyye de çığrından çıktı. Bir derecede ki kışlamak için veyahut sair memuriyetle dümbeleklerini döverek her nereye teveccüh ederlerse, ahalinin asayiş ve emniyetini selb ettikten ve kazını, tavuğunu ve zâd ü zahiresini telef eyledikten başka, bir de gider iken "diş kirası" namıyla hane sahibinden para alırlardı.

Hamt olsun şimdi bunların birisi kalmadı. Herkes kemâl-i âsâyiş ve emniyetle yaşayıp kimse kimsenin malına taarruz edemiyor.

Burası böyle ise de delîl-i askeriyyenin meâsir-i kabîhasından olan "diş kirası" kaidesi hâlâ devam ediyor!...

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları,* (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001).

Kudüs
Mescid-i Aksâ
Sadaka Taşı

Hz. Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Miraca yükseldiği Kudüs'teki Mescid-i Aksa, aynı zamanda İslâm'ın ilk kıblesidir. Kudüs'teki geniş bir sahaya kurulu iki yüze yakın esere ev sahipliği yapan Mescid-i Aksâ'nın ilk kez Hz. Âdem tarafından yaptırıldığı rivâyet olunur. Mescid-i Aksâ'daki sadaka taşları, Kudüs'e Osmanlı asırlarından yâdigârdır.

Ebussuud Efendi Efendi'den Vakıflara Dair...

"Zeyd-i vâkıf tevliyetinin azl, nasb ve sâir tasarrufâtını evlâdından mütevellî olana şart edüb 'Kâdîlerden ve beylerden vakfıma kimesne müdâhele etmesinler; ederlerse Allah'ın la'neti üzerlerine olsun' dese beylerden ve kâdîlerden ba'zı kimesneler şart-ı vâkıfa amel etmeyüb dahle kâdir olur mu?

el-Cevâb: Sene erb'ain ve erba'în ve tis'i mie / erba'in ve tis'i mie hudûdunda bu makûle şerâit üzerine tahrîr olunan vakfiyelerin şerâiti tenfîz / takyîd / tağyîr olunub Sancak Beyliği pâyesinde olan mütevellîler vâki' olan azl u nasbı şer'-i şerîf muktezâsınca der-i devlete kendiler arz edüb andan aşağa pâyede olanlar re'yleriyle yine şerî'at-ı şerîfe üzere kudât-ı bilâd ile arz edeler. Ma'kûl ve meşrû' olan maddelerde ne kudât mütevellîlere ve ne mütevellîler kudâta muhâlefet etmeyeler' deyû ferman olunmuşdur. Vâkıfîn 'mütevellî olanın ne fesâdı olursa olsun beyler ve kadılar dahl ederlerse la'net üzerlerine olsun' demek murâd ederlerse kendiler mel'ûndur. Şerî'at-ı şerîfeye muhâlif olan şerâit cemî'an lağvdır ve bâtıldır."

Münyetü'l-Muğnî'de, vakf-ı menkûl, tebe'an ve maksûden câizdir. At ve silâhın vakfı istihsânen câizdir. Diğerleri ise örf olursa, varsa câizdir ve bunda ihtilâf vardır. Gayr-i müte'âref olanlar câiz değildir. Zahîre'de Ebû Yûsuf şöyle dedi: Gelirli arazi ile birlikte öküzlerle 'ekere' denilen kölelerin vakfı câizdir. Sâir çift âletleri de arza tâbîdir. Bunlar tebe'an ve hüküm olarak sabit olmuştur, maksûden sabit değil. İmam Muhammed rahimehullah da Ebû Yûsuf ile bu konuda beraberdir, aynı görüştedir. Çünkü ona göre, bazı menkûlün münferit olarak vakfı câiz olduğuna göre gayr-i menkûle tâbî bir vakıf da câizdir ve evlâdır... Vakıf yapılır ve ganîmetler ve köleler gibi bütün fakirlerin mülkü hâline gelir. Kübrâ'da İmam Muhammed şöyle dedi: Allah yoluna vakfedilen at ve silâhın habsi, vakfı câizdir. Ebû Yûsuf da bu denilen hususlarda onunla beraberdir. Bu istisnadır ve bunların kıyâsen vakfı câiz değildir; at ve binek hayvanı gibi, deve de bu hükme girer. Çünkü Arap, deve ile savaş yapar ve ona silâh yükler. İmam Muhammed'e göre, balta, keser, hızar, elbise, tencere, kazan ve mushaf gibi menkûllerin vakfında te'âmül varsa câizdir. Ebû Yûsuf'a göre ise bunların kıyasla vakfı câiz değildir. İmam Muhammed kıyas hakkında şöyle diyor: İstisnâ'da olduğu gibi te'âmül ile de kıyas terkedilir, kıyas geçersiz kalır. Şehirli fukahânın çoğuna göre eşyanın vakfı hususunda te'âmül vardır. Menkûlün vakfında te'âmül bulunmadığı hallerde İmam Muhammed'in kavli üzere câiz değildir. Şâfi'î dedi: Aslî özelliği, özü ile beraber, özü yok edilmeden istifade edilen menkûl ve gayr-i menkûllerin satışı ve vakfı câizdir. Tehzîb'de, Allah yolunda at ve silâhın habsi câizdir. İntifa' edilemez hâle geldiğinde satılır. Medreselere, mescidlere tebe'an kitap ve mushafların vakfı câiz denildi. Fetvâ da bu asıl üzeredir, denildi."

(Ebussuud Efendi, *Tescîlü'l-Vakf, Bâbü's-sâdis: Vakf-ı menkûl*, Süleymaniye Kütüphanesi, No: 835, varak 25 b, 26 a.)

Küçük Ayasofya Camii Sadaka Taşı

İstanbul'un Küçük Ayasofya semtindeki cami, büyük fetihten yâdigârdır. Doğu Roma İmparatoru I. Jüstinyen ve karısı Theodora tarafından 527-536 yılları arasında Aya Sergios ve Bachos Kilisesi namıyla yaptırılan kilise 1497'de Topkapı Sarayı Dârüssaâde Ağası Hüseyin Ağa tarafından camiye çevrilmiştir.

Kutadgu Bilig'den:

Edgülük Kılmak Ögdisin Asığlıkin Ayur
(İyilik Etmenin Medhini ve Faydalarını Söyler)

30 Kalı bolsa elgin bodunka uzun,
Kamuğ edgülük kıl kılınçın sözün
(Eğer halkı idare edecek bir duruma gelirsen, işle ve sözle her vakit iyilik et.)

31 Yegitlik kaçar ol tiriglik uçar,
Bu tüş teg ajundın özün terk keçer
(Gençlik kaçar ve hayat uçar; bu rüya gibi dünyadan kendin çabuk göçersin.)

32 Tiriglikni mün kıl asığ edgülük,
Yarın bolğa edgü yegü kedgülük
(Hayatı sermâye yap, bunun faizi iyiliktir; bu sana yarın için iyi yiyecek ve giyecek temin eder.)

33 Negü ter eşitgil kişi edgüsi,
Yorıp tın tokığlı âhır ölgüsi
(Dinle, insanların iyisi ne der; yürüyen ve nefes alanların hepsi sonunda ölecektir.)

34 Ajunda ne yanlığ eren tuğdı kör,
Bir ança yorıdı yana öldi kör
(Dünyaya nice erler geldi, düşün; bir müddet ömür sürdükten sonra, yine göçüp gittiler.)

35 Kerek beg kerek kul ne edgü isiz,
Özi öldi erse atı kaldı iz
(Gerek bey, gerek kul, iyi veya kötü; kendileri öldü, fakat onların nişanı olarak, yalnız adları kaldı.)

36 Sana teg, di emdi kezigçe orun,
Kamuğ edgülük kıl sen edgü burun
(Şimdi bu yere sâhıp olmak sırası sana gelmiştir; sen her keşten iyi ol ve hep iyilik yapmağa çalış.)

37 Tirig ölgü âhır töşenü yerig,
Kişi ölse edgün kör atı tirig
(Her yaşayan er-geç ölecek ve toprağa düşecektir; insan iyi nâm ile ölürse, adı yaşar.)

38 İki törlüg at ol bu tilde yorır,
Bir edgü bir isiz ajunda kalır
(İnsanların dillerden düşmeyen iki türlü adı vardır: Biri -iyi, biri -kötü; bunlardan biri dünyada kalır.)

39 İsizke söküş edgü ögdi bulur,
Özünke baka kör kayusın kolur
(Kötü söğülür, iyi öğülür; iyice dikkat et, canın hangisini ister.)

40 Özün edgü bolsa atın ögdilig,
Kalı bolsa isiz söküş ây silig
(Ey temiz kimse, iyi olursan, adını öğerek anarlar; eğer kötü olursan, seni söğerek yâd ederler.)

41 Söküşlüg nelük boldı zahhâk otun,
Nelük ögdi buldı feridûn kutun
(Küstah Dahhâk neden söğüldü de, Feridun neden medhe ve ikbâle kavuştu.)

42 Biri edgü erdi anı ögdiler,
Biri isiz erdi anı söktiler
(Biri -iyi idi, onu öğdüler; biri ise - kötü idi, ona söğdüler)

43 İsizmü sana yeg azu edgümü,
Söküş mü kolur sen azu ögdi mü
(Kötü mü senin için daha iyi, yoksa iyi mi, söğülmek mi istersin, yoksa öğülmek mi?)

44 Kayusın tilese üdürgil birin,
İsiz edgü bolsa ökünme yarın
(Hangisini canın isterse, birini seç; neticesi iyi veya kötü çıkarsa, bundan da peşiman olma.)

45 Munar menzetür söz sınamış kişi,
Sınamış kişi bildi el kün işi
(Tecrübeli insanın sözü buna benzer; tecrübeli insan elin-günün işini bilir.)

46 Kişi edgü atın kör, alkış bulur,
Atıkmış isiz ölse karğış bulur
(Bak, insan iyi adı ile alkışlanır; adı kötüye çıkmış kimse ölünce beddua alır.)

47 Neçe me sınadım isiz kılğuçı,
Kite bardı künde üzüldi küçi
(Kötülük yapanı kaç defa tecrübe ettim; takati her gün bir az daha azaldı, sonunda da takatten düştü.)

(Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, çev. Reşid Rahmeti Arat, TTK, 1998, 7. Baskı, s. 28-29.)

Lâleli Camii
Sadaka Taşları

Fatih'tedir. Bulunduğu semte adını da vermiş olan Lâleli Camii, Sultan III. Mustafa tarafından 1759-1763 yılları arasında Mimar Mehmed Tahir Ağa'ya inşa ettirilmiştir.

Sultan III. Mustafa Han Türbesi'nin dış giriş kapısının sol tarafında yer alan gri granitten sadaka taşının boy-yüksekliği 50 cm, genişlik-çapı 205 cm, üst genişliği ise 65 cm'dir.

Caminin kuzeydoğu çıkışında, otopark tarafındaki sadaka taşlarının boyutları ise şöyledir: Sağ tarafta bulunan gri renkli granit taşın delik yerlerine demir konarak betonlanmış, taşın üstten 2 cm çıkıntısı var. Boyu-yüksekliği 70 cm, genişlik-çapı:190 cm, üst genişliği ise 65 cm'dir. Sol taraftaki gri renkli granit taşın delik yerlerine demir konarak betonlanmış, taşın üstten 2 cm çıkıntısı, altta beyaz mermerden kaidesi var. Boyu-yüksekliği 75 cm, genişlik-çapı 195 cm, üst genişliği 65 cm, delik genişliği 4 cm'dir.

Caminin doğu tarafında camiye yakın olan çimenlikte bulunan kenarları kırık, gri renkli granit taşın deliği betonlanmış. Boyu-yüksekliği 55 cm, genişlik-çapı 190 cm, üst genişliği 60 cm, delik genişliği ise7 cm'dir.

Gene caminin doğu tarafında camiye uzak olan çimenlikte bulunan gri renkli granit taşın deliği de betonlanmış. Boyu-yüksekliği 78 cm, genişlik-çapı 186 cm, üst genişliği 63 cm, delik genişliği 7 cm'dir.

Murat Bardakçı'nın anlatımıyla caminin isminin hikâyesi şöyledir:

"Yeni cami, o dönem İstanbul'unun en işlek yerlerinden olan Lâleli'de yapılıyordu ve 1759'da başlanan inşaat 1763'te bitirildi. Caminin yapıldığı yerde "Lâleli Baba" diye meşhur olmuş bir şeyhin tekkesi vardı. İnşaata sık sık gelen padişah, şeyhle sohbet ederdi. Sohbetlerden birinde Üçüncü Mustafa şeyhe "İyi yaşamanın hikmeti nedir?" diye sorduğunda, "Yiyip, içip tuvalete gitmektir" cevabını almıştı. Cevaba oldukça sinirlenen padişah, "Tuvalete çıkmanın iyi yaşamakla ne ilgisi var?" deyince, Lâleli Baba "Bugün sen de anlarsın" demişti. Üçüncü Mustafa, o gün saraya dönüşünden hemen sonra aniden kabız oldu ve hekimler derdine günlerce çare bulamadılar. Kıvranıp duran padişaha bir saray mensubu "Efendimiz, derdinize çareyi sadece Lâleli Baba bulur" dedi ve Lâleli Baba'nın rica edilerek derhal huzuruna getirilmesini emretti. Şeyh geldi, Üçüncü Mustafa perişan bir şekilde özür dileyip "Beni bu dertten kurtar" dedi ama Lâleli Baba'nın bir şartı vardı: Yeni yapılan camiye hükümdarın değil, kendisinin ismi verilecekti. Padişah mecburen kabul etti, çektiği kabızlıktan kurtuldu ama yaptırdığı ikinci camiye de ismini veremedi."

Makedonya
Üsküp Ali Paşa Camii
Sadaka Taşı

Sadaka taşı; Makedonlar elinde Allah emaneti olan Üsküp'te, Osmanlı asırlarından yâdigârdır.

İstanbul Mektupları'ndan...

Muhacirler

Muhacirîne hürmet, diyânet-i İslâmiyyenin a'zam-ı şerâitinden olduğu malûmdur. Anadolu kıt'asında mutavattın din ve vatan karındaşlarımızın uğraştıkları âteş-i kaht u galâ, bîçarelerin hânmânını harap edip, ekserisini celâ-yi vatan mecburiyetine düşürdü. Bunların birtakımı pâyitaht-ı hilâfet-i seniyyeye gelip Yeni Câmi-i şerîf avlusunda kuru mermerler üzerinde ve viranelerde yatıyorlar.

Bunlar kimlerdir? Bizim din ve vatan karındaşlarımız değil mi? Uğradıkları felâketten halâs edilmeleri için iktiza eden muavenet nasıl farizadan ise, kürbet-i hicreti ihtiyar ederek memleketimize sığındıklarından naşi böyle enzâr-ı yâr ü ağyarda sokaklar üzerinde aç ve çıplak, sefil ve ser-gerdân süründürmeyip kendilerine her veçhile muavenet etmek dahi vecibedendir.

İt'âm-ı fukarâ ve mesâkîn ile dînen memuruz. Bunda zerre kadar tekâsül, birkaç türlü mes'uliyet ve mahcubiyeti intaç eder. Hükûmet-i seniyye bu bapta dahi meâsir-i adl ü merhametini ibraz ederek bunlara ekmek veriyor ise de bir de mahsus mesken ve me'vâ ihsan buyursa, pâdişâh-ı merâhim-penâh efendimiz hazretlerine bu suretle dahi hayır dualar celp buyurur. Biz de vazifemizi unutmayalım. Bunlar din ve vatan karındaşımız ve bizim misafirimizdir. İslâmiyetin, insaniyetin şerâit-i a'zamından biri de mihman ve hususiyle muhâcir-nevâzlıktır.

Kadıköyü'nde muhacir:

Vatanımızın düşmen-i kavîsi olan Moskofların şedâid-i mezâliminden canını kutarıp çırıl çıplak memlektimize hicret ve bizim muavenet ve hamiyyet-i vatanperverânemize dehâlet eden Rumeli muhacirleri, peyderpey sair mahallere gönderildiği gibi, geçende Kadıköyü'ne de gönderilmiş. Ve orada kış münasebetiyle boş duran kirahanelerine yerleştirilmek istenilmiş ise de vatandaşlarımızın Ermeni kısmından Kadıköyü'nde bulunan bazı zevat, bu muhacirleri kendilerine ait kirahanelere kabul ve iskândan istiğna etmişler. Ve güya bunlar için beynlerinde para toplayıp Haydarpaşa çayırına barakalar yapmaya söz vermişler ise de hâlâ yapmamışlar...

Bunlar muhacirîni kabul etmemekle diyanet cihetiyle mazur olsalar bile mezhep ve meşrepten bahsolunmayan âlem-i insâniyette olamazlar. Hususiyle bu mazeret bizzat sakin oldukları haneler hakkında cari olabilip, yoksa kiraya mahsus olan ve henüz boş bulunan haneler hakkında vatandaşlık ve garip-nevâzlık ve insaniyetperverlik şiâr-ı celîline şu muamele ve mazeret muvafık değildir. Bu muhacirler bize misafir olduğu ve misafirin kabul ve izazındaki mecburiyet muktezâ-yı insâniyyet bulunduğunu bilmedik kimse yoktur. Bununla beraber o zatların vatandaşlık vezâif-i mukaddesesinden ser-i mû istiğna göstermeyecekleri baraka inşası hakkındaki vaatleriyle sabit olabilir. Binaenaleyh bendeniz bu hâlin vukuuna inanmadığımdan sıhhatine hükmedemeyip mesmuât olarak beyan ederim...

Muhacirler

Şimalin zulm-i mücessemi şarka teveccühle birtakım hainlerin hilâf-ı şiâr-ı vatandâşî ve hamiyet, ona rehberlik ve vâdî-i mezâlim ve vahşette tesâbuk ve peyrevlik etmeleri üzerine, canlar dayanmaz, yürekler tahammül etmez mesâib ve felâkete uğrayıp, bakiyyetü's-süyûf-ı gadr ve i'tisâf olarak sair mahallere sefil ve sergerdan hicret ve firara şitâbân olanlar cümlesinin bir kısm-ı cüz'îsi olup İstanbul'a iltica eden bîçaregân, sâye-i devlet ve millette, alâ-kadri'l-imkân iaşe olunmakta ise de bunların her birisi memleketinde kendi âleminin hâkimi olarak kemâl-i refâh ve saadet ile yaşayıp dururken, şimdi muhtâc-ı iâne olduklarını gördükçe ve şu mazlumînin bilâ-sebeb dünyada görülmedik surette duçar oldukları beliyye ve musibeti düşündükçe, eşk-rîz-i teessür ve teessüf olmamak kabil değil iken, Edirne ve Filibe taraflarından dahi yeniden yeniden birtakım muhacirin, kemâl-i ye's ve hüzün ile geldiğini görmek, insan olana ne derece tesir edeceğini tarif edemem!...

Bunların ekseri, hamt olsun henüz istilâ görmeyen mahaller ahalisinden ise de sair istilâ gören ve âteş-i gadr ve mezalime uğrayan mahaller ahalisi gibi cayır cayır yanmamak ve ser ü canlarından cüda olmamak için şu kışta kıyamette ihtiyâr-ı hicret etmiş takımdandır. Bunların bazıları da eyâdî-i hûn-rîzâne-i düşmene düşen yerler halkından olduğundan, cümlesi şâyân-ı merhamet ve atıfettir.

Eğer ki Cenabıhak esirgesin, daha düşmanın pây-endâz-ı nuhûset ve mel'anet olmadığı yerler ahalisinin hicretleri, kendilerine pek ziyade acımağı icap etmez görünür ise de bunlar sair ebnâ-yı cins ve vatanlarının gördüğü mezalimin, göz önünde tecessüm eden dehşetinin uzaktan velvele-i cân-sûzını işittikçe, bizzarure terk-i dâr u diyara mecbur olmalarıyla, onlar da diğer felâket-zedegân zümresinden ma'dûd olarak, şâyeste-i rahm ve şefkat olduklarına erbâb-ı insâf şüphe edemez. Binaenaleyh memleketimiz ashâb-ı hamiyyet ve merhametinin bunlar hakkında nazar-ı âtıfet-i müşfikanesini celp ile emr-i iâşe ve istirahatlarının mümkün mertebe süratle istihsalini ve bundan dolayı dünya ve ahirette iktisâb-ı ecr ve mesûbâta itina ve rağbetlerini ihtar ederim.

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları,* (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001.)

Makedonya Ohri, Sadaka Taşı

Ohri'de bulunan iki sadaka taşı da, Türkiye'deki emsallerine nispeten çok daha iyi muhafaza edilmişlerdir. Sadaka taşları, gören gözlere büyük mazimizi hatırlatırlar.

Nevâdirü'l-Zarâif**'ten:**

"Meşâhîrden 'Alî Kuşî ki zîc sâhibi Uluğ Bey'in doğancıbaşısının oğludur, memâlik-i Rûm'a gelmek üzere olduğu haberi sem'-i hümâyûnlarına vâsıl olunca mahsûs me'mûrlar gönderip her bir merhalede bin altın harc-ı râh vermiş ve fâzıl-ı müşârün ileyhin Üsküdar'a vusûlünde İstanbul'da ne kadar 'âlim var ise çekdirilerle istikbâline gönderip fevka'l-'âde ihtirâm ile serâya aldırmışdır. 'Alî Kuşî ile Hâce-zâde bir çekdiride olduklarından Üsküdar'dan İstanbul'a gelirken esnâ-yı râhda hîçbir tarafdan mübâhase-i 'ilmiyyeye girişilmediğine bir nev'-i i'tirâz olmak üzere "Ne 'aceb bugün deniz hîç mütemevvic değildir?" yollu etdiği su'âle Hâce-zâde "Kemâl-i vüs'atinden öyle az bir rûzgâr ile temevvüc etmez." cevâbıyla mukâbele eylemiş ve 'Alî Kuşî, sözü Seyyid ve Sa'de'd-dîn beyninde olan münâza'âta intikâl etdirerek bu bâbda aralarında bir haylî kîl u kâl cereyân ile serâya vusûllerinde hazret-i pâdişâh 'Alî Kuşî'yi bir-çok taltîfden sonra Hâce-zâde'yi nasıl bulduğunu su'âl etmiş ve fâzıl-ı edîb "Rûm ü 'Acem'de akrânı bulunmaz derecededir" deyince Hazret-i Fâtih "'Arab'da da yokdur." deyip kadr-dânlıklarını izhâr etmişlerdir."

(Mehmed Tevfik, *Nevâdirü'l-Zarâif*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, "Mehmed Tevfik'in Nevâdirü'l-Zarâif 'i", Turkish Studies , 7/4, 2012, s. 455)

Mehmed Ağa Camii Sadaka Taşları

Mimar Sinan'ın çıraklarından Hassa Mimarı Mimar Davud Ağa'nın eseri olan külliye, Sultan III. Murad devrinin hayırseverliğiyle meşhur Dârüssaâde ağası olan Habeşî Mehmed Ağa tarafından 993/1585'te Çarşamba semtinde yaptırılmıştır. Mehmed Ağa, cami, tekke, türbe, hamam, medrese ve çeşmeden oluşan bu külliyenin yanında Üsküdar'da iki mescid, Divanyolu'nda Hoca Rüstem Mescidi karşısında bir medrese, mektep ve sebîl de inşa ettirmiştir. Caminin ön giriş kapısında üç, arka kapısında bir, karşısında hemen sokağın köşesinde de bir adet sadaka taşı var. Taşların hemen hepsi parçalanmış veya yola gömülü vaziyettedir. Giriş kapısının sağ tarafında bulunan taşın boyu 60 cm, gövde çapı 62 cm, hazne 9 cm'dir. Haznesi harçla doldurulmuştur. Caminin arka kapısındakinin yüksekliği 25 cm, gövde çapı 55 cm, hazne çapı 5 cm'dir. Caminin karşısında yer alanın yüksekliği 30 cm, gövde çapı 30 cm'dir. Haznesi harçla kaplanmıştır.

Cömertliğe Dair Hadisler:

"Cömertlik, dalları dünyâya uzanan cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Kim onun dallarından birine tutunursa, bu onu cennete götürür. Cimrilik ise, dalları dünyâya uzanmış cehennem ağaçlarından bir ağaçtır. Kim de, onun dallarından birine tutunursa, bu da onu cehenneme çekip sürükler!.." (Beyhakî, *Şuabü'l-Îmân*, VII, 435)

"Cimri ile cömerdin durumu, göğüsleri ile köprücük kemikleri arasına zırh giyinmiş iki kişinin durumuna benzer. Cömert, sadaka verdikce, üzerindeki zırh genişler, uzar, ayak parmaklarını örter ve ayak izlerini siler. Cimri ise, bir şey vermek istediğinde, zırhın halkaları birbirine iyice geçer, onu sıkıştırır; genişletmek için ne kadar çalışsa da başaramaz." (Buhârî, Cihâd 89, Zekât 28; Müslim, Zekât 76-77)

"Cömerdin kusûruna bakmayın, zîrâ o, her sürçtüğünde Allâh Teâlâ onun elinden tutar." (Heysemî, VI, 282)

"İki haslet vardır ki Allahu Teala onları sever ve iki haslete de buğzeder. Sevdiği hasletler; cömertlik ve güzel ahlaktır. Sevmediği iki huy ise, cimrilik ve kötü huydur." (Deylemî)

"Bol yedirmek, herkese selam vermek ve güzel konuşmak mağfireti gerektiren sebeplerdendir. Allahu Teala'nın bir takım kulları vardır, onlara kamu yararına harcanmak üzere servet verilmiştir. Bunlardan cimrilik eden olursa onlardan alır ve başkasına verir." (Taberani)

"Mal, Salih kimse için ne güzeldir."

"Zenginlik mal çokluğu değil gönül zenginliğidir."

"Sadaka vermekle mal azalmaz."

Mudurnu
Kânûnî Sultan Süleyman Camii
Sadaka Taşı

Kânûnî Sultan Süleyman tarafından 1546 yılında yaptırılan cami, uzun süre Halvetî Tekkesi olarak hizmet etmiştir. Buradaki sadaka taşı, caminin arka bahçesinde ve şekli, hususiyeti muhafaza edilmiş vaziyettedir.

Kânûnî Sultan Süleyman'ın Semendire Sancakbeyi Gazi Bali Bey'e mektubu

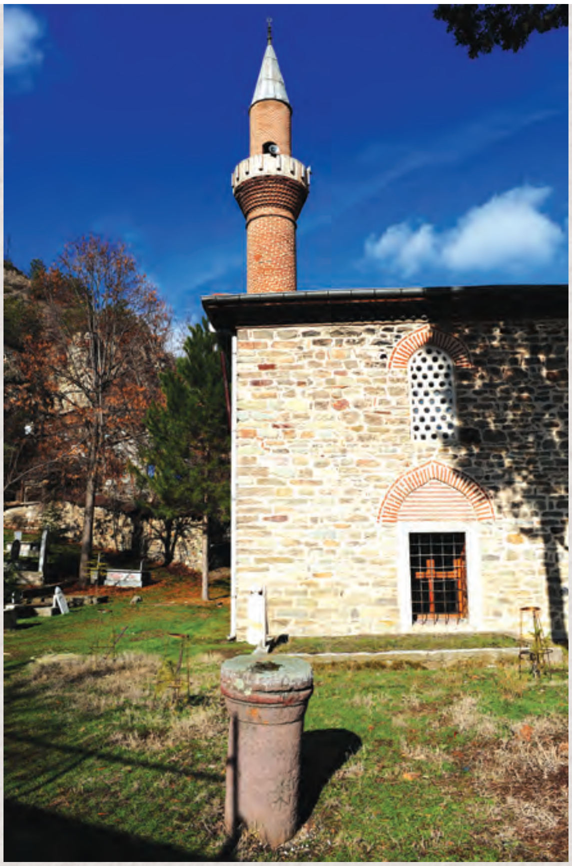
"... Yâr-i gârım ve lala-yı ihtiyârım Gazi Beğ... Berhudar olasun, iki cihanda yüzün ak, Bizden bir tuğ dahı reca eylemüşsün. Henüz bir tuğ zamanı degüldür. Gerçi sen bize bu hizmeti ve eyüliği eyledün. Ben dahi senün eyüliğün mukabelesinde size üç eyülik eyledük.

Biri budur ki, size 'Emirü'l Müminin' hitabetiyle hitap eyledük. İkincisi budur ki, sana hil'at-i fahire gönderdük. Üçincisi Hazret-i Rasulü Ekrem sallallahü teâla aleyhi ve sellem efendimüzün tûğ-i pür-fütûhunu virdük. Bu ihsân üzerine iyilik olmaz. Şükrün bilüp yerine getiresün ve her işi Allah'dan bilesün ve zinhâr nefsine gurur getürmeyesün. 'Kendü kılıncum ile bu kadar memleket feth eyledüm' dimeyesün. Memleket Allah'undur. Saniyen Hazret-i Peygamberündür. Salisen emr-i Hak ile Halifenündür ve Beg olmak iki kefelü bir terazidür. Bir kefesi cennet bir kefesi cehennemdür. Bir dem adalet etmek yetmiş yıllık ibadetten efdaldir. Ahireti aklından çıkarmayasun. Serasker ve Beglik hesabiyle hükmün yüridüği mahallerde kimseye zulüm ve ta'addî eylemekden be-gâyet ihtirâz üzere olasın. Rûz-ı cezâda bize 'itab olunur ise senün damenüne yapışırem. Ola ki, ol günde şerm-sâr olmayub yakanı selamet ile alasun ve bir âdemi hizmete kullanmak murad idünürsen zinhar zahiri hâline itimad eylemeyesün. Çok kimseler var ki elinde fursat olmadığı vakit salah yüzini gösterirler. Eline fursat girdüği vakitde Nemrud olur.

Velhasıl âdemleri tecrübe ile kanaat etmeyüb behemehal aldanmayasun. Göz kulak tutasın. Kaçan begler ve vekiller eyü âdem olsa reayamın hakki hâli eyü olur. Reaya beglerün çerağı gibidür her kimün dikilür hali yaman olur ve bazı kimseler vardur ki, gündüz saim gice kaimdürler. Amma putperestlerdür. Şunlardır ki mala muhabbed idenlerdür. Halkı mal sevmekten özge azdırıcı nesne olamaz. İmdi sen daha fâni olan şeye meyl ü muhabbet eylemeyesün. Nimeti amme-i ibadullah üzerine mebzul idesün. Kerem elin açasun. Hased üzere olmaktan be-gâyet ihtiraz idesün. Nisabımız mahsuli harcümüze vefa itmez deyü bî-huzur olmayasun. İhtiyaç ü zaruret vâki olur ise buraya bildiresün. Mevcud bulunan hazineden sana üç dört yüz kese harçlık virmeye aczim yoktur.

Fetholunan kal'alerün emvalü erzaklarını Beytü'l-mâl-i Müslimîn içün ahz ü kabz eylemeyesün. Zinhar rızâ-yı hümayunum yokdur. Beytü'l-mâl içün bir mikdarını alüb mütebakisini asker-i İslâm'a tevzî edesün. Asker-i İslâm'ın ihtiyarlarını baba, ortalarını karındaş ve gençlerini oğul bilesün. Babalara ta'zim idesün, karındaşlara ikram idesün, oğullara şefkat gösteresün. Asker-i İslâm'a hiç bir veçh ile müzâyaka çekdüremeyesün ve nimetini mebzûl eylesün. Ve ol diyarlarda mütemekkin olan ibadullah fukarasın gözleyesün.

Sadakaya muhtaç bulunanlarun beyt'ül-mâl-i müzminden kisvetlerin ya harelerimi zahirelerin göresün. Fukara Hakk Teâlâ'nın kulıdur. Beytü'l-mâl-i Müslimin ibadullah hakkıdur ve sadat-ı kiramdan seyyidlerden mütemekkin olmış var ise ism ü resmi ile asitaneme arz idüb bildiresün. Miri tarafından vazife tayin olınub evlâd-ı Resule bir vech ile müzâyaka çekdirmeyesün ve reaya fukarasına ester ve şiiri saf zahirelerinden maada yarımı akçe teklif ve rencide olınduğuna kat'a rızam yokdur ki bizim reâyamuzun rahat-ı hâlini küffarun reayası görüb reşk eylesünler. Meyl ü muhabbetleri bizüm canibimize olsun ve kıdvetül kuzatı vel mekarim madinü'l- fazl-ı ve'l-kelam Mevlana Mustafa Efendi'yi ordu kadısı nasb idüb gönderdim. Vardukda kemâl-i mertebe şer'-i şerîfe itaat ve inkıyâd idesün... Zira ulema varis-i enbiyâdur ve bazı kura vakf murad eylemişşün.

Vallahil azim feth olman kurâlarun (köy ve kasabaların) cümlesin vakf bağlarsan makbulümdür. Vakfı murad olınan kurâlarun müfredat defterleri gönder ve senden sonra nesl-i Osmaniyye evlâdından gelen padişahla ve vüzera-yı i'zam ve mîr-i mîr'n ve mîr-i liva ve kuzat ve bil cümle ehl-i İslâm'dan her kim ki senün ev-lâduna riayet eylemeye, lânetullahi aleyhim ecmain üzere olsun. Rûz-i mahşer'de davacısı olub husûmet iderüm.

İmdi ya Gazi Bali Beg, sen dahi etek dermiyan idüb dîn-i mübîn uğrına ve umûr-ı saltanata bezl-i makdur sarf idesün. Yigidün bahadırlarun saklayasun. Atun yüğriğin besleyesün ve külcün hıfz edesün. Kerem bâbın güşâd eyleyesün. 'Ni'mel Mevlâ ve ni'men-nasîr' zikrini tekrardan hâli olmayub zahir erenlerün bâtın erenlerün himmetlerini yoldaş kılub... Hak sübhanehu ve teâlâ uğurun açuk eyleye ve ada-i dîn üzerine daima asker-i İslâm ile seni muzaffer eyleye. İki cihanda yüzün ak ola. Şöyle bilüb emr-i şerifümle âmil olasun.

Amin, bi Hakkı Seyyide'l mürselîn

Sene 983 (1532)"

(Aktaran: Mükrimin Halil Yinanç)

Mudurnu
Sinan Paşa Camii
Sadaka Taşı

Ahşap minareli cami, on altıncı asırda Kaptân-ı Deryâ Sinan Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Harap olan cami, 1962'de yeniden yaptırtılır. Sadaka taşı, camiye giden yolun hemen köşesinde olup üst kısmında kesitler vardır.

Türk, Arap ve Fars edebiyatlarında cömertlik timsâli olarak yer alan meşhur şair Hâtem-i Tâi'den Kıssalar:

"Hâtem-i Tâi'ye sormuşlar: 'Cihanda kendinden daha gönlü büyük birisini gördün mü?'Hâtem şöyle cevap vermiş: 'Bir gün kırk deve kestirmiş, Arap kabilelerini ziyafete davet etmiştim. Çölün bir tarafına gezmeye gittik. Baktım bir adam, dikenleri kırmış bir yığın yapmış. Yanına gittim, arkadaş niçin Hâtem'in ziyafetine gitmiyorsun, bütün halk onun sofrasında toplanmış dedim. Oduncu başını işinden kaldırmadan; 'Her kim kendi elinin emeğiyle yerse, Hâtem-i Tâi'nin minnetini çekmez' dedi. İşte ben onu, himmet ve şerefini koruma hususunda kendimden daha yüksek gördüm.'"

Cömertliği meşhur Hâtem-i Tâi'ye "Senden daha cömert bir kimse var mı acaba?" diye sordular. O "Evet, var" dedi ve başından geçen bir hadiseyi şöyle anlattı: Birgün bir seferim zamanında bir gence misafir olmuştum. Genç fakir bir kimse olmasına rağmen bana bir koyun kesip hazırlattı. Önüme koyunun böbreği geldiğinde "Ben koyunun böbreklerini çok severdim" dedim. Bir ara ev sahibi genç ortalıktan kayboldu. Biraz sonra baktım ki varı yoğu olan yedi koyununun yedisini de kesmiş böbreklerini hazırlamış, önüme getirdi. Ben şaşkınlık içerisinde kalmıştım... Çünkü biliyordum ki genç fakir bir kimse idi. "Niçin benim için varın yoğun olan yedi koyunu kestin. Ben sana böyle yap demedim. Sadece koyun böbreğini sevdiğimi söyledim." dediğimde, bana şu karşılığı verdi: "Bana Allah'ın misafiri gelmiş, hiç onun sevdiği bir şeyi ikram etmez miyim" dedi. Gencin bu misafirperverliğine hayran kalmıştım, gözlerim yaşardı... diye anlattı.

Hâtem-i Tâi'ye "Onun iyiliğine karşı sen ne yaptın" diye sordular. O "Derhal üç yüz deve, beş yüz koyun gönderdim" deyince, "Demek ki sen ondan daha cömertmişsin" dediler. Hâtemi Tâi: "Hayır! O benden cömert, çünkü o bana nesi varsa ikram etti, bense ona sadece malımın bir cüzünü gönderdim!" dedi.

Murad Hüdâvendigâr Camii Sadaka Taşları

1363-1366 yıllarında Sultan I. Murad Hüdâvendigâr tarafından yaptırılan külliyenin içinde yer alır. Medrese ve zâviye camiyle aynı çatı içerisinde (alt kat cami, üst kat medresedir) yer alır. Hususiyetini büyük oranda kaybeden sadaka taşları caminin hemen girişinde yer alır.

Cömertliğin Fazileti

Mal yok ise bu durumda kul için en uygun hareket, kanaat etmek ve az hırslı olmaktır. Eğer mal varsa bu takdirde kulun en uygun hali, başkasını nefsine tercih etmek, cömertlik ve iyilik yapmak ve cimrilikten uzaklaşmaktır. Çünkü cömertlik, peygamberlerin (a.s) ahlâkındandır. Cömertlik kurtuluş esaslarından biridir. (...) Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: 'Allah Teâlâ, bir veliyi kendisi için yarattığı zaman güzel ahlâk ve cömertlik üzere yaratır.'

Câbir (r.a) der ki: Hz. Peygamber'i 'Ey Allah'ın Rasûlü! Amellerin hangisi daha faziletlidir?' diye soruldu. Cevap olarak şöyle buyurdu: 'Sabır ve cömertlik.' Abdullah b. Amr Hz. Peygamber'in (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet eder: İki ahlâk vardır ki, Allah onları sever. İki huy da vardır ki Allah onlardan nefret eder. Allah'ın sevdiği iki ahlâka gelince, birincisi güzel ahlâk, ikincisi cömertliktir. Allah'ın buğzettiği iki ahlâk ise, birisi kötü ahlâk, ikincisi cimriliktir. Allah Teâlâ bir kuluna hayrı murad ederse onu insanların ihtiyaçlarını yerine getirmekte kullanır. (...) İbn Abbas Hz. Peygamber'in (s.a) şöyle buyurduğunu rivayet eder: Cömert bir kimsenin günahından vazgeçin! Çünkü Allah Teâlâ bile, o cömert kulu kaydıkça onun elinden tutar.

Rızık yemek yedirene devenin gırtlağına saplanan bıçaktan daha süratle varır. Allah Teâlâ, yemek yedirenle meleklerine karşı öğünür.

Allah cömerttir, cömerdi sever. Güzel ahlâkı sever. Düşük ahlâktan nefret eder. Enes (r.a) der ki, Hz. Peygamber (s.a) Müslüman olmak mukabilinde herhangi bir şey kendisinden istenirse veriyordu. Bir kişi kendisine geldi ve bir şeyler istedi. Bunun üzerine zekât koyunlarından iki dağın arasını dolduracak kadar koyun verilmesini emretti. Bunun üzerine adam kavmine döndü ve dedi ki: 'Ey kavmim! Müslüman olunuz! Çünkü Muhammed, fakirlikten korkmayan bir kimsenin verdiği gibi veriyor!'

Allah Teâlâ birçok kullarına, kulların faydası için servet ihsan eder. Bu bakımdan kim cimrilik yapar, o faydaları kullara göstermezse Allah Teâlâ serveti ondan alır, başkasına devreder! (...) Hz. İsa (a.s) şöyle demiştir: 'Ateşin kendisini yemediği şeyden çok edinin'. Kendisine o şeyin ne olduğu soruldu. Cevap olarak İyilik yapmaktır!' dedi.

Hz. Âişe Hz. Peygamber'in (s.a) şöyle dediğini rivayet eder: Cennet cömertlerin evidir. (...) Muaviye, Hz. Hasan b. Ali'den mürevvet, necdet ve kerem'in mânâsını sordu. Hasan (r.a) şöyle cevap verdi: 'Mürevvet, kişinin dinini muhafaza etmesi, nefsini sakındırması, misafirine karşı vazifesini güzelce yapması, nefsin kerih saydığı şeyde güzel bir tarzda ilerlemesi demektir. Necdet'e gelince, komşuyu korumak, tehlikeli yerlerde sabır göstermek demektir. Kereme gelince, istenmeden iyilik yapmak, yerinde (kıtlıkta) yedirmek, isteyene vermekle beraber şefkat göstermek demektir'. (...)

Hasan Basrî'ye denildi ki:

-Cömertlik nedir?
-Malınla Allah yolunda cömertlik yapman!

-Hazım nedir?
-Allah yolunda malını israftan menetmek!
-İsraf nedir?
-Riyaset sevgisi için malı infak etmek!

Câfer-i Sâdık (r.a) şöyle demiştir: 'Akıldan daha iyi bir mal, cehaletten daha büyük bir musibet ve müşavere gibi bir dayanak noktası yoktur!' (...) Vâsıl b. Ata'ya 'gazzal' denilmiştir. Çünkü Vâsıl, iplik eğirenlerin yanında ve çarşılarda otururdu. Bir şey almak isteyen zayıf bir kadın gördüğü zaman ona birşey verirdi. Abdülmelik b. Said el-Esmâî şöyle anlatıyor: Hz. Hasan, Hz. Hüseyin'e bir mektup yazarak şairlere verdiği maldan dolayı kendisini kınadı. Hz. Hüseyin, ağabeyine cevap olarak şöyle yazdı: 'Malın en hayırlısı odur ki onunla insan şerefini korur!'

Süfyan b. Uyeyne'ye 'Cömertlik nedir?' diye soruldu. Cevap olarak şöyle dedi: 'Arkadaşlara iyilik yapmak ve mal ile cömertlik etmek demektir'. Dedi ki: 'Benim babam elli bin dirhem veraset elde etti. Onu keseler halinde arkadaşlarına gönderdi ve dedi ki: Ben Allah Teâlâ'dan arkadaşlarım için namazımda cennet istiyordum. O halde nasıl olur da kendilerine cennet istediğim kimselere karşı cimrilik yapabilirim'. Hasan Basrî şöyle demiştir: 'Mevcut olan malın verilmesi cömertliğin son zirvesidir'. Hukemânın birine 'Senin nezdinde insanların en sevimlisi kimdir?' diye soruldu. Cevap olarak şöyle dedi: İyilikleri çok olan kimsedir!' 'Eğer bir şeyi yoksa?' denilince, cevap olarak şöyle dedi: 'O kimse ki onun yanında iyiliklerin çok olur!' Abdülâziz b. Mervan şöyle dedi: 'Kişi kendisine iyilik yapmam için bana imkân verdiği zaman, bence bu imkândan dolayı onun yapmış olduğu iyilik, benim ona yapmış olduğum iyiliğe eşittir'.

(İmam Gazali, *İhyâ-u Ulûmiddin*, http://www.ihya.info/node/588)

Nasrullah Camii Sadaka Taşı

İsmi; millî mücadeleyle, İstiklâl şairimiz Mehmet Âkif'in burada yaptığı konuşmayla özdeşleşen Kastamonu'daki Nasrullah Camii'ni, II. Bâyezid devri kadılarından Nasrullah Efendi 1506'da köprü ve şadırvanıyla birlikte yaptırmıştır. Caminin avlusunda yer alan sadaka taşı hususiyetini büyük oranda koruyabilmiştir. Taşın fotoğrafını çeken ve mevcudiyetinden bizi haberdar eden Salih Pulcu Bey'e hezar teşekkür...

Ashâb-ı Suffa:

Sahâbe nesli içinde Hulefâ-i Râşidîn, aşere-i mübeşşere ve ashâb-ı Bedr'den sonra ashâb-ı suffanın ayrı bir yeri vardır. Aslında sahâbe nesli bir kadro hareketi, suffadaki sahâbeler de bu kadronun ilmi manevî ve askerî konulardaki hazır kıtası konumundaydı. Asr-ı Saadet'te mescid, mabed hüviyetinin yanı sıra mektep, şura yeri, toplantı salonu, idarî, askerî konuların tartışıldığı merkez, hastane, spor ve dinlenme yeri gibiydi. Mescid-deki ders, sohbet ve zikir meclislerinin müdavimi olan bekâr, evi olmayan sahâbilerin barınma yeri mescidin suffasıydı. Suffalı ashâb orada barınır, zengin ve varlıklı sahâbilerin sağladığı iâşe ve ibâre imkânlarıyla imrâr-ı hayat ederler.

Medine'de mescidin yanında bir suffa ihtiyacı, sosyal, ilmî, askerî ve manevî sebeplerle ortaya çıkmıştı. Özellikle fakir muhacirler ile ensardan ve civar kabilelerden din-i celil-i İslâm'ı öğrenmek ve Allah Rasülü'nü görmek için Medine'ye gelenlere bir barınma yeri kaçınılmaz olmuştu. Suffa, barınma yeri özelliği itibariyle bir kervansaray veya pansiyon niteliğindedir. Bugün eğitimdeki parasız yatılı öğrenciler için barınma imkânı; dün tekkelerdeki derviş hücreleri, hep bu suffa modelinin çağlara göre ufak tefek farklılıklar arz eden bir devamıdır. Medineli ensar, kendi yurtlarına göç eden Mekkeli muhacirlere evlerini, barklarını, gönüllerini açmış ve her şeylerini onlarla paylaşmış olmalarına rağmen yine de dışarıda kalan ve barınmada sıkıntı çekenler ortaya çıkınca Hz. Peygamber onları mescidin suffasına yerleştirmişti. (...) Allah Rasülü onların ihtiyaçlarını bizzat karşılar, yalnızlıklarını paylaşır, onlarla oturur, birlikte yemek yer ve halkı onlara ikram etmeye teşvik ederdi.

(Hasan Kâmil Yılmaz, "Tasavvufî Açıdan Ashâb-ı Suffa", *Tasavvuf Dergisi*, 2001, nr. 7, s. 13).

***İskendernâme*'den:**

Pâdişâh-ı kâmil ü dânâ-y-ıdı
Sâhib-i tedbîr ü ehl-i rây-ıdı
Gönli pest ü himmeti-y-idi bülend
Nef'i çog u yog-ıdı anda güzend
Kaygusı dahı olsa ol şâdân-ıdı
Hâr içinde gül bigi hândân-ıdı
Her k'ana irse fakîr ü yâ garîb
Ni'metinden bulur-ıdı çoh nasîb
Niçe düşmişlere oldı desti-gîr
Niçeleri itdi yohsulken emîr
Niçelerün başını götürdi ol
Yirden ü pes göklere yitürdi ol
Bî-nevâlıkdan koyuban çandarı
Katına geldi Halîl-i Çandarî
Bu kamusı-y-la ki ilmi az-ıdı
Her hünerde âri-î vü nâ-sâz-ıdı
Gurbet ü hâlin ü fakrın bildi ol
Lutf-ıla-anı ehl-i mansıb kıldı ol
Âkıbet kendüye itdi-anı vezîr
Ne vezâret k'itdi bir ulu emîr
Şâh olanun işi böyle gerek
K'olmaya levh-i keremden adı hak
Pâdişâha şöyle gerekdür nazar
Kim katında-ola berâber hâk ü zer
Şâhda gerek k'ola yümn ü hümây

(Ahmedî, *İskendernâme*, (haz. Yaşar Akdoğan), Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap)

Niğde
Kığılı Camii
Sadaka Taşı

Üzerinde kuşevi/kuş sarayı barındıran mekânlardan biri olan cami, hicrî 1106'da (1694-1695) Hacı Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. Sadaka taşı, caminin arka tarafında, iki sokağın kesiştiği köşede yer almaktadır.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden:**

Der-beyân-ı Ortahisâr

Ve halkı cümle Boşnak'dır. Serhadli gibi kısa ve daracık esbâb geyerler, zîrâ "elbisenin iyisi (eteği) kısa (yerden sürünmeyeni) olandır" (Hadîs-i şerîf) fehvâsınca dizleri gözünde çuka serhadli ve Kutmen kürk ve çuka dolama ve güderi dolamalar geyüp yenlerinde ve göğüslerinde cümle gümüş düğmelerdir ve bellerinde kuşakları harîr zünnâr teybend kuşaklardır ve çakşırları gâyet daracık çuka ve beyâz güderi çakşır geyerler ve başlarında aslâ sarık yokdur. Cümle kırmızı ve yeşil çukasemmûr kalpaklar üzre şahin kanatlı tâc geyer bir alay-ı gâzîyân-ı mücâhidândırlar, ammâ ulemâya ve gurebâlara gâyet rağbet edüp zekât ve sadaka verirler ve zenâneleri aslâ kapudan taşra çıkmazlar. İllâ "O'nun ortası yoktur" (Kur'ân, En'am 163) ile musallâya cenâze namâzına çıkarırlar. Bu husûsda gâyet muta'assıb kavimdirler, ammâ hakkâ ki kitâb hükmünce ederler.

(*Evliyâ Çelebi Seyhatnâmes*i, c. 5, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), YKY, s. 203.)

Ramazan Efendi Camii Hazîresi Sadaka Taşı

Hüsrev Çelebi Camii, Bezirganbaşı Camii adlarıyla da bilinen Ramazan Efendi Tekkesi; Koca Mustafa Paşa'dadır. Halvetiye tarîkatinin Ramazaniyye kolunun kurucusu olan Ramazan Efendi (ö. 1616) için Hacı Hüsrev Çelebi tarafından 1586'da Mimar Sinan'a yaptırıldığı rivâyet edilir. Tevhidhane, çilehâne, şadırvan ve derviş hücrelerinden oluşan tekke 1782 yangınında büyük hasar görmüş. 1818-19'da Hammâmizâde İsmail Dede Efendi tarafından tamir ve ihya ettirilmiştir. Tekkelerin kapatılmasının ardından cami olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sadaka taşı, hazîredeki mezarların arasında sırlanmış vaziyettedir.

Sultan I. İzzeddin Keykâvus'un 614 (miladî 1217) tarihinde yaptırdığı Sivas Dârü'ş-şifâhânesinin vakfiyesinden:

"Bu hayırlı vakıf, vakfiyede zikredilen, sınırları tarif edilen beş köy ve yüz sekiz dükkân, yedi tarla ve sebzelik bahçe, değirmen, hara, ahır, depo, tohum işleri, arazileri, binalar, enkazı, aşağısı, yukarısı, ev ve konakları, samanlıkları, vahaları, meraları, meskenleri, ağaçları, bağları, tarlaları, bostanları, kiradaki yerleri, kerestelikleri, odunlukları, nehirleri, sulama kanalları, kuyuları, bahçeleri, ormanları, gölcükleri, havuzları, kaynakları, düzlükleri, tepeleri, dağları, mâlum olan su hakları, çöplükleri, mâmur ve mâmur olmayan yerleri, kendisine ait bütün hakları ile birlikte tamamiyle Sivas dışında Tokat caddesi ağzında yapılmasını emrettiği hayırlı bir tesis olan dârüssıhhaya vakfetti." ... Vâkıf (Sultan I.İzzeddin Keykâvus), vakfettiği bütün şeyleri her türlü engelden uzak, bütün şartların doğruluğu ile kesin kalıcı olarak vakfetti. Hiçbir sebeple satışı, bağışı, rehin, mirasçılara taksim, temlik, gereksiz yere harcama, başka bir mal ile değiştirme yapılamaz. Vakıf şartları sağlamlaştırılmış olarak ebediyyen yürürlükte kalacaktır. Günlerin, ayların, yılların gelip geçmesi onu bozmayacak, eskitmeyecek ve kıyamete kadar devirler onu yenileyecek sağlamlaştıracaktır. Allah'a iman eden halife, sultan, melik, vezir, vali, reis, kadı, müftü, komutan, muhtesip vb'den hiçbirine bu vakfiyeyi eksiltmek, bozmak, değiştirmek, iptal etmek, durdurmak, ihmal etmek hiçbir suretle helâl değildir."... "Allah saklasın, dârüssıhhanın ışığı sönüp eseri kalmamış, yıkılmış, gelirleri mahvolup yenilenmesi ve meydana getirilmesi imkânsız, faydalanılması güçleştiğinde, vakıfların geliri, müminlerin âcizlerine, yerler ve gökler durdukça sarfolunacaktır. Bunu değiştirenlerin günahları boynuna olacaktır."

(Abdullah Kılıç, *Şifahâneler*, Turkuaz Sanat, 2012.)

Rize
Kale Camii
Sadaka Taşı

Rize İç Kalesi'nin güneyinde yer alan cami, 1658'de Halil Ağa tarafından yaptırtılmıştır. Caminin kapısı üzerinde inşa kitâbesi şöyledir:

"Sahibü'l-hayrât Halil Ağa
Avn-i Hakk ile etdi bir mescîd binâ
Mâtif-i gaybî dedi târihini
Hakken makâmıdır cennet-i a'lâ

Sene 1069"

Mini bir minare şeklindeki bu sadaka taşı, bugün kumbaraya dönüştürülmüş vaziyettedir. Beyaz ve yeşile boyanıp para alma kısmına kilit vurulmuş... Camiye yardım toplama vasıtasına indirgense de sadaka taşı olarak kullanılmaya devam ettiği görülüyor. Bu yönüyle tek olduğunu da söyleyebiliriz.

***Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş Velî*den...**

Sultan I. Alâaddin Keykubad (1220-1236)

Oğlu ki Sultân Alâeddîn durur
Adl ü dâd ıssı ve sâhib-dîn durur
Hem muhibb-el ulemâdır ol
Hem muhibb-el fukârâ ehl-i temyiz
Atası yerine oldu pâdişâh
Geçti tahta geydi hoş zerrîn külâh
Yedi pâre şehr yaptı ol hümâm
Konya'yı hem yaptırıp kıldı temâm
Lakâbı Hüsrev asıl adı Alî
Pâdişah idi ve hem gerçek Velî
Ol zamanda geldi Hünkâr hazreti
Rûm'a girdi duttu gâyet şöhreti

(Firdevsî-i Rûmî, *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş Velî*, s. 93-94.)

Sandıklı Ulu Camii Sadaka Kovuğu

Germiyanoğulları devrinin meşhur beylerinden Alaeddin oğlu Bahaddin Ömer Bin Alaaddin tarafından Mimar Aydemir'e 1379 yılında inşa ettirilmiştir. Mescidden camiye çevrilenlerdendir. Osmanlı salnamelerinde ismi "Cami-i Kebîr" olarak geçer. Caminin sokağa bakan cephesinde iki tane sadaka kovuğu vardır.

II. Mahmud devrinde tamirattan geçen caminin mazgal tipli cümle kapısı üstündeki kitâbesi şöyledir:

"Hüvel Mûîn

Ya Müfettihal-Ebvâb, İftah lenâ hayrel-bâb
Sâl-i hayr olduğuna hiç şüphe yok kim işbu şar
Mülk-i İslâm hayr ile âlûde olmakda hemîn
Cümleden bir işbu cami yeniden mamûr olup
Yümn-i ikbâl-i şehinşâhiye oldu karîn
Afv eder cümle günahı Hazret-i Gaffar Hak
Sâcidîn oldukda gelse bu makama müslimîn
Sıdk ile ihyâsına himmet eden hayr ehline
Ya İlâhi rûzi kıl anlara Firdevs-i Berîn
Râşidâ zal harfini zammile tam târihidir
Himmetiyle oldu inşâ kıblegâh-ı mü'minîn

Sene 1257 (M. 1839)"

(http://www.sandikli.biz/yazarlarimiz/huseyin-husrevoglu/ulu-camii-serifi-cami-i-kebir.html)

***Nesâyihü'l-Ebrâr*'dan...**

Dört nesne âfet-i devlet ve mühlik-i ni'metdür: ˙gaflet-i emîr ve hıyânet-i vezîr ve hased-i akrân ve küstâhî-i fakîrân. (...)

Cimriliğin Zararları ve Cömertliğin Faydaları

İmâm Cafer-i Sâdık Hazretleri buyururlar: Dört haslet-i nâfi'â, dört fi'l-i şenî'aya mâni' olur: Perhizkârlık harâma ve zekâ yaramaz ef'âle ve sehâvet zillete ve emânet hıllete.

Hükemâ-i Hind'den menkuldur ki insân-ı kâmil dört eyü hasletden dört vech ile râhata vâsıl olur: Sehâvetden riyâsete ve şükrden rif'ate ve hüsn-i hulkdan 'âfiyete ve sükûndan râhata.

Hasan-ı Basrî rahmetullâhi 'aleyh buyururlar ki dört nesnenin âkıbeti dünyâ ve âhiretde nedâmetdür: Hased ve 'ucb ve hışm ve buhl.

Ramazan Ekinci, *"16. Asırda Yazılmış Mensur Bir Nasihatnâme:* Abdülkerim Bin Mehmed'in (Nesâyhü'l-Ebrâr'ı", *Turkish Studies,* 7/2, 2012, s. 423-441.)

Sara Hatun Camii
Sadaka Kovuğu

Akkoyunlu Hükümdarı Hasan Bahadırhan'ın annesi Sara Hatun tarafından 1465 yılında ahşap mescid olarak yaptırılmıştır. 1585, 1843 ve 1898 yıllarında tadilattan geçen cami, Elazığ-Harput'tadır.

Sadaka kovuğu, caminin içinde, çıkış kısmının sol tarafında yer alır ve pencere formundadır. Harput'un İpek Yolu üzerinde bulunmasından ötürü buraya daha çok yolcular için sadaka bırakıldığı düşünülebilir.

***Siyâsetnâme*'den:**

Yüce Allah'ın nimetlerinin kadrini bilmek, padişahın O'nun rızasını gözetmesidir. Yüce Allah'ın rızası ise, halka yapılan ihsan, onlar arasında yayılan adalet ile elde edilir. Halkın iyiliği için yaptığı dua daim olunca, o (mülk) pâydâr olur ve her gün genişler. O mülk, kendisinin devletinden ve zamanından nimetlenir; bu dünyada iyi ad sahibi olur; öteki dünyada kurtuluş bulur; (öteki dünyada) vereceği hesap daha kolay olur. Zira, "mülk küfürle devam eder, zulümle devam etmez"; meğer ki 'cehennemde'nin manası budur. En iyisini Allah bilir.

(Nizâmü'l-Mülk, *Siyâset-nâme*, (haz. M. Altay Köymen), TTK, Ankara 1999, s. 8.)

Fetva:

Bir kimse haramdan sadaka verse ve ondan sevap umsa, alan fakir de haramdan olduğunu bilse, dua etse, veren de alana âmin dese ikisi de kâfir olmuş olur.

(*Mızraklı İlmihal* / *Miftâhu'l-Cenne*, Bedir Yayınevi, İstanbul, s. 116.)

Sivas Kale Camii Sadaka Taşları

Sultan III. Murad devri vezirlerinden Sivas Beylerbeyi Murad Paşa tarafından 1580 yılında yaptırılan caminin avlusunda iki tane sadaka taşı bir de yitik kovuğu vardır. Minarenin altında yer alan altıgen kesitli, gövdesinde kemerli deliği olanın yüksekliği 106 cm, genişliği 41 cm'dir.

***Taşlıcalı Yahya Dîvânı*'ndan:**

Âdem ol eyvân-ı Keyvânı gider unvânı ko
Sevme esbâb-ı gurûrı âdet-i şeytânı ko
Cibâl gibi fakîre büyüklenen ümerâ
Karınca gibi olur mahşer ehline pâ-mâl

Âdem oglı uryân gelür uryân gider
Nâle vü efgân ile giryân gelür giryân gider

Harîs-i ri'at-i dünyâ-yı dûn olan miskin
İki cihânda olur rû-siyâh niteki dûd

Harîs-i mansıb-ı dünyâ olur ekâbir-i nâs
Biri birin yemek umar denizde mâhî gibi

Başunı gavgaya salma devlet-i dünyâ ile
Pâye-i ednâda kalma mansıb-ı a'lâ ile

Ey Benî Asfar alayına uyan gâfil olan
Nâra atma cânunı cem'iyyet-i dînâr ile

Şükûfe gibi erbâb-ı recâ senden yana baksun
Garîb ü nâtüvâna matla'-ı hurşîd-i ihsân ol

Cûd ile Hâtem gibi ol iller içinde be-nâm
Âdemi mergûb iden âlemde adı sanıdur

Eyü ad ile be-nâm olana âdem didiler
Beşer-i muhterem insân-ı mükerrem didiler

Fakr ile Kâf-ı kanâ'atde yüri Ankâ ol
Hânına düşme mekesler gibi her mübtezelün

Taşlıcalı Yahya

Sultan Ahmed Camii Sadaka Kovuğu

1609-1617 yılları arasında Sultan I. Ahmed tarafından Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa'ya yaptırılmıştır. Ecnebilerce "Mavi Camii (Blue Mosque)" şeklinde adlandırılır. Kuzey kapısının girişinde oldukça geniş ve sanatkârâne oyulmuş iki kovuk bulunmaktadır.

Gazel

Ezelden şâh-ı aşkın bende-i fermânıyuz cânâ
Mahabbet mülkünün sultân-ı âli-şânıyuz cânâ

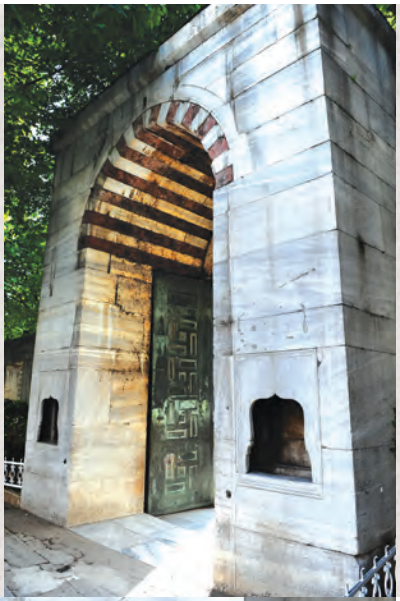
Sehâb-i lûtfun âbın teşne dillerden dirîğ etme
Bu deştin bağrı yanmış lâle-i Nu'manıyuz cânâ

Zamâne bizde gevher sezdiğiyçün dil-hıraş eyler
Anınçün bağrımız hundur maârif kânıyuz cânâ

Mükedder kılmasun gerd-i küdûret çeşme-i cânı
Bilirsin âb-i rû-yi mülket-i Osmâniyuz cânâ

Cihânı câm-ı nazmun şi'r-i Bâkî gibi devreyler
Bu bezmin şimi biz de Câmî-i devrânıyuz cânâ

Bâkî

Süleymaniye Camii Sadaka Taşları

Şâir bakışıyla söyleyecek olursak, "İstanbul, asıl Süleymaniye yapıldığı gün bizim oldu." Muhteşem asrın muhteşem sultanının ebedî istirahatgâhı, Mimar Sinan tarafından yapılan caminin avlusunda yer alır. Kânûnî Sultan Süleyman ve çok sevdiği eşi Hürrem Sultan türbelerinin bulunduğu bu hazîre ayrıca farklı hususiyetleri haiz yüzlerce kişinin mezarını hâvîdir.

Mimar Sinan'ın 1550-1557 yılları arasında Kânûnî Sultan Süleyman için inşâ ettiği külliyenin merkezinde yer alan caminin avlusunda bir tane, hazîre içinde ise iki adet sadaka taşı bulunmaktadır. Devrik olanı muhtemelen dış avludan sökülüp getirilmiştir. Haliç tarafındaki hazîrenin içinde yer alan ve başında mermer külah bulunan taşın yüksekliği 172 cm'dir. Mermer külahın yüksekliği 29 cm, taban çapı 28 cm, haznesi ise 12 cm çap ve derinliğindedir. Hazîrenin önündeki avluda bulunanın boyu 90 cm, gövde çapı 38 cm, haznesinin çapı ve derinliği ise 6 cm'dir.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden:**

Masârıf-ı câmi'-i Süleymâniyye: Câmi' itmâm buldukda binâ emîni ve nâzırı ve mu'temedî muhâsebeleri üzre sekiz kerre yüz bin ve toksan bin üç yüz seksen üç yük filori olmak üzre muhâsebe-i câmi' görülmüşdür.

Ve Süleymân Hân'ın İslâmbol içre bir hayrât-ı azîmi dahi hâlâ cârîdir kim Kırkçeşme kemerleri suyudurlar. Bir kat kemeri Yanko asrında binâ olunup İslâmbol içre kırk aded çeşme idi. Ammâ mürûr-ı eyyâm ile câ-be-câ münhedim olup zamân-ı Süleymân Hân'a gelince ahâlî-yi İslâmbol bir içim suya muhtâc olup cümle şûre çâh-ı mâlardan nûş edüp def'-i atşân edüp kemâl-i müzâyaka ve kıllet çekilirmiş. Süleymân Hân İslâmbol'un garbîsinde bir menzil ba'îd yerde âb-ı nâblar bulup ilm-i hendeseyle İslâmbol'a getirmeğe murâd edindikde Mi'mâr Sinân:

"Pâdişâhım eğer bu hayrât-ı azîm sana müyesser olursa tâ bu mahalden İslâmbol'a on bir sâ'at menzildir. Kîseleri uç uca dizüp bu kadar mâl-ı firâvân sarf ederseniz bu hayrât size nasîb olur. Ve illâ bu hayrâta bir mülûk kâdir değildir. Şâfî haber budur pâdişâhım" deyince hemân Süleymân Hân:

"Ey Mi'mâr Sinân, hele şu âb-ı nâb İslâmbol'a hendese üzre gitmek mümkün müdür?"

"Belî pâdişâhım mümkündür. Nehr-i azîm gibi cereyân eder. Ey imdi sen kîseleri uç uca eğer dizersen bu su İslâmbol'a varır, dedik. inşâ'allâh hakîr kîseleri yan yana ve hemyân hemyâna muttasıl iki konak yer dizeyim."

Hemân bismillâh ile bir kîse altunı mezkûr uyûnun başına nisâr edüp esâsına şürû' edüp yedi yılda üç bin yedi yüz göz kemerlerdir kim ba'zı yerleri eflâke ser çekmiş ikişer üçer kat kantaralardır. İslâmbol içre girüp Atbâzârı kurbünde Yanko'nun Kırkçeşme kemerleri üzre geçirmek iktizâ edüp şehr-i İslâmbol içre mezkûr âb-ı nâbı taksîm eyleyüp şehîdân-ı deşt-i Kerbelâ ervâhların şâd eyledi.

Ve Çekmece-i Kebîr cisrine mübâşeret edüp itmâmı Selîm-i Sânî'ye müyesser oldu. Ve hayrât-ı Şehzâde câmi'i, Süleymân Hân'ındır. Ve hayrât-ı câmi'-i Cihângîr. Ve hayrât-ı câmi'-i imâret-i Hâsekiyye. Ve hayrât-ı Tershâne-i cedîd. Ve Halıcılar köşkünde medrese-i Selîm Hân Süleymân binâsıdır kim pederi rûhuna savâbın hibe eylemişdir. Hayrât-ı câmi'-i iskele-i Üsküdar duhter-i bülend-ahterleri Mihribân Sultân içün bir câmi' ve iki hân ve bir imâret inşâ etdi. Rûmeli'ndeki hayrâtları bî-hisâbdır.

Ammâ kal'a-i Avlonya, Selânik'de kulle-i Kelemerye, Eğre serhaddinde kal'a-i Segedin ve Seğitvar'da kal'a-i Türbe ve Özi serhaddinde kal'a-i Bender ve Edirne'de bir mâ'-i zülâl cârî etdi ve Edirne kurbünde Mustafâ Paşa cisri kasabasında bir câmi' ve imâret hân binâ etmişdir.

(Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, c. 1, (Haz. Robert Dankof, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), YKY, s. 72-73.)

Şehzâde Mehmed Camii Sadaka Kovuğu

Kânûnî'nin vefatından fevkalâde müteessir olduğu "Şehzâdeler güzîdesi Sultan Mehmed" için 1543-1548 yılları arasında Mimar Sinan'a inşa ettirdiği külliyedir. Caminin batı tarafında, caddeye bakan dış avlu duvarında genişçe oyulmuş bir sadaka kovuğu vardır.

Vakıflara Dair Dua ve Beddualar

Kânûnî Sultan Süleyman'ın 950 H/ 1543 tarihli vakfiyesindeki vakıf duası: "Her kimse ki vakıfların bekâsına özen ve gelirlerinin artmasına itina gösterirse; bağışlayıcı olan yüce Allah'ın huzurunda ameli güzel ve makbul olup, mükâfatı sayılamayacak kadar çok olsun. Dünya üzüntülerinden korunsun ve her türlü tehlikeden muhafaza olunsun."

Sultan II. Bayezid'in 1 Şubat 1495 tarihli vakfiyesindeki bedduası: "Sultan, emir veya herhangi bir kimseye bu vakfı değiştirmek, bozmak, nakletmek, başka hâle getirmek, iptal etmek, işlemez hâle getirmek, ihmal etmek ve değiştirmek helal olmaz. Kim onun şartlarını değiştirir veya iptal ederse haramı üstlenerek günaha girmiş olur. Günahkârların alınlarından tutularakcezalandırıldıkları gün, Allah onların hesabını görsün. Cehennemde zebaniler onları denetlesin. Allah'ın hesabı hızlıdır. Kim bunları işittikten sonra, vakfı değiştirirse, onun günahı, değiştirenler üzerinedir. Kuşkusuz Allah, iyilik edenlerin ecrini zayi etmez."

Hazine Vekili Hafız İsa Ağa'nın 1818 tarihli vakfiyesinden: "Vakıf gelirini haksız olarak yiyenler, dünya ve âhirette mutluluk yüzü görmesinler."

Pertevniyal Valide Sultan'ın 1872 tarihli vakfiyesinden: "Şâyet bir nice zaman sonra vakfı değiştir-

meye, bozmaya temayül eden olursa veya vakfın bozulmasına sebep olursa, yerleri ve gökleri yaratan ve bize bunca nimetleri veren Allah'ın kahır ve gazabına uğrasın. Dünyada ve âhirette rahat yüzü görmesin ve iki cihanda rezaletten kurtulmasın."

Fatih Sultan Mehmed'in orijinal vakfiyesinin bir kısmı şöyle: "Eğer bu hayır müesseseleri yıkılacak olursa, ikinci defa, üçüncü defa ila ahir yeniden inşa oluna... Bütün bu şerh ve ta'yin eylediğim şeyler, tesbit edilen şekilde ve vakfiyede yazılı haliyle vakıf olmuştur; şartları değiştirilemez; kanunları tağyir edilemez; asılları maksatları dışında bir başka hale çevrilemez; tesbit edilen kuralları ve kaideleri eksiltilemez; vakfa herhangi bir şekilde müdahale Allâh'ın diğer haramları gibi haramdır.

Kim ki, bozuk teviller, hurafe ve dedikodudan öteye geçmeyen bâtıl gerekçelerle, bu vakfın şartlarından birini değiştirirse veya kanun ve kurallarından birini tağyir ederse; vakfın tebdili ve iptali için gayret gösterirse; vakfın ortadan kalkmasına veya maksadından ve gayesinden başka bir gayeye çevrilmesine kast ederse, vakfın temel hayır müesseselerinden birinin yerine başka bir kurum ikame eylemek ve vakfın bölümlerinden birine itiraz etmek dilerse veya bu manada yapılacak değişiklik veya itirazlara yardımcı olur yahut yol gösterirse veya şer'-i şerife aykırı olarak vakıfda tasarruf etmeye azm eylerse, mesela şeri'a-ta ve vakfiyeye aykırı ferman, berat, tomar veya talik yazarsa veyahut tevliyet hakkı resmi yahut takrir hakkı resmi ve benzeri bir şey taleb ederse, kısaca bâtıl tasarruflardan birini işler yahut bu tür tasarrufları tamamen geçersiz olan yazılı kayıtlara ve defterlere kaydeder ve bu tür haksız işlemlerini yalanlar yumağı olan hesaplarına ilhak ederse, açıkça büyük bir haramı işlemiş olur, günahı gerektiren bir fiili irtikâb eylemiş olur. Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti üzerlerine olsun. Ebeddiyyen Cehennemde kalsınlar, onların azapları asla hafifletilmesin ve onlara ebediyyen merhamet olunmasın. Kim bunları duyup gördükten sonra değiştirirse, vebali ve günahı bunu değiştirenlerin üzerine olsun. Hiç şüphe yok ki, Allâh her şeyi işitir ve her şeyi bilir."

(http://www.isav.org.tr/vakif_dua_ve_bedduasi)

Tokat Zile Alacamescid Camii Sadaka Taşı

1574 yılında inşa edilmiştir. Caminin giriş sağ tarafında iki tane sadaka taşı vardır. Sokağa bakan köşedeki bir hayli yıpranmış olup yarı yarıya yere gömülü vaziyettedir.

***Menâkıb -ı İmâm-ı A'zam*'dan...**

Nef'-i Sadâkâti Li'l-Emvât
(*Ölülere, sadakanın fayda vermesi*)

Eğer emvât içün etsen tasadduk
Ya Kur'ân okusan kılsan tereffuk

Ya etsen ona istiğfâr u da'vât
Ulaşır onlara bunca mesûbât

Oların rûhu-çün versen ta'âmı
Bulur kabr içre onlar çok merâmı

Kubûra var oku Seb'a'l-Mesânî
Oların şâd ola kabr içre cânı

Neler vere sana vü anlara Hak
Budur sünnet cemâ'at yolu el-hak

Budur bize Hudâ'dan fazl-ı âlî
Kulağa salma kavl-i i'tizâli

Velî bilmek gerek da'vât u mahsûl
Hulûs ile gerek tâ ola makbûl

Helâlinden gerekdir dahi it'âm
Ulaşa rûhuna ezkâr u et'âm

(Şemseddin Sivâsî, *Menâkıb -ı İmâm-ı A'zam*, (Haz. Mehmet Arslan), s. 142-3.)

Tokat Yolbaşı Camii Sadaka Taşı

Kâtipzâde Tahir Efendi tarafından 1920- 1923 yılları arasında yaptırılmıştır. Caminin giriş kapısının sol tarafında yer alan sadaka taşı, sekiz köşeli olup taş işçiliğinin güzel örneklerindendir.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden**

Sergüzeşt-i hakîr: Nısfu'l-leylde nefîr-i rıhletler çalınıp cümle ağırlıklar gidüp hakîr dahi huddâmların gönderüp bir gulâmımla şehirden taşra nısfu'l-leylde çıkıp hâtıra hutûr etdi kim "Her kim Hoca Nasreddîn'i ziyâret ederse letâyifâtından ba'zı şeyleri hâtıra gelüp elbette güler" deyü hâtıra gelüp "Âyâ gerçek mi?" deyü şâhrâhın sol tarafında mezâristâna sapup doğru kabr-i şerîfine atıla vardıkda bir kerre "Es-selâmü aleyküm yâ ehle'l-kubûr!" deyince hemen kabr-i Nasreddîn türbesi içinden "Ve aleykümü's-selâm ey cân-ı hümâm!" deyince altımdan atım "foh" deyü ürküp iki ayak üzre kalkup fırlayarak mezâristân içinde pertâb edüp güç ile zabt ederken anın bir ayağı bir kabre girüp hakîr az kalıp kabir azâbı çeke yazdım. Hemân yine türbe-i Hoca'dan "Ağa sadakanızı verin de güle güle gidin, beri gelin beri" deyü haykırdı. Meğer türbedâr imiş. "Bre herîf ben ehl-i kubûra selâm verdim. Sen ehl-i dübür iken niçün selâm aldın" deyü birkaç akçe sadaka verüp "Var yarıcun Allah ola!" deyü du'â deyüp hakîkatü'l-hâl bu ahvâle güle güle (...)

(*Evliyâ Çelebi Seyhatnâmesi*, c. 3, (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), YKY, s. 18.)

Üsküdar Büyük İhsaniye Camii Sadaka Taşı

1755'te Sultan III. Osman tarafından yaptırılan caminin avlusunda yer alan sadaka taşı şemâilini büyük oranda korumaktadır.

Hz. Ali, Hz. Peygamber Efendimiz'in hususiyetlerini şöyle anlatır:

"Vermek bakımından insanların en cömerdi,
Göğüs bakımından da insanların en genişi,
Dil yönünden insanların en doğrusu,
Sözüne sahip çıkmak yönünden insanların en sadığı,
Tabiatı insanların en yumuşağı,
Muaşeretçe insanların en şereflisi idi. İlk gören ondan korkardı. Onunla sohbet eden onu severdi."

(Gazalî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*)

Ente Rabbî ente 'hayru'n-nâsirîn' ("Yardım edenlerin en hayırlısı (Allah)"tır ayet-i kerimesi)
İki âlemde kerem senden hemîn
Ente Rabbî ente Fettâh u Kerîm
Ente Hayy u ente Kayyûmun Kadîm"

(Azîz Mahmûd Hüdayî)

Üsküdar
Mihrimâh Sultan Camii
Sadaka Taşı

Üsküdar Mihrimâh Sultan Camii, Üsküdar iskele meydanında Kânûnî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimâh Sultan adına 1548 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Mihrimâh Sultan adına Mimar Sinan'a yaptırılan bir diğer cami Edirnekapı'dadır.

Sadaka taşı; caminin güney yönündeki avlu giriş kapısına yakın yerde, batıya bakan sütunların bitişiğinde bulunmaktadır. Beyaz mermerdendir.

Sebil ve Güvercinler

Çözülen bir demetten indiler birer birer,
Bırak, yorgun başları bu taşlarda uyusun.
Tutuşmuş ruhlarına bir damla gözyaşı sun,
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

Nihayetsiz çöllerin üstünden hep beraber
Geçerken bulmadılar ne bir ot ne bir yosun,
Ürkmeden su içsinler yavaşça, susun, susun!
Bir sebile döküldü bembeyaz güvercinler...

En son şarkılarını dağıtarak rüzgâra,
Beyaz boyunlarını uzattılar taslara...
Bir damla suya hasret gideceklermiş meğer.

Şimdi bomboş sebilden selviler bir şey sorar,
Hatırlatır uzayan dem çekişleri rüzgâr
Mermer basamaklarda uçuşur beyaz tüyler.

(Ziya Osman Saba)

Üsküdar Selimiye Camii Sadaka Taşı

Büyük Selimiye Camii, Sultan III. Selim tarafından 1805'te yaptırılmıştır. Caminin avlusunda bir tane sadaka taşı vardır. Sadaka taşı; caminin ana girişinde, sağ tarafta, hazîredeki mezarlarla bütünleşen bir mevkide olup alttan yukarıya dairesel kesitlerle genişleyen bir görünüme sahibe sahiptir.

Üsküdar Sehâveti

"Üsküdar'da bazı mahallelerde 'Fıkarâ Taşı' bulunurdu. Mahalle sakinleri yatsı namazına camiiye giderken taşın kovuğuna bir miktar para bırakırlardı. Yatsı namazından sonra camiiden ihtiyacı olanlar en son çıkar ve taşın yanından geçerken taşın kovuğuna ellerini daldırarak bir miktar para alırlardı. Kimse paranın hepsini kaldırmayı düşünmezdi. Ertesi günün ekmek parasını almak onlara yeterdi, öyle ki ertesi sabah fukara taşında hâlâ para kalmış olduğu dahi vâki idi.

Üsküdar ahalisi sokağa çıkarken fakirlere vermek üzere cebinde daima bozuk para bulundururdu. İsteyene sadaka mutlaka verilirdi. Fukara, sarhoş bile olsa, asla tahkir edilmezdi. Sarhoşa nasihatin tesir etmeyeceğini iyi bilen Üsküdarlılar yalnızca: 'Allah ikrahlığını versin, umurunu hayra tebdil etsin, evlâdım!' diye dua eder; cevap olarak da: 'Âmin efendim; Allah sizden razı olsun!' duasını alırlardı. 2002 yılının başlarında küçük kızım Rabia ile Üsküdar çarşısından geçerken yaşlı bir zat karşıma çıkıp: 'Allah rızası için bir sadaka!' deyince eski Üsküdarlı alışkanlığımla pardösümün cebindeki tomardan bir adet çekip kendisine takdim ettim. Bu sırada birkaç adım ilerideki bir balıkçı dükkânının önündeki balıkçıların bana doğru: "Verme verme! Bu herif zenginin tekidir" diye bağırdıklarını duydum. Onların hizasına geldiğimizde o en çok şamata yapana hitaben: 'Oğlum Üsküdar adabında isteyene, varsa, verilir' dedim. Balıkçı: 'Bey baba, o zaman bana da versene!' diye yılışınca, ben gene cebimden dilenciye verdiğim kadar bir parayı çıkarıp avucuna bırakarak yürüdüm. Bir ara balıkçı ne yaptı diye arkasına bakan kızım, balıkçının afal afal bir elindeki paraya bir bana bakıp durduğunu görmüş."

(Ahmet Yüksel Özemre, *Üsküdar, Ah Üsküdar,* Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2007, s. 95- 96.)

Üsküdar
Şemsi Paşa Camii
Sadaka Taşı

Cami, türbe ve medreseden oluşan bu Şemsi Paşa Külliye'si 1580'de Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Halk arasında "Kuşkonmaz Camii" namıyla da maruftur. Bânîsi, Kânûnî, II. Selim ve III. Murad devri ricalinden Şemsi Paşa'dır. Sadaka taşı, caminin girişinde, sağ taraftaki hazîrededir.

Caminin kitâbesi:

Şemsi Paşa eyledi bu câmii bünyâd çün
Umarız kim ola merhûmun yeri darüsselâm
Ûlviyâ hatîf görünce dedi kim târihini
Secdegâh olsun Habîbin ümmetine bu makâm
'Hicrî 988'

***Pendnâme*'den:**

"Yavrum, dost sana zararlı olursa öyle bir dosta heves etme, vazgeç. Herkesin yanında seni açıkça kötüleyen kimseleri dost sayma, onlarla yoldaşlık etme. Hele sarhoşla asla düşüp kalkma. Öyle kimselerden kendini uzaklaştır. Zekât ve sadakasını vermeyen zenginden de ömrün oldukça uzak dur. Seninle menfaat için görüşen bir arkadaş ayaklarına kapansa bile ona yaklaşma."

(Feridüddin-i Attar, *Pendnâme (Öğüt Kitabı)*, (çev. M. Nuri Gencosman), Millî Eğitim Basımevi, 4. Baskı, İstanbul 1968, s. 69.)

Zal Mahmud Paşa Camii Sadaka Taşı

Eyüp'tedir. Kânûnî Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Boşnak asıllı Zal Mahmud Paşa Mimar Sinan'a yaptırdığı külliyenin içinde cami, medrese, türbe ve çeşme vardır. Sadaka taşı, paşanın türbesiyle cami arasındaki avluda toprağa gömülü vaziyettedir.

Dîvân Şiiri'nden:

Hîç dıraht etrâfına kimse dolaşmaz
Nâbîyâ ârzû-yı berg u bâr ümmîd-i ikbâl olmasa

(...)

Yok bî-garaz mu'âmele ehl-i zamânede
Kimse 'ibâdet itmez idi cennet olmasa

(...)

Tahsîl-i 'ilmün üstine tercîh ider mi nâs
Tahsîl-i mâl vasıta-i rif'at olmasa

(...)

Degildür zâta mâ'il halk mâl u câhadur rağbet
Dıraht etrâfına kimse tolaşmaz bârdan sonra

(...)

İtmez zuhûr 'asrda bir kimseden kerem
Zımnında kasdi dâ'iye-i şöhret olmasa

(...)

Halkun miyânesinde bulunmazdı ittihâd
Meşreblerinde râbıta-i hisset olmasa

(...)

Kem-yâb idi miyân-ı le'îmânda imtizâc
Mâbeynde 'alâka-i cinsiyyet olmasa

Nâbî

Zeyrek Kilise Cami
Sadaka Taşı

Pantokrator Manastır Kilisesi adıyla 1118-1136 yıllarında inşa edilmiş olan Zeyrek Camii, İstanbul'un fethini müteakip medrese ve camiye çevrilir. Fatih Sultan Mehmed, burasını kendi kurduğu vakfiyeye dahil eder ve devrin kıymetli âlimlerinden Molla Zeyrek Mehmed Efendi'yi de müderris tayin eder. Caminin hemen arka kısmındaki sokağın içinde yer alan sadaka taşı, maalesef yola gömülmüş vaziyettedir. Yerden yüksekliği 35 cm, gövde çapı 60 cm, kare kesitli haznesinin derinliği 7 cm'dir.

***İstanbul Mektupları*'ndan...**

Cami Avluları

Geçen gün Tavukpazarı'ndan geçer iken Atik Ali Paşa Câmi-i şerîfini ziyaret etmek üzere sağa saptım. Önündeki meydan ki câmi-i şerîfin avlusu olacak, alt başında cami kapısına kadar -mübalâğa etmeyim- yarım saatte varabildim!

Şunun için ki, avluda hadsiz hesapsız uçurumlar, ağzı açık kuyular, taş topraktan birikip peyda olmuş birtakım yığıntılar, ötede beride hayvan ve insan pislikleri birikmiş geçit vermiyor. Câmi-i şerîf avlusu bu harabeler, pislikler içinde kalmış. Bir kere nazarı dikkatle baktım, onda olan âsâr-ı hüzn, bir sür'at-i fevkalâde ile bendenize de intikal etti. Fena hâlde mahzun ve müteessir oldum. Ve bu hüzün ve hayretle câmi-i şerîf-i mezkûrun banisini ve mevkiini ve metanet ve rasânetinini ve etrafı ihata eden müzahrefat ile beraber orta yerindeki helâların kapılarından birkaç adım dışarısına kadar dolup civarından geçilmez dereceye gelmiş olduğunu düşündüm. Teessürümden ağlamak derecesine geldim.

Bu câmi-i şerîfin banisi Beyazıt-i Sânî vükelâsından olup muahharen iki defa makam-ı sadâreti ihraz etmiş ve Arabistan ile Mora taraflarında devlet ve millete pek büyük hizmetler etmiş ve en nihayet devlet ve milleti uğrunda Anadolu'da Celâlî eşkıyası elinde şehit olmuş olan meşhur Hadım Ali Paşa'dır.

Zamân-ı hayâtında ettiği hizmetler, tarihlerde ilelebet namını ika ettiği gibi yine o kabilden olarak din ve millete bir hizmet-i fâhire olmak üzere Sûr-ı İsrâfil'e kadar dayanacak bir metanette bir cami bina ederek âlem-i İslâmiyyette bir büyük eser bırakmış.

Din ve millete hüsn-i hizmet eden vüzerâ-yı sâlifeden her hangisi böyle bir cami ve medrese vesaire gibi bir eser bırakmışlar ise onun tamir vesair levazımını ikmal için pek çok da vakıflar bıraktıkları herkesin bildiği şeylerdendir.

Mikdâr-ı hakikisini pek bilemez isem de zannederim ki Hadım Ali Paşa merhum dahi buralarını ve ahlâfını düşünmüş ve yaptırdıkları câmi-i şerîfin tamir ve hademesinin tavzifi için elbette lüzumu kadar vakıflar yapmıştır. Bilfarz yapmamış dahi olsa iktiza edecek sarfiyatı, Evkaf yahut Maliye, Türkçesi Beytülmâl-i Müslimîn edecektir.

Hâl böyle iken ve câmi-i şerîf-i mezkûr payitahtımızın göbeğinde durur iken, etrafı böyle taş ocakları gibi birçok çukurlar, birtakım ağzı açık kuyular, lebalep helâlar, moloz tepeleri, kedi köpek lâşeleriyle muhat ve mahsur kalışına teessüf olunmamak kabil midir ki biz de müteessir olmayalım!

Evkaf memurları bunları görmüyorlar, acaba hademesi de görmüyor mu? Görüyorlar da haber vermiyorlar, haber veriyorlar da tesir mi etmiyor? Bizce buraları meçhuldür. Evkaf memurlarının görmemesine teessüf, hademe görmüyor ise ona da haber veriliyor da kulak asılmıyor ise ona daha ziyade teessüf ederiz!

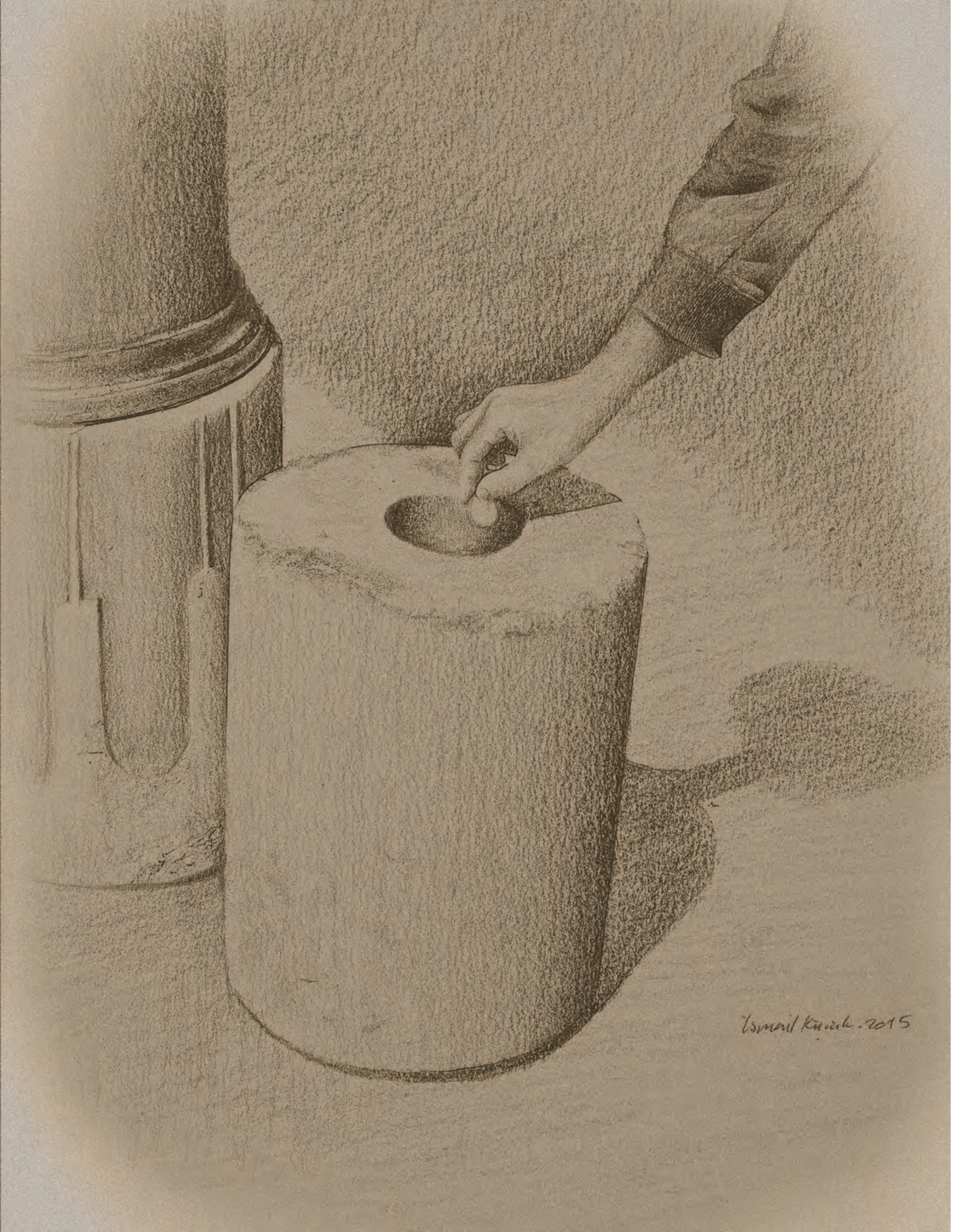
Lâkin bu teessüfleri zaten câmi-i şerîf-i mezkûru o hâlde gördüğümüz vakit ettik, yalnız kuru teessüf değil âdeta ağladık.

Onun için şimdi de kuru teessüfle iktifa edemeyeceğiz, elimizden geleni sarf edeceğiz. O da şimdiye kadar bunun için Evkaf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesine bir ihtar vuku bulmamıştır itikadıyla keyfiyeti oraya bildirmektir. Şöyle ki:

Atik Ali Paşa Câmi-i şerîfi bâlâda beyan ve tarif ettiğimiz hâldedir. Bunun elbette vakfı da vardır. O vakıflar bu misillü şeylere sarf olunur, burası müsellemdir. Câmi-i şerîfin şu hâlde durması, şân-ı İslâmiyyete ve binaenaleyh medeniyete, nezafete pek münâfîdir. Binaenaleyh bunun avlusu tathir ettirildikten sonra, etrafına parmaklık çevrilse ve helâlar temizlettirilse ve bu sırada memleketimizin fatihi olan Sultan Mehmed Han hazretlerinin Akdeniz tarafındaki medreselerinin sokaklara akan helâları kapattırılsa, hem vakıflar mevâzı lehine sarf olunmuş, hem de nezafete, sıhhat-i umûmiyyeye güzel bir hizmet edilmiş olur.

Bir de Çemberlitaş, âsâr-ı atîkadandır. Hani ya bunun güzelce bir resmi alınarak etrafına da parmaklık yapılacağını bir vakit gazeteler yazmıştı. Acaba o tasavvur nerede kaldı! Ötekiler gibi bunun da etrafına parmaklık yapılsa fena olmaz a...

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001.)

İsmail Küçük . 2015

Tekkeler

Tekkeler

Türk hayat ve fikriyatının mahfazası hüviyetini hâiz tekkeler, dinî ve sosyal hayatın tekâmülünde önemli bir mevkiyi hâizdir. Denilebilir ki, tekkeler etrafında teşekkül eden hayat Anadolu ve Balkanlara asıl millî çehresini de vermiştir. Tarih boyunca Türk hayat tarzının oluşup gelişmesinde tekkeler çok önemli fonksiyonları yerine getirmiştir. Dergâhlarda tertip olunan ilmî, dinî, edebî sohbetlerle millî sanatlarımızın, kültürümüzün idamesi sağlanmıştır. Dil, edebiyat, mûsikî, tezhip, hat gibi sanatlar asıl hususiyet ve gelişimini tekke çevrelerinde kazanmıştır.[1] Tekke çevrelerinin lisan ve mûsikîsine hâkim temalar İslâmî unsurlarla örülüdür. Diğer bir deyişle, hem mûsikîmiz hem de lisanımız tekkeler vasıtasıyla tekâmül ve tekaddüm etmiştir. Tekke çevrelerinde yetişen mürşid ve müridlerin divanları, özellikle de Yunus Emre, Mevlânâ, Eşrefoğlu Rûmî, Niyazi-i Mısrî, Nâbî, Şeyh Galip gibi büyük mutasavvıfların manzum ve mensur eserleri çok yaygın olarak mütalaa ve mukabele edilmiştir.[2] Mustafa Kara Hocamız tekke eğitiminin hususiyetlerini şöyle anlatır:

"-Bu eğitim zorunlu bir eğitim değildir. İnsanların dinin esaslarını öğrenmeleri zorunlu olmakla beraber tekke eğitimi zorunlu değildir.

-Belli bir yaş sınırı yoktur. Tekke eğitiminde şu yaş ya da bu yaşta bu eğitime başlanmalıdır diye bir kural yoktur.

-Mürşid gereklidir. Sufi yolunun olmazsa olmazlarından biri bu ilkedir. 'Şeyhi olmayan şeyhi şeytandır.' Sözü 'Tasavvufa girmeyenin hali haraptır.' anlamında değildir. Bu söz, 'kendine yolda yürümek için rehber şahsı bulmak' anlamındadır.

-Mürşidi aramak gerekir. Bu ilke yukarıdaki ilkeyle ilişkilidir. Herkesin mürşidini aramak ve bulmak özgürlüğü vardır. Yolcu adayının ailesinin veya yakın çevresine bağlanmak gibi bir zorunluluğu yoktur.

-Birebir eğitimdir. Mürşid müridleriyle tek tek ilgilenir. Mürşid, ruhi yapılarına ve kültürel düzeylerine göre kendilerine "vazife" verir.

-Mürşidler arasında mürid alışverişi vardır. Bu alışveriş günlük alışverişten farklı ruhların birbirini anlamasıdır. Bir mürid mürşidi vefat ettiğinde mürşidin halifesine bağlanabileceği gibi başka bir mürşide de bağlanabilir.

-Teslimiyetçi bir eğitimdir. Bir mürşide bağlanan mürid bu yolda itiraz hakkına sahip değildir. İtiraz gönülden gönüle olan bağı keser.

-Süresi belli değildir. Eğitimin süresi belli değildir. Çok kısa süre de olabilir, uzun süre de olabilir.

-Yatılıdır/Gündüzlüdür. Tekkenin yapısına göre eğitim tekke içinde de olabilir, dışında da olabilir.

-Masrafları genellikle vakıflar karşılar. Cami ve medreselerde olduğu tekkelerin masrafları vakıf denilen bir kurum tarafından karşılanır.

-Özel bir mekân gereklidir. Melâmîler hariç her sufi ekolün eğitim sistemine uygun mekânı vardır.

-Türkçe, Arapça ve Farsça öğretilir. İslam medeniyetinin üç temel dili mutlaka öğretilir ve müridin bilmesi de eklenir.

-Bazı klâsikler topluca okunur. Müridlerin yetiştirilmesinde Gazali'nin *İhya*'sı, *Fûsusu'l-Hikem*, *Futuhat-ı Mekkiye*, *Mesnevi*, *Mektubat-ı Rabbani*, *Ramuzu'l-Ehadis* bu eserlerin bazılarıdır.

-Günlük dualar okunur. Dua ve Hz. Peygamber'e salât u selam merkezli kitaplar okutulurdu. Bu konuda "Delailü'l-Hayrat" adlı eser önemli bir kaynaktır.

-Güzel sanat eğitimi de verilir. Sufi geleneği öğrenmeye çalışan müridlere bu yolun ilkeleri yanında aynı zamanda istidatına göre güzel sanatların bir dalında eğitim de alır.

-Eğitimi bitiren herkes mürşid olmaz.

-Birden çok tarikattan el alınabilir.

-Hayat boyu eğitim vardır. Bu eğitim hayat boyu sürer. Yolcunun mürşid olması yolcu olduğunu bilmesine engel değildir. Mürşid de olsa bir insan her zaman yoldadır.[3]

DİPNOTLAR

1 Bkz. Mustafa Kara, *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 204 vd.

2 Bu hususta geniş bilgi için bkz. Mahmut Erol Kılıç, *Sûfî ve Şiir Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004.

3 Mustafa Kara, "Tekke Eğitimi ve Literatürü", *The Literature on Education in Dervish Lodges*, nr. 12, 2008, s. 107-138.

Afyon Mevlevîhânesi Sadaka Taşları

Afyonkarahisar Mevlevîhânesi, ilk olarak Sultan Veled'in oğlu Ulu Ârif Çelebi döneminde, 716/1316 yılında inşâ edilmiş, daha sonra, 1710 yılında, müceddeden yaptırılmıştır. 1844'te Sultan Abdülmecid tarafından yenilenmiş, 1905'te de Sultan II. Abdülhamid tarafından tadil ettirilmiştir. Mevlevî kültüründe Konya dergâhından sonraki en önemli dergâhtır. Mevlevîhâne'nin batı girişinde, giriş kapısının sağ tarafında küfeki taşından yapılmış duvarda 3 tane niş sadaka kovuğu vardır. Üçünün bulunduğu alanın toplam boyu 150 cm'dir. Sağdakinin yüksekliği 25 cm, eni 19 cm, derinliği 19 cm'dir. Ortadakinin yüksekliği 25 cm, eni 17 cm, derinliği ise 25 cm'dir. Soldakinin yüksekliği 25 cm, eni 20 cm, derinliği 19 cm'dir.

Mevlevîhâne'nin kuzey girişindeki merdiven dibinde beyaz mermerden yapılan sadaka taşları da vardır. İçi oyuk olan kedi, köpek, kuş gibi hayvanların su içmesi için yapılmış olup boyu-yüksekliği 45 cm, üst genişliği 40 cm'dir. Diğeri ise insanların ihtiyacını karşılamaları için konulmuş olup boyu-yüksekliği 60 cm, üst genişliği 40 cm, delik genişliği 5 cm, delik derinliği 5 cm'dir. Farklı işlevlere sahip iki sadaka taşının bugün yan yana bulunması manidardır.

***Pendnâme*'den:**

Her ne dünyâdan alına şer'ile
Ol ola tiryâk bu 'ârif bile

Hakkıla kıl gel tasarruf dünyâya
Tâ helâl ola ne kim nefsün yine

Gaflet ile âleme yapışmagil
Nûr u zulmet ertesinde korkagıl

Olmasaydı ortada dünyâ sebeb
Dlmaz idi nâr-ı cennet zî-aceb

Ağniyâ mutlak vekîlu'llâhdur
Hassaten ol kim cihânda şâhdur

Mülk-i mâlını ana virmiş Hudâ
Tâ vekâletde adâlet eyleye

Pâdişâhun mülk-i mâlında eger
Bir vekîl itse hıyânetü'l-hazer

Hakk Teâlâ âdil-i Mutlak durur
Şâh-ı âdil zıll-i zât-ı Hakk durur

Mülk-i Hakdur mülk-i âlem lem-yezel
Ana virir ki ola hayrü'l-'amel

Bir kişiden alır ve virir bire
Tâ bu işi 'âdil ü zâlim göre

Biri uçmak ehline serdâr ola
Birisi tamuda sadrü'n-nâr ola

(Şeyh Ahmed İlâhî, *Pendnâme*, (Haz. Esra Kuru, *Turkish Studies*, nr. 9, Yaz 2014, s. 771-784.)

Bilecik
Şeyh Edebali Türbesi
Sadaka Taşı

Devlet-i Âl-i Osman'ın manevî kurucusu Şeyh Edebali'nin türbesi eski Bilecik şehrine hâkim bir tepedeki zâviyesindedir. Türbe; mescid, misafirhâne ve sohbet odası olmak üzere üç oda şeklinde tasarlanmıştır. Yunanlılar tarafından tahrip edilen türbenin kubbesi bugüne intikal edememiştir. Zâviyenin avlusunda bir tane sadaka taşı vardır.

1206 senesinde Merv'de (1206) doğan Şeyh Edebali, Sadrettin Konevî ile Mevlânâ'nın çağdaşı kabul edilir. Karaman'da Hanefi hukukçusu olan Necmeddin ez Zahidi'den ders gören Edebali, daha sonra Şam'a gidip devrin önemli âlimlerinden Sadrettin Süleyman Ebül İz ile Cemalettin el Hasiri'den dersler alır. Eskişehir'e dönünce zaviye kurup irşada başlar. Ahi teşkilat reisi olan Edebali'nin zaviyesi hiç boş kalmamıştır. Edebali, fukaraların ihtiyaçlarını gidermek için koyun sürüsü bulundurur ve bizzat kendisi de çalışır. Osman Gazi de sık sık zaviyeyi ziyarete gelenlerdendir. Osman Gazi, burada misafir olduğu bir gece meşhur rüyasını görür:

"Osman Gazi, niyâz etdi ve bir lahza ağladı. Uyku galib oldı. Yatdı, uyudı. Gördi kim kendülerün aralarında bir aziz şeyh [Edebali] var idi. Haylı kerâmeti zâhir olmuş idi. Ve cemi' halkun mu'tekadıyidi. Adı derviş idi. Ve illâ dervişlük bâtınındayidi. Dünyesi ve ni'meti, davarı çoğ idi. Ve sâhib-i çerağ ve 'alem idi. Dâyım müsafirhânesi hâlî olmaz idi. Ve Osman Gazi dahı gâh gâh gelür idi. Bu azize konuk olur idi. Osman Gazi kim uyudı, düşinde gördi kim bu azizün koynından bir ay doğar, gelür Osman Gazi'nün koynına girer. Bu ay kim Osman Gazi'nün koynına girdügi demde göbeginden bir ağac biter. Dahı gölgesi âlemi dutar. Gölgesinün altında dağlar var. Ve her dağun dibinden sular çıkar. Ve bu çıkan sulardan kimi içer ve kimi bağçalar suvarur ve kimi çeşmeler akıdur. Andan uyhudan uyandı. Sürdi, geldi. Şeyhe habar verdi. Şeyh eyidür: 'Oğul, Osman! Sana muştuluk olsun kim Hakk Ta'âla sana ve neslüne padişahlık verdi. Mubârek olsun' der. Ve 'benüm kızum Malhun senün helâlün oldı.' der. Hemandem nikâh edüp kızını Osman Gazi'ye verdi."

(Âşıkpaşaoğlu, *Tevârîh-i Âl-i Osman,* İstanbul 1949, s. 95.)

Neşrî *Tarih*'inde Edebali'yi şöyle tavsif eder:

"Meğer Osman'ın halkı arasında bir aziz şeyh vardı. Adına Edebali derlerdi ve dünyası bî-nihaye idi. Amma derviş siyretin dutardı. Hatta derviş diyü lakab ederledi. Bir zaviye yapup ayende ve revendeye hidmet ederdi. Kâh kâh Osman onun Zaviyesine konuk olurdu."

Şeyh Edebali, Bilecik'in fethini müteakip zaviyesini buraya taşımıştır.

Ebul Vefâ Külliyesi Sadaka Taşları

İstanbul'un mânevî büyüklerinden Şeyh Muslihuddin Mustafa İbnülvefâ'ya (ö. 896/1491) ait külliye farklı zamanlarda yapılan cami/tevhidhâne, medrese, hankah, çifte hamam, imâret, tabhâne, kütüphâne, çeşme ve türbeden meydana gelmiştir. Bir zamanlar İstanbul'un ziyaretgâhlarından olan hazîredeki sadaka taşlarından bazıları korunmak maksadıyla civardan buraya taşınmıştır. Caminin batı tarafındaki mezarlık içinde yola ve birbirine yakın olan bordo renkli granit taştan iki, önünde de bir tane sadaka taşı bulunmaktadır. Yola yakın olan sadaka taşının boyu-yüksekliği 75 cm, genişlik-çapı 120 cm, üst genişliği 42 cm, delik genişliği 9 cm, delik derinliği 6 cm'dir. Yola yakın olan öndeki sadaka taşının arkasındaki sadaka taşının boyu-yüksekliği 90 cm, genişlik-çapı 120 cm, üst genişliği 42 cm, delik genişliği 9 cm, delik derinliği 6 cm'dir.

***Şifâ-i Şerîf*'ten...**

"Cömertlik, Sahâvet ve Müsamahakârlık" Bahsi

Cömertlik, sahavet, müsamahakârlık gibi kavramlara gelince; bunların mânâları da birbirine yakındır. Bazıları bunların arasında bazı farklar olduğunu söyledi. Meselâ, keremi; değerli, faideli ye kıymeti çok üstün olan şeyleri gönül hoşluğu ile cesaretle harcayabilmek, anlamında tarif etti. Sefalet kavramının tam zıddıdır bu kelime.

Müsamahakârlığa gelince: Başkasının nezdinde hakkını kullanmaktan feragat etmektir. Katılığın zıddıdır bu!

Cömertliğe gelince: Bunu da (kolayca verebilmek) şeklinde tanımladılar, tarif ettiler.

Cûd: (O da bir nevi cömertlik)tir ki, cimriliğin tam karşılığını ifade eder. Bu güzel huylarda Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kimse erişemez! O, bu yönden de herkesten üstündür. Onu yakından tanıyan (dost- düşman) herkes böylece vasf etmişti onun yüce şahsiyetini. (...) rivayet ederek dedi ki: Cabir b. Abdullah (radıyallahü anh)'ın şöyle dediğini duydum: "Hayatında, kendisinden istenen bir şey için hayır (veremem) dememiştir." Enes b. Sehl b. Sa'd (r.anhuma)'dan da aynı şey rivayet edilmiştir. İbn Abbas (radıyallahü

anhy dan: “Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) iyilik yapmak bakımından insanların en cömerti idi. En çok cömert davrandığı zaman, Ramazan ayı idi. (Hele) Cebrail (aleyhisselâm)la buluştuğu zaman Saba rüzgârından daha cömert olurdu.

Enes (radıyallahü anh)dan: “Bir adam ondan mal istedi. Ona iki dağ arasına dolduracak kadar çok koyun verdi. Adam memleketine dönünce “Gidin siz de Müslüman olun; çünkü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) fakirlikten endişe duymayan bir adam gibi (bolca dağıtıp) veriyor, dedi.

Birçok kimseye yüz deve vermiştir. Sarvan’a yüz verdi. Sonra bir yüz daha, sonra (yine) bir yüz daha verdi. Henüz Peygamber olarak gönderilmeden önce de durumu aynı idi. Nevfel oğlu Varaka ona şöyle dedi: “Zayıfa yardım edersin, yoksulun elinden tutup korursun.”

“Hevazin (kabilesinin), altı bin civarında olan esirlerini geri vermiştir.

Abbas’a taşıyamayacağı kadar ağır bir altın verdi.

Kendisine doksan bin dirhem getirilip (önüne) hasırın üstüne serildi. Sonra ayağa kalkıp taksim etmeye koyuldu, bitirinceye kadar her isteyene verdi (hiç kimseyi mahrum bırakmadı).

Bir adam geldi, ondan bir dilekte bulundu. Ona: “Sana şu anda verecek bir şeyim yok; lâkin benim nâmıma satın al, bize bir şey gelince hemen onu öderiz!” buyurdu. (Bunu görünce) Ömer (radıyallahü anh) O’na: -”Gücün yetmediği şey ile Allah seni yükümlü kılmadı!’’ deyince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu hoş karşılamadı. Derken Ensar’dan bir adam ona: “-Ey Allah’ın elçisi! İnfak et, Arş sahibi (nin malı- mülkü) azalacak diye korkma! dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) öylesine tebessüm buyurdu ki yüzünden neşe ve sevinç çizgileri adetâ okunur oldu. Ve: “Zaten ben bununla (yani böyle yapmakla) emrolundum, buyurdu.”

(Tirmizî) Muavviz b. Afra’dan (radıyallahu anh): “Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)a bir tabak yaş hurma ile salatalık getirdim. Karşılığında bana avuç dolusu zinet ve altın verdi. “Enes (r.a.) dedi ki: “Allah’ın Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) yarına hiçbir şey saklamazlardı. “

Hülâsa; Onun cömertliğine dair haberler, hadîsler sayılamayacak kadar çoktur. (Yine) Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)’dan: Bir adam gelip ondan bir şey istedi. Bunun üzerine Allah’ın Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) (başka bir adamdan) onun için yarım vesk (otuz ölçek) ödünç alıp verdi. Sonra bilâhare alacaklı borcunu istemeye gelince, (tuttu) ona tam vesk (altmış ölçek) verdi ve (sebebini izah ederek), şöyle buyurdu: -Yarısı, alacağındır. Diğer yarısı ise bizden sana olan bir atiye (ihsan)dir.

(Kadı Iyaz, *Şifâ-i Şerîf,* (Haz. Hüseyin S. Erdoğan), Bedir Y., s. 108-112.)

Elif Efendi Dergâhı Sadaka Taşı

Beyoğlu, Sütlüce Mahallesindeki tekkenin bânîsi Sa'dî tarikatından Hasırîzâde Şeyh Mustafa İzzî Efendi'dir (1874). Tekke; III. Selim, II. Mahmud dönemlerinde genişletilip onarılmış, II. Abdülhamid burayı müceddeden yeniden yaptırmıştır. Tekkeye adını veren Şeyh Mehmed Elif Efendi sohbeti, sanatkâr şahsiyeti ve ahlâkî vasıflarıyla öne çıkan bir zattır. Tasavvufa dair risaleleri ve *Dîvân*'ı vardır. Onun şeyhliği zamanında Hasırîzâde Tekkesi tam bir ilim ve sanat mahfili hüviyetindedir. Buradaki *Mesnevî* sohbetlerine, âyin ve sohbetlere devlet ricali de iştirak etmiştir. Sadaka taşı, dergâhın hazîresinde toprağa gömülü vaziyettedir.

Bir Kez Gönül Yıktınısa

Bir kez gönül yıktınısa
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Bir gönülü yaptınısa
Er eteğin tuttunusa
Bir kez hayır ettinise
Binde bir ise az değil

Yol odur ki doğru vara
Göz odur ki Hakk'ı göre
Er odur alçakta dura
Yüceden bakan göz değil

Erden sana nazar ola
İçin dışın pür nur ola
Belî kurtulmuştan ola
Şol kişi kim gammaz değil

Doğru yola gittin ise
Er eteğin tuttunusa
Bir hayır dua ettinise
Birine bindir az değil

Yunus bu sözleri çatar
Sanki balı yağa katar
Halka meta'ların satar
Yükü gevherdir tuz değil

Yunus Emre

Galata Mevlevîhânesi Sadaka Taşı

İstanbul'un bu ilk Mevlevîhânesi, II. Bâyezid (1447- 1512) devrinde 1491'de Afyon Mevlevîhânesi Şeyhi Dîvâne Mehmed Çelebi Dede tarafından İskender Paşa'nın Galata'daki arazisi üzerinde kurulmuştur. Farklı zamanlarda tamir ve tadilatlarla bir külliye hüviyetine kavuşan tekke, on altıncı asırda bir süre Halvetî zâviyesi olarak da hizmet görmüştür. Şeyh Galib Dede gibi pek çok meşhur şahsiyetin kendini bulduğu bu tekke ilim ve sanat hayatındaki öncü hüviyetini 1925'e kadar muhafaza etmiştir. Sadaka taşı dergâhın bahçesindedir.

Hikmet

"Nerde görsen gönlü kırık, merhem ol sen

Öyle mazlum yolda kalsa, hemdem ol sen

Mahşer günü dergâhına mahrem ol sen

Ben - sen diyen kimselerden geçtim işte."

(Ahmed-i Yesevi, *Dîvân-ı Hikmet Seçmeler*
(Haz. Kemal Eraslan), Kültür Bakanlığı, Ankara 1993, s. 55.)

Mevlânâ'nın yedi öğüdü:

"Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol

Şefkat ve merhamette güneş gibi ol,

Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol,

Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol,

Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol,

Hoşgörülükte deniz gibi ol,

Ya olduğun gibi görün, ya göründüğün gibi ol."

Karacaahmed Miskinler Tekkesi Sadaka Taşları

Tekke, "Miskin Dede" namıyla da bilinir. Dede, Yavuz Sultan Selim'in yol arkadaşlarındandır. Dede'nin arzusu üzerine Sultan Selim, eski Bağdat Yolu (Ulu yol) yeni Karacaahmed-İbrahimağa Bulvarı üzerine dergâh yaptırmıştır. Ayvansarayî Hâfız Hüseyin Efendi buraya dair şunları yazmıştır: "Miskinler Mescidi denmekle maruftur. Bânîsi Mısır fatihi Sultan Selim Han'dır. Binası 920 (1514) tarihindedir. Bu miskin tabiri fakir demek olmayıp belki bir illet-i mahsûsa olup, bir soy gibi bir sınıf kimselerde vuku buluyordu. Her kimde zuhur ederse bunlara gidildiği zaman o illetten bir nişane zuhur etmiş ise yanlarına alırlar ve illa başka kimseyi içeriye dâhil etmezler. Gerek erkek gerek kadın cümlesi miskin olmak şarttır. Sadakaları eksik değildir. Yine kendilerinden bir şeyhleri ve kendilerine mahsus ayinleri olup eşleri ve evlâtları cümle o mahaldedir. Mescidlerinin minberini Yağlıkçı Mehmet Emin Paşa 1172 (1758-59)'da vaz' eylemiştir." Yol güzergâhı üzerine inşa edilmiş olan tekkedeki sadaka taşı da yolculuğa çıkanlar veya dönenlerin gönüllerinden kopanı bırakacakları güzergâhtadır. Miskin Dede'nin ayak ve başucunda iki tane sadaka taşı vardır. Sonraları bir akl-ı evvel tarafında kabir taşı olduğu düşüncesiyle yeşile boyanarak üzerine ismi yazılmıştır. Bir zamanlar burada sekiz tane sadaka taşı olduğu rivâyet olunuyor.

***Pendnâme*'den..**

Der Sıfat-ı Sehâvet

Mes'ûd olan âdemdir meyl-i sehâvet
Zîrâ ki sehâvet sebeb-i neyl-i saâdet

Kıl ser-be-ser ihsân ile dünyâyı musahhar
Ol mülk-i sehâvetde şehen-şâh-ı mukavvar

Her sâhib-i vicdân oluyor muttasıf-ı cûd
Tab'ında sehâvet olanın tâli'i mes'ûd

Terk itme sakın muktedir oldukça sehâ-yı
Cûdunla kazan mertebe-i ʻizz ü ʻalâyı

İksîr-i sehâ eyler ʻuyûbı mütehavvil
Her ʻillet içün oldı sehâ çâre-i ʻâcil

Der Medh-i Kerem

ʻÂlemde o kim bast-ı bisât-ı kerem eyler
Şöhret kazanır kendisini muhterem eyler

Sermâye-i şâdî vü safâ varsa keremdir
Hakkâ ki kerem zübde-i iʻmâr-ı ümemdir

Tatyîb iderek kalb-i enâmı kereminle
ʻÂlemde kazan şöhret-i nâmı kereminle

Bezl-i kerem it sûret-i cedîde her an
Allâ Kerîm oldığını eyliyor iʻlân
Der Mezemmet-i Zulm'den...
...
Zulm eyleme âcizlere kıyma fukarâya
Zâlim sorusuz togrı gider sicn-i cezâya

Mazlûm derûnundan eger eylese bir âh
Dünyâ tutuşur işte o âteş ile nâgâh

(Şeyh Şâdi-i Şirâzî, *Pendnâme*. Haz. Melek Dikmen, "Nasihat Edebiyatına Dair Bir Eser: Sa'dî'nin Pendnâmesi", *Uluslarası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* nr. 43, Nisan 2016, s. 166-184.)

Kastamonu
Şeyh Şabân-ı Velî Külliyesi
Sadaka Taşları

Cami, türbe, iki dergâh, şadırvan ve asa suyundan oluşan Şeyh Şabân-ı Velî Külliyesi zaman içinde tamamlanmıştır. Halk arasında "Hz. Pir Cami" diye bilinen Şeyh Şabân-ı Velî Camii, Evvela Seyyid Ahmet Sünneti Efendi tarafından (vefatı 1460) inşa edilmiş olup 1580 yılında Sultan III. Murad'ın hocası ve mürşidi olan Şücaeddin tarafından müceddeden yaptırılır. Halvetiye Tarîkatı'nın Şabaniye Kolu'nun kurucusu Hz. Pîr Şeyh Şabân-ı Velî Kastamonu'nun manevî kurucusu olarak kabul edilir. Buradaki sadaka taşları, 15. asrın son yıllarında yaptırılmış olup (bir tanesinin kitâbesinde sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât Mustafa Hüseyin sene 1103 yazmaktadır) külliyenin Şeyh Şabân-ı Velî Vakıf Müzesi olarak kullanılan kısmında sergilenmektedirler. Boyutları şöyledir: Büyük olanın boyu-yüksekliği 85,5 cm, genişlik-çapı 90 cm, üst genişliği 33 cm. Küçüğünün boyu-yüksekliği 65,5 cm, genişlik-çapı 70 cm, üst genişliği 25 cm Sadaka taşları emsallerinden farklı olarak ayaklı ve kalem işi güzel desenleriyle hem göze hem de gönle hitap etmektedirler.

Dîvân Şiirinde Cömertlik:

Bende-i halka beğuş-ı der-i cûdu Hâtem
Bermeki dergâhının kâse be-kef cerrârı

(Sâmî)

Budur hakk-ı kelâm ey sadr-ı zî şan kim
Senin eltâfına bezl-i atâ- yı Hâtem-i Tayy

(Nedim)

Kerever bende- perver gelmedi sen gibi dünyaya
Cihanda anmaz oldu kimse Hatem-i Tayy'ı Sermed

Bezm-i hüsninde güm olmışdı nigîn-i la'l-i yâr
Hande itdi lebleri virdi o Hâtemden haber

(Bursalı Rahmî)

(A.T. Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, MEB, 1996, s. 260.)

Nasihate Dair

Müslümanın Müslüman üzerindeki hakların üçüncüsü "nasihat". Bir Müslüman senden nasihat istediği zaman onu vermek senin mükellefiyetindir. (...) Senden nasihat istendiği zaman sen görüşlerine başvurulan bir insansın artık. Burada ben bunu hak ettim mi etmedim mi diye düşünmek yerine mutlaka kendisine el uzatmam gereken birisi var fikrini öne alacaksın. Nasihat istendiği zaman edeceksin. Bu bütün toplum örgüsündeki sıhhati de temin eden bir şey. Sigaraya başlarsan uyuşturucuya başlama tehlikesi de doğmuş olur. Bunu bir insana nasihat olarak verebilir ya da vermeye de bilir. Çünkü mesela esrar bile bağımlılık yapmayan bir uyuşturucudur. Aynı şeyi sigara için de söyleyebiliriz. Eroin, kokain gibi şeyler fiziki biyolojik olarak bağımlılık yapıyor. Nasihat senden istendiği zaman vermek Müslümanın Müslüman üzerindeki hakkıdır. Bu, insanı yücelten bir şeydir. Çünkü ne olursan ol nasihat verir durumda olduğun kabul edilmiş. Asr-ı saadette bir şehri terk ettikten sonra geri girmek için mukim olanlardan birinin "eman"ı gerekirmiş. Resulullah Mekke'ye girmek için filancanın emanını talep etmiş. O adam da Resulullah için "ben o adamı sevmem, söylediklerine de katılmam ama değil mi ki eman istedi tabii ki veriyorum" demiş. Nasihat eman gibi bir şey değildir fakat nasihatin yükselme diye bir tarafı var. "Din nasihattir"den de konuşabiliriz bunu.

(İsmet Özel, 18 Kasım 2008 tarihli *İMD* Konuşmasından...)

Bu konuşma metninden beni haberdar eden Emir Hüseyin Yiğit Bey'e teşekkür ederim.

Sümbül Efendi Tekkesi Sadaka Taşları

Sümbül Efendi Türbesi, Koca Mustafa Paşa Camii'nin hazîresine 1529 yılında inşa edilmiştir. Sümbül Sinan Efendi, Halvetî tarîkatının Cemâlî koluna bağlı Sümbüliyye şubesinin kurucusudur. Gerçek ismi Yusuf olup, Zeynüddin unvanı ile tanınmaktadır. Halk arasında "Sümbül Efendi" namıyla maruftur. İstanbul'un manevî iklimin oluşumunda ciddi emekleri olan Sümbül Efendi 78 yaşında, 1529 yılında vefat etmiş ve dergâhının hazîresine defnedilerek türbesi yapılmıştır. Türbe bugünkü manzarasına Sultan II. Mahmud devrindeki tamir ve tadilat sırasında kavuşmuştur.

İstanbul'un hâlâ en çok ziyaret edilen türbeleri arasında yer alan külliyede, bir tanesi hemen caminin girişinde olmak üzere beş tane sadaka taşı vardır. Dip kısımlarında harçlar nazar-ı dikkate alınacak olursa diğer dörtten üçü tadil ve tamiratlar sırasında civardan toplanıp hazîreye nakledilmişler. Giriş kapısının solunda bulunan mermer sadaka taşı, antik sütun başlığından yapılmış olup mekânın ruhaniyetine uyarak sonradan îmana gelenlerden... Yüksekliği 30 cm, çapı 55, hazne çapı ise ve derinliği ise 9 cm'dir. Safiye Sultan Türbesi'nin hemen yan tarafında bulunanın granit taşlardan birinin boyu 112, gövde çapı 30, hazne çapı ve derinliği ise 4,5 cm'dir. Diğerinin boyu 130, gövde 27, hazne çapı ve derinliği 5 cm'dir. Türbenin giriş kısmının sol tarafında yolda bulunan iki granit taşın soldakini yüksekliği 100, çapı 26,5, haznesi 4 cm'dir. Sağdakinin ise boyu 95 cm, çapı 26,5, hazne çapı ve derinliği 5 cm'dir.

Koca Mustâpaşa

Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fakir İstanbul!
Ta fetihten beri mü'min, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rû'yâda.
Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz
Ki biziz hem görülen, hem duyulan, yalnız biz.
Mânevi çerçeve beş yüz senedir hep berrak;

Yaşayanlar değil Allah'a gidenlerden uzak.
Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı
Hisseden kimse hakikat sanıyor hulyâyı.
Âhiret öyle yakın seyredilen manzarada,
O kadar komşu ki dünyaya duvar yok arada,
Geçer insan bir adım atsa birinden birine,
Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine.

Serviliklerde sükûn, yolda sükûn, evde sükûn.
Bu taraf sanki bu halkıyla ezelden meskûn.
Bir afif aile sessizliği var evlerde;
Örtüyor fakrı asaletle çekilmiş perde.
Kaldırımsız, daracık, iğri sokak, doğru sokak...
Her geçildikçe basılmış ve düzelmiş toprak.
Kuru ekmekle, bayat peyniri lezzetle yiyen,
Çeşmeden her su içerken: "Şükür Allah'a" diyen
Yaşıyor sade maişetlerin en sâfında;
Rûh esen kuytu mezarlıkların etrafında.
Bu vatandaş biraz ahşapla, biraz kerpiçten
Yapabilmiş bu güzellikleri birkaç hiçten.
Türk'ün âsûde mizaciyle Bizans'ın kederi
Karışıp mağrifet iklimi edinmiş bu yeri.

Şu fetih vak'ası, yârab! Ne büyük mu'cizedir!
Her tecellîsini nakletmek uzundur bir bir;
Bir tecellisi fakat, ruhu saatlerce sarar;
Koca Mustâpaşa var, camii var, semti de var.
Elli yıl geçtiği günlerde büyük mu'cizeden,
Hak'dan ilham ile bir gün o güzel semte giden
Rum vezîr, eski manastırda ederken secde,
Kalbi çok dolduran îman ile gelmiş vecde,
Onu, tek Tanrısının mâbedi etmiş de hayâl,
Vakfedip her neye mâlikse, bütün mâl-ü menal,
Bir fetih câmii yapmak dilemiş İslam'a.
Sebep olmuş bu eser yâd edilir bir nâma.

Dört asırdır inerek câmie nûr üstüne nûr
Yerde bulmuş yaşayanlar da, ölenler de huzûr.
Ona hâlâ gidilirken geçilir bir yoldan,
Göze çarpar ölüm âyetleri sağdan soldan,
Sarmaşıklar, yazılar, taşlar ağaçlar karışık.
Hâfız Osman gibi hattatla gömülmüş bir ışık
Bu mezarlıkta siyah toprağı aydınlatıyor;
Belli, kabrinde, O, bir nûra sarılmış yatıyor.

Gece, şi'riyle sararken Koca Mustapaşa'yı
Seyredenler görür Allah'a yakın dünyâyı.
Yolda tek tük görünenler çekilir evlerine;
Gece sessizliği semtin yayılır her yerine.
Bir ziyaretçi derin zevk alarak manzaradan,
Unutur semtine yollanmayı artık buradan.
Gizli bir his bana, hâtif gibi, ihtar ediyor;
Çok yavaş, yalnız içinden duyulan sesle, diyor:
"Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insansın;
Onların meşrebi, iklimi ve ırkındansın.
Gece, her yerdeki efsunlu sükûnundan iyi,
Avutur gamlıyı, teskin eder endişeliyi;
Ne ledünni gecedir! Tâ ağaran vakte kadar,
Bir mücevher gibi Sümbül Sinan'ın rûhu yanar.
Ne saadet! Bu taraflarda, her ülfetten uzak,
Vatanın fâtihi cedlerle berâber yaşamak!..."
...
Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.
Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;
Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük.
Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.
Rûh arar başka tesellî her esen rüzgârda.
Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!

Yahya Kemal Beyatlı

Şahkulu Tekkesi Sadaka Taşları

Îlâ-yı Kelimetullah davasının mücessem timsali olan Şahkulu Tekkesi, Osmanlı'nın kuruluş devrinden yâdigârdır. Merdivenköy, bir zamanlar, hususen tekke ve türbeleriyle öne çıkan bir yerdi. Çevrede bulunan ve yıkılan tekkelerden, erenlerin mezarlarından toplanan sadaka taşları Şah Kulu'nda muhafaza altına alınmış. Burada farklı farklı hususiyetleri hâiz yirmi bir adet sadaka taşı mevcuttur.

"Merdivenköy'de yer alan ve Gadnî Dede, Hamdi Baba, Merdivenköy, Şahkulu Baba, Şeyh Mehmed Ali Baba gibi adlarla da anılan tekke, bazı kaynaklara göre 1329'da Osmanlı-Bizans arasında meydana gelen Pelekanon (Maltepe) savaşının ardından Orhan Gazi tarafından bir ahî zâviyesi şeklinde kurulmuştur. Ankara Savaşı'ndan (804/ 1402) sonra bölgenin Süleyman Çelebi tarafından II. Manuel Palaiologos'a terkedilmesinin ardından civardaki diğer zâviyelerle birlikte burası da ortadan kaldırılmış, Bektaşî geleneğine göre bu sırada tekkenin bânisi ve ilk şeyhi olarak kabul edilen Şahkulu Sultan ile çevredeki zâviyelerin "kırk erenler" diye anılan şeyhleri şehid edilmiştir. Tekkeye adını veren Şahkulu Sultan'ın (Şahkulu Baba) hayatına dair bilinenler Bektaşî menâkıbnâmelerindeki diğer birçok şahsiyet gibi hemen bütünüyle menkıbelerin müphem verilerinden ibarettir. Bazı araştırmacılar, Bektaşî geleneğinde Horasan kökenli bir velî kabul edilen Şahkulu Sultan'ın aslında II. Bayezid döneminde vuku bulan Şah İsmâil yanlısı ayaklanmanın başı olup Osmanlı tarihçilerinin "Şeytankulu" diye adlandırdıkları kızılbaş şeyhi olduğunu iddia etmektedir Şahkulu Sultan Tekkesi muhtemelen XVI. yüzyılın başlarında eski nüfuzlarını yitiren ahîlerden, yeni teşkilâtlanan ve kendilerine bağlanan Yeniçeri Ocağı'nın da etkisiyle git gide güçlenen Bektâşîler'e intikal etmiş, ardından Bektaşîliğin İstanbul'daki âsitânesi

ve Osmanlı topraklarındaki bütün tekkeleri içinde en önemlilerinden biri olarak varlığını sürdürmüştür. Bazı kaynaklarda, Babagân (mücerred) koluna bağlı Bektaşî tekkeleri arasında Kırşehir'deki pîr evinden ve Dimetoka'daki Seyyid Ali Sultan Tekkesi'nden sonra üçüncü sırayı aldığı bildirilmekte, diğer bazı metinlerde ise bu tekkeye "âsitâne-i sâniye" ve "ikinci pîr evi" denildiği görülmektedir. Osmanlı başşehrini Anadolu'ya bağlayan yolun üzerinde bulunan Şahkulu Sultan Tekkesi'nin devlet-ordu-Bektaşîlik ilişkilerinde ve teşrifatta özel bir yeri vardı. Pîr evinden İstanbul'a gelen dedebabalar, İstanbul'daki Bektaşî ricâli ve Yeniçeri Ocağı'nın ileri gelenleri tarafından Şahkulu Sultan Tekkesi'nde merasimle karşılanır, burada bir süre dinlendikten sonra İstanbul'a nakledilirler, Kırşehir'e dönüşlerinde de yine bu tekkeden uğurlanırlardı. 1826'da Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşî tarikatının da lağvedilmesiyle Şahkulu Sultan Tekkesi Nakşibendîler'e devredilmiş, o tarihteki postnişini Âhir Mehmed Baba dört dervişiyle beraber Tire'ye sürülmüştür. Bu sırada tekkenin yıktırılmasa bile en azından tahribata uğradığı tahmin edilebilir. 1826'dan tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Bektaşîlik resmen mülga sayılmış, Tanzimat'tan ve özellikle bu tarikata yakınlığı olduğu bilinen Abdülaziz'in tahta çıkışından (1861) sonra Bektaşîler'e devletçe müsamaha gösterilmeye başlanmış ve Nakşibendî adı altında kendi geleneklerini sürdürmelerine göz yumulmuştur. Bu arada Şahkulu Sultan Tekkesi'nin de bir durgunluk döneminin ardından XIX. yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş canlandığı ve Bektaşîler nezdindeki eski önemini kazandığı görülmektedir. Tekkenin günümüze intikal eden yapıları bu ikinci kuruluş devrine aittir." (...) İstanbul'da Bektaşîliğin en parlak temsilcisi olan Şahkulu Sultan Tekkesi askerî ve siyasî öneminin yanı sıra Bektaşî edebiyatı ve mûsikisinde de önemli bir yere sahiptir. Bektaşîler'den başka diğer tarikat ehli arasında da sevilip sayılan, bir müddet Kırşehir'deki pîr evinde dedebabalık yapacak kadar nüfuzlu olan şair ve bestekâr M. Ali Hilmi Dedebaba'nın meşihatı sırasında tekke verimli bir kültür hayatına sahne olmuştur. Ayrıca hazîredeki mezarlardan anlaşıldığı gibi mensupları arasında devlet ricâlinden birçok kimsenin bulunduğu bu tekke "aristokrat" İstanbul Bektaşîliğini temsil etmekteydi. Tekkenin âyin günü perşembe idi. Şahkulu Sultan Tekkesi bütün Bektaşî tekkeleri gibi şehrin karmaşasından uzak, mesire niteliğinde sakin bir mevkide geniş bir arazi içinde yer alır."

(M. Baha Tanman, "Şahkulu Sultan Tekkesi", *DİA*, cilt: 38; sayfa: 286-88.)

Tunus-Sidi Kasım Zelici Zâviyesi Sadaka Taşı

Tunus'ta, Sidi Kasım Zelici Türbesi'nde Osmanlı asırlarından kalma sadaka taşı. Daha yüz küsür sene öncesinin vatan toprakları olan Tunus'taki türbe ve sadaka taşı Türk asırlarının izlerindendir.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden**

Ve bu İmâm eş-şâfi'î âsitânesi başka bir mahalledir, iki bin âdem sâkindir. Kat-ender-kat altı yüz hânedir. Her hânenin pençerelerinden niçe yüz küçük zenbîl-ler sarkmışdır. Birkaç züvvâr geçse ol sarkan zenbîlleri hâneler içinden sıbyân u nisvân hareket etdirirler, ya'nî sadaka isterler. Sâhib-i hayrât olan kimesneler ol zenbîllere birer para veyâhûd birer mankır veyâ bir nân-pâre kor. Anlar dahi zenbîlleri hânelerine çeküp hayır du'â ederler. Elbette de'bleri budur. Ve tarîk-i âmında fukarâ-yı sâ'iller mâl-â-mâldir, anlara dahi tasadduk ederler.

Ve İmâm şâfi'î kasabasında bir câmi'-i selâtîn-i mâzî ve bir medrese ve bürke ve havuz ve sâkıye ve yedi aded tekye ve müte'addid kâ'a ve hücreler ve iki imâret ve yedi zâviye ve haremden hâric bir câmi dahi ve on mikdârı dekâkîn vardır.

Bu hayrât [u] hasenâtların ekseri sâhibü'l-hayrât Sultân Muhammed el-Ekrâd binâsıdır.

Ve bir sâ'at ba'îd Besâtîn karyesi dibinden nehr-i Nîl'den bürketü'l-Habeş üzre kulle-misâl sâkıyeler binâ edüp kavs-i kuzah-misâl kemerlere İmâm şâfi'î mahal-lesinde âb-ı hayât su getirüp aceb hayrât etmişdir.

Ve her leyle-i sebtde ahâlî-i Mısır'da ne kadar sulehâ-yı ümmetden kimesneler var ise meşâyihleri ile fırka fırka olup deff [ü] kudüm-lerin çalup tevhîd-i erre ile zikrullâh ederek niçe bin kanâdîller ve fânûslar ve meş'aleler ile çerâğân edüp hûb nefesler ile kasâyid-i Tâ'iyye ve eş'âr-ı İmâm şâfi'î na'tların okuyarak tâ vakt-i sabâha dek İmâm şâfi'î'ye âdem deryâsı varup gelmededirler. Yetmiş seksen sene leyle-i sebtde İmâm şâfi'î ziyâretin terk etmemiş müstecâbü'd-da've kimesneler vardır. Kubbe-i pür-envârının içinde herkesin makâmları ma'lûmdur, anda sâkin olup tevhîd [ü] tezkîr edüp ihyâ ederler. Ve mevlûd-ı şerîf kırâ'at ederler. Ve niçe bin a'mâ hâfız-ı kelâm ol gece cevk cevk bir yere cem' olup şavk şavk altı yedi yüz belki bin hatm-i şerîf tilâvet olunmadadır. Zîrâ Mısır'da olan hâfız-ı Kur'ân bir diyârda yokdur. Her leyle-i sebtde âyîn-i kadîmleri budur, ilâ mâşâallâh dâ'imdir.

Ve senede bir kerre mâh-ı [(---)] bir mevlûd-ı azîm olup İmâm şâfi'î mezâristânı ve kömistânı ve amâristânı içre niçe kerre yüz bin âdem cem' olup cümle minâreleri ve kıbâbları ve revzenleri kanâdîller ile çerâğân edüp çârsû-yı bâzâr peydâ edüp iki gün iki gece cem'iyyet-i uzmâ olup mevlûdü'n-nebî olur kim ibret-nümâdır.

(*Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 10, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankof), YKY, s. 291.)

Yahya Efendi Türbesi Sadaka Taşı

Bazı yerlerde ruhaniyet eser derler. Beşiktaş'taki Yahya Efendi külliyesi de bu tip yerlerdendir. Ahmet Hamdi Tanpınar burası için "İlâhî mağfiret Yahya Efendi Dergâhı'nda âdeta güzel bir insan yüzü takınır. Ölüm burada, hemen iki üç basamak merdiven ve bir iki setle çıkılıverilen bu bahçede hayatla o kadar kardeştir ki bir nevi erme yolu, yahut aşk bahçesi sanılabilir" der. Boğaz'a nazır bir tepede bu ulvî mekânı; Kânûnî'nin sütkardeşi şair, devlet adamı, mutasavvıf, tabib, fazıl Şeyh Yahya Efendi 1538'de inşa ettirmiştir. Külliyede mescid, tekke, mezarlık, aşhâne, sebîl, kütüphâne, tevhidhâne, çilehâne hep bir arada. Yahya Efendi, İstanbul denizcilerinin inanışına göre Boğaz'ın dört manevî muhafızından biridir. Külliye kapısının hemen sağında bir sadaka taşı karşılıyor gelenleri. Onun da, tekke gibi, kendine mahsus bir şekli, edâsı var.

İlâhi

Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde
Bakıcak dîdâr görünür ol şârın kenâresinde

Nâgehân ol şâra vardım ol şârı yapılır gördüm
Ben dahi bile yapıldım taş u toprak âresinde

Şâgirtleri taş yonarlar yonup üstâda sunarlar
Allâh'ın adın anarlar ol taşın her pâresinde

Ol şârdan oklar atılır gelir canlara batılır
Ârifler sözü satılır ol şârın bâzâresinde

Bu sözü ârifler anlar câhiller bilmeyip tanlar
Hacı Bayram kendi banlar ol şârın minâresinde

Hacı Bayrâm-ı Velî

Zeytinburnu Erikli Baba Tekkesi Sadaka Taşları

Orhan Gazi devrinde; 1329 yılını müteakip Geyikli Baba, Kartal Baba, Gözcü Baba, Süca Baba gibi gazi erenler ile İstanbul'a gelmiş Horasan Erenleri'nden olan Erikli Baba; İstanbul'un manevî gözcülerindendir. Kazlıçeşme'de bulunan dergâhın mürid ve mürşidleri İstanbul'un fethinde de hazır bulunmuşlardır. Rivâyet odur ki "Eryek" Baba, Horasan Erenleri ile birlikte İstanbul'a geldikten sonra dergâhını bugünkü yerinde kurmuş, kapısını yedi kıta, 18 bin âleme açmıştır. Tekke ve türbe ziyaretinin iyiliğe dönüştüğünün delili olan sadaka taşları etraftan toplanıp hazîrede muhafaza alınmıştır.

***Makâlât*'ta Anlatılan Makamlar:**

a. Şerîatta bulunan on makâm:

1. Îmân getirmek. "Ammâ şerî'atun evvel makâmı îmân getürmekdür." "Pes Çalab Tangrı'ya inanmak gerek kim îmândur." "Hem Tangrı'nun firişteleri-ne inanmak îmândur." "Ve hem Allah hazretinün Kur'ân'ına inanmak gerek ve kitablarına inanmak îmândur." "Kıyâmete inanmak böyle degül kim siz inanmazsız. Her ne bulursanuz halâlden ve harâmdan yirsiz, donanursız. Haksız yire ni'metler yiyüp gövenürsiz. Ya'ni işbu inanmak mıdur kim siz inanursız."
2. İlim öğrenmek. "İkinci makâm ilm ögrenmekdür."
3. Namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, gücü yetince hacca gitmek, seferberlik olunca kaçmamak ve cenâbetten temizlenmek. "Üçüncü makâm zekâtdur, orucdur, güci yiticek hacca varmakdur ve hem gazâdur ve hem cenâbetden arınmakdur. Kavluhû te'âlâ: Akimu's-sâlâte ve âtü'z-zekâte... ve savm-ı şehr-i ramazân ve ...hıccu'l-beyti meni's-tetâ'a ileyhi sebîlen ve'l-cihâdu izâ kâne nefîru âmen ve'l-guslu mine'l-cenâbeti min küllihâ."
4. Helâl kazanmak ve ribâyı haram bilmek. "Dördüncü makâm halâl kesb eylemekdür ve ribâyı harâm bilmekdür."

5. Nikâh kıymak. "Beşinci makâm nikâh kılmakdur."

6. Hayız ve lohusalık hallerine riâyet etmek. "Altıncı makâm hayzun ve nifâsun nikâhın haram bilmekdür." Burada "nikâh" cinsel ilişki olarak anlaşılmalıdır. Nitekim başka bazı nüshalarda bunun yerine cinsel ilişkinin karşılığı olan "cimâ" kelimesi kullanılmıştır.

7. Cemâat sünnetine riâyet etmek. "Yedinci makâm sünnet-i cemâatdur."

8. Şefkatli olmak. "Eş-şefekatü mine'l-îmân."

9. Temiz yemek ve temiz giyinmek. "Dokuzuncu makâm arı geymekdür ve arı yemekdür."

10. İyiliği emredip kötülüğü menetmek. "Onuncu makâm, emr-i ma'rûfdur ve yaramaz işlerden sakınmakdur."

b. Tarîkatta bulunan on makâm:

1. Tevbe etmek. "Tarîkatun evvel makâmı el alup tevbe kılmakdur."

2. Mürîd olmak. "Ammâ tarîkatun ikinci makâmı mürîd olmakdur."

3. Saç kesmek. "Ammâ tarîkatun üçüncü makâmı saç gidermekdür."

4. Nefsi olgunlaştırmak için mücâhede etmek. "Ve dahi tarîkatun dördüncü makâmı mücâhede etmekdür."

5. Hizmet etmek. "Beşinci makâmı hizmet eylemekdür."

6. Korkmak. "Altınca makâmı Havfdur, ya'ni korkudur."

7. Ümîdvâr olmak. "Yidinci makâm ümîd dutmakdur."

8. Hırka, zenbil, makâs, seccâde ve subha (yüz taneli tesbih) gibi emânetlere sahip olmak, onlardan ibret almak ve hidâyete ermek. "Sekizinci makâmı hırkadur ve zenbildür ve mikrâsdur ve seccâdedür ve subhadur ve ibretdür ve hidâletdür."

9. Nasîhat ve muhabbet sâhibi olmak. "Dokuzuncu makâmı sâhib-i nasîhat ve sâhib-i mahabbet olmakdur."

10. Aşk, şevk ve Allah'ın zenginliği karşısında insanın kendini fakir hissetmesi. "Onuncu makâmı ışkdur ve şevkdür ve fakîrlukdur."

11. Cân makâmı. "Onbirinci makâm cândur. Pes cân câna dokunsa şevkıle hareket aceb degüldür. Zîrâ kim nasîb-i ilâhîdür. Her kime degse belürse gerekdür."

c. Ma'rifette bulunan makâmlar:

1. Edeb. "Ma'rifetün evvel makâmı edebdür."

2. Korku. "İkinci makâmı korkudur."

3. Perhizkârlık, haram olanlardan sakınma, takvâ sahibi olmak. "Üçüncü makâmı perhizkârlukdur."

4. Sabır. "Dördüncü makâmı sabrdur."

5. Utanmak. "Beşinci makâmı utanmakdur."

6. Cömertlik. "Altıncı makâmı cömerdlikdür."

7. Bilgi sahibi olmak. "Yedinci makâmı ilmdür."

8. Miskinlik, benlikten geçip kişinin kendini Allah'a vermesi. "Sekizinci makâmı miskînlikdür."

9. Ma'rifet sahibi olmak, Allah'ı bilmek. "Dokuzuncu makâmı ma'rifetdür."

10. Kişinin kendini bilmesi. "Onuncu makâmı kendüyi bilmekdür."

d. Hakîkatta bulunan makâmlar:

1. Toprak gibi mütevâzı ve verimli olmak. "Hakîkatun evvel makâmı toprak olmakdur."
2. Bütün herkese aynı gözle bakıp ayıplamamak. "İkinci makâmı yetmiş iki milleti ayıblamamakdur."
3. Elinden gelen her iyiliği yapmak ve yerine getirmek. "Üçüncü makâmı elinden geleni men' itmemekdür."
4. Dünyadaki her şeyin ve herkesin kendisinden güvende olması. "Dördüncü makâmı dünyâ içinde yaradılmış nesneye emîn olmakdur."
5. Mülkün mutlak sahibi Allah'a karşı itâatkâr olmak, O'na olan muhabbetini göstermek. "Beşinci makâmı mülk ıssına yüz sürüp, yüz suyın bulmakdur. Zîrâ kim vahdet evindedür."

6. Sohbet etmek ve hakîkat sırlarını söylemek. "Altıncı makâmı sohbetdür ve esrâr-ı hakîkat söylemekdür."

7. Seyr ü sülûka girmek. "Yedinci makâmı seyrdür."

8. Sır saklayabilmek. "Sekizinci makâmı sırdur."

9. Allah'a yalvarıp yakarmak. "Dokuzuncı makâmı münâcâtdur."

10. Allah'ın varlığını m üşâhede etmek ve O'na ulaşmak. "Onuncı makâmı müşâhededür ve Çalab'a ulaşmakdur."

(http://www.alevilikyolu.com/makalat_34)

Zeytinburnu Merkezefendi Sadaka Taşları

Şeyhi ve hocası Sümbül Efendi gibi Merkez Efendi de İstanbul'un manevî büyüklerindendir. Yavuz ve Kânûnî devrinin büyük âlim, mutasavvıf ve hekimlerinden olan Merkez Efendi'nin asıl ismi Müslihiddin Ebu Taki Musa bin Mustafa bin Kılıç'tır. Halvetî Tarîkati'nin Sümbüliye kolu şeyhlerindendir. İlim tahsili ve seyr ü sülûktan sonra İstanbul'un muhtelif semtlerinde irşad vazifesini deruhte eder. 1514 yılında Mevlânâkapı surları önündeki tenha yerde tekkesini kurar. Vefatını müteakip (1552) türbesine defnedilir. Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan, tarîkat külliyesi niteliğindeki bu eser silsilesine 1552-1572 tarihleri arasında cami ve tevhidhâneyi ilave ettirmiştir. Külliye, 1837'de Sultan II. Mahmud tarafından yenilenmiştir. Buradaki sadaka taşlarının ikisi mezar taşı şeklindedir. Bir tanesi de muhtemelen tekkenin girişinde yer alırken tadilat sonrası buraya nakledilmiştir.

Müzekki'n-Nüfûs'tan...

Ey azîz, şol mal kim Hak Teâlâ sana verdi, sen dahi ol malı bâtıl yerlere verdin; ya, seni öğenlere veya şöhrete, yani Şeddadî binalara ve Firavnî yemeklere. Ve kimlere sarfettinse, cezasını sana ederler. Zira mal kişiye âriyettir, yine alınır, bir kişiye dahi verilir. Nitekim senden evvel bir âhar kişideydi, andan sana değdi. Bugün sendeyse yarın senden gayrıya gider.

Aziz, bazı kişiler görürdü kim kendi malından sadaka vermek değil, halktan gelen sadakât-ı müslimîni kıyamazlar biz müstehakız derler, alırlar, dahi öte yanlarına korlar. Varırlar güzel cariyelere verirler ve kızlarına altınlar ve inciler ve türlü türlü kemhahlar alırlar. Hâsılı kelâm nefsani zevklerle meşgul olurlar. "İhtiyar ederler katlarında olan nesne ile, gayrıları men' ederler nefislerinden, eğerçi kendiler dahi aç olursa... (Haşr, 9)

Fakir olana rahat-ı nefis, feragat-ı kalp, hiffet-i hesap vardır. Ganîlere nasb-ı nefis, şugl-i kalp ve şiddet-i hesap vardır. Yarın kıyamet gününde baylar fakirleri göreler, âh ne olaydı biz dahi fakir olaydık. Eğer fakirliğin mertebesini biz dünyada biley-

dik, cemî malımızı Hak yoluna verirdik, kendimize bir öğün ekmek alıkomaya idik, biz dahi fakir olaydık, diyeler. Hasret-i nedâmet edeler, fakirleri bayları göreler hesapta, zebâniler elinde tutmuş çekerler. Fukara bülend-i âvâz ile çağırıp ede: "Şükür ya İlâhî sana kim, bizi fakir eylemişsin, eğer bay olsavuz şimdi biz dahi bu zahmetleri çekerdik" diyeler.

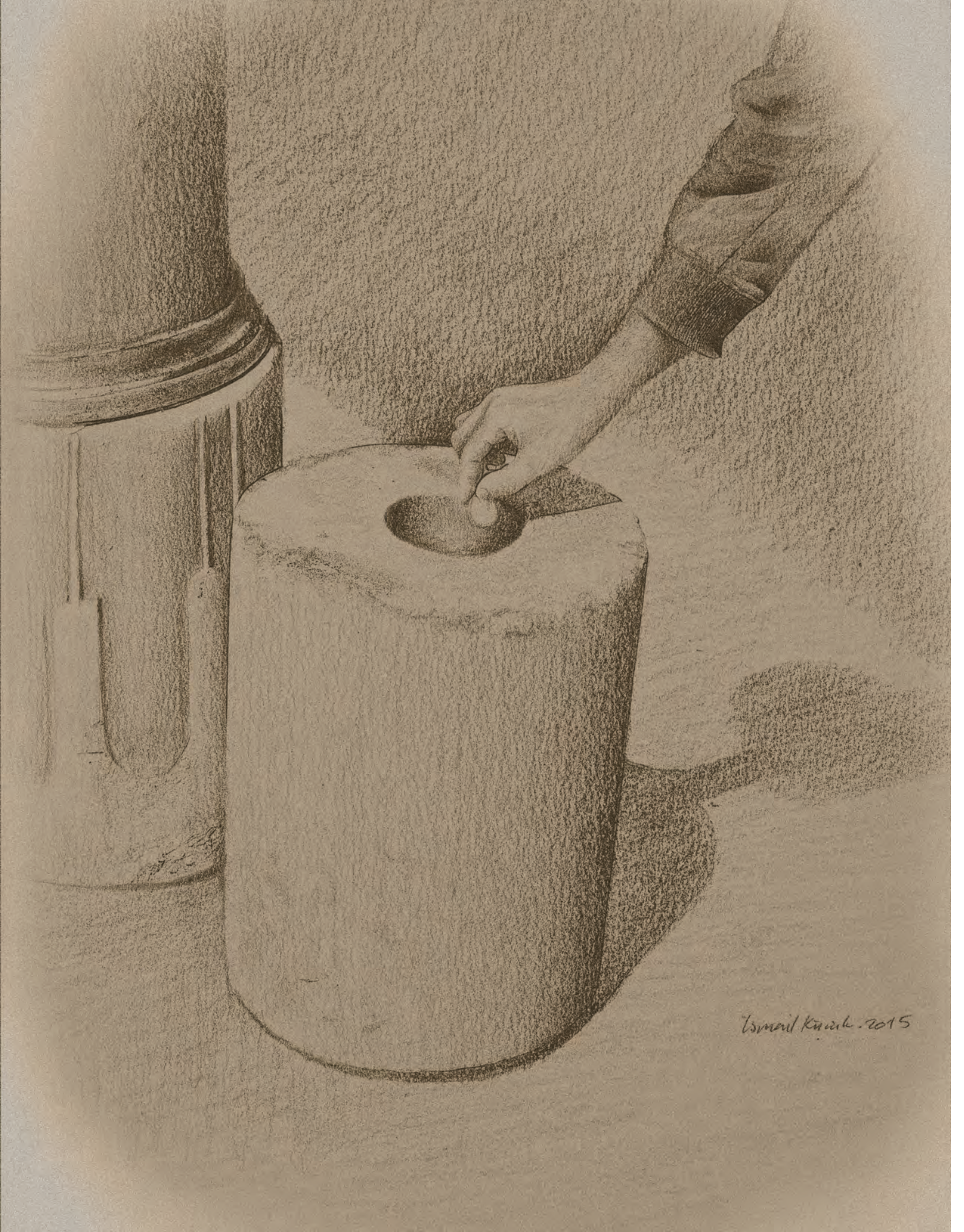
Ebû Bekir Hazretleri dahi gayet mâldar idi, cümle varını Hak yoluna verdi. Gördü kim, bu dünya dedikleri bir cife imiş, cifeye rağbet eylemek Hak'tan cüdâ düşmek imiş deyip vardı, varını Hak yoluna feda etti.

İmdi malûm oldu ki, fakirlik Allah ü Teâlâ'nın rızasına sebep imiş, amma Allah rızası değme kula müyesser olmaz imiş Hak Teâla rızasına dünyayı terk etmek gerek.

(Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfûs,* (Haz. Abdullah Uçman), İnsan Yayınları, İstanbul 2015, s. 125, 137, 140, 141.)

Medrese ve Mektepler

Medreseler ve Mektepler

İslâm tarihinin Türk asırlarında hayatın nizamını belirleyen esaslı güçlerden biri de ilmiye sınıfıdır. Camiler, tekkelerle birlikte umumî terbiyenin merkezleri arasında yer alan medreseler, dinî ilimlerin yanında beşerî ilimlerin de tahsil edildiği yerlerdendir. Selçuklu ve Osmanlı'yı büyük bir medeniyet hamlesi şekline sokan da tasavvuf erbabıyla birlikte ilmiye çevresidir. Millet-devlet bütünleşmesinde ehemmiyetli bir fonksiyonu icra eden ilmiye sınıfı; "resmî yönüyle devlete", "ahlakî tarafıyla da cemiyete bakar." Devlet, her türlü faaliyet sahasını şeriatın yorumlayıcısı ve aktarıcısı olan ulemânın görüşleri çerçevesinde şekillendirilmiş, meşrûiyetini ulema üzerinden sağlamıştır. Bunun yanında telkin ve fikirleriyle milletin devlete itaatini de mümkün kılan[1] ilmiye çevreleri cemiyet hayatının teşekkül ve devamında ehemmiyetli vazifeleri deruhte etmişlerdir.

İlim ve irfan hayatının esaslı menba'larından biri olan medrese; İslâm mimarisinde camilerin merkezde yer aldığı külliyenin mühim bir cüz'üdür. Malum olduğu üzere külliye, esas olarak toplum hayatını şekillendiren, ona nizam veren, mevcudiyetinin devam etmesini sağlayan unsurlardan mürekkeptir. Camilerden sonra hemen medreselerin gelmesi de cemiyet düzeninde ilmiye sınıfının bahsettiğimiz ehemmiyetini gösterecek evsaftadır. Medreselerin bir cüz'ü de kütüphanelerdir. Osmanlı'nın son devirlerinde tekkelerde, camilerde, vakıflarda, konaklarda ve muhtelif şahısların ellerinde dağınık bir şekilde bulunan millî hayatın önemli unsurları olan kitapları tek bir çatı altında toplayarak halkın istifadesine açma fikri ağırlık kazanmış, bu doğrultuda adımlar atılmaya başlanmıştır. Muhtelif mekânlarda kütüphaneler tesisi buraları ilim merkezleri hâline getirmiştir. Buralar; hoca-talebe, şair-yazar ve ilim meraklılarının buluştuğu, kitap mütalaasında bulundukları, hâl tercemesi, hutût-ı meşâhir, şiir gibi mevzularda müşkillerini hallettikleri; hat meşk ettikleri bir mahfil hâline gelmiştir. Bu manada medrese ve kütüphaneler sadece kitap okunan yerler değil, aynı zamanda tedkik ve tetebbu, ilim erbâbının buluşup görüştüğü, halleşip ilmî mevzuları müşkilleri hallettikleri ilim meclisleridir.

İşte bu ehemmiyetinden ötürü sultan, hanım sultan, vezirlerle diğer yönetici zümrenin yanında her devrin zenginleri kendi adlarını taşıyan medrese ve onun bir parçası olarak kütüphaneler inşa ettirmişler, buralara vakfettikleri çarşı, han, hamam, tarla, köyler vasıtasıyla hoca ve talebenin zarurî ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamışlardır. Medrese ve kütüphane çevrelerinde yer alan sadaka taşları umumen ilmiye çevresinin istifadesine yöneliktir.

DİPNOTLAR

1 Fatih M. Şeker, *Modernleşme Devrinde İlmiye*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 60.

Bursa
Bâyezid Paşa Medresesi
Sadaka Kovuğu

Çelebi Sultan Mehmet devrinde Bâyezid Paşa tarafından yaptırılmıştır. Paşa; İnegöl Halhalca (Helâlca), Fedalar ve İlarslan köylerini de medreseye vakfeylemiştir. Yeşil Külliyesi'nin mühim bir parçası olan ve iki yüz yıla yakın bir süredir tamamen ortadan kaybolan medrese günümüzde aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Umarız ihyâsı da gerçekleşir. Medresenin giriş sol tarafındaki sadaka kovuğu ihtiyaç sahiplerinin yanında hususen talebelere dönük bir şey olarak düşünülmüştür.

Yusuf Kâmil Paşa:

Cömertliğiyle meşhur olan Yusuf Kâmil Paşa, memlekete pek çok hayrat (cami, medrese, mektep, kütüphane, çeşme vd.) yaptırmış, muhtaç olanlara yardım ile yaşadığı devirdeki ilim ve irfan ehlini himaye etmiştir. İbnülemin Mahmud Kemâl İnal Bey anlatıyor:

"O zemana yetişen zatların nakl etdiklerine göre -kerem ve ihsanı ile ma'ruf olan- Yusuf Kâmil Paşa merhumun ise kışın Bayeziddeki konağının, yazın Bebekdeki yalısının köşelerinde ve dış kapılarının önünde - efendi halü kıyafetindeki- ağalar bekleyüb vaktin darlığı sebebile evlerine koşarcasına gidenlerin ve bir takım fakirlerin önüne çıkar ve 'paşa efendimiz, sizi iftara da'vet ediyor, buyurun' diyerek içeriye sokarlar, nefis yemekler yedirüb ellerine -o vaktin nâ hoş ta'biriyle- 'diş kirası' olarak para sıkıştırırlardı." (İbnülemin, *Son Sadrıazamlar*, s. 1112).

Fazilet erbâbından biri hasta olsa adam gönderip hâlini hatırını sorar, zarurete düşse para gönderirmiş. Babıâlî'den akşamları bazen yayan avdet ederken yanından dalgın dalgın geçenlerin zaruretini istidlal ederek bizzat yavaşça ceplerine para atmak yahut arkadan gelen ağalara attırmak ve camilere gittikçe imam ve müezzinlerle kayyımlara, vaizlere ve fakirlere para vermek itiyadındaymış. Hattat, mûsikîşinas, şair, edip, gazeteci, kalem memuru, hademe, hizmetçi, bahçıvan, köylü gibi her sınıftan insan onun ihsânına nail olmuştur. Dairesinde bulunan "kudemâ-yı ricâl"den ve Âyân'dan Bursalı Rıza Efendi "Paşa, o kadar kadirşinas idi ki biri güzel bir 'vav' yazsa mutlaka taltif ederdi" demiş. Şair Nevres de şu mısralarla Paşa'nın bu cephesine ışık tutuyor:

"Lûtf-ı Haksın sana esmâ-i ata vü lûtfi
Etdi ta'lim, eden âdeme esmâ tâ'lim
Hâtem ü Cağfer ü Yahyâ'ya halefdir keremin
Ey Kerîm ibni Kerîm ibni Kerîm İbni Kerîm"

(...)

Değil misin sen o ahd-i kerem müceddidi kim
Umûm halk eser-i himmetinle mazhar-ı cûd"

(*Kemâlü'l-Kâmil*'de bu söz şöyle mukayyettir: "Kâmil Paşa o kadar kadr-şinâs idi ki biri güzel bir 'vav' yazsa behemehâl taltîf ederdi." İbnülemin, *Kemâlü'l-Kâmil,* v. 65/b-66/a.)

Münşî-i meşhur Kenan Bey'in şu mısraları öyledir:

"Âsafâ efzun-ter olsun devletin
Mürdeyi ihyâ buyurdu şefkatin
Bî-hazân olsun bahâr-ı sıhhatin
Mürdeyi ihyâ buyurdu şefkatin"

Kadirşinas olan Paşa, kimde isti'dât ve liyâkat görse "lisanen ve ihsânen" himaye eder, her suretle teşvik ve tergîb edermiş.

Zeynep-Kâmil Hastanesi ile bugünkü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi binası onun hayırlarındandır. Paşa'nın Beyazıt'taki konağı vefatından sonra hayli müddet Dârü'l-Hayrât namındaki mektebe tahsis edilmiş, bilâhere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne murahhas kılınmıştır. İbnülemin'in anlattığı şu fıkralar da paşanın kerem sahibi vezirlerden olduğunu gösteriyor:

"Bir gece Paşanın yanında babam - bermutad- resmî evrakı okuyarak mütaallik olduğu devaire havale ederken "Harputda mukaddema münhedim olan bir medresenin ihyasına imkân bulunamadığından hükümeti seniyyece yapdırılarak ahalinin cebaletden kurtarılmasına dair Harput vilayetinden gelen mazbatayı da okudu.

Paşa, bu mazbata Evkaf Nezaretine havale olunsa medresenin -vakfı olmadığından yapdırılamıyacağını Maliye Nezaretine gönderilse hazineye adem-i taallukundan bahsedileceğini söyleyerek nereye havalesi lâzım geleceğini sordu. Kendini daima hayre sevk eden babam, kemali ciddiyetle "Zât-ı kerimânenize havalesi lâzım geliyor" dedi. Paşa bu cevabdan pek ziyade memnun olarak dua etdi ve medresenin keşfi icra ve resmi tanzim etdirilmek içün vilâyete cevab yazılmasını söyledi. Derhal yazıldı.

Mükemmel bir medrese ve muntazam bir kütübhane vücude getirildi ve idaresi temin edildi. Türklüğün medarı iftiharı olan büyük âlimlerden Harputlu Hoca Abdülhamid Hamdi Efendi müderris ve mütevelli tayin kılındı.

Medrese ve kütübhane, yıllarca en mühim ilim ocağı şeklinde devam etdi. Nice fadıl yetişdi. Müderrisi Kâmilin vefatında yerine tayin olunan üdebayı fudaladan Kemalüddin Efendi babasının isrini takib ve medrese ve kütübhanenin maddî ve manevî mamuriyetini idame etdi.

... Birbirinden hayırperver olan o iki keremkâr, camiler, mescidler, tekkeler, mektebler, çeşmeler, yollar ve fukara evleri tamir ve inşa etdirmişler, fakrı hallerinden dolayı evlenemeyen nice erkek ve kızları ev bark sahibi etmişler ve nice biçarenin derdine derman olmağı kendilerine borç bilmişlerdir.

Darüşşafaka'nın tesis ve inşasında pek çok kerem ve himmet göstermiş ve talebeye mahsus olarak bir de mükemmel hamam yapdırmışdır." (İbnülemin, *Kemâlü'l-Kâmil*).

Yusuf Kâmil Paşa'nın hanımı Zeynep Hanım da hayır hasenat sahibidir. Refi' Cevad, Zeynep Hanım'ı "şehirler melîkesi İstanbul'un başındaki tâcın en parlak, en kıymetli gevheri" olarak tavsîf eder. Hanımefendinin Veznecilerdeki konağı (sarayı) kapıları ardına kadar açık ve "bây ü gedâ"nın ziyaretgâhı ve melceidir. Zeynep Hanım hâlini utancından söyleyemeyen fukarayı tespitle yardım elini uzatır, fakir kızların çeyizini düzerek evlendirir, Yakacık'a gittiği vakitler çevre köyler âdetâ bayram eder. Kartal'a yaptırdığı hayrat çeşmelerin açılışı günü çeşmelerin her birinden ayrı ayrı şerbetler akıtılmıştır. Geçtiği gittiği yerlerin her birinde insanlık kehkeşânı bırakmıştır. Kerem ve ihsan sahibidir. Ramazanda konağa gelenlere mevkiine göre hediyeler verilirmiş.

(Hilmi Yücebaş, *Ulunay Hayatı-Hatıraları-Eserleri,* (içinde), Refi' Cevad,"İhtişamlı Kadınlar ", İstanbul 1969, s. 234-236.)

Cafer Ağa Medresesi Sadaka Taşı

Kânûnî Sultan Süleyman devri (1520-1566) Babüssaâde ağalarından Cafer Ağa tarafından 1559 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Soğukkuyu Sokağı'nın başındaki iki katlı sarı renkli ahşap evin doğu tarafındadır. Alacalı, sütlü kahve renkli mermerden yapılmış sadaka taşının deliğinin dibine kurşun dökülmüş olup boyu-yüksekliği 50 cm, genişlik-çapı 116 cm, üst genişliği 37 cm, delik genişliği 4 cm, hazne derinliği ise 2 cm'dir.

Medresenin iç kısmındaki beyaz renkli mermerden yapılmış sadaka taşının üst parçası geniştir. Boyu-yüksekliği 45 cm (alt parça 30 cm, üst parça 15 cm) genişlik-çapı 140 cm, üst genişliği 45 cm, delik genişliği 4,4 cm, hazne derinliği 2 cm'dir.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi Mescidi Kitâbesi

Mustafâ nâm o vezîr-i azam sâhib-i hayrun
Câyün ey bârî Hudâ ravza-i Rıdvân eyle

Bu makâmı ki binâ itmiş idi nısfına dek
Didiler kûşe-i 'azmi der-mennân eyle

Kimseye bâkî degildür bu sarây-ı gerdûn
'Ayn-ı 'ibretle bakup dikkat u im'ân eyle

'Alî Beg ya'nî ki ferzendî didi hamdiyye
Pederüm hayrına gel sa'y-i firâvân eyle

Mekteb ü mescid ile dâr-ı hadîsi tekmîl
Eyleyüp her ne ki lâzım ise bünyâd eyle

Ol dahi eyledi ikmâline himmet Yâ Rab
İki 'âlemde anun müşkülün âsân eyle

Bu makâmun didi itmâmına Hâtîf târîh
Rûh-ı bânîsine gel Fâtiha ihsân eyle

h. 1103.

"Tevazuun sevkiyle, kendilerini telife kudretli görmeyen, belki câhil kabul eden o fazîletli adamlar 'el-âlimü hâifün' sırrına uygun davranmayıp, bâri 'el-câhilü cesûrun' hükmüne uygun davransaydılar, birçok faydalı eser telifine muvaffak olarak ilmî servetlerinin zekâtını dağıtır ve bu sûretle haleflerin iz'ân hazinesini genişletmiş olurlardı.

(İbnülemin, *Gelenbevî*, 1332)

Cerrahpaşa Elhâc Ahmed Paşa Sıbyan Mektebi Sadaka Taşı

On dokuzuncu asırda Hacı Ahmed Paşa tarafından yaptırılan sıbyan mektebi, Cerrahpaşa civarındaki Yokuş Çeşme Sokağı'ndadır. Günümüzde yeniden restore edilmiştir. Medresenin ön kısmında olması gereken sadaka taşının hâl-i pür-melâli… Çinkonun altındaki granit sadaka taşının boyu 110 cm, çapı 48 cm'dir. Nidayi Sevim'in yönlendirdiği Özel Topkapı Fetih Koleji öğrencileri Ömer Yurttaş ve Ahmet Emin Akın, yok olmak üzere olan bu sadaka taşını ilgili yerlere müracaat ederek koruma altına aldırmışlar. Kendilerine hezâr teşekkür…

***İstanbul Mektupları*'ndan**

Darüşşafaka'ya Yardım

Milletimiz etfâline mahsus olmak üzere yapılan Darüşşafaka, milletimiz namına yapılmak üzere başlanıldı. Sonra memul olunan iane, lüzumun yüzde biri nispetinde bile olmamasıyla mektep yarım kalıp bu ise katıbe-i efkâr-ı merâhim-disârları devlet ve mülk ve milletin terakkisi hususuna masruf olan zât-ı hazret-i pâdişâhînin efkâr-ı seniyye-i merâhim-kârîlerine tevafuk etmediğinden, derhâl birçok liralar ihsan buyurulup vükelâ-yı fihâm ve memurin taraflarından dahi ianeler toplandı. Bunlar yetişmedi; bir iki defa daha cemedildi, hâsılı mektep ikmal olundu.

Lâkin mektebin vüs'atine göre alınacak etfâlin idaresine kâfi irat bulunamadı. Alınacak etfâl-i Müslimîn, idareye mahsus varidat nispetinde alınıp bu kadar çocuk -ki ancak seksen yüz kişiye baliğ olur- mektebin bir köşesinde kaldı!…

Bir kere düşünelim, sair vatandaşlarımızın pek çok ve muntazam mektepleri, müteaddit hastahaneleri var. Bunları kim yaptı? Yine onlar, hâlâ kim idare ediyor, yine onlar. İnsaf edelim… Biz ki yirmi beş milyon kadar nüfusuz ve millet-i hâkimeyiz, namımıza ve ciğerparelerimiz evlâdımızın talim ve terbiyesine mahsus olmak üzere inşasına başlandığı hâlde yarım kalıp sonra devletin ianesiyle yapılarak şu hâle gelmişken hâlâ derununda yüz kadar çocuk bulunuyor, mektep hali gibi duruyor bu ayıp değil midir?

Dünyada maarifsiz bir şey olamadığı ve maarifsiz yaşanılamayacağı hâlâ anlaşılamadı mı? Anlaşılamadı ise ayıp değil midir? Anladık ise bu batâet nedir, bu hâl ile bizim neticemiz neye müncer olacak?

Bu batâet sebebiyle maazallah ileride bir büyük musîbet-i hayret-efzâya duçar olduğumuz hâlde nedametin ne faydası olur!...

Ey ihvân-ı vatan, gelin şu batâeti terk edelim. Devletin himmetine biliktifâ tahsîl-i maârife çalışıp atimizi her türlü muhatarâttan temin edelim. Darüşşafaka'yı ciğerparelerimizle doldurup kendimize hayru'l-halef yetiştirelim. Bunun için taraf taraf iane defterleri açıp para toplayarak Darüşşafaka'yı her türlü ihtiyaçtan kurtardıktan başka sair mekâtib-i sıbyâniyyemizi dahi ıslah eyleyelim.

Baksanıza Unkapanı taraflarında Üsküplü ve Muhyiddin Mahalleleri hamiyyetkârân-ı ahâlîsi Darüşşafaka için birer sandık yaptırıp mahalle kahvelerine vazetmişler. Şimdilik hayli para teraküm etmiş. Bir adam haftada on para verse ve bu usul umumî tutulsa çok şey eder, bununla hayli iş görülür.

Böyle bir hayırlı şeye muvaffak olduklarından naşi onları tebrik ile beraber takdirin meâsir-i fi'liyyesini ibraz için biz de bu yolda yahut sair suretle teşebbüs edelim. Vakit zayi ediyoruz. Bizim için en ziyade teessüf olunacak budur.

Kurban Derileri

Dünkü nushanızda şâyân-ı teşekkür bir havadis gördüm. Hulâsa-i meâli şöyle idi ki: Erzurum dâhilinde Bayburt kazası ahalisi, Erzurum ıslahhanesine iane olarak bu sene kurban bayramında zebh ettikleri kurban derilerini kâffeten terk eylediklerine dair idi.

Bu ıslahhanelerin birincisi en evvel übbehetlü devletlü Midhat Paşa hazretlerinin Tuna valilikleri hengâmında teşkil olunup oraca görülen muhassenât-ı lâ-yuhsâsına mebni fevâidini tamimen her vilâyette birer tane teşkil ve küşat olunup müşarünileyh hazretlerinin Şûrayıdevlet riyasetlerinde dahi Mektebisanayi ismiyle bir de Dersaadet'te teşkil olundu.

Menafii umumun bildiği bedîhiyâttan olduğundan, ol bapta tafsilâta lüzum göremem. Ancak asarın esbâb-ı terakkisi, istihsâl-i hamiyyetmendân-ı vatana ait vezâiften olduğundan kazâ-yı mezkûr ahalisinin bu baptaki harekâtını takdir ile beraber teşekkürü müteakip bizim için bir teessür hâsıl oluyor. Zira bu kurban derilerinin Darüşşafaka'ya verilmesi için biz İstanbul ahalisine dahi rica ettik. Hakikati pek de malûmumuz değilse de kimsenin bir deri vermediğini dahi söylemiş olsak pek de hakikat hilâfını iddia etmiş olmayız...

Şimdiye kadar yüz bin kere söyledik ki mektep millet-i İslâmiyye eytamına mahsus yapıldı, devlet yaptırdı hâlâ idaresine kâfi varidat bulamadık. İçinde elli altmış çocuk var, bu ayıp değil midir? Günah değil midir? Dünyanın üstü varsa, altı da vardır itikadında iseniz, Allah bunu bizden elbette sual eder... Yahu biraderler, gelin bir kere düşünelim! Bu gidişle bizim hâlimiz nereye varacak? Mekteplerimize, evlâdımızın terbiyesine, nakayısın ikmaline bakmayız, bunun neticesi nasıl olacak? Sair milletler her an terakki ediyorlar, biz de gayret edelim, biz de insanız...

Hem âvâze-i şân ü satvet ü hamiyeti cihanı ihata eden Osmanlıların hayrü'l-halefiyiz, onların bize bıraktığı mîrâs-ı mefâhiri icraya olan mecburiyetimizi düşünüp hepsini icra ile beraber Darüşşafaka'nın hâlini istikbalini mülâhaza edip çaresine bakmak muktezâ-yı hamiyyettir. Allah tesirini halk eyleye..."

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001.)

Çorlulu Ali Paşa Medresesi Sadaka Taşı

Medrese; cami, tekke, kütüphâne, hazîre ve meşrutalardan oluşan külliyenin bir parçasıdır. Ali Paşa tarafından 1707-1709 yılları arasında yaptırılmıştır. Ali Paşa'nın amel defterinin kapanmaması için türbesinin hemen ön kısmına yerleştirilmiş olan sadaka taşı, bugün kaldırıma gömülmüş vaziyettedir.

Ali Paşa külliyesinin medrese kapısı üzerinde ta'lik hatla şâir Dürrî'nin manzumesi hâk edilmiştir:

Destur-i kerem-perver sadr-ı nısfet-güster
Serdâr-ı zafer-yâver yâni ki Âli Paşa
Ol âsâf-ı deryâ-dil hayrâta olup mâil
Koydu bu cihân içre niçe eser-i vâlâ
Bu buk'a-i zîbâ-yı bünyâda kılıp himmet
İhlâsla sây etti yaptırdı güzel hakkâ
Hengâm-ı hitâmında bir kâmil-i rûşen-dil
Târihi için görmüş bir vâkıa-i garrâ
İbn-i amm-i peygamber yani Aliyy-i Haydar
Etmiş ola rüyâda bu kavli ana inhâ
Kim gâyete yettik de bu medrese-i âlî
Târihini etsinler bu mısra ile inşâ
Zira adedi anın bu sâle muvâfıktır
Vâkide güzel düştü yekpâre ve müstesnâ
Gûyâ ki kerâmettir dürr-i ana bu târih
"Men allameni harfen kad sayyarani abeden"

1120.

* * *

Şeyh Edebâlî ölmeden önce yakın talebelerine şu vasiyette bulunmuştur: "Toprağa bağlanınız, suyu israf etmeyiniz. Mirasınızın sağlam kalmasına dikkat ediniz. Veriniz, elleriniz yumuk, kapalı kalmasın. İlim sahiplerini koruyunuz. Ağaç dikiniz. Ödünç aldığınızı fazlasıyla iade ediniz. Kur'ân-ı Kerîm'i güçlü olmak için okuyunuz. Bağınızı bahçenizi viran bırakmayınız. Peygamber Efendimizi çok iyi tanıyınız. Hadis ezberleyiniz. Bildiklerini öğretenler unutulmazlar. Asıl ölüm, ilimden payını almayanlar içindir. Faydalı ile faydasızı bilenler bilgi sahipleridir."

(*Evliyalar Ans.*: c. 6, İstanbul 1992, s. 6.)

Eyüpsultan Cafer Paşa Medresesi Sadaka Taşları

Kânûnî Sultan Süleyman devri vezirlerinden Cafer Paşa tarafından on altıncı asırda Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Önceleri Hadis medresesiyken sonraları Sâdî, Kadirî ve Halvetî tarîkatlarının irşad faaliyetlerine hizmet etmiştir. Buradaki sadaka taşları oldukça kırılgan bir yapıyı hâizdir. Sağ taraftakinin yüksekliği 25 cm, gövde çapı 30 cm, hazne çapı 5 cm'dir. Soldaki diktörgen kesitli olanın yüksekliği 75 cm, haznesinin derinliği 6 cm olup hazne çapı ise oldukça geniştir.

Seyyid Abdürrezzâk'ın Oğluna Vasiyeti

Ey oğul! Allâh, bize ve sana müslümânlara yardım etmeyi nasib etsin. Âmîn.

Sana Allâh'tan korkmayı, O'na ibâdet etmeyi, şerîatına bağlanmayı, Allâh'ın hudûdunu muhâfaza etmeyi tavsiye ederim. Çünkü bizim bu yolumuz, kitap ve sünnete, gönlün selâmetine, elin cömertliğine, hayrı yaymağa, cefayı defetmeye, eziyete katlanmağa ve ihvânın hatâlarını görmemeğe dayanmaktadır.

(Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. 1, s. 66.)

Tayinât-ı Vakfiyye

Dersaadet'e tahsîl-i ulûm için gelen ve medrese-nişîn olan talebeye her gün imaretlerden çorba ve fodula ve haftada bir kere de pilâv zerde verilmekte olduğu malûmdur. Şuhûr-ı selâse münasebetiyle talebe-i mumaileyhümün ekserisi alelâde taşraya gidip medreseler başladığı hâlde yine o çorba ve fodula vesaire harçları cânib-i vakıftan ita kılınıyor. Ve bunları aşçı ve bevvap gibi birtakım halk bi-gayr-i hakkın alıp beynlerinde tevzi ile harice satıyormuş.

Bu tayinat, talebe-i mumaileyhüme mahsus olduğu üç aylarda bunların şuraya buraya dağılıp medreseler boş kaldığı cümlenin malûmu olduğu cihetle, onlar için cânib-i vakftan harç verilip de israf ettirilmesi memul değil ise de rivâyet-i vâkıanın sıhhate makruniyeti dahi kaviyyü'l-ihtimâldir. O hâlde ta'yînât-ı mezkûre böyle bir zamanda olsun israf edilmemesi için Rumeli'den gelen fukarâ-yı muhâcirîne ita kılınmış olsa iki suretle mûcib-i istifâde olur.

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001.)

Şah Hûban Hatun Sıbyan Mektebi Sadaka Taşı

II. Murad'ın eşlerinden olan Şah Hûban Hatun tarafından 1580 yılında Mimar Sinan'a yaptırtılmıştır. Fındıkzâde'de, Hûban Hatun'un türbesinin tam karşısında yer alır. Sadaka taşı, türbenin hemen yakınındadır. Birkaç sene öncesine kadar türbenin bahçesinde yer alan sadaka taşı maalesef bugün yerinde bulunmamaktadır. Nerede olduğu da meçhuldur.

Erlik oldur ki, mağluba yardım idevüz. Hızır bun deminde bî-çârelere meden yetişevüz.

Ertuğrul Gazi

Bin hacc iderse bulmaya kişi ol sevâbı kim,
Vaktinde çâresüzden ide def'-i ıztırâb

(Neşrî, *Cihânnümâ*, s. 33.)

Cömertlik

"Daima güvenlikte kalmak istiyorsan git cihan halkına iyilik yap. Her kim cömertlik ve kerem huylarını âdet edinirse halk arasında saygı görür. İyilik veya kötülük yapan herkes, iyi bil ki bunu kendi nefsine yapmış olur. Ey kardeş, Tanrı kulu ol, gelirse cömert ve vergili ol. Cimrilerin miskinliğinden sakın ki, seni cehennem ateşi yakmasın."

(Molla Câmî, *Bahâristan*, (çev. M. Nuri Gençosman), Ankara 1963, s. 28-29.)

Zeytinburnu
Merkezefendi Abdülbâki Paşa Dârulkurrâsı
Sadaka Taşı

Başlangıçta Maraş'ın eski valilerinden Abdülbâki Paşa için türbe olarak yaptırılır. İnşaat bitince Paşa, fazla ihtişamlı bulduğu mekânı türbe olarak kullanmaktan vazgeçer. Önceleri sıbyan mektebiyken 1970'li yıllarda çocuk kütüphânesi olarak kullanılmaya başlanır. Buradaki sadaka taşı, küçük fukara talebeleri sevindirmek isteyenler için idealmiş...

Hazreti Ali'nin oğlu Hz. Hasan'a Nasihati

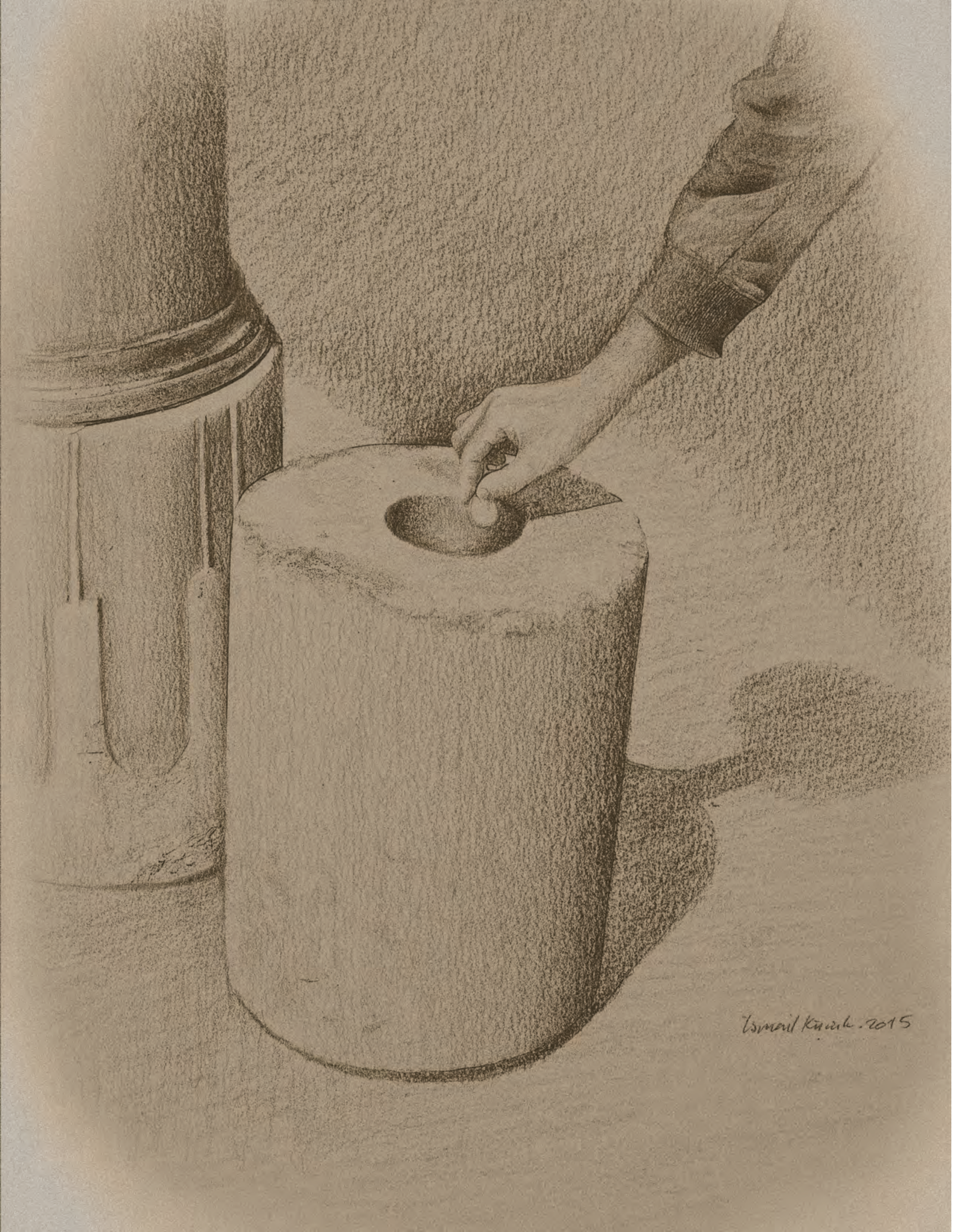
Başkalarına yapacağın muamelelerde ölçün kendin olsun. Kendine yapılmasını istemediğin muameleyi başkalarına yapma. Sana zulüm edilmesini istemediğin gibi sen de kimseye zulüm etme. Kendine iyilik edilmesini istediğin gibi sen de başkalarına iyilik et. Her şeyi daima kendinle kıyas eyle; hakkında söylenmesini istemediğin sözleri, başkaları için de söyleme. Ve sen başkalarına nasıl muamele ediyorsan başkaları da sana öyle muamele ettikleri vakit, evvelâ razı ol; ondan fazlasına ve ondan başkalarını isteme.

(Musa Tektaş, "Babanın Dilinden", *Somuncu Baba*, nr. 65, Mart 2006, s. 30.)

* * *

"Cömertliğin en üstün şekli îsâr'dır. Îsâr, kendi kişisel ihtiyacı bulunmasına rağmen malını başkasına vermek veya onun ihtiyacı için sarf etmektir. Îsâr mal ile olduğu gibi canını vermek şeklinde de olur. Bunun en güzel örneği de Allah Rasûlü'nün (s.a.v) hicreti sırasında Hz Ali (k.v)'nin O'nun yatağında yatmasıdır."

İsmail Küçük . 2015

Türbe ve Mezarlıklar

Türbeler ve Mezarlıklar

Bir Rü'yada Gördüğümüz Eyüb

Türklerin ölüm şehri Eyüb, Avrupa toprağının bittiği sahilde İslâm cennetinin bir bahçesi gibi yeşil duruyor. Bu ölüm şehrini bir defa görenler, kendilerini bir servi ve çini rü'yâsı içinde kaybolmuş gibi hissettikleri zaman biliyorlar mı ki hakîkaten bir rü'yada bulunuyorlar? Çünki Eyüb İstanbul'u fethetmeye gelen Türk ordularının hicretin 857'inci senesi baharında, surlara karşı gördükleri bir rü'yâ idi. İşte o rü'yâ, Haliç'in kenarında, şimdi gördüğümüz yeşil şehir oldu. (...) Bu toprakta Medine'de doğmuş, Hz.Muhammed'le (SAV) görüşmüş ve konuşmuş olan bir sahabe yatıyor ki ismi Ebâ Eyyûb Hâlid!...Medine nerede? Bizans sarayının burçları nerede? Bunların arasında ne münâsebet var? Bu toprağa İslâmın yeşil nuru niçin böyle bol yağmış?..."

Ben de bu sualleri kendi kendime sordum. Düşünmeye başladığım zaman Eyüb'ün maverası gözlerime bir kat daha nurlu göründü. 857 senesinin baharında Edirne'den Kostantaniyye surlarına doğru boşanan Türk ordusu, anlı şanlı ve kuvvetli idi. Başında yeni tahta çıkmış, yirmi iki yaşında bir padişah vardı, onun devrini açmaya geliyordu. Fakat birkaç sene evvel o padişahın babası Murâd-ı Sânî ile Varna'da ve Kosova'da iki defa Ehl-i Salîb'in zorlu ordularını yenmiş, dağıtmış, kaçırmış ve galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu.

Her zaferden daha kuvvetli çıkan bu ordu, o zamana kadar taşlarına dayanan bütün barbar sellerini kırmış olan o müthiş surları sararken kendi azametini, kendi şan ve şerefini, kendi kudretini görmüyordu; yalnız 857 sene evvel Hicaz çöllerinde geçmiş bir gazveyi, Bedir gazasını düşünüyordu, çünkü o gazvede Peygamber'in yeşil sancağını taşımış olan sahâbî Hâlid Ebâ Eyyûb, seksen yaşında bir pîr iken, İslâm ordularıyla Kostantaniyye'ye gelmiş bu surları sarmış, sonra Eğri Kapu burçları yanında şehid düşmüştü; rivâyete göre mezarı oradaydı.

Ah!... İman devirlerinin hâli. O zamanki Yeniçeri ortaları kendi büyük ve müthiş maceralarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, Uhud, Huneyn gazvelerini, İmam Ali'nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerdi. İstanbul'un fethi için surların önüne geldikleri zaman da gözlerini Peygamber'in Bedir Bedir gazasında yeşil sancağını taşıyan Hâlid kamaştırıyordu. Peygamber'in Mekke'de Medine'ye hicret ettiği o hazin senenin hikâyesi fetih askerlerinin kalbindeydi. (...) Şimdi Mescid-i Nebevî dediğimiz yer Halid'in evinin yeri imiş; Allahın insanlara gönderdiği son peygamber orada yatıyormuş. Kendi evi Ravza-i Mutahhara olduktan sonra Kostantaniyye'de bir burcun yanında garip bir şehîd olarak vücûdu bırakan Hâlid, yeniçerinin Rumeli ve Anadolu ocaklarının gözlerinde tü-

tüyordu. Bahusus ki Hâlid, Resûlullah'ı n Bedir gazasında yeşil sancağını taşımış; Hz.Muhammed'in(-SAV) asker kavmi olan Türkler, bunun için millî bir temayülle Hâlid'i daha ziyâde seviyorlardı; çölde o mübarek Bedir gazası... O yeşil sancak, müşriklerin o hezîmeti. İslâm'ın ilk galebesi... İşte o ruhani gazada yeşil sancağı taşıyan Hâlid seksen yaşına girdikten sonra Arap ordularıyla Kostantaniyye'yi muhasaraya gelmişti. (...) Kostantaniyye'nin son muhasarası, surların aşılmaz, kırılmaz, yıkılmaz, geçilmez metaneti önünde bir müddet gevşer gibi oldu. Sadrazam Halil Paşayla birçok ulemâ bu muhâsarının ref' ine taraftardılar. Akşemseddin ve Zağanos Paşa şiddetle harbe devam etmeyi istiyorlardı. Muhasaranın ref' ine temayül arttığı günlerde Akşemseddin feci bir sıkıntı geçiriyormuş; bir zaman murakabeye varmış, Resûlullah'ın alemdarı Hâlid Ebâ Eyyüb'un mezarını keşfetmek için ter döküyormuş. Akşemseddin'i bu murakabede görenler: "Efendi kabr-i Eyyûb'u bulamadığı için icabından râba vardı." diye taciz etmişler. Bir saat sonra Akşemseddin secdeden başını kaldırmış mübarek gözleri kan çanağını andırır bir halde başında bekleyen genç Fatih'e:

"Beğim, hikmet-i Huda, seccademizi tâ kabr-i Eyyûb üzre döşemişler. Hemen şu mahali kazsınlar." demiş. Toprak üç zira' derinliğinde kazıldıktan sonra, üzerinde kûfî hatla "Hazâ kabrû Ebî Eyyûb " kitabesi olan bir sanduka çıkmış.

Âh o saatte sûrun bir ucundan bir ucuna sirayet eden sevinç, müjde haberleri. Galeyan. Fetih askerleri Hâlid'i yeşil sancakla tecellî etmiş kadar bariz hissetmiş.

Halid'in kabri zahir olduktan sonra, muhasaranın ref'ini tavsiye edenlerin dili tutulmuş, surlara son hücum hazırlığı kan ter içinde başlamış.

Fetih gecesi, sabaha karşı, Akşemseddin bir tepe üzerinden kanatlarını açan kocamış bir kartal gibi, kollarını açarak: "Yâ müfettihü'l-ebvâb " nidâsiyle bağırırken, genç Fâtih, sağ kolunun yumruğuna toplanmış yıldırımlar gibi, sıra ile büyük topları, Anadolu, Rumeli ocaklarının askerlerini, azepleri, seymenleri, sipahileri ve son darbe olan Yeniçeri'yi surların üzerine boşaltıyordu. (...) Fetihten sonra, sahâbî Halid'in kabri etrafına ilk şehitler gömüldüler. Akşemseddin'le fetih askerlerinin, muhasara günlerinde gözlerine görünen sahâbî Hâlid, bir timsâl iken toprakta bir makam oldu, o makam bir şehitlik oldu, o şehitlik bir ölüm şehri oldu ölüm şehri Avrupa toprağında, İslâm cennetinin, yeşil ve rûhânî bir bahçesi oldu Fetihten beri, yumuşak bir Türk söyleyişiyle "Eyüb" dediğimiz bu cennet bahçesine, en büyük sadrâzamlardan en fakir mü'minlere kadar kaafîle kaafile ruhlar girdiler.

(Yahya Kemâl Beyatlı, *Aziz İstanbu*l, MEB, İstanbul 1969, s. 133-138.)

Ankara
Yörük (Yürüyen Dede) Türbesi
Sadaka Taşı

Ankara, Cebeci'dedir. Türbenin vakıf kayıtlarına göre Doğan Bey Zâviye'sinin parçası olan Yörük Dede Türbesi, Selçuklu devrinden (on dördüncü asır) yâdigârdır. Sadaka taşları türbenin giriş kısmında, dağınık vaziyettedir.

İlahi

Noldu bu gönlüm, noldu bu gönlüm
Derd ü gâm ile doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm, yandı bu gönlüm
Yanmada dermân buldu bu gönlüm

Yan ey gönül yan yan ey gönül yan
Yanmadan oldu derdine dermân
Pervâne gibi pervâne gibi
Şem'ine aşkın yandı bu gönlüm

Gerçi ki yandı gerçeğe yandı
Rengine aşkın cümle boyandı
Kendi de buldu kendi de buldu
Matlabını hoş buldu bu gönlüm

Sevâd-ı a'zâm sevâd-ı a'zâm
Belki oluptur Arş-ı muazzâm
Matlab-ı cânân matlab-ı cânân
Olsa acep mi şimdi bu gönlüm

El-fakru fahri el-fakru fahri
Demedi mi âlemlerin fahri
Fakrını zikret fakrını zikret
Mahv u fenâda buldu bu gönlüm

Bayram'ı imdi Bayram'ı imdi
Bayram edersin yâr ile şimdi
Hamd ü senâlar hamd ü senâlar
Yâr ile bayram kıldı bu gönlüm

Hacı Bayrâm-ı Velî

Çanakkale
Yalova Köyü Şehitliği
Sadaka Taşı

Yalova Köyü girişindeki büyük mezarlık içerisindeki şehitlik... Çanakkale Savaşları sırasında sahra hastanelerinin bir kısmı burada kurulmuş, şehit olan askerler buraya defnedilmiştir. Buradaki sadaka taşları şühedânın kabrini ziyaret edenlerin iyiliği için dikilmiş, ama...

Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'ye Vasiyeti'nden

"Osmân oglı Orhan'a vasıyyet itdi kim "ben vefât itdigüm vakt beni Bursa'da şol Gümişli Kubbe'nüñ altında koyasın" ve dahı vasıyyetüm sana budurkim "bir kimse kim saña Hak ta'âlâ buyurmadugı sözleri işrâb itse, kabûl itmeyesin. Tañrı buyrugından gayr iş işlemeyesin. Bilmedügini ulemâ-i şer'den istifsâr idesin. Tahkîkin bilmeyince bir işe mübâşir olmayasın. Ve dahı sana mutî' olanları hoş tutasın. Ve dahı nökerlerüñe in'âm u ihsânı eksük itmeyesin ki, el-insânabîdül-ihsân"

(Neşrî, *Cihânnümâ*, s. 64-65.)

Ebussuûd Efendi Türbesi Sadaka Taşı

II. Bâyezid devrinin hürmet gösterilen ricalinden "hünkâr şeyhi" namıyla maruf Yavsî Muhyiddin Mustafa İskilibî Efendi'nin mahdumu ve Ali Kuşçu'nun torunu olan Ebussuûd Efendi (1491-1574), on altıncı asrın kudretli Şeyhülislâmlarındandır. Efendi, hususen, Kânûnî devrindeki seferlere iştirak etti, devrin kanunlarını Şer'i Şerîf'e uygun hâle getirdi. Kânûnî'nin "hâlde hâldaşım, sinde sindaşım, tarîk-i Hak'da yoldaşım, ahret karındaşım" şeklinde hitap ettiği Ebussuûd'un asıl ismi Ahmed'dir. Muhtelif lisanlarda yirmiden fazla eser kaleme alan Ebussuûd Efendi, bizzat kendisinin ihdas ettiği Dârü'l-Hadis'in bahçesindeki hazîrede (Yazılı Medrese avlusu) medfundur. Sadaka taşı, hazîrede medfun büyük zâtların mezarları arasındadır.

Bâkî'nin, Efendi'ye dair kasîdesinden

"Şer-i efâdıl-âfâk Müftî-i âlem
Sipihr-i fazl-u-kemâl, âfitâb câh-ü-celâl
İmâm-ı saff-ı efâdıl, emîr-i hayl-i kirâm
Emîn-i dîn-ü-düvel, hâce-i hûceste hısâl
Ebû Hânîfe-i sânî Ebüssü'ûd ol kim
Fezâil içre olubdur efâdıl ona 'ıyâl"

Ebussuud Efendi Fetvalarından

"İmâm, amel-i kesîr oluncaya kadar tegannî ederse yâhut üç harf ziyâde ederse, namazı fâsid olur. Tegannî, ırlamaktır, sesini hançeresinde terdîd edip, yâni tekrarlayıp türlü sesler çıkarmaktır."

"Bir köyde veya mahallede mescid olmayıp, cemâatle namaz kılmasalar, hükûmet bunlara zorla mescid yaptırmalıdır. Cemâati ihmâl edenleri tâ'zir etmelidir."

"Sual: Namazda otururken şehâdet parmağı kaldırmak mı kaldırmamak mı daha iyidir?

Cevab: Her ikisi de iyi demişlerdir. Fakat parmağı kaldırmamak daha iyi olduğu meydandadır."

“Sual: Bir dilenci gelip: ‘Allah aşkına, Peygamber aşkına; Allah’ı seversen, Peygamber’i seversen bana bir akçe ver’ dese; o dilenciye: ‘Allah versin!’ tarzında cevab verilse veya hiç bir yardımda bulunulmasa günaha girmiş olunur mu?

Cevab: Sevmek, vermeyi gerektirmez... Vermemesi sevmemesine bağlı değilse, hiçbir hata ve günah yoktur.”

“Sual: Karacaahmed Tekkesi’ne hasta götüren ve orada kurban kesen kimseler: ‘Hasta oraya varınca şifâ bulur’ diye inansalar dînen onlara ne gerekir?

Cevab: Eğer şifâ verenin Allahü teâlâ olduğunu bilirler ve Karacaahmed’i de sâlih bir kişi olarak tanırlarsa bir şey gerekmez.”

“Sual: Cenâb-ı Hak hazretleri mekân mefhumundan münezzehtir. Böyle olduğu halde ‘Allah göklerdedir’ tarzında mı veya bir başka şekilde mi inanmak gerekir?..

Cevab: ‘Allahü Taâlâ bütün mekânlardan münezzehtir. Gökler, yerler onun idâresindedir. İlmi ve gücüyle onlara hâkimdir” tarzında îtikâd etmek gerekir. Duâ ânında elleri yukarı kaldırmak, üst cihetin, semânın, duânın kıblesi kabul edilmesinden dolayıdır.”

“Sual: Bir mescide imam olmak mı yoksa marangozluk mu daha iyidir?

Cevab: Bir sanatı, namazı hiç terk etmeden yürütmek, Allah katında makbul ameldir.”

Kanuni, Ebussuud Efendi’ye sual eyler:

- Deruhte ger ziyan etse karınca
  Günah var mıdır anı kırınca

Cevab:

- Yarın Hakk’ın dîvânına varınca
  Süleyman’dan hesâb sorar karınca

Eğrikapı Sadaka Taşı

İstanbul kuşatması sırasında Hz Ebâ Eyyübe'l-Ensârî'nin şehit düştüğü İstanbul kapılarından... Evliyâ Çelebi'ye göre, fetihten sonra bu civara Eğirdir'den gelen Türkler yerleştirildiği için bu adı almıştır. Burası, çevrede yer alan sahabe kabirlerinden ötürü İstanbul'un maneviyatlı semtlerindendir. Eğrikapı kuzey girişinin sol tarafında, Hz. Haceti Hafir türbesi önünde bulunan köşeleri kırık beyaz mermer sadaka taşının boyu-yüksekliği 35 cm, genişlik-çapı: 120 cm, üst genişliği 35 cm'dir. Buradaki Sahabe kabirlerinin yoğun ziyaretine matuf dikilen sadaka taşı maalesef yola kalbedilmiş vaziyettedir.

Menâkıb -ı İmâm-ı A'zam'dan...

Çü bir dem geldi bir miskîn-i pür-zâr
Tasadduk etdi ona elli dînâr
Görüp pencâhı destinde o fâkır
Senâlarla olur Nu'mân'a şâkir
Dedi ben istemem senden senâyı
Ki Rabbin etdi bu nev'a atâyı
Onundur cümle mâl ol kıldı i'tâ
Ona mahsûs gerekdir şükr ü senâ
Benim destim durur dest-i vedî'at
Onundur cûd u in'âm u atiyyet
(...)
Benimle gönderip Bağdâd'a esbâb
Onu tebdîl ederdim onda her bâb
İmâm'a gönderirdim ol metâ'ı
Satıp hıfz eyler idi hep ribâ'ı
Benim hissemden özge cümle rıbhı
Tasadduk eyler idi şâm u subhu
Şu âlimler ki eşyâh-ı hadîsdir
Umûmen yâ kadîm ü yâ hadîsdir
Ribıhdan ger kalır olsaydı fazla
Geri taksîm ederdi behr-i fazla
Der idi ol şüyûha bu hediye
Hudâ'nındır size etdi atiye
Geri şükrü ona etmek gerekdir
Ki Nu'mân arada abd-i dilekdir

(Şemseddin Sivâsî, *Menâkıb -ı İmâm-ı A'zam*, (Haz. Mehmet Arslan), s. 449-450.)

Hz. HACETI HAFIR

Eyüpsultan Feshane Caddesi Yaya Yolu Sadaka Taşı

Eyüpsultan'da Feshane Caddesi yaya yolunda bulunan dikdörtgen kesitli sadaka taşı muhtemelen yol çalışmaları sırasında mezarlığa taşınmıştır. Taşın yüksekliği 80 cm, hazne çapı 19 cm, hazne derinliği ise 5 cm'dir.

İlminden hissedâr olunmayan âlim cimridir. "Yağmursuz buluta benzer". İlim ehlinin malı ve hazinesi ilmidir. İlmin zekâtı okunan ilmi halka bildirmek ve öğretmektir.

(Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân, *Dürr-i Meknûn*)

Hazret-i İbrahim'e indirilen on suhuf'ta şöyle yazar:

"Bâtıl nesneden epsem olmak oruçtur. Halktan ümîdi kesmek namazdır. Gözü, kulağı ve dili yavuz nesneden perhîz eylemek ibadettir. Arzuları terk eylemek gazâdır. Eli şerden yuğmak sadakadır.

(Ahmed Bîcân, *el-Müntehâ* (*Kitâbü'l-Müntehâ ale'l-Fusûs*)

Allah (cc) da şöyle der:

Ey Âdemoğulları, sizi ben namazda sınadım gayretsizsiniz, zekâtta sınadım cimrisiniz, oruçta sınadım melûlsunuz, illet ile sınadım şikâyetçisiz, hayırda sınadım men edicisiniz, mescidde sınadım esir gibisiniz, bazârda sınadım emir gibisiniz, nefisde sınadım kuvvetsizsiniz, akılda sınadım zayıfsınız. Meğer ben keremimden size rahmet eyleyim, yoksa biriniz işbu dirlikle rahmete lâyık değilsiz".

(*Envarü'l-Âşıkîn*)

Eyüpsultan Karyağdı Cellât Mezarlığı Sadaka Taşları

Eyüp Mezarlığı'nda, Karlıtepe denilen yerde bulunan mezarlık, dünyadaki tek cellât mezarlığı olma özelliğine sahiptir. Cellâtlar, icra ettikleri vazifenin şeâmetinden olsa gerek ki en azında ebedî istirahatları sırasında Eyüpsultan'ın manevî iklimine sığınmak istemişler. Bedduaya maruz kalmamaları için mezar taşlarında kitâbeleri yoktur. Zamana yenik düşen mezarlığın içinde 10 civarında kabir var, diğerleri apartmanlara ve başka insanların mezarlarına terk etmiş yerini. Fotoğraftaki dört cellât mezar taşından ikisi sadaka taşı şeklindedir. Sevaba ortak olmak yanında, hususen, cellât ailelerinin maddî sıkıntı çekmemeleri için konulmuştur. Her ikisinin de boyu 160 cm'dir. Öndekinin kesiti 40,50 cm, hazne boyutu 22,30 cm; arkadakinin kesiti ise 40,45 cm, hazne boyutu ise 22,23 cm'dir. Her ikisinin de hazne derinlikleri 5 cm'dir.

Cimriliğe Dair Hadisler

"İki haslet vardır ki, bir müminde asla beraber bulunmaz: Cimrilik ve kötü ahlak."

"İnsanda bulunan en şerli şey, aşırı cimrilik ve şiddetli korkudur."

"Cehennem, bozguncu, cimri ve başa kakıcı her insana yakındır."

Bir rivayette de şöyle buyrulmuştur: "Cennete ne bozguncu, ne cimri ne de başa kakıcı girer."

"Cömert Allah'a yakındır, insanlara yakındır, cennete yakındır ve cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzaktır, insanlardan uzaktır, cennetten uzaktır, cehenneme yakındır. Allahu Teâlâ cahil cömerdi, cimri ibadet düşkününden daha çok sever."

Rasûlullah (s.a.v) ashabına hitap ederek şöyle buyurdular:

"Cimrilik huyundan kaçının. Zira sizden önce gelip geçenler bu huy yüzünden helak oldular. Şöyle ki: Bu huy onlara cimrilik emretti, onlar da hemen cimrileşiverdiler; sıla-ı rahmi kesmelerini emretti, hemen sıla-ı rahmi kestiler; doğru yoldan çıkmayı (fısk-ı fücur) emretti, hemen doğru yoldan çıktılar."

"Cimrilikle iman bir mü'minin kalbinde asla bulunmaz."

(*Miftâhu't-Tevhid ve't-Takvâ*)

Eyüp Sultan Mezarlığı
Piyer Loti
Sadaka Taşları

Görenlerin "ölümü mânevî bir istirahat gibi gösteren ulvî mekân" olarak vasfettikleri yer... 1453'ten itibaren padişahlar, sadrazamlar, şeyhülislamlar, vezirler, kumandanlar, hanım sultanlar, saray mensupları, din, tasavvuf, ilim, fikir, sanat adamları, şairler ve halktan kişiler semte ismini veren Eyüpsultan'a komşu olmak için ebedî istirahatgâh olarak burayı tercih etmişler. Devr-i Cumhuriyet'te mezarlıkta yatanlar da rahat bırakılmamış maalesef. Buradaki sadaka taşları kim bilir hangi mübarek zatların hatırına tasadduk edilmiş... Mezarların içinde bulunan 01 numaralı sadaka taşı tüfeki taşından yapılmış olup gövdesi diktörgen kesitlidir. Yüksekliği 140 cm, hazne derinliği 5 cm'dir. 02 numaralı olup yerde yatan taşın toprak dışında kalan bölümünün uzunluğu 100 cm civarında, hazne çapı 10 cm, hazne derinliği ise 5 cm'dir.

Dinle Sana Bir Nasihat Edeyim

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan, gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yâd ellere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
El iki söylerse, sen birin söyle
Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen eyilik et de o zayi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma

El âriftir, yokla kendi kendini
Dağıdırlar duzağını, fendini
Alçaklarda otur, gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâyık olan onu dinlemek
Sev seni seveni, zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karac'oğlan söyler sözün, başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

Karacaoğlan

Eyüpsultan
Risale-i Nur Talebeleri Mezarlığı Yolu
Sadaka Taşları

Eyüp Sultan Mezarlığı içinde kısım, Said Nursi'nin talebelerinin mezarlarından ötürü bu isimle yâd ediliyor. Ölülere saygı duyulmadığı, mezar üstüne mezar yapılmasından da anlaşılıyor. Buradaki sadaka taşları da yerlerinden edilip bir araya yığılan şâhideler gibi eski zamanlardan kalmadır. Yersiz, yurtsuz bırakılan mezar taşlarıyla kafa kafaya vermiş dertleşiyorlar. Yolun girişinde sol tarafta bulunan küfeki taşından yapılmış olup yüksekliği 100 cm, hazne boyutu 15,20 cm, hazne derinliği 15 cm'dir. Yolun sağ tarafındaki küfeki taşından yapılma sadaka taşının yüksekliği 150 cm, hazne derinliği 7 cm'dir. İki taşın arasında yer alanın yüksekliği 65 cm, hazne derinliği 5 cm, taşın gövdesinin boyutu 28,40 cm'dir.

Hadîs-i Şerîflerden

"O (a.s.), kendisinden istenilen her şeyi verirdi."

"Hz. Peygamberi öven bir zat der ki:

'-Ne ondan önce, ne de sonra ona benzer kimseyi görmedim. İslamiyet'e aykırı olmamak şartıyla kendisinden istenilen şeyi verirdi.'"

"O (s.a.v), borç ederek bile olsa isteyeni boş çevirmezdi"

"Bir kişi gelip Hz. Peygamber'den bir şeyler istedi. O da şöyle dedi:

'Benim nezdimde bir şeyler yok! Fakat git benim namıma borç et! Eğer bir şeyler gelirse onu öderiz!' Bu durum karşısında Hz. Ömer 'senin güç yetiremediğini Allah sana yüklememiştir.' dedi. Bu söz karşısında Hz. Peygamber üzüldü ve gelen kişi (Hz. Peygamber'e) şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Resulü! Allah yolunda infak et! Arşın sahibi olan Allah Teâlâ' nın seni fakir bırakacağından korkma!" Bu söz üzerine tebessüm etti ve yüzünde sevgi alametleri belirdi."

(Buhari, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*)

Gölyazı Mezarlığı
Sadaka Taşı

Bursa'nın Nilüfer ilçesinde Ulubat Gölü'nün yamacındaki mezarlıkta Osmanlı kuruluş devrini hatırlatan sadaka taşları. Sadaka taşı, mezarlığın doğu tarafındaki duvarda yer alır. Türbeyi, eskiyi, dini hatırlatan hemen her şey gibi o da yakın dönemlerde yeşile boyanmıştır.

***İskendernâme*'den...**

Zikr-i hilâfet-i Hârûn Reşîd
Oldı ana halka olduhda emîr
Yahya ibn-i Hâlid-i Bermek vezîr
Bermekîler anda izzet buldılar
Ucdan uca ehl-i mansıb oldılar
Âl-i Bermek ehl-i hayr u adl idi
Dost-dâr ehl-i ilm ü fazl idi
Oldı ilmün kamu bânî fasl fasl
Anlarun ahdinde rûşen fer'ü asl
Şöyle kim vâcib-durur dâd itdiler
Dürlü dürlü hayra bünyâd itdiler
Çün hilâfetde oldı Hârûn müstakıl
İşrete bagladı dün gün cân u dil
Bâde vü nây ü sürûdı sandı iş
Sâgarı komadı elden yaz u kış
Bilmedi ol kim beglik idene müdâm
Bir nefes gafletde urmahdur harâm
Bâdeden çün şâh ola bî-haber
Zâhir olur memleketde dürlü şer
Rûzigârında anun şâh-ı Hazar
Çıhdı vü İslâm'a itdi çoh zarar
Bâbü'l-ebvâbı açıban çıhdı ol
Yakuban mülk-i Irâk'ı yıhdı ol
Bir fesâd oldı ki hergiz ne sipihr
Gömemişdi ana hem-tâ vü ne mihr
Yüz bin ü kırh bin kişi idüb esîr
Bî-hesâb öldürdiler bernâ vü pîr
Viremezdi anlara Hârûn cevâb
Gör ki neyler kişiye şerr-i şerâb
Çünki yhub illeri gitdi Hazer
Girü Hârûn nûş itdi câm-ı zer
Bir sebeble olmaz anı itse yâd
Bermekîlerden komadı bûd u zâd
Yog idi gönlinde Hak'dan ters ü bâk
Bî-sebeb mecmû'ın itdi helâk
Üşbu nev'a şerri çog itdi şerâb
Pes güzâf olmadı anun adı şer âb
Var idi anun üç oglı bil yakîn
Ulularıydı adıla Emîn
Birisi Me'mûn u biri Mu'temen
Kamusı leşker-keş ü düşmen-şiken
Ohıyup üç oglını Hârûn-ı şâh
Dahı kamu halk-ı şehrî vü sipâh

(Ahmed Paşa, *İskendernâme*)

Hz. Yuşa (a.s) Türbesi Sadaka Taşı

Bir rivâyete göre Hz. Yuşa, Hz. Musa ile Boğaziçi'ne gelip burada vefat ederek türbesinin bulunduğu tepeye defnedilmiştir. Hz. Musa'dan sonra peygamber olarak vazifelendirildiği rivâyet olunur. Türbenin bulunduğu yere Sadrazam 28 Çelebizâde Mehmet Said Paşa tarafından 1755 tarihinde bir mescid yaptırılır. Hz. Yuşa'nın kabrinin etrafına da kargir duvar çektirir ve türbeye görevliler tayin eder. 1885 yılında "Yuşa Aleyhisselam Dergâhı" olarak bilinen yere "Yuşa Tepesi" adı verilmiştir. İstanbul'a manevî cephesinin görülebileceği mekânlardan biri olan türbe, bugün bile İstanbul'un en çok ziyaret edilen yerleri arasındadır. Sadaka taşı, Hz. Yuşa (a.s) nın kabrinin bulunduğu yerdedir.

***Muhammediyye*'den:**

Kızdan artıktı hayâda hilm ile mevsûf idi
Kimseye lâ demedi her kim ki gelse yalvaru

Kendi ehli hâcetini bitirirdi kendi hem
Meskenetten eder idi iftihâr ol bahtulu
Der idi "el-fakru fahri ve bihi eftahiru
(fakr fahrimdir, onunla övünürüm)
...

Sadaka almaz idi hiç ger gelirse armagan
Alır idi eder idi yerine ihsân gerü
...

Özr ederlerse kabûl ederdi özrü lûtf ile
Yoğ idi aslâ katında hiç keremden sevgülü
...

Gelse muhtâc işleri îsâr idi
Hulk u lûtf ihsân ile âsâr idi
Niçe olmasın bular sâhib-i kemâl
Çün nazar kıldı keremden zü'l-cemâl

(Yazıcızâde Mehmed Efendi, *Muhammediyye*, s. 235-236.)

İznik
Çandarlı Halil Paşa Türbesi
Sadaka Taşı

Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'nın vefatından sonra 1455'te İznik'te surdışında yaptırılan türbesinde oğlu, kızları ve torunları da medfundur. Bu saltanatlı Türk ailesinin hikâyesi türbesi gibi hazindir. Sadaka taşı, efsanevî devlet adamlarımızdan Çandarlı Halil Paşa'nın kabri başında unutmuşluğun acısını yudumluyor.

(İmâm-ı A'zam'ın) faziletleri hakkındadır

Rivâyetdir yine bir şâb-ı bî-mâl
Gelip etdi İmâm'a arz-ı ahvâl
Ki şehrin hâcesinden merd-i âbâd
Kızın verip beni edindi dâmâd
Velî yok onlara lâyık libâsım
Ki ola ihtilât u iltibâsım
Çü ma'lûm oldu merdin hasb-i hâli
Buyurdu ol kese mevle'l-mevâlî
İki cum'a bana ver bunda imhâl
Bi-avnillâh kolaydır olmaz ihmâl
O dem Bağdâd'a gönderdi metâ'ı
Şerîkine dedi çekme sudâ'ı
Neye çıkarsa sat al iki sevbi
Ki fâhir ola hiç olmaya aybı
Erişip cum'aya olmaya te'hîr
Mahallinde yaraşır va'd u tevkîr
Yigirmi altuna satıp metâ'ı
Alır on dokuza sevb-i fukâ'ı
Çü va'de yetdi hâzır geldi ol şâb
Geyirdi Bû-Hanîfe ona esvâb
Yanınca verdi bir dînâr-ı sâfı
Dedi ol şâb eyâ Nu'mân-ı vâfî
Nedir bu mekrümet bu fazla dînâr
Nedir bu merhamet bu hôd u îsâr
Dedi vermiş idim Bağdâd'a kâlâ
Senin-çün alalar sevbeyn-i vâlâ
Bu dînâr fazla kalmış algıl onu
Bu ni'met şükrü ol Mevlâ'ya sânî
Veliyy-i ni'met oldur ben gedâyım
Velî emriyle bir sâhib-edâyım
Yed-i ulyâ onundur ey mu'avvel
Yed-i süflâya bakma olma ahvel

(Şemseddin Sivâsî, *Menâkıb -ı İmâm-ı A'zam,* (Haz. Mehmet Arslan), s. 452-455.)

Karaca Ahmed Mezarlığı Sadaka Taşları

İstanbul'un manevî büyüklerinden Karaca Ahmed Sultan'ın dergâhının da içinde büyük bir araziyi kaplayan mezarlık; Miskinler, Saraçlar Çeşmesi, Şehitlik, Musallâ ve Duvardibi adlı beş büyük bölgeye ayrılır. Burası da hayatla ölümün iç içe olduğunu gösteren yerlerdendir. Resimlerdeki sıraya göre sadaka taşlarının özellikleri şöyledir: İlk resimdeki sadaka taşının yüksekliği 80 cm, gövde çapı 49 cm, hazne derinliği 5 cm'dir. Şeyh Hamdullah'ın (1429-1520) kabri başındaki sadaka taşlarından ilkinin yüksekliği 50 cm, hazne çapı ve derinliği 4 cm'dir. Sağdaki gövdesi toprağa gömülü olanın yüksekliği 40 cm, gövde çapı 25 cm, hazne derinlik ve çapı ise 4 cm'dir. Mezarlıkta, yol yapımı ve muhtelif sebeplerden ötürü kayıplara karışan çok sayıda sadaka taşı vardır. Buradaki mevcut sadaka taşlarının bazıları farklı mekânlardan toplanıp muhtelif yerlere gelişi güzel bırakılmış vaziyette maalesef.

Adî b. Hâtem ve Cömertlik

Adî b. Hâtem, müslüman olmakla şereflendikten sonra, Peygamber Efendimizin emriyle kendi kabilesine ve çevresindeki kabilelere, İslâmiyet'i anlatmak ve onların zekâtlarını toplamak için görevlendirildi. Kabilesine giderek hepsinin müslüman olmalarına sebep oldu. Zekât mallarını ilk defa o topladı. Bir gün Hazreti Ömer'in yanına kabilemden bir kaç kimseyi götürmüştüm. Hazreti Ömer bizi karşıladı. Dedim ki "Beni tanıyor musun?" O da: "Evet. Sevgili Peygamberimize kavmin inanmadığı zaman sen imân ettin, inkâr ettikleri zaman sen doğruladın. Yüz çevirdikleri zaman sen vefakâr oldun. Zulmettikleri zaman sen sabırla karşıladın. Muhakkak ki ilk zekâtı kabilenden toplayarak Peygamberimizi sevindiren sen oldun. Ey Adî bin Hâtem" buyurdu.

Peygamber efendimiz, bir gün Hazreti Adî bin Hâteme, sadaka vermekle ilgili olarak;"Bir hurmanın yarısıyla bile Cehennem ateşinden korunun, onu da bulamazsanız tatlı ve güzel söz ile karşılık verin." buyurdular.

Adî bin Hâtem hazretleri, dünyâya hiç kıymet vermez, çok sadaka verirdi. Kazancını fakîrlere dağıtırdı. Peygamber efendimiz, bir mecliste otururlarken, Hazreti Adî bin Hâtem geldiğinde yanından yer verirler, iltifâtta bulunurlardı. Hazreti Adî, daha vakit girmeden namaza hazırlanır, her vakit için abdest alırdı. Onun şevkle namaza koşması, zevkle namaz kılması herkesin dikkatini çeker, ona imrenirlerdi.

PECI AILESI

GUMUS
AILESI
KUZUCAN AILESI

Koca Mustafa Paşa Uyku Dede Türbesi Sadaka Taşı

Eski hayatımız gibi zamana, değişime direnememiş olan sadaka taşı, İstanbul'un manevî bekçilerinden Uyku Dede'nin türbesinin hemen önünde yer alır. Maalesef sadaka taşının Dede'ye yoldaşlık etmesine bile müsaade edilmemiştir. Taş, kaldırıma gömülmüş vaziyettedir. Süheyl Ünver'in kitabın ilk kısımlarında bulunan yazısındaki fotoğraflarla mukayese edilirse asfalt ve kaldırımların neleri tahrip ettiği daha iyi anlaşılır.

Âşık Yûnus, bir ilâhîsinde aşk-ı İlahî için tac u tahtı terk eden İbrahim Edhem'den mülhem şu mısraları yazmıştır:

Gönül hayrân olupdur aşk elinden
Ciğer püryân olupdur aşk elinden
Niceler tâc ü tahtı mâl ü mülkü terk
İdüp üryân olupdur aşk elinden

(...)

Koyup İbrahim Edhem tâc ü tahtı
Yeri külhân olubdur aşk elinden

Yunus Emre

Merdivenköy
Mah Baba-Gül Baba Türbesi
Sadaka Taşları

Kadıköy'ün manevî bekçileri olan mübarek zatlardır. Orhan Gazi devrinde Merdivenköy civarına gelip İstanbul'un gözcülüğünü yaptıklarına inanılan iki mürşidin türbesi yola kalbedilmekten son anda kurtulmuşlar. Türbenin civarında yer alan sadaka taşları da muhtemelen mezar taşı olarak düşünülüp buraya nakledilmiş... Taşların yükseklikleri 30 cm'dir. Üç taşın haznesi yoktur. Diğerinin haznesi 5,5 cm boyutlarındadır.

Geyikli Baba ve Orhan Gazi

Hele şimdi görelüm Orhan Gazi Bursa'da neyler. Devlet ilen geldi, imaret yapıldı. Vilayetün dervişlerini teftiş etmege başladı. İnegöl yöresinde, Keşiş Dağınun aralığında bir niçe dervişler gelmişler. Anda makam dutmışlar. İçlerinde bir derviş var. Bu dervişlerden ayrılur. Varur, dağda geyicekler ile yürür. Ve ol Durgut Alp anı sever. Dâyım anun yanına gelür. Anun ile müsahabet eder. Durgut Alp pir olmış idi. Orhan'un dervişler teftiş etdügin işidicek Orhan Gazi'ye bir adam göndürdi kim 'Benüm köylerüm yanında bir nice derviş geldi. Mukim oldı. Aralarında bir derviş vardur. Gâh gâh varur. Dağda geyicekler ile gezer bir nice gün. Ve haylı mübârek kişidür dedi. Orhan Gazi eyidür: 'Aceb kimün mürididür' dediler. Eyitdi: 'Sorun kendüden' dedi. Geldiler. Sordılar. Eyitdi: 'Baba İlyas müridiyin'dedi. 'Seyid Ebülverâ tarîkindenin' dedi. Emr etdi kim: 'Varun Dervişi getürün' dedi. Geldiler. Davet etdiler. Gelmedi. Derviş dahi habar ısmarladı kim: 'Sakın Orhan dahı gelmesün' dedü. Geldiler. Orhan Gazi'ye haber verdiler. Orhan Gazi gene adan göndürdi kim: 'Niçün gelmez? Ve beni niçün komaz anda varmağa?' Derviş cevab verdi kim: 'Dervişler göz ehilleri olırlar. Gözedürler. Dahı vaktında varurlar kim du'âları makbul olma.' Bir niçe günden sonra bir kavak ağacın kopardı. Omzına götürüb dogrı Burusa'nın hisârına geldi. Padişahun sarayına geldi. Havlı kapusının iç yanında bu kavak ağacını dikmege başladı. Gördüler. Hana haber verdiler: "Ol derviş geldi. Bir kavak ağacı dahı getürdi. Kapıda dikeyürür' dediler. Orhan Gazi

çıkdı. Gördi kim ağacı dikmiş. Dahı sormadın Han'a eyidür: 'Teberrükümüzdür. Oldukça dervişlerün du'âsı sana neslüne makbuldür' dedi. Heman dem du'â etdi. Durmadı. Döndi. Gerü mekânına vardı. O kavak ağacı şimdi dahı vardur saray kapusunun içinde. Gayet de büyük ağacdır. Ve her gelen padişah ol ağacın kurıcasını giderürler. Andan sonra Orhan Gazi dahı dervişün ardınca mekânına vardı. Eyidür: 'Derviş! Bu İnegöl, nevâhisiyile senün olsun' dedi. Derviş eyidür: 'Mülk, mal Hakk'undur. Ehline verür. Biz anun ehli degülüz' der. Sordılar: "Ehli kimlerdür?' dediler. Eyitdi: 'Hak Ta'âlâ dünya mülkini sizün gibi Hanlara ısmarladı. Malı dahı mu'âmele ehline ısmarladı kim kulları birbiriyile masalihin görsünler deyü. Bizlere gün yeni, nasib olan rızık dahı yeni' dedi. Orhan Gazi eyidür: 'Derviş nola benüm-de-sözümi kabul etsen?' Derviş eyidür: 'Şu karşuda duran depecükden berü yercügez dervişlerün havlısı olsun' dedi. Orhan Gazi dahı bu sözi kabul etdi. Du'â aldı. Mekânına gitdi.

Orhan Gazi ol dervişün üzerine kubbe yapdı. Yanında tekye yapıverdi. Ve dahı cum'a mescidi yapdı. Şimdiki vakıtda üzerinde ihyâ olınub beş vakıtda padişahlara du'â ederler kim dâyım anarlar. Ol zaviyeye Geyikli Baba Tekyesi derler.

(Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân,* İstanbul 1949, s. 122-123.)

Sofular Camii Hazîresi Sadaka Taşı

Bıçakçı Alaaddin (Sofular) Camii, "Şeyh Alâeddin Mescidi" veya "Alâeddin Mescidi ve Tekkesi" olarak da bilinen hazîre Fatih'te, Sofular Caddesi'ni Horhor Caddesi'ne bağlayan Molla Hüsrev Sokağı'ndadır. Sümbül Efendi halifelerinden Kırımlı Şeyh Alâeddin Ali Kefevî (Ö.1562) 16. asrın başlarında burayı mescid-tekke olarak yaptırmış. 1630'lu yıllarda, Veziriazam Bayram Paşa'nın mescide minber koydurmasıyla camiye dönüşmüştür. Zaman içinde başka tamirler de görmüştür. 19. asrın başlarında, Celvetî ve Sa'dî tarikatlarının her ikisine birlikte hizmet veren mescid, tekkelerin kapatılmasından sonra sahipsiz kalmıştır. Bu kapatılış ve sahipsizliğin sembollerinden biri olan sadaka taşı da hazîrenin içinde yer alır.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden**

Makâm-ı Erbâb-ı Soffa: Soffasına varup kıble cânibine müteveccih olup anda iki rek'at namâz kılup hukûk-ı vâlideyni yâd edüp dünyevî ve uhrevî hayr murâdâtları husûliyçün hayr du'â edüp cümle Erbâb-ı soffarûhlariy-çün Fâtiha-i şerîfe tilâvet edüp bu mahalde sâkin olan fukarâlara pinhânîce tasadduk oluna. Ammâ sadakayı âşikâre vermeye. Eğer âşikâre kîse çıka-rup nukra-i sîm ü zer göstersen yüz kîse mâl kifâyet etmez. Âdemin es-vâbın pâre pâre ederler. Ve ırza müte'allik nâ-hemvâr evzâ' edüp müvâce[-he]-i Resûlullâh'da vâveylâ ve vâveledâ kopar. Hemân nezâket oldur kim bu âsitâne içre bir şey vermeyüp taşrada erbâbın gözedüp pes-i perdeden tasadduk etmek gerek ve savâb dahi andadır. Ba'zı müstahıkkîn fukarâlar vardır, anlara birer ikişer altun verüp hatm-i şerîfler tilâvet etdirile.

Hulâsa-i kelâm her ne ihsân etsen nihânîce gerekdir. Zîrâ Hazret-i Risâ-let-penâh'ın yedi yüz tavâşî siyâh çerde huddâmları herbiri muhteşem semmûr kürklere müstağrak mülebbes ankâ lalalar vardır. Cümleye hâkim şeyhü'l-haremdir, bu dahi tavâşî'dir. Hazret-i Risâlet-penâh'ın üç yüz altun ve gümüş miftâhları bunların destindedir. Bunlardan mâ'adâ câmi' hud-dâmlarından bin âdem dahi bu mahalde hâzırdır. Hemân ki nezerâtdan alâ mele'i'n-nâs bir şey versen mâlı değil âdemi bile pâre pâre ederler. Zîrâ fukarâ ve ağniyâsı yılda bir kerre huccâc-ı müslimînin gelmesine muntazır-lardır. Ne kadar ihsân olunsa vechi vardır. Ammâ hufyeten vermek gerek.

(*Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 9, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dan-kof), YKY, s. 314.)

Sinop
Gazi Çelebi Türbesi
Sadaka Taşları

Gazi Çelebi'nin Pervane Medresesi içindeki türbesi 1322 yılında yaptırılmıştır. Kabri, büyük dedesi Muinüddin Süleyman Pervane'nin yaptırmış olduğu medresesinin iç bölümünde sağ taraftaki oda içerisindedir. Venedik ve Rumlara karşı verdiği mücadeleyle bilinen Gazi Çelebi, Selçuklu bakıyesi Pervaneoğulları'ndan Sinop Emiri Mesut'un oğludur. Denizcilikteki başarılarıyla meşhur Gazi Çelebi, Pervaneoğulları'nın son hükümdarıdır. Sinop tersanesini bir ara zamanın en iyi gemi yapım tesisi hâline getirmiştir. Türbe ve medrese için tasadduk olunan sadaka taşları medresenin hemen girişine gelişi güzel konulmuştur. Fotoğraflar, Türkiye'deki tadil ve tamir işlerinin "hususiyet"ini gösterecek evsaftadır.

***İbni Batuta Seyahatnâmesi*'nden**

Ahilerin bir araya gelerek oluşturduğu bu cemiyete Fütüvve (Gençlik) adı verilir. Reis seçilen kimse bir zaviye yaptırarak içini halı, kilim, kandil ve diğer lüzumlu eşyalarla donatır. Arkadaşları gündüz çalışarak kazandıklarını ikindiden sonra reise getirirler. Bu para ile yiyecek-içecek ve zaviyede sarf olunan diğer ihtiyaç maddelerini satın alırlar. O gün yörelerine bir misafir gelirse onu zaviyelerinde ağırlar ve ortak sermayeleriyle aldıkları bu yiyeceklerle kendisine güzel bir ziyafet çekerler. O kimse yöreden gidinceye kadar onların misafiri olur. Konuklarını uğurlarken arkasından raks eder ve nağmeler söylerler.

Ahiler yörelerine yabancı bir misafir gelmediği zamanlarda da birbirlerinden kopmazlar, yine zaviyelerinde toplanıp yemek yerler. Sabahleyin düzenli olarak işlerine gider, gün içinde kazandıklarını ikindiden sonra getirip reislerine verirler. Bunların reislerine verdikleri paraya fityan denilir. Ahi, cemiyetin olduğu gibi aynı zamanda reisin de ismidir. (s.204)

Antalya'ya geleli henüz iki gün olmuştu ki, bu ahilerden biri Şeyh Bedreddin-i Hamavi'nin yanına gelerek onunla Türkçe konuştu. O zaman hiç Türkçe bilmiyordum. Üzerinde eski ve yıpranmış bir elbise, başında

da keçe külah vardı. Şeyh bana, 'Bu adamın ne dediğini biliyor musun?' diye sordu. 'Ne sorduğunu anlayamadım' dedim. 'Seni ve arkadaşlarını yemeğe davet ediyor' demesiyle hayrete düştüm ama o an için teklifi kabul etmek zorunda kaldım. Ahi çıkıp gittikten sonra Şeyhe, 'Görünen o ki bu adam fakirdir. Bizi ağırlamaya gücü yetmez. Kendisini rahatsız etmek istemeyiz' dedim. Bunun üzerine şeyh tebessüm etti ve 'Bu konuda tereddüt etmene hiç gerek yok. Seni davet eden kişi Ahilerin reislerinden biridir. Kendisi kunduracıdır ve cömertliğiyle tanınmıştır. Yöredeki san'at sahiplerinden aşağı yukarı iki yüz arkadaşı vardır. Bunlar onu reis seçtiler ve bir zaviye inşaa ettiler. Şimdi gündüz kazandıklarını gece sarf etmektedirler' cevabını verdi. (s.204-205)

Ahilerin yabancılara yönelik bu dostane tutum ve davranışları, şahsıma yönelik içten ikramları beni hayretler içinde bırakmıştı. Beldeye geldiğimiz saatlerde, biz çarşıdan geçerken bazı kimseler dükkânlarından çıkıp hayvanlarımızın dizginlerine yapıştılar. Bir başka gurup ise bunlara engel olmaya kalkıştı ve bu yüzden aralarında kavga çıktı. Hatta bazıları birbirlerine bıçak çekmeye bile kalkıştı. Ne söylediklerini anlayamadığımız için müthiş bir korkuya kapılarak, bölgede yol kesicilik yapan Germiyanlılarla karşılaştığımızı, bu şehrin onlara ait olduğunu ve mallarımızı elimizden almaya çalıştıklarını zannettik.

Ortalıkta tam bir kargaşa yaşanıyordu. Tam bu sırada Cenab-ı Hak bizi Arapça bilen bir hacıya rast getirdi. Ondan, bu kişilerin bizden ne istediklerini sordum. 'Korkmayın' dedi. 'Bunlar Ahilerdir. Sizi ilk karşılayanlar Ahi Sinan'ın, diğerleri ise Ahi Duman'ın yoldaşlarıdır. Her iki grup da kendi zaviyelerine inmenizi istiyorlar.' (s. 208)

(*İbni Batuta Seyahatnamesi*, A. Sait Aykut, *DİA*, TDV Y., c. XIX, İstanbul, 1999.)

Şehzâde Mehmed Türbesi Sadaka Taşı

Sadaka taşı, Kânûnî'nin vefatından fevkalâde müteessir olduğu "Şehzâdeler güzîdesi Sultan Mehmed" için 1543-1548 yılları arasında Mimar Sinan'a inşa ettirdiği türbenin hemen önünde yer alır. Caminin güneydoğu tarafı türbeler kapı girişinin sol tarafında bulunan taşın binilen sahanlığın ölçüleri 93,90 cm yerden yüksekliği 55 cm, basamağın yüksekliği 38 cm, genişliği 52 cm, alt basamak yüksekliği 17 cm, genişliği 93 cm'dir. Caminin güneydoğu tarafı hünkâr mahfili girişinde bulunan taşın üst genişliği 80,83 cm, yerden yüksekliği 40 cm, dışarıya doğru çıkıntı 3 cm'dir.

***İbni Batuta Seyahatnâmesi*'nden**

Onun (Ahi Şemseddin'in) misafiriyken eyyam-ı aşura (Aşure günü) gelip çattı. Ahi Şemseddin bu özel günün şerefine zaviyesinde çeşitli yemekler hazırlatarak, üst seviye komutanları ve şehir halkını toplu bir ziyafete davet etti. Hep birlikte iftar ettik. Güzel sesli hafızlar Kur'an-ı Kerim tilavet ettiler. Vaiz Mecdeddin-i Konevi (Sadreddin Konevi'nin babası) de davet edilenler arasında olup, çok güzel ve anlamlı bir vaaz verdi. Sonra öğrenciler sema ve raksa başladılar.

Cenab-ı Hak cömert ve hamiyet sahibi olan, yabancılara şefkat ve merhameti esirgemeyen, misafirlerine iyilikle muamele ederek muhabbet gösteren şu taifeyi daima hayırla mükâfatlandırsın. Allah bütün Ahilerden razı olsun. Bilinmelidir ki, onlardan herhangi birinin zaviyesine adım atan bir yabancı, en sevdiği yakınının yanına gelmiş gibi mutlu, huzurlu ve güvende olur.

Fahreddin Bey, zaviyeyi yaptırdıktan sonra bakım işlerini ve içinde kalan dervişlerin düzenini ise oğluna havale etmiş. Bu çalışmaların layıkıyla yürütülebilmesi için de oradaki köyden elde edilen bütün gelir anılan zaviyeye aktarılmıştır.

Öte yandan cömert Türk sultanı, bu büyük misafirhaneye ilave olarak, onun tam karşısına bir hamam yaptırmayı da ihmal etmemiş; böylelikle bu güzergâhtan geçen bütün yolcuların orada hiçbir ücret ödemeksizin temizlenip paklanmasını sağlamış.

Bu zaviyenin kuruluş senedinde, Fahreddin Bey tarafından şart koşulan hizmetler arasında, Harem-i Şerif ya da Şam, Mısır, Irakeyn, Horasan gibi ülkelerden gelecek dervişlere zaviyenin evkafından birer kat elbise ile yüzer dirhem harçlık verilmesi, oradan ayrılacakları zaman yolluk olarak üç yüz dirhem ödenmesi, dergâhta kaldıkları süre boyunca yemek için et, pirinç, yağ ve helva verilmesi, bunun yanı sıra Bilad-ı Rum ahalisinden her dervişe de on dirhem harçlık verilip, üç gün süreyle ziyafet çekilmesi gibi maddeler yer almaktaydı. (s. 234)

(*İbni Batuta Seyahatnamesi*, (Haz. A. Sait Aykut), İstanbul, 1999.)

Yoros Kalesi Mezarlığı Sadaka Taşı

Bu mezarlık, Yıldırım Bâyezid devrinde Yoros Kalesi'nin fethi sırasında şehit düşenlerin ebedî istirahatgâhı olması bakımından önemlidir. Yıldırım Bâyezid; Yoros Kalesi'ni, İstanbul kuşatması sırasında üs olarak kullanmış, daha sonra Güzelcehisar da denilen Anadolu Hisarı'nı yaptırmıştır. Fetih şehitlerinin aziz hatırasına saygının nişanesi olan sadaka taşı bugün rast gele atılmış vaziyette. Ne diyelim, "elem-i zikri de bir gûne elemdir."

Cömertlik ve İyilik

"Zî-bahîl kim özine ola bahîl
Zulmete düşmiş belürmez bir delîl"

"Torbası dibi delindi bahîlün
Maksûdı Hak oldı hemân her kulun"

"Hak bilindi zerk u tezvîr kalmadı
Sâfi oldı âyîne kîr kalmadı"

"İrte oldı bir durugel iy refîk
Bahîl olmagıl özüne iy harîk"

(Kaygusuz Abdal, *Gülistân*)

"Her kişi yolda cânından geçmeye
Her hasîs hakkı bâtıldan seçmeye"

"Hasîs tâbi'atsın kem 'âkılsın"
Bir nakş ü sûretsin âb-ı gülsin"

"Hayf ola sana diyeler insân
İy şekli âdem fi'li hayvân"

(Kaygusuz Abdal, *Mesnevî*)

Metinlerden bizi haberdar eden meslektaşım M. Fatih Uzun'a teşekkür ederim.

Zeytinburnu
Ayvalık-C Mezarlığı
Sadaka Taşı

Buradaki sadaka taşı her şeye rağmen zamana direnebilmiş gözüküyor.

Sadaka'yla İlgili Hadisler

"Ölmeden önce tevbe ediniz. Hayırlı işleri yapmaya mâni çıkmadan önce acele ediniz. Zekât ve sadaka vermekte acele ediniz. Böylece Rabbinizin rızıklarına ve yardımına kavuşunuz!" (İbni Mâce)

"Sadaka vermekte acele edin; çünkü belâ sadakayı geçemez." (Beyhekî)

"Sadaka, kabir azâbından korur. Kıyâmette de sâhibini himâyesi altına alır." (Beyhekî)

"İyilik ömrü artırır, sadaka günâhları giderir ve kötü ölümden korur." (Taberânî)

"Sadaka vermeye devam edenin rızkı artar ve duâsı kabûl olur!" (İbni Mâce)

"En hayırlı insan, gücünün yettiği kadar veren fakir mümindir." (Deylemî)

Malı çok olup da zekât, sadaka vermeyen kimse, sıkıntı içinde yaşar. Az da olsa, her gün sadaka vermeye alışmalı! Peygamber efendimiz yemîn ederek, "Sadaka malı eksiltmez, sadaka vermekle mal eksilmez" buyuruyor. "Müslim"

Zeytinburnu Çamlık Mezarlığı Sadaka Taşları

Yerlerini yadırgasalar da burada maziyi hatırlatan iki tane sadaka taşı bulunuyor.

Sadaka'yla ilgili Hadisler

"Gizli-açık çok sadaka verin ki, rızkınız bollaşsın, yardıma mazhar olasınız ve duânız kabûl edilsin." (İbni Mâce)

"Her iyilik sadakadır." (Tirmizî)

"Herkesin eklem yeri kadar sadaka vermesi gerekir. "Sübhanallah", "Elhamdülillah", "La ilahe illallah" veya "Allahü ekber" demek birer sadakadır. İyiliği tavsiye etmek, kötülüğe mani olmaya çalışmak birer sadakadır. İki rekat kuşluk namazı kılmak ise bütün bunları karşılar." (Müslim)

"Mallarınızla herkesi memnun edemezsiniz. Güler yüz ve tatlı dil ile, güzel ahlâkla memnun etmeye çalışınız!" (Hakîm)

Malı temizler. Hadis-i şerifte buyuruldu ki: "Malınızdaki günah kirlerini sadaka ile temizleyin!" (T. Gafilin)

Günahları temizler. Hadis-i şeriflerde buyuruldu ki: "Suyun ateşi söndürdüğü gibi, sadaka da günahları yok eder." (Tirmizî)

"Sadaka, kibri ve övünmeyi yok eder." (Tirmizî)

Zeytinburnu Maltepe Mezarlığı Sadaka Taşları

Bizans'tan kalma taş, yontulup Türk iklimine uyarak imana gelmiş ve sadaka taşı hüviyetine bürünmüş...

Sadaka'yla ilgili Hadisler

"Hastalarınızı sadaka ile tedavi edin! Sadaka her hastalığı ve belâyı önler." (Beyhekî)

"Sadaka vermekte acele edin; çünkü belâ sadakayı geçemez." (Beyhekî)

"Sadaka yetmiş kötülük kapısını kapatır." (Taberânî)

"Sadaka Allahın gazabını söndürür ve kötü ölümden korur." (Tirmizî)

"Sadaka vermeye devam edenin rızkı artar ve duâsı kabul olur!" (İbni Mace)

"Sadaka vermekle mal eksilmez" (Tirmizî)

"Peygamber Efendimiz, Mirac gecesi, ekin ekip bir günde biçen bir topluluğu gördü. Biçtiği mahsul yeniden eski haline dönüyordu. Bunların kim olduğunu sorunca, Cebrail, "Bunlar, Allah yolunda cihad edenlerdir ki, bir iyiliklerine 700 misli sevab verilir. Harcadıklarının yerine yenisi verilir" dedi. "Bezzar"

Kıyametin dehşetinden korur. Hadis-i şerifte buyruldu ki: "Sadaka, kabir azabından korur, Kıyamette sahibini himayesine alır." (Beyhekî)

"Allah rızası için verilen sadaka, Cehennem ateşinden korur." (Taberânî)

"Yarım hurma da olsa, sadaka vererek Cehennemden korunun!" (T.Gafilin)

Zeytinburnu
Seyyid Nizam Mezarlığı
Sadaka Taşı

Hz. Peygamber Efendimizin torunlarından ve Yavuz Sultan Selim döneminde Bağdat'tan gelerek İstanbul'a yerleşen Nakşibendî büyüklerinden Seyyid Nizam'ın türbesini de ihtiva eden mezarlık Zeytinburnu'nda, Kazlıçeşme'dedir. Seyyid'in vefatından sonra (1550) türbesi ve camii yaptırılmıştır. Hazîredeki sadaka taşlarının birincisinde çocuklar da düşünülmüş olup hem üst kısmında hem de yan tarafında sadaka kovuğu mevcuttur. İkincisi ise vefat edenin de amel defterini açık tutmaya matuf, mezar taşı şeklindedir.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden**

Kırım'ın ahâlîsi çok zengin tüccarlardan oluşur. Fakat mallarının zekâtlarını vermezler, kuvveti olanlar aslâ hacca gitmezler. Gerçekten muhtaç durumda bulunan kimseleri gözetmezler, âlimler ve sâlihlerden yüz çevirirler. Hikmet-i Hüdâ bir kış-kıyamet gecesinde ac ve uryân bir dervîş hazan yaprağı gibi titrer, şey'en lillâh deyü feryâd eder. Aslâ bu dervîşin feryâdına ve yüzüne kimse bakmadığı gibi onu bir de kovarlar. O dervîş bir köşede gizlenir, zâr zâr her ne hâl ise sabâh eder. Seher vakti olunca bu dervîş eline bir süpürge alıp Kırım şehrinin sokaklarını süpürmeğe başlar. Hemân o günden şehir içre halk süpürülüp kimi ölmeye ve kimi göçmeye başlayıp bir yıla varmaz, böyle bir büyük şehir harâb ve virâne olur. Dervîş de harâbistân olan hânedânlarda oturup zevk ve safâlar eder. Netice de o da âhirete intikâl eder. Şu anda Kemâl Ata Dede hazretlerinin yanında yatmaktadır.

Zeytinburnu
Silivrikapı Mezarlığı
Sadaka Taşı

İstanbul'un Silivrikapısı'ndaki mezarlık. Mezarlığın dış taraflarında yer alan sadaka taşları muhtemelen aslını esasını bilmeyenler tarafından mezarlığa ait bir unsur gibi görülüp buraya sonradan taşınmış. Çevresi; Seyyid Ömer (kuzey), Sümbül Efendi (güney), Koca Mustafa Paşa (güneydoğu), Cerrah Paşa (doğu) gibi din ve devlet büyükleri tarafından manevî bir zırhla çevrelenmiş olan mezarlık Zeytinburnu'ndadır. Buradaki sadaka taşı, yere gömülmektense uzanmak daha iyi demiş olsa gerek ki mezarların arasında kendisini sırlamış vaziyette.

***İstanbul Mektupları*'ndan**

Kabristanlar

Kabristanımız dahi nezafet cihetiyle ağlanacak derecededir. Bazı zevatın kendi a'zâ-yı hanedânına mahsus olmak üzere vaktiyle satın alıp etrafına duvar çekip nezafetini vikaye etmiş olanlarla, hey'et-i İslâmiyye uluları emvatına mahsus olan mevaki müstesna tutulduğu hâlde, İstanbul'da ve Üsküdar'da ne kadar kabristan var ise kâffesinin etrafı açık, içlerinde hayvanat geziyor.

En ziyade acınacak yeri şurasıdır ki makabir-i İslâmiyyeye hürmet farizası düşünülmüyor, birçok müzahrefat atılıyor.

Kedi köpek lâşeleri bile bulunuyor, hele ölmüş hayvanat kemikleri pek çok. Kabristanımız lâ-teşbîh mezbele hâline vardı. Makabir-i Müslimîne riayet ve muhâfaza-i nezâfetine dikkat için pek çok eserler vardır. İnsan şeref-i akl ve idrak ile sair hayvanata iddiâ-yı tekaddüm ve rüchan ediyor. Kuvve-i âkıle iyiyi, kötüyü, vazîfe-i zimmeti, hâli, istikbali düşünmeyi iktiza eder.

Makabir-i İslâmiyyenin şu hâlini görenler akıl ve insafı muktezası bir kere düşünmelidir. Bunlarda kimler yatıyor? Bir zamanlar fethiyle muahharen imarı için ne kadar can feda eden ecdadımız, bize bu vatanı terk eyleyen babalarımız, dokuz ay dokuz gün karnında taşıyıp senelerle tatlı uykularını terk edip pistân-ı şefkatten karnımızı doyuran ve bizi besleyip büyütüp, bin türlü meşakkatimizi zevk edinmiş olan analarımız, müteallikatımız, din ve vatan karındaşlarımız yatıyor.

Onları bu hâlde görüp dayanmak ne kadar katı yüreklilikir. Haydi onları düşünmeyelim, ya biz ölümden kurtulmak için elimize berât-ı muâfiyet aldık mı ki kendimizi olsun düşünmemek gibi bir zulmet-i gaflet içinde bulunuyoruz! Yoksa Sûr-ı İsrâfil'e kadar yatmak için kendimize başka tarafta bir pister-i tavakkuf mu hazırladık?..

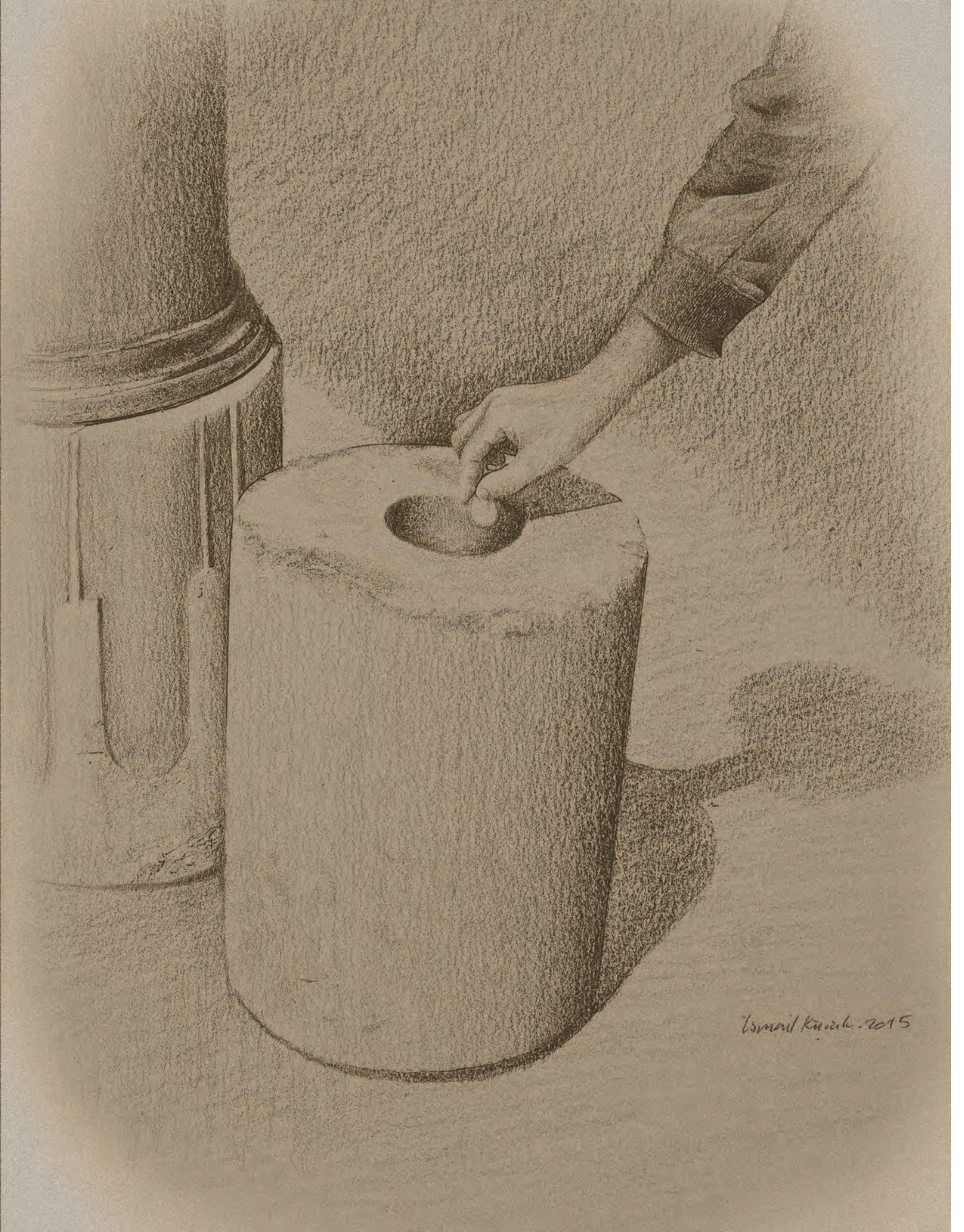
Hayır, az yaşa çok yaşa, temiz olsun şimdiki hâlinde bulunsun, gideceğimiz yine bu kabristan, tâbût-ı nedâmetle gireceğimiz hücre-i beytûtet burasıdır.

Yahu dikkat edelim... Ey kardeşler bir kere şunu düşünelim ki bir gün olacak ki bu hayvanlar bizim dahi göğsümüzde gezecek üzerimize pisleyecek. Şimdi nazar-ı bîkaydî ile gördüğümüz lâşeler şüphe yok ki bizim dahi ruhumuzu bîzar edecektir.

Dışarı çıkılmaz, bir tarafa gidilmez, evlât ve ahfadımızın merhamet ve insaniyetinden başka bir ümîd-i halâsımız olamaz. İnşallah manen refah ve saâdet-i ebedîye mazhar olur isek de evlât ve ahfadımız da bizim gibi şu vazifeyi ifada kusur ederlerse bu azap kıyamete kadar bakidir. Dosta düşmana karşı hem ayıp hem günahtır. Bilittifak bunun çaresine bakmalıyız. Kabristanımızı temizleyip nezafetini muhafaza için etrafına duvarlar çekip bekçiler tayin etmeliyiz. Ecdadının makabirine riayet vezâif-i İslâmiyyedendir. Bizim zaten muktezâ-yı dînimiz olan madde şimdiki medeniyetin dahi cümle-i âsârından addolunur.

Allah tesirini halk eyleye..."

(Basiretçi Ali Efendi, *İstanbul Mektupları*, (Haz. Nuri Sağlam), Kitabevi, İstanbul 2001.)

İsmail Küçük . 2015

Çeşme ve Hamamlar

Çeşmeler ve Hamamlar

Suyun insan hayatındaki ehemmiyetini idrak ile "âb-ı azîz" olarak vasfeden eski Türkler; Resûl-i Ekrem Efendimiz'in "Sadakanın en faziletlisi su teminidir" sözünü rehber edinerek şehir, kasaba, köy demeden hemen her yere kuyu, çeşme (sebîl) ve hamamlar inşa etmişler. Husûsen; cami, medrese, meydan, mektep, tekke, türbe, sokak başlarına umumun istifadesi için çeşmeler yaptırmışlardır. Evliyâ Çelebi, Bursa'nın güzellikleri anlata anlata bitiremediği seyahatnamesinde "velhâsıl Bursa sudan ibarettir" der. Hakikaten eski medeniyetimiz, bir cephesiyle su medeniyetidir.

Ayşe Sultan Çeşmesi
Sadaka Kovuğu

Üsküdar Doğancılar'da İmrahor Camii karşısında yer alan aynalı kemerli çeşme, Sultan III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan tarafından 1598 yılında yaptırılmıştır. Sadaka kovuğu çeşmenin hemen sol cephesindedir.

İlâhî

Hiç kimse çekebilmez pektir feleğin yayı
Derdine gönül verme bir gün götürür vayı

Gelir güle oynaya aldır seni çapüktür
Bir buncılayın fitne kande bulur ayı

Bir fâni vefâsızdır, kavline inanma hiç
Gâh yoksulu bay eyler gâh yoksul eder bayı

Çün yüzünü döndürdü bir lahza karâr etmez
Nice seri pâ eyler, döner ser eder pâyı

Denir vâhid vahdette kesrette kanı tefrîk
Hızr ermedi bu sırra bildirmedi Mûsâ'yı

Hayrân kamu âlimler bu mâ'ninin altında
Kaf'tan Kaf'a hükmeyler bilmez bu muammâyı

Miskin Hacı Bayram sen dünyâya gönül verme
Bir ulu imârettir, alma başa sevdâyı

Hacı Bayrâm-ı Velî

Cerrah Mehmed Paşa Camii Çeşmesi Sadaka Kovuğu

Çeşme; 1594'te Cerrah Mehmed Paşa tarafından Mimar Davud Ağa'ya yaptırılan cami, türbe, hazîre, şadırvan, sebîl, çifte hamam ve kütüphâneden oluşan külliyenin bir parçasıdır. Çeşmenin hemen iki yanında iki sadaka oyuğu yer alır.

Çeşmenin kitâbesi şöyledir:

"Minnet Allah u teâlaya o hayrü'l-vüzerâ
Camii kurbuna bir çeşme getürdü zîbâ
Kevser ü mâ-i muîn oldu bu 'ayn-ı zemzem
Camidir harem-i Kâbe-i ehl-i safâ
Nûş idüb Sâi dahi didi ol dem târih
Çeşme-i câri mâ âb-ı Mehmed Paşa

(1002)"

(Sadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*).

Su Kasîdesi

Kasîde Der-Na't-i Hazret-i Nebevî

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denli dutuşan odlara kılmaz çare su

Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su

Zevk-i tiğından aceb yok olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırakır rahneler dîvâre su

Suya versin bağ-ban gülzar-ı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin-gülzâre su

Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme tek bakmaktan inse sözlerine kare su

Ârızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım n'ola
Zayi olmaz gül temennâsiyle vermek hâre su

Gam günü etme dîl-i bîmardan tiğin diriğ
Hayrdır vermek karanû gecede bîmâre su

İste peykânın gönül hecrinde şevkim sâkin et
Susuzum bu sahrede benim'çün are su

Ben lebim müştâkıyım zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelir huş-yâre su

Ravza-ı kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş gâlibâ ol serv-i hoş reftâre su

Su yolun ol kûydan toprağ olup tutsam gerek
Çün rakîbimdir dahi ol kûya koyman vare su

Dest-bûsı arzûsiyle ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun anınle yâre su

İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mîzacına gire kurtâre su

Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su

Seyyid-i nev'i beşer deryâ-yi dürr-i istifâ
Kim sepiptir mu'cizâtı âteş-i eşrâre su

Kılmak için taze gül-zâr-i nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâre su

Mu'ciz-i bir bahr-i bî-pâyan imiş âlemde kim
Yetmiş andan bin bin âteş-hâne-i küffâre su

Hayret ilen parmağın dişler kim etse istima
Parmağında verdiği şiddet günü Ensâr'e su

Eylemiş her katrede bin bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzu-ı için gül ruhsâre su

Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdir muttasıl
Başını taştan taşa vurup gezer âvâre su

Zerre zerre hâk-i der-gâhına ister salınur
Dönmez ol der-gâhdan ger olsa pâre su

Zikr-i na'tın virdini derman bilir ehl-i hatâ
Eyle kim def-i humar için içer mey-hâre su

Yâ Habîbâ'llah yâ Hayr el-beşer müştâkınım
Eyle kim leb-teşneler yanıb diler hem vâre su

Sensin ol bahr-i kerâmet kim Şeb-i Mi'rac'da
Şeb-nem-i feyzin yetirmiş sâbit ü seyyâre su

Çeşm-i hûr-şidden her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkâdin tecdîd eden mi'mâre su

Bîm-i dûzah nâr-i gam salmış dîl-i sûzânıma
Var ümîdim ebr-i ihsanın sepe ol nâre su

Yümn-i na'tinden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü-i şeh-vâre su
vHâb-ı gafletten olan bîdâr olanda rûz-ı haşr
Hâb-i hasretten dökende dîde-i bîdâre su

Umduğum oldur ki Rûz-i Haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslın vere ben teşne-i dîdâre su

Fuzulî

Çengelköy
Yusuf Ziya Paşa Çeşmesi
Sadaka Taşı

Yusuf Ziya Paşa tarafından, vefat eden eşinin hatırasına yaptırılmış olan çeşme Çengelköy'de, Hamam Çeşmesi Sokağı köşesindedir. Hamam Çeşmesi de denilir. Çeşme, daha sonraları susuz kalınca bir başka mecradan su getirtilerek Ayyadzâde Mahmud Paşa tarafından 1862'de ihya edilmiştir. Sadaka taşı, çeşmenin hemen sağ tarafında onun gibi vazifesini bilâ mecbur tamamlamış, gören gözler için bir ibret vesikası olarak durmaktadır.

Çeşmenin Fatin Efendi'ye ait kitâbesi şöyledir:

Yûsuf Ziyâ Paşa meğer itmiş bu mevki'den güzâr
Kalsun deyü bir nev-eser sarf eylemiş nakd-i revân
Menkûhası merhûmeyi yâd ile ol ma'sûmeyi
Bu çeşme-i ma'lûmeyi etmiş binâ ol müktedân
Bir nice müddetden beri gayre geçüb mecrâları
Varlıkdan olmuşdu berî mânend-i beyt-i şâi'rân
Ayyad-zâde pür-sehâ kıldı yeni başdan binâ
Mecrâ-yi digerden ana eski suyun itdi revân
Bunda sigâr ile kibâr içdikçe su leyl-ü nehâr
İtsün duâ-yi bî-şûmar ashâb-ı hayra an-be-an
İnci gibi nazm eyledim târih-i dil-cûsun Fatîn
Mahmûd Paşa hayrıdır bu çeşme-i âb-ı revân

(1279)

Edirne
Selimiye Camii Meydan Çeşmesi
Sadaka Kovuğu

Sadaka kovuğu, Selimiye Camii'nin batı tarafındaki Meydan Çeşmesi'nin kuzey duvarındadır.

Selimiye Camii Yitik Taşı

Selimiye Camii, sahip olduğumuz medeniyetin ihtişam ve inceliklerini yansıtması bakımından kuşkusuz ki taş ve mermerde vücut bulmuş en nadide eserlerimizdendir.

Selimiye Camii'nin mimarı, kubbesi ve minareleri hakkında uzun uzadıya methiyeler dizmeye gerek yok. Ama övündüğüm noktalardan birisini söylemek gerekirse, hani bazen elinde bir fotoğraf makinesi ile payitahtın mührü olan Selimiye'mizi ölümsüzleştiren yabancı turistler var ya? İşte ben onları Selimiye'nin avlusunda ve yahut içinde görünce, sanki bu eseri ben ayağa kaldırmış gibi gururlanıyorum, sanki avluda yürürken bir tören alayına liderlik ediyorum hissine kapılıyorum. Eminim ki sizlerde bu duyguyu biliyorsunuz. Aslında ne kadar övünsek az, kim bilir belki de Selimiye Camii ve içinde barındırdıkları ecdadımızın ulaştığı medeniyetin zirvesinde yer alıyordur.

Burada sadece Selimiye Camii'nin değil aynı zamanda ulaşmış olduğumuz medeniyetin de göstergelerinden olan ama neredeyse hiç bilinmeyen bir noktayı aydınlatacağız. İşte bu noktanın da adı tam olarak: Selimiye Camii Kayıp Eşyalar Bürosu.

Adı geçen büro, öylesine büyük bir yapı ki, değil Selimiye Camii'ni ve külliyesini, içerisine cihanı sığdırır, ama gelin görün ki kapısında ne bir memur ne de bir zabıtan var. Medeniyet bir camii duvarında, payitahtın bir köşesine saklanmış, kimsesizlikten ağ bağlamış, öylece duruyor. Şimdi ne anlama geldiği bilinmese bile belki yüzyıllar evvel içerisinde bir kese altın duruyordu ve ya bir cep saati ya da köyden Cuma namazını kılmaya gelen bir muhtarın mührü vardı. Medeniyet köşe başında duruyordu. Ben şahsen karşına geçtiğimde korkudan bir an olsun titremiştim, "olamaz" demiştim. Payitahtta bir Osmanlı vatandaşı bir eşyasını kaybedecek ve o eşyayı bulan kişi onu alıp Selimiye Camii'nin ana giriş kapısının sol tarafında eski hamamın olduğu köşedeki duvarda bulunan yitik taşına

bırakacak ve eşyasını kaybeden kişi kendinden emin bir şeklide oraya gelip eşyasını oradan alacaktı. Buna aklım ermemişti ilk önce. Anlayabilmek için yitik taşına yaklaştım ve dikkatlice inceledim. Vakitlice üzerinde küçük bir kitabe varmış. Şu an kitabe sağlam olsaydı yitik taşının tam olarak hangi tarihte yapıldığını ve ya tarihsel süreç içerisinde bir tamirattan geçip geçmediğini ve ya hakkında kısa bir bilgilendirme yazısı bulabilirdik. Sonra düşündüm ki ne önemi var, bu medeniyet ne dille anlatılabilirdi ne de kâğıda yazılabilirdi...

Medeniyetimiz tek bir taşa bu kadar anlamı yüklerken, acaba biz her gün yükselen şehirlerde neyin farkındayız? İnsanların kullanıldığı ve eşyalara değerin verildiği bir yaşam tarzında hangi değerlerimizi kaybediyoruz? Bence kendimize şu dörtlüğü düstur edinmeli ve elele vererek O medeniyeti arayıp bulmalıyız.

Gördüm medeniyeti bir cami duvarında;

Ya bir semt köşesinde, ya bir köşe başında...

Nerde acep o güzel, o şanlı medeniyet?

Bilmem şimdi nerede, hangi yitik taşında?

(Trakya Üniversitesi doktora öğrencisi Hakan Şallı'nın kaleminden. Bkz. http://www.edirnekulturturizm.gov.tr/TR,147922/selimiye-camii-kayip-esyalar-burosu.html)

Konya
Hacı Fettah Mezarlığı Şadırvanı
Sadaka Taşı

Hicrî 1293 yılında yapılmıştır. Sadaka taşı, çeşmenin güney doğu köşesinde tek parça taştan yapılmış olup kaldırım üzerinde bulunmaktadır. Üst deliği yoktur. Yüksekliği 119 cm, genişlik çapı ise 44 cm'dir.

Fındıklı'da bulunan Mihrişâh Vâlide Sultan Çeşmesi'nin (1797) Sünbülzâde Vehbî tarafından inşâ olunan kitâbesi:

Hamdü li'llah cûş-i lütf-i Vâlide Sultân ile
Oldu sîrab-ı inâyet teşneyân-ı kâinât
Bend-i vâlâ-yi cedidin eylemiş Rabb-i muîn
Menba-ı mâi mâin-ü sâfi-i azb-i Fırât
Kıldı hem andan revân Fâtıma Sultân için
İşte bu nev çeşmeyi câri o hayriyyet-sıfât
Nûş iden âbın şeker-veş dir safâ-yi bâl-ile
Böyle lezzet-bahş olurmu şerbet-i kand-i nebât
Cûy-i şîr-i cennet ol tefl-i letâfet-meşrebin
Eylesün şîrin demirin mânendi şîr-i ümmehât
Can-fezâ târih-i Vehbî teşneyâne müjdedir
Fâtıma Sultân rûhiyçün gel iç 'aynü'l-hayât

(1212)

Kula
Beş Ulalı Çukur Çeşme
Sadaka Taşları

Saruhanoğulları'ndan Hoca Seyfettin Bey tarafından on beşinci asır sonlarında yaptırılan Kurşunlu Camisi Meydanı'ndadır. Güneyinde bir, kuzeyinde iki girişi ve beş oluğu bulunan Beş Ulalı Çukur Çeşme'nin üzeri 1970'lerde kapatılmış, Manisa Kula Belediyesi'nin de katkılarıyla 2012'de birlikte nefes aldığı iki sadaka taşıyla yeniden gün yüzüne çıkartılmıştır.

Bostancı Derbendî Namazgâhı Çeşmesi Kitâbesi

Bâis-i ihyâ-yı dehr oldu vücûd-i devleti
Kıldı âb-ı cûdin icrâ sû-be-sû Şâh-ı zamân
Ni'met-i adli bütün dünyayı dil-sîr eyledi
Teşnegâna verdi Hızr-ı himmeti bir taze cân
Cisr-i derbende husûsâ yapdı bu nev çeşmeyi
Nûş edib âbın duâ etsün o şâha reh-revân
Tarhı dil-keş âbıdır mânende-i âb-ı hayât
Tâk-ı zîbâsı müzeyyen hemçü tâk-ı âsumân
Cevherîn târih-i dil-cû yazdı Rif'at bendesi
Kıldı Han Mahmûd-ı Adlî çeşmeden cûdin revân

Sene 1247 (1831)

Kitâbenin Türkçesi

"Varlığı ve devleti dünyanın canlanmasına vesile oldu. Zamanın sultanı akıttığı sularla her yeri doyurdu. Onun adâleti de bütün dünyanın gönlünü kazandı. Bostancıbaşı Köprüsü'ne özel olarak bu yeni çeşmeyi yaptırarak, bu iyiliğîyle susamışlara taze can verdi. Bu yoldan gaçenler suyu içsinler ve o şâha dua etsinler. Bu hayat iksiri benzeri su bütün susayanlar içindir. Çeşmeyi süsleyen yüksek kemer sanki gökyüzünün takı gibidir. Kullarından Rifat da gönül çekici tarihini yazdı: "Kıldı Han Mahrrûd-ı Adlî çeşmeden cûdin revan" (Suttan II. Mahmud bu çeşmeden su akıttı)

(http://www.veyselguleryuz.com/cesitli_30.html)

Mihrimâh Sultan Çeşmesi Sadaka Kovuğu

Cami, medrese ve aşhâneden müteşekkil Mihrimâh Sultan Külliye'sinin vakıf gelirleriyle 1681 yılında yaptırılmıştır. Çeşme, kesme taştan yapılmış olup mermerle kaplanmıştır. Çeşmenin iki yanındaki "tas yuvası" olarak belirtilen oyuklar, esasen sadaka kovuklarıdır.

Yabancı Gözüyle...

"İstanbul seferiyle dolaylarında yaklaşık iki milyon nüfus bulunduğundan Avrupa'nın en büyük şehirlerinden sayılması gerekir. İşte bu olağanüstü nüfus sıklığına rağmen tek bir dilenciye rastlanmaz. (...) Hiçbir istisnası olmamak koşulu ile tüm Türkler hayırseverler. Ne din farkına, ne de ihtiyaç sahiplerinin geçmiş işlem ve hareketlerine bakılmaksızın tüm muhtaçlara yardım ederler. (...) Yardım ihtiyacında bulunan tüm fakirler cuma günleri camilerde dağıtılan ekmek, pirinç ve para ile gereksinim duydukları şeyleri istedikleri kadar sağlarlar. Başvurdukları kişilerden yardım görürler. Kahve tütün ihtiyaçlarını evkaf kahvehanelerinden alırlar. Şehrin her tarafında yabancı tacirler için özel yerler vardır. Bu gibi yapılara herkes kabul edilir. Herkese ayrı bir odadan başka üzerinde yatmak ve iki günde bir değiştirilmek koşulu ile temiz saman da verilir. (...)

Türkler kedi, köpek ve benzeri hayvanlar için de vakıflar kurarlar. Kasaplar her gün bu gibi hayvanların bir kısmını beslemekle yükümlüdür. Birçok kişiler de yol boylarında yolcularla hayvanlarını barındırmak üzere kervansaraylar ve kaynak sularından çeşmeler yaptırırlar. Bu çeşmelerde su içmek isteyenler için zincirle bağlı küçük taslar vardır...

Türklerin katiyen acımasız ve insaniyetsiz olmadıklarım tüm açıklığı ile kanıtladığıma inanıyorum. Gerçekten körü körüne hüküm vermeye kalkmamak koşuluyla Türk âdet ve gelenekleri göz önüne getirilecek olursa, kâinatın özeti durumunda bir karışım olan İstanbul halkının bu noktada diğer milletlere göre gün aydınlığının ay aydınlığından üstünlüğü

oranında üstün oldukları hemen kabul edilir. (...) Haksızlık, tefecilik (aşan faizle borç para verme), tekelcilik ve hırsızlık gibi suçlar Türkler arasında âdeta bilinmeyen cinayetlerdir. Özetle, ister vicdanî bir inançtan, ister ceza korkusundan doğsun, Türkler o kadar dürüstlük gösterirler ki, insan çok kez Türklerin doğruluklarına hayran kalır. (...) İstanbul, zeki ve iş bilir bir adam için her şeyi vaad eden bir âlem. Burada şan var, şeref var, servet var. Lâkin kazanılan bütün bu şeyler, yüreğimden yurt aşkını söküp atamıyor.

Bununla beraber burada kalıyorum. Çünkü Türkleri seviyorum. Onlar, cennetten bir köşe olan bu eşsiz memlekete yakışan eşsiz insanlar, yaradılışlarında semavî bir azamet (büyüklük), gönül alışlarında ise meleklerde bulunmayan bir mahviyet (alçak gönüllülük) var. Bu büyük ruhlu milletin arasında vatanımı unutmaktan korkuyorum. Vatan aziz ve pek aziz. Lâkin Türk de aziz ve aziz."

(Kont Bonneval [Humbaracı Ahmet Paşa], *Aneedotes Venitiennes et turgues. Ou nouveaus memoires du Comte de Bonnevall,* 1740 Frankfut, s. 40-42.)

"Görünüşe göre İstanbul'un Türk halici Avrupa'nın en nazik ve en kibar toplumudur. İstanbul'un en ıssız sokaklarında bile bir yabancı için hiçbir hakarete uğramak tehlikesi yoktur. Hatta namaz vakitlerinde bile camileri gezmek kabildir. O vaziyette bir yabancı bizim kiliseleri ziyaret eden bir Türk'ten daha çok saygı göreceğinden ve ağırlanacağından emin olabilir. Halkın arasında arsız ve saygısız bir bakış şöyle dursun, fazla meraklı bir bakışa bile rastlanamaz. Kahkaha sesleri çok azdır. Sokakta kavga eden ayak takımı da çok azdır. Kapılardan, pencerelerden, dükkânlardan hiç bir kadın sesi yankılanmaz... Çarşının kutsallığı da camiden aşağı değildir... Kalk arasında şarkıdan, kahkahadan, bağırıp çağırmadan eser yoktur. Sokakları tıkayarak herkesi rahatsız eden toplantılar görülmez. (...) Türkün şefkat ve insanlık duygusunu inkâr olanaksızdır. Bu duygu insanı uyuşuk yapıp sefaleti artırmakla beraber, kuruluşu düzensiz bir toplumun bin bir derdine tek ilâç demektir. Türk ırkının ruhsal soyluluğunu gösteren diğer duygular, yani en küçük iyiliklere karşı besledikleri iyilik bilme ve teşekkür duygusu, ölmüşlere karşı duyulan saygı gösterme geleneği, büyük bir nezaketle yapılan konukseverlik âdeti... gibi erdemlerimin de tanınmaması olanaksızdır. Türkün tüm sosyal sınıfları eşit tutan anlayışı da her türlü övülmeye lâyık bir duygudur."

Edmondo de Amicis

"Osmanlı ülkesinde, verimsiz ağaçların sıcaktan kurumasına meydan vermemek üzere, her gün sulanmaları için işçilere para vakfedecek kadar çılgın Türkler görmek mümkündür."

Fransız Comte de Bonneval

"Türkler, yalnızca yoksullara karşı iyiliksever olmakla yetinmezler; onlar caddeleri onarırlar, yolcuların istifade etmesi için çeşmeler yaparlar; Müslüman olsun olmasın herkesin iyiliği için, hastahane, otel, hamam, köprü ve cami inşa ettirirler."

Hans Lewenklaw

Patrona Halil Hamamı Sadaka Taşı

Bugün, meşhur Patrona Halil İsyanı'nın çıkış yeri olmasından ötürü bu namla anılsa dahi asıl ismi Bâyezid Hamamı'dır. Yavuz Sultan Selim Han'ın anneleri Ayşe Hatun Sultan tarafından on altıncı asrın başlarında Edirne'de inşâ ettirdiği mescide vakfetmek için yaptırtılmıştır. Daha önce hamamın güneydoğu köşesinde iken tamirat sırasında yerinden sökülerek şimdiki bulunduğu yere taşınmıştır. Büyük oranda hususiyetini kaybeden sadaka taşı, bugün hamamın hemen önündeki kaldırımdadır.

Haydarpaşa Sultan Abdülhamid Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kitâbesi

Eğer Abdülmecîd Hân'ın göreydi rey-i şâfîsin
Hum-ı şerme binib elbed kaçardı akl-ı Eflâtun
O şâha lâ-ilâc asker olurdu sağ olub görse
Rızâ Paşa'sının dârâtını dârâ-yı efrîdûn
Gubârı hâk-pây-ı kîmyâ-yı mülk ü milletdir
İpokrat-ı devâ-cûnun değildir bildiği ma'cûn
O kerrâr-ı gazâ yapdırdı hastahâne Haydar'da
Olurdu resm ü nakşın görse Mânî-i hüner meftûn
Binası dil-küşâ gâyet zemîni rûh-bahşâdır
Havası sıhhati celbeyler emrâzı edüb bîrûn
Muradı hâtır-ı ehl-i cihâdı etmiyedir tatyîb
Ede feth ü zaferle Rabb-i nâsır ömrünü efzûn
Biri sâde biri cevherle tertîb eyleyüb Safvet
İki târihe derc itdüm şifâ-yı sadr olur mezmûn
Bu fâhir hastahâne oldu seyret ser-ter sağlam
Ceyş'un kıldı Hân Abdülmecîd iclâl ile memnûn

1261

Seyid Nizam Çeşmesi
Sadaka Kovuğu

İsmini Nakşibendiyye şeyhlerinden Şeyh Seyid Nizam Efendi'den alan çeşme yakın zamanlarda yeniden onarılmıştır. Sadaka kovuğu çeşmenin hemen iki tarafında yer almaktadır.

Dertli Dolab

Dolab niçün inilersin derdüm vardır inilerem
Ben Mevlâya âşık oldum anun için inilerem

Benüm adum dertlü dolab suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş Çalab anun için inilerem

Beni bir dağda buldılar kolum kanadum kırdılar
Dolaba lâyık gördiler anun için inilerem

Dülügerler beni yondı her âzâm yirine kondı
Bu inildüm Hakk'dan geldi anun için inilerem

Suyum alçakdan çekerem dönüp yüksekden dökerem
Görün şu ben ne çekerem anun için inilerem

Ben bir dağun ağacıyam ne tatluyam ne acıyam
Ben Mevlâ'ya duacıyam anun için inilerem

Derviş Yûnus eydür ahı gözyaşı döker günahı
Hakk'a âşıkam vallahi anun için inilerem

Yunus Emre

Sofular
Gâzi Süleyman Han Çeşmesi
Sadaka Taşı

Horhor'da Sofular Caddesi'nde yer alan çeşme Kânûnî Sultan Süleyman adına yaptırılmıştır. Bânîsi bilinmiyor. Aksaray Etmeydanı'nda, Sofular Caddesi ile Ragıp Bey sokağını birleştiği köşede bulunan Gazi Süleyman Han Çeşmesi'nin sol tarafında bulunan, deliği betonla kapatılmış gri granitten sadaka taşının boyu-yüksekliği 42 cm, genişlik-çapı 200 cm, üst genişliği 62 cm, delik genişliği 6 cm'dir.

Gülnûş Emetullâh Valde Sultan Camii Duvar Çeşmesi Kitâbesi

Mehd-i ulyâ, devha-i gülşen-sarây-ı saltanat
Mâderi sultan Ahmet hân-i fâruk ihtisâb
Yümnüle tarh-efgen-i bünyâd olub bu çeşmeye
Eyledî dil-teşnegân-ı Üsküdar-ı neşveyâb

Oldular gark-ı zülâlî çeşmesarî mekremet
Can verirken bir içim su hasretinden şeyh u şâb
Gelsün İskender içüb bulsun hayat-ı sermedî
Gezmesün zûlmetde vâr iken bu ayn-i müstetâb

Âlem-i dünyâda bu ecrin mükâfâtı muhâl
Ede kevser ile cennette telâfî Bû Türâb
Derc idüb bir beyte Tâib iki târih-i lâtîf
Her gelen atşâna ver hızreyleyûb sevk-i sevâb

Valde Sultan bünyâd etti bu nev çeşmeyi
Rûh-i pâk-i Mustafa aşkına gel iç âb-ı nâb

1121

Süleymaniye Camii Çeşmesi Sadaka Taşı

Mimar Sinan'ın mütevazı türbesi bu sebîlin gölgesindedir. Sebîlin hemen sol kısmında bulunan sadaka kovuğu (niş) mimarî hususiyetlerini muhafaza ederek günümüze ulaşmıştır. Yerden yüksekliği 75 cm, boyutları 37,36 cm, haznenin çapı 15 cm, derinliği 18 cm'dir.

Beyitler

Kethudâ beg hele Yahyâ'yı bilir olduğunu
Bermekî-nesl ü müşîri dahi Hârûn Reşîd
...
Sehâ vü vücûd ile âfâk şöhret-âver olan
Egerçi Bermekiyân ile Hâtem-i Tâ'dır
...
Bunun atâsına nisbetle Pinti Hamîd
Ya necl ile Arab içre şehîr olan mâder
...
Cûd çün Bermekiyân 'ırs-ı ah u vâlididir
Edemez kimse buda'vâmda kîl ü kâli
...
Kerem-i Bermekiyân feyz-i Reşîd ile idi
Kıl kerem Ca'fer ü Yahyâ sana yetmez mi güvâh
...
Hâtem-i cûduyla temhîr etdi nâm-ı Hâtem'i
Bermekîlerden de İbn-i Hâlid ile Ca'fer'i
...
Ba'zısı anın cûdu fakat va'd bilirken
Efvâhda şöhret-şiken-i Bermekiyân'dır.

Lebîb-i Amidî

Zeytinburnu Kazlıçeşme Sadaka Taşı

Kitâbesinde yer alan;

"Kim nazar etdi bu âb-ı sâfiye
Dedi buna Kevser olmaz kâfiye
Mehmet Bey ki yapdı hayr-i âlî
Getürdü âleme bir mâ-i cârî
Gördü bir âşık didi târîhini
Nûş iden yârâne sahhan âfiye

(953)"

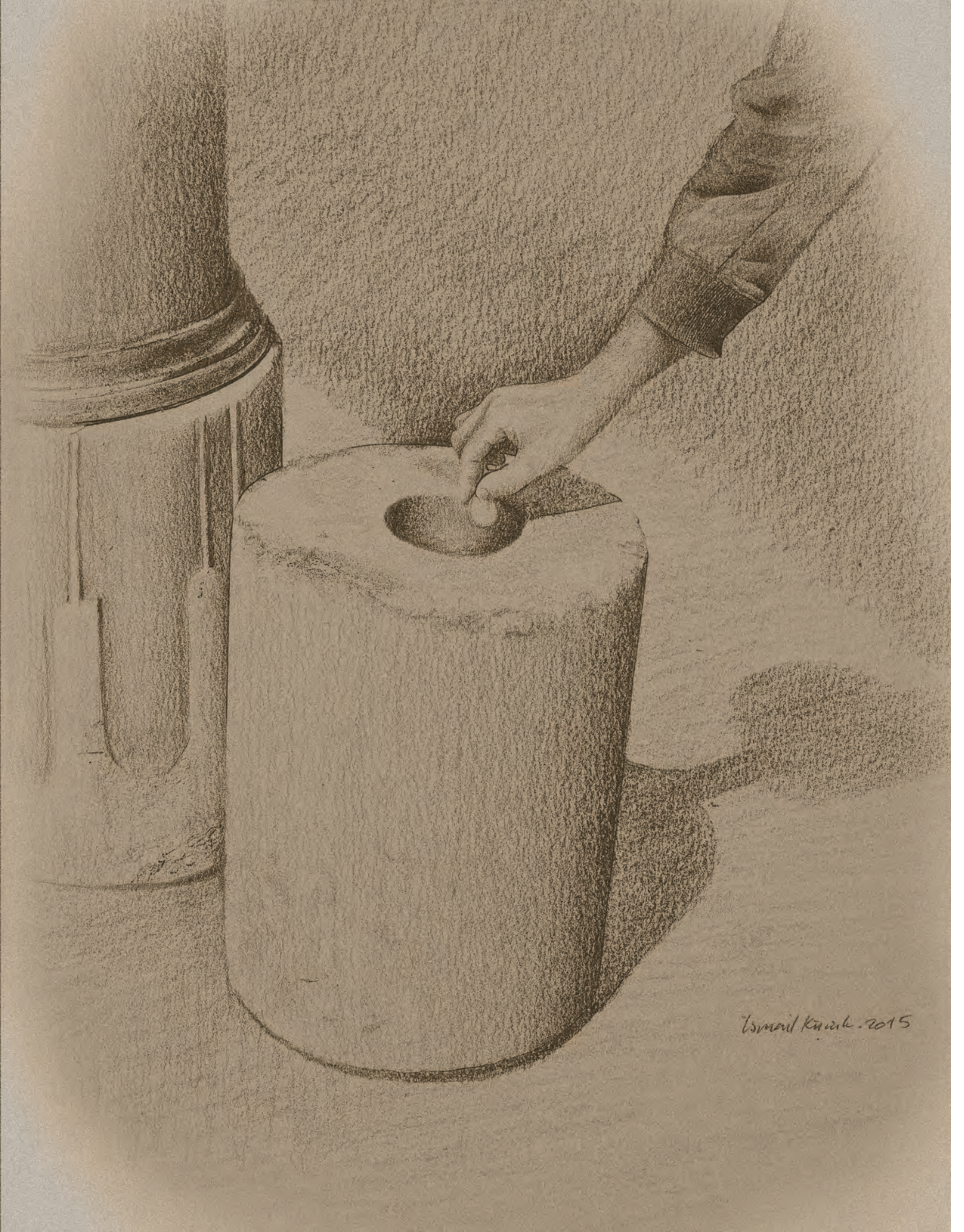
mısralarından anlaşıldığı üzere 1546'da Mehmed Bey tarafından vakfedilmiştir. "İstanbul Çeşmeleri"nde bu zatın müderris ve kadı olan ve 979'da Üsküp'te vefat eden Pir Mehmed Çelebi olabileceği söylenir. Çeşme, üzerindeki kaz kabartmalarından ötürü bu adla yâd edilir. Sadaka taşları, adeta çeşmeyi bekleyen muhafızlar gibi hâzır u nâzır işlevselliklerini kazanacağı günü bekliyorlar. Soldaki mermerden yapılmış olup yüksekliği 143 cm, çapı 30 cm, hazne çapı 5,5 cm'dir. Sağdaki ise granittendir. Boyu 83 cm, gövde çapı 32,5 cm, hazne çapı 18 cm'dir. Haznesi harçla doldurulmuştur.

Yabancı Gözüyle Türkler

Kur'ân-ı Kerîm'i tanıyanların zihnine ve hafızasına nakşedilmiş olan prensipler, onları yeryüzündeki insanların en insaniyetlisi en hayırseveri hâline getirmiştir. Bütün bu faziletlerine rağmen Avrupalı'ların onlara barbar demesi, yırtıcı bulması, savaşlarına göre hüküm vermesinden ileri gelir. Gerçekten Müslümanlar canlarını esirgemeden savaşırlar, düşmanları aynı zamanda dinlerinin de düşmanıdır. Bu şecâat Türklere sadece dinlerinden değil, aynı zamanda millî karakterlerinden gelir. Ama bir milletin gerçek karakteri savaş alanının silah gürültüleri arasında tayin edilemez. Türkleri gerçekten tanımak isteyenler, onların faziletlerini değerlendirmeli, törelerin karakter ve fiillerindeki tesirlerini muhakeme etmeli, onları barış zamanındaki örf ve âdetleri içinde incelemelidir. Filhakika Türkler, savaşta ne kadar sert, ne kadar mağrur ve yırtıcı iseler, barışta da o kadar sakindirler. En büyük kahramanlıkları gösteren, gözlerini kırpmadan ateşe atılan bu insanlar, günlük hayatlarına döndükleri zaman gerçek karakterlerini alırlar. O zaman onların beşerî duygularla dolu hayırsever kimseler olduğu anlaşılır. İçlerinde en kötüsü en hasisi bile yine de bir vazife olarak iyilik etmekten çekinmez."

(Ignatius Mouradgea D'ohsson (1740-1807), *Tableau Général de l'Empire Ottoman*)

İsmail Küçük . 2015

Sadaka Taşlarının Bulunduğu Diğer Mekânlar

Sadaka Taşlarının Bulunduğu Diğer Mekânlar

Fütüvvet

"... Kuşeyrî der ki: Fütüvvetin esası insanın ebedî olarak (başkası için ve) başkasının işinde çalışmasıdır.

Resûlüllah (s.a.v), 'Bir kul Müslüman kardeşinin ihtiyaçlarını görmeye ve ona yardım etmeye devam ettikçe Allah taâlâ o kuluna yardım eder' buyurmuştur.

Üstad Ebu Ali Dekkâk'ın şöyle dediğini işitmiştim: 'Bu ahlâkî vasıf (fütüvvet) kâmil mânâsıyla Resûlüllah (s.a.v)'dan başkasında tecellî etmemiştir. Kıyamet günü bütün insanların nefsim, nefsim... Ben, ben... diyecekleri bir zamanda O (s.a.v) ümmetim, ümmetim... diyecektir."

Fütüvvet, kendini başkalarından üstün görmemektir, denilmiştir.

Derler ki: Fetâ hiçbir kimseye hasım olmayan kimsedir.

Hâris Muhasibi, "Fütüvvet, insaf etmek, fakat insaf beklememektir" demiştir.

Amr b. Osman Mekkî, "Fütüvvet güzel ahlâktır" der.

Cüneyd'e fütüvvetin ne olduğu sorulmuş, o da, "Fütüvvet fakirden nefret etmemek, zengine yaranmaya çalışmamaktır" diye cevap vermiştir. (Fakir ile zengini bir tutmak fütüvvettir.)

Sûfilerden birine fütüvvet nedir? diye soruldu. O da: Kulun, sofrasında yemek yiyen velî ile kâfir arasında fark görmemesidir, diye cevap verdi. (İnsan Rabb'inin rızâsında öyle fânî olmalıdır ki, sofrasında bulunan sıddîk ile zındık arasında mevcut olan farkı görmemelidir.)

Ulemâdan birinin şunu anlattığını işitmiştim: Mecûsînin biri İbrahim Halil (a.s)'e misafir olarak gelmek istediğini bildirdi. İbrahim (a.s), 'Müslüman olman şartı ile kabul' dedi. Bunun üzerine mecûsî oradan ayrıldı ve yoluna devam etti. Bu hâdise üzerine İbrahim (a.s)'e şöyle bir vahiy geldi: 'Ey İbrahim! Kâfir olmasına rağmen biz bu zındıka elli sene var ki rızık veriyoruz, dinini değiştirmesini dahi teklif ve talep etmeden bir lokma da sen yedirseydin, ne olurdu?' Hakk Taâla'dan bu vahyi alan İbrahim (a.s) mecûsînin peşine düştü, ona yetişti, kendisinden özür diledi. Mecûsî, İbrahim (a.s)'e böyle davranmasının sebebini sordu. O da durumu anlattı. Bunun üzerine mecûsî Müslüman oldu. (ve ne hoş bir Rabb, düşmanı için dostunu azarlıyor, dedi.)

Cüneyd, "Fütüvvet, kimseyi incitmemek ve elde olanı (insanlar için) harcamaktır', (el-Cûd, bi'l-mevcûd) der.

Sehl b. Abdullah, 'Fütüvvet, sünnete tâbi olmaktır' diyor.

Fütüvvet, icrâ ettiğin, fakat nefsine bir pay çıkarmadığın bir fazilettir, denilmiştir. (Fütüvvet, ortaya koyduğun bir fazilettir, fakat bu fazilet benden değildir, Rabbimin tevfîki ve ihsanı iledir, diye inanmak şarttır.)

Fütüvvet, dilenci sana doğru yöneldiği zaman kaçmamandır, denilmiştir.

Fütüvvet, ihtiyaçlarını arz için sana gelenlerden saklanmamandır, denilmiştir.

Fütüvvet, biriktirmemek ve özür dilememektir, denilmiştir. (Biriktirilene güvenmemek, elde mevcut olduğu hâlde istek sahiplerine mazeret beyân etmemektir).

Fütüvvet, nimeti açıklamak, fakat mihneti gizli tutmaktır, denilmiştir (Nimeti izhar şükür, mihneti gizli tutmak sabır ve tahammül sayılır).

Fütüvvet, sofrana on kişi davet ettiğin zaman, dokuz veya on bir kişinin gelmesine bozulmamandır, denilmiştir.

Fütüvvet, fark görmemektir, insan seçmemektir, denilmiştir. (İyilik ederken dost-düşman, ehil-ehil olmayan arasında fark gözetmemektir.)

Naklederler ki: Sûfîlerden biri bir ziyafet vermişti. İçlerinde Şeyh Şîrâzî de vardı. Yemek yenince semâ edilmeye başlandı. Fakat bu esnâda hepsini bir uyku bastı. Şeyh Şîrâzî ziyafeti veren zata, 'Gözümüzü uyku basmasının sebebi nedir? diye sordu. Adam: 'Bilemiyorum, yeneceklerin helâl olması için elimden geldiği kadar çalıştım, ancak patlıcan hakkında araştırma yapamadım' dedi. Sabah olunca patlıcan satan adama gidildi, 'Patlıcanı nasıl aldın' diye soruldu. Adam: 'Param yoktu, gittim felan yerden patlıcan çaldım ve sattım' dedi. Yenen patlıcanı helâl kılsın diye satıcı, tarla sahibinin yanına götürüldü, durum anlatıldı. Tarla sahibi: 'Tarlamdan alınan bin adet patlıcanı helâ kılmamı mı istiyorsunuz? Bırakın onu, ben patlıcanın bittiği tarlayı da, tarlayı sürdüğüm bir çift öküzü de, sabanı ve eşeği de bu zata bağışladım, ümit ederim ki bu sayede bu nevî hareketlerden vaz geçer' dedi. (Fütüvvet de kemâl budur.)

(*Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risâlesi*, (haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 2003, s. 305-308.)

Ayasofya Camii İmâreti
Sadaka Taşı

Sultan I. Mahmud tarafından Ayasofya Camii'nin tamiratı sırasında 1742-1743 yıllarında yaptırılmıştır. Malum olduğu üzere imâretler, yolculara, yoksul ve düşkünlere, yiyecek, sağlık ve giyecek yardımı yapılan yerlerdendir. Bu amaca uygun olarak imâretin hemen giriş kısmında, sol tarafta bir adet sadaka vardır. Duvara bitişik olan taşın yüksekliği 75 cm, gövde çapı 40 cm'dir.

Evliyâ Çelebi'nin Sultan Ahmed Dârüşşifâsı'yla alakalı anlattıklarıdır

"Vakıfları kuvvetli olduğundan ekseriya, fukara ve divaneleri bu şifa evine getirirler. Çünkü buranın havası güzel, hademeleri sevimli ve hoşa gider kimselerdir ki, daima hastalara canıgönülden hizmet ederler. Çünkü nazırı olan kızlarağası her vakit gelip hastaların hâllerini sorar."

Evliyâ Çelebi'nin Sokullu Mehmed Paşa Vakfiyesi'nin misafirhânesiyle alakalı anlattıklarıdır

"Eğer gece yarısı taşradan misâfir gelirse kapıyı açıp içeri alalar. Hazırda bulunandan yemek ikrâm edeler. Fakat cihan yıkılsa geceleyin içerden dışarıya bir kimse bırakmayalar.

Sabahleyin ayrılma vakti geldiğinde de hancılar tellâllar gibi:

'Ey ümmet-i Muhammed! Malınız, canınız, atınız ve elbiseleriniz tamam mıdır, bir ihtiyacınız var mıdır?' diye nidâda bulunalar. Misâfirler hep birden:

'Tamamdır. Allah Teala, hayır sahibine rahmet eyleye!' dediklerinde, kapıcılar şafak vaktinde kapıların iki kanadını açarak:

'Gafil gitmeyin! Dikkat edin, bisatınızı kaybetmeyin! Tanımadığınız kimseleri arkadaş edinmeyin! Yürüyün, Allah kolay getire!...' diye duâ ve nasîhat ile uğurlayalar."

(Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*)

Bigalı Köyü Sadaka Taşı

Çanakkale savaşlarında Conbayırı'nda düşmanı karşılayarak muharebenin seyrini değiştiren 19. Tümen karargâhının bulunduğu köydür. Sadaka taşı, zamana direnerek hususiyetini muhafaza etmiş vaziyette...

Ebussuud Efendi'nin Manzum Bir Fetvası

"Su'âl-i Rahmî:
Ey yakîn ehli müfti-i İslâm
Müşkilim var disem hatâ ola mı
Ücretile imâmet eyleyene
Yevm-i dîn olıcak cezâ ola mı
Ücreti bir imâmun olsa ribâ
Ana hîç iktidâ revâ ola mı
Akçe assısını halâl diyü
Yise beş vakte muktedâ ola mı
Minbere çıksa nâsa va'z itse
Halkı hak yola pîşvâ ola mı
Va'zı te'sîr ider mi yise harâm
Yoldan azmışa rehnümâ ola mı
Bu kasâvetle kalbi tîre iken
Gönli âyînesi safâ ola mı
'Acebâ çalgulı dügün mi harâm
Yoksa bundan eşedd ribâ ola mı
Cevâb-ı Ebussuûd Efendi:
El-cevâbu's-sahîh ani'l-müftî
Bişnev ey sâ'il-i hatâ vü savâb
Çün ribâ hâlini su'âl itdün
Hakk kelâmıyla dinle ana cevâb
Didi Kur'ânda Hak ribâya harâm
Nass-ı kâtı'dur anla işbu hitâb
Ger ribâdan yise imâm ücret
Fâsid olur namâzı hâli harâb
Çalgulu da'vet ana göre dügün
Ki ribâ-hâradur eşedd-i 'azâb
Va'zı itmez kulûb-ı nâsa eser
Kendüsi olmasa ulü'l-elbâb
'İlmile 'âmil olmayan 'âlim
Har gibi bî-temîz ü yüki kitâb
'Âkıbet menzili harâb olısar
Her kime rehber olsa yolda gurâb
Yoldan azmışa lâ-cerem uralar
Kütügi men-teşâ bi-gayri hisâb
Ketebehu'l-fakîr Ebussuûd"

Eskişehir Odunpazarı Sadaka Taşları

Odunpazarı'nın işlek sokak ve caddelerinde insana ve zamana direnebilmiş sadaka taşları... Daha doğrusu bu kadar direnebilmiş... Çekim sırasına göre hepsi mermerden yapılmış olan sadaka taşlarının boyutları sırasıyla şöyledir: Demirler Sokağı'nın meydana bakan köşesindeki sadaka taşının yüksekliği 49 cm, üst çapı 39 cm, gövde çapı 36 cm, hazne çapı 5 cm'dir. Tiryaki Hasanpaşa Sokağı ile Özlemli Sokağı'nın kesiştiği köşede yer alan sadaka taşının yüksekliği 31 cm, çapı 37 cm, hazne çapı 5,50 cm'dir. Beyler Sokağı – Fırın Sokağı köşesindeki sadaka taşının yüksekliği 65 cm, çapı 29,5 cm, hazne çapı 3,5 cm'dir. Denker Sokağı ile Kurşunlu Camii Mevlevîhânesi arasındaki sadaka taşının yüksekliği 19 cm, çapı 43 cm, hazne çapı 5,5 cm'dir. Tekin Sokağı'nın üzerinde, Refik Sokağı'nın açıldığı köşedeki sadaka taşının yüksekliği 65 cm, çapı 32 cm, hazne çapı 6 cm. Malhatun Sokağı üzerindeki Orta Cami'nin güney köşesindeki sadaka taşının yüksekliği 96 cm, çapı 42 cm'dir. Çürük Hoca Sokağı ile Örencik Sokağı'nın kesiştiği köşede yer alan binek taşının yüksekliği 40 cm, çapı 42 cm'dir. Çıkıncı Sokağı köşesindeki sadaka taşının yüksekliği 32 cm, çapı 27 cm olup haznesi betonlanmıştır. Malhatun Sokağı üzerindeki 24 numaralı evin önündeki sadaka taşının boyu 57 cm, çapı 39 cm, hazne çapı 5,50 cm'dir. Çıkıllıoğlu Sokağı üzerinde Çakıllar Sokağı'nın açıldığı hizadaki sadaka taşının yüksekliği 20 cm, çapı 38 cm, hazne çapı 7,5 cm olup haznesi betonlanmış. Dedelek Sokağı'nın Malhatun Sokağı'na açılan tarafındaki sadaka taşının yüksekliği 13 cm, çapı 39 cm, hazne çapı 5 cm'dir.

Orhan Gazi'nin oğlu Murad Han Gazi'ye Vasiyeti'nden

"Elâ ey meyve-i bâg-ı murâdım
Şeh-i âlî-neseb Sultan Muradım
Zuhûr-ı dîni dâim nasb-ı 'ayn et
Vücûdın hil'atin 'adl ile zeyn et
Re'âyâ hıfzına sa'y et hemîşe
Şerî'at etba'ına eyle pîşe
Resûlullâh şer'in pîşvâ kıl
Mu'în-i dîn olup nasb-ı livâ kıl
Çü istiklâl buldun saltanatda
'Adalet eyle dâim memleketde
Bu fânî mülkde mağrûr olma zinhâr
Tarîk-i şer'iden dûr olma zinhâr"

(Mustafa İsen-Ali Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 37-38.)

Gölyazı Sadaka Taşları

Sadaka taşları, Bursa Nilüfer'in şirin ve tarihî köyü Gölyazı'nın bir zamanlar ki ehemmiyetini gösteriyorlar. Bizim Bursa'dan yâdigârlar. Gölyazı girişinde solda, köprüye ve göl kenarındaki sandallara yakın olan yerde beyaz renkli mermerden yapılmış bir (toplam 3) sadaka taşı bulunmaktadır. Köprüye ve göl kenarındaki sandallara yakın olan sadaka taşının boyu-yüksekliği 80 cm, genişlik-çapı 140 cm, üst genişliği 45 cm, delik genişliği 8 cm, delik derinliği 3 cm'dir.

Köylerde zâviyeler nasıl kurulur

Umumiyetle bizim şehirlerde gördüğümüz türbe ve mezarlar, sahihlerinin ölümden sonraki hayatlarının temini için, bir takım hayır işleri ve umumî hizmetlere tahsis edilen gelirlerle, vakıflandırılmışlardır. Bu suretle 'âyende ve revendenin' yani gelenin geçenin çeşmesinden su içib hayır sahibi için dua ettiği türbeler olduğu gibi, vakit vakit fukaraya yiyecek ve giyecek dağıtmak, yolcu ve misafirlere yiyecek ve yatacak yer temin etmek için vakıfları olan türbeler de vardır. Bu hususta en müteammim olan usullerden birisi de, bırakılan vakıf para ile türbeyi bekleyen kimselerin ölünün istirahat-i ruhi için gece gündüz ibadete yahut Kur'an okumağa memur edilmeleridir. Aynı şekilde müteammim olan diğer bir usul de, zamanın zengin ve nüfuzlu şahsiyetlerinin yeni kendi ruhlarının selâmeti hesablarıyla, bâzı evliyâların veyahut eshabtan bâzı kimselerin mezarlarını tamir ve ihya ile bu büyük ölülerin yardımını kendi üzerine çekmek istemeleridir. Bu gibi mezarları ziyarete gelenlerin getireceği adaklar ve sadakalarla zengin olmağı veya kolayca yaşamadığı düşünerek bir evliya mezarı ihdas ve ihya edip kendisini türbedâr tayin ettirmek isteyen insanlar da bittabi mebzûlen

mevcut bulunmuştur. Menşe ve teşekkül tarzı ile hizmet ettikleri gayeler ve kullandıkları usuller bakımından muhtelif türbe ve tekke tipleri bulunabileceği ve hattâ zamanla aynı tekkenin hayatında büyük değişiklikler olabileceği aşikârdır. (...) Fakat bizim burada tetkik edeceğimiz türbeler ve bazen o türbelerin etrafında teşekkül eden zaviyeler, daha başka mahiyette ve daha manalı müesseselerdir ve çok defa zaviyede yatan ölüler o zaviyenin tesisinde bir gaye değil ancak bir vesile ve timsal hizmetini görmektedirler. Filhakika, bizim tetkik etmek istediğimiz zaviyeler, içtimaî ve dinî mühim cereyanların doğurduğu mühim propaganda ve kültür müesseseleri, yeni açılan memleketlerde yerleşen Türk muhacırlarının yerleşme ve teşkilâtlanma merkezidirler. Mevzubahs zaviyelerin müessirleri veyahut nâmına kuruldukları şeyler ve dervişler de umumiyetle o köylerde yerleşen muhacirlerin o mıntakada öncüleri ve kafile şefleri veya büyük babalaradırlar."

(Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*)

Kariye Müzesi Yanı Sadaka Taşı

Tekkeleriyle meşhur Karagümrük Kariye'deki sadaka taşı büyük oranda kaldırıma defnedilmiş, o yetmemiş birazını da evin duvarına dâhil etmişler. Kariye Camii ve Said el Hudrî türbesi yakınında, Kariye Türbesi Sokak 28 numaralı evin sol köşesinde, doğu tarafında bulunan köşeleri kırık beyaz mermer sadaka taşının boyu-yüksekliği 40 cm, genişlik-çapı 120 cm, üst genişliği 35 cm'dir.

Yabancı Gözüyle Türklerde Yardımlaşma...

'Birbirlerine karşı çok hayırsever davranan ve iyi niyet dolu insanlar. Sık sık gözlemledim, biz yemek yerken yanımızdan bir fakir geçse hemen birlikte yemeğe davet ediyorlar, biz olsak bunu asla yapmayız.'

Bentrandon de la Brouquiere.

'Dünyada bunlardan daha hayırsever bir millet bulunduğunu sanmıyorum. O yüzden el açıp dilencilik eden yoksullara rastlanmıyor, çünkü içlerinden biri muhtaç duruma düştü mü çevresindekiler hemen yardımına koşuyorlar'

Deshayes de Cormenin

"Söylenenlere göre Türkler gizli olarak çok sadaka verirler. Gerçekten onların arasmda pek az dilenci gördüm. Bazen sokakta zincirle birbirlerine bağlı dilenenler görürsünüz. Bunlar kendilerine borç vereni temin için dilenirler ve borçlarını ödeyebileceklerini kanıtlayabilirlerse ancak yıl sonunda serbest bırakılırlar idi.

G. Sandys

"Buraya Deliler adının verilmesi, burada oturanların çoğunun uzlet hayatına girmiş, dünyayı terk etmiş Müslüman dervişler olmalarıdır. Etraftaki köylüler buraya ziyarete gelerek dervişlerle görüşüyor, hastalarını getiriyor ve dervişlerin nefesinden şifa diliyorlar. Buradaki dervişlere keşiş denmektedir. Reisleri hepsinden büyük hürmet görüyor ve evliya olarak kabul ediliyorlar. Timur buradan geçerken bunların yanına uğramış ve reisin yanına bir müddet gelmiştir. Çevre köylerden buraya bol bol adaklar yağıyor. Reis derviş köyün hâkimidir. Köylüler bu dervişlerin tamamını evliya olarak görüyor. Bunlar saç ve sakallarını tıraş ediyor yaz kış sırtlarında kaba âbâlarla dolaşıyorlar. Zaman zaman yanlarında taşıdıkları sazları çalarak ilahi okuyorlar. Tekkelerin kapısında bir püskül ile hilal şeklinde bir resim bulunuyor. Bunun altına geyik, keçi ve koyun boynuzlarından bir sıra dizilmiş, her dervişin kapısında bu tür bir boynuz vardır."

Ruy Gonzales de Clavijo

"17 Kasım'da Cuma günü Türklerin bayramı idi. Fakat onlar bu bayramdan önce oruç tutmadılar. Bayram üç gün devam etti. Bu bayramda pazara pek çok koyun getiriliyor. Herkes koyun yemek istiyor. Fakirlere de et dağıtıyorlar ve birbirlerine ikram ediyorlar. Bayramda çok neşeli oluyorlar. Her türlü hafif meşrepliğe ve sefahate müsaade ediyorlar... Hali vakti yerinde olanlar koyun kesip fakirlere dağıtıyor. Bu bir nevi sadaka oluyor. Türkler buna kurban diyorlar. Bayrama da küçük bayram adını vermişler.

Dernschwam

Kastamonu Kambur Köprü Sadaka Taşları

Kastamonu'da meşhur Nasrullah Camii'nin yakınındaki Karaçomak Deresi üzerinde bulunmaktadır. Burası, Eğri Köprü ve Nasrullah Köprüsü olarak da bilinir. Nasrullah Kadı'nın hayratı olan köprü Nasrullah Camii ile birlikte 1501 yılında yapılmıştır. Üzerinde, insanı iyilik yapması gerektiğini hatırlatan iki adet sadaka taşı bulunmaktadır. Kastamonu Kambur köprünün doğu tarafında bulunan sadaka taşı boyu-yüksekliği 78 cm, genişlik-çapı 112 cm, üst genişliği 35 cm'dir. Taş sarı mermerden olup deliği betonla kapalıdır. Sırt batı tarafına dönüldüğünde sol tarafta kalan sadaka taşının boyu-yüksekliği 78 cm, genişlik-çapı 90 cm, üst genişliği 26 cm olup beyaz mermerden yapılmıştır. Bunun da deliği betonla kapalıdır.

Konukevi

"Gökbörü'ye ait bir de konukevi vardır. İster fakir ister fakih vs. kim olursa olsun ülkeye gelen herkes burada konuk edilir ve burada konaklamak isteyen kimseye engel olunmazdı. Burada konukların, öğle ve akşam yemeği yemem hakları vardı.

Kişi sefere niyet ederse kendisine uygun bir nafaka verilirdi.

Yine o, bir medrese yaptırarak burada Şafii ve Hanefi fakihler istihdam etmişti. Kendisi de her zaman buraya gelerek, sofra hazırlar, ders dinler ve geceyi burada geçirirdi.

Dinledikleri hoşuna giderse, bir lütuf ve ihsan olmak üzere elbiselerinden bir kısmını çıkararak oradakilere gönderirdi. Çünkü onun bilimsel bir tartışmadan daha çok hoşlandığı başka hiçbir şey yoktu. Yine onun haram ile herhangi bir alışverişi yoktu. Ülkesine haram bir şey sokmak asla mümkün değildi.

Dervişler için iki adet hangâh yaptırmıştı. Bu hangâhlarda çok sayıda derviş kalır, bir o kadarı da dışarıdan gelirdi. Zikir günleri insanı şaşırtacak sayıda derviş bu hangâhlarda toplanırdı.

Bu hangâhların bünyesinde bu insanların her tür ihtiyacını karşılayan çok sayıda vakıf bulunmaktaydı. Sefere çıkan herkes, bu dergâhlardan nafaka alırdı. Çoğu zaman kendisi de burada barınanlara konuk olur ve semalara katılırdı.

Onun güvenini kazanmış bir grup özel görevli, yanlarına aldıkları bol miktarda para ile her yıl iki kez sahil kentlerini dolaşır ve esir Müslümanları kâfirlerin elinden kurtarırdı. Hürriyetine kavuşan bu Müslüman esirlerden huzura gelenlerin her birine bir hediye verirdi. Huzuruna gelemeyenlere ise bu işle görevli kimseler hediyelerini verirdi.

Her yıl Hac yolculuğunu organize eder, bunlara bir yol emini eşlik eder, yolda bir yolcunun ihtiyacı olan her şeyi düşünür ve ayrıca yolda kullanılmak ve Mekke ve Medine'deki ihtiyaç sahipleri ve görevlilere verilmek üzere 5.000-6.000 dinar verirdi.

Onun Mekke'de de çok güzel eserleri vardır. Vakfe gecesi için Arafat Dağı'na ilk defa su götüren odur. Orada pek çok hayır yapmış, bu arada su bulamadıklarından sıkıntı çeken hacılar için Arafat Dağı'ndaki su depolarını onarmış, ayrıca kendisi için de bir türbe yaptırmıştı. Onun döneminde Hz. Peygamber'in (s.a) doğum yıldönümleri için tarifsiz güzellikte anma törenleri düzenlenirdi. Her yıl Bağdat, Musul, Cezire, Sincar ve Nusaybin gibi çevredeki kentlerden ve İran kentlerinden insanlar kendisine gelirlerdi ki bu yörelerde çok sayıda fakih, sûfi, vaiz, kura ve şair vardı."

(Muallim Cevdet, *İslâm Fütüvveti ve Türk Ahîliği-İbn-i Battuta'ya Zeyl,* (Çev. Cezair Yarar), İşaret Yayınları, İstanbul 2008, s. 90-92.)

Eğin (Kemaliye) Sadaka Taşı

Osmanlı'ya büyük devlet adamları yetiştiren Eğin sokaklarında karşımıza çıkan sadaka taşı... Onun da mazideki günlerinin hasreti üzerinde...

Kutadgu Bilig'den
Edgülük Kılmak Ögdisin Asığlıkin Ayur
(İyilik Etmenin Medhini ve Faydalarını Söyler)

48 Neçe kördüm erse isizler işi,
Ozu bolmadı ay biliglig kişi
(Ey bilgili adam, kaç defa gördüm: Kötülerin işi hiç bir zaman ileri gidemedi.)

49 İsizlik ot ol ot küyürgen bolur,
Yolında keçig yok öyülgen ütülgen] bolur
(Kötülük - âteştir, ateş ise, yakıcıdır; onun yolunda geçilebilecek bir geçit yoktur.)

50 Körü tursa bizde oza barğuçı,
Kara tut ya begler ajun tutğuçı
(Bizden önce göçenlere dikkar edersen, ister halktan, ister dünyayı elinden tutan beylerden olsun)

51 Bularda kayu buldı erse bilig,
Olar urmış üd kün ajunka elig
(Bunlardan hangileri bilgiyi buldu ise, onlar zamaneye ve dünyaya hâkim olmuşlardır.)

52 Bilig kimde erse ajun begleri,
Törü edgü urmış kişi yegleri
(Dünya beylerinden hangileri bilgili olmuş ise, iyi nizam koyanlar ve iyilikte ileri gelenler onlar olmuştur.)

53 Bu kün me kim edgü atansa kişi,
Olar boldı aşnu ol edgü başı
(Bugün de kimler iyilik ile şöhret kazanmışlarsa, iyilerin başında en önce onlar gelir.)

54 Bügü beg kim erse biligke yakın,
Biliglig kişig kılmış özke yakın
(Kim hakîm ve bilgili bir bey olmuş ise, o bilgili insanları kendisine yaklaştırmıştır.)

55 Elig urmış işke bakıp işlemiş,
Bilig işke tutmış bodun başlamış
(O eline aldığı her işi dikkatle yapmış ve bilginin gösterdiği yolda yürüyerek, halkı idare etmiştir.)

56 Elin itmiş ötrü bayumış kara,
Kara baylıkın kılmış özke tura
(Memleketini tanzim etmiş ve halkı zengin olmuş; halkın zenginliğini kendisine kalkan yapmıştır.)

57 Atı edgü bolmış atanmış akı,
Akı ölse atı tirig tep okı
(İyi ad kazanmış, cömertlik ile şöhret bulmuştur; bil ki, cömert insan ölse bile, onun adı yaşar.)

58 Ölürin bilip kılmış özke itig,
Bitip kodmış atın tirigke bitig
(Öleceğini bilerek, kendisi için hazırlık yapmış, adını kitaplara geçirerek, yaşayanlara bırakmıştır.)

59 Bu kün kim okısa olarığ bilir,
Anar ötkünür andın edgü kelir
(Bugün bu kitapları kim okursa, onları tanır; onlara benzemeğe çalışır ve bundan kendisine iyilik gelir.)

60 Negü bar ajunda biligde küsüş,
Biligsiz tese erke körksüz söküş
(Dünyada bilgiden daha aziz ne var; bilgisiz olduğunun söylenmesi, insan için ağır bir hakarettir.)

Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, (çev. Reşid Rahmeti Arat), TTK, 1998, 7. Baskı, s. 28-29.

Kula
Sadaka Taşı

Sadaka taşı, Şehzâdeler ve Mevlevîler şehri Manisa'nın Kula ilçesinin kültür tarihimizdeki ehemmiyetini gösterir...

Hiç niyyetsiz cihân içre dürüst olmaz amel
İnneme'l-'amâlu bi'n-niyyât buyurdu Resûl
Hayr olursa niyyetün hayra irer işin sonı
Şer ise hod niyyetün şer işi Hak kılmaz kabul
Lâ yu'minu ahaduküm hatta yuhibbe li ahîhi mâ yuhibbu li nefsihi

(...)

Âdem olan biribirine kardaşu yoldaş olur
Sen sakın âdem dime her gördüğün yoldaşına
Şöyle bil kim mü'min-i kâmil degüldür kişi
Ne sanırsa kendüye ger sanmaya yoldaşına

Usûlî

Sultanahmet Divanyolu Sadaka Taşı

Eski İstanbul'un en işlek caddelerinden biri olan Divanyolu'ndaki sadaka taşı adeta kaldırımla özdeşleşmiş gibi... Yerebatan girişinin karşısındaki sarı binanın köşesinde kaldırımın kenarında köşeli, beyaz mermerden sadaka taşının boyu-yüksekliği 21 cm, genişlik-çapı 135 cm, üst genişliği 40 cm olup ortası hafif çukurdur.

Ahi Evran Vakfiyesi

"... Cenabı Hakk'ın zikr-i Celîli ile teyemmün içün ism-i şerifi ile başlıyorum. O; duaları semi' ve kabul buyuran zati ecellü a'la hazretleridir cümle medhü sena; noksandan, zevalden münezzeh ve izzü kemal ve kerem ve celal vasıfları ile mavsuf ve ezelde ve layezalde teğayyürden müberra ve şanı yüce ve ervah ve eşbahın haliki bulunan cenabı müteala hazretlerinin zatına mahsustur. Ve salat ve selâm; havzı züldl ve hayırlı nutuk ve mekal sahibi ve en yüksek huluk ve fisal ile mavsufve yevmi kiyamette şefaatkâr olan efendimiz Hazreti Muhammed'in ve cevab ve sualde musib ve adil ve i'tidalde kaim ve sabit ve hakkı inkâr ve cidalden mütecanib ve dünyanın şeref ve malini talebden muhteriz bulunan al ve ashabının ve doğru yolda ve sıdkı mekalde ve bedenleri ve kalbleri tathir ve tanzifte anlara tabi bulunan ve din semasında Bedir ve Hilâl gibi olan zevat-i aliye hazeratının üzerine feyezan etsün hayratın esrarına vâkıf ve hasenatın asarına muttali' bulunan ve fazıI ve ihsanı ile duaları kabul ve afüv ve ğufranı ile seyyieleri izale buyuran Cenab-ı Hakk bizi anların zümnesinde haşir buyursun.

O; öyle bir zati ecellü a'ladır ki milkinden dilediğini kullarına temlik ve yerde ve gökte rızıklarını takdir buyuran ve ğalebe ve kibriya ve şükür ve sena zatine has bulunan ve halis kullarını

rızasl uğrunda minnetsiz infak ve tasadduka muvaffak kılan zat-i kibriya hazretleridir. Hüsn ü ahlâk sahibi, zemanın kutbu, asrın ehli, kemali Pir-i Piran Ahi Evran Şeyh Nasruddin; dünyanın Mekkâr ve gaddar ve fani ve seriüzzeval olduğunu ve fazlu kerem erbabının anınla mag'rur olmayacağım ve dünyayı isteyen zillet ve nedamete düşeceğini ve ahiret ise hayırlı ve nimetlerin ahseni olup ni'metlerinde karışıklık ve şarabında serhoşluk bulunmadığını ve anda nur ve ğilman ve melek ve rıdvan ve hususile müşahade-i cemâli Rahman olduğunu bilmesi üzerine milki sahih ve hakkı sarihi bulunan emlâkini vakıf ve habs ve tahlid ve tescil etti. Onlarda Kırşehri Kazasında Kızılca karyesinin nısfı şayii ve bu karyenin sınırında bulunan Pazarağıl karyesinin rub'ı şayii ve Çardak karyesinin nısfı ve Lodran karyesinin nısft ve Kalpak karyesinin nısfı ve Kara Halil karyesinin nısft ve Umur Köyü ve İnçekir mezreasının nısft ve Yazı Bicir mezreasının nısfı ve Koçak mezreasında Gökcelu karyesinin nısfı ve Kızılkaya karyesinin nısfı ve Ağmalcıağıl mezreasımn nısfı ve Mikâil Hisarlı karyesinin nısfı ve Beğdur karyesinin rub'u ve Karslan karyesinin sülüsü ve Arslan Toğmuş karyesinin nısfı. Zikrolunanların cümlesi Kırşehri kazasından olup yalnız Mikâl Hisarlı karyesi Hacı Bektaş kazasma tabidir- Ve Hacı Bektaş kazasında Kozağaç karyesi ile birlikte Mucur karyesinin rub'u ve Gümüş Künbet karyesinin nısfı ve Seyf Saray karyesinin nısfı ve bazısı bazısına bitişik naklolunan Yazı Kınık karyesinin nısfı ve Ahibozlar karyesinin nısfı Kükgeven ve mezreai İdris ve ilmülk karyesi ile beraber Güllüce; mezbur karyenin sınırında dâhildir- ve Gökçehöyük karyesinin nısfından ibarettir ve bunların cümlesi Kırşehri kasabasındadır ve nefsi Kırşehrine merbut iki çiftlik olup bunlarda bir takım tarlalar ve bahçalar ve evler ve hamam ve iki kapulu değirmen bulunup cümlesi mevkufat meyanındadır ve bunların cümlesinin hududu ehl-i vilâyet indinde malum ve kayıtları mutasarrıflar nezdinde meşhurdur ve anlarda kimsenin zerre kadar hakkı yoktur cümlesi vâkıfın kendinindir. Şu şart üzre vakfetmiştir ki, vakfın merkadi kürbünde bir Zaviye yapılacak ve bu zaviyenin Şeyh ve Mütevelli ve Nazırı vâkıfın teakub ve tenasül eden evladi zükürundan olacak sonra inkiraza kadar evladi inasından olacak ve türbeye muttasıl bir mescit yapılacak ve şeyh bu mescidin beş vakit namazını kıldıracak ve namazlar akabinde vakıfa dua ve Cum'a ve isneyn geceleri mescitte zikrullah edecek ve sabah namazından sonra Sure-i Yasini ve Şeyh Hamid-i Veli'nin Evradını okuyacaktır. Vakıf-ı mumaileyh; mezkur şeyhin salih ve mütteki ve müteverri' ve uzlet ve kanaat ve ahlâkı hamide sahibi ve meşayih ve suleha libasını labis ve zaviyede câlis bulunmasını ve kendisine galle-i vakıfları yevmi bir dirhem verilmesini ve bu şeyhin vefatı veya gayri meşru' harekâtı vukuunda meşihatin alelmeratip evladın aslahına verilmesini şart kıldı ve nazırın da vakıftan evladından ve sair bilfesad olmayup sulehadan olmasını ve vakıftan şartlarını ifaya çalışmasını ve kendisine galle-i vakıftan yevmi bir dirhem verilmesini ve bu nazır fesada sa'y ettiğinde ciheti nezaret ref edilüp evlâddan diğerine verilmesini şart kıldı ve mütevellinin evlâddan; re'yi savab ve aklı kâmil ve fikri tam kimse olmasını ve zaviyenin ve Merkadin ve mescidin ümranına ve karyelerdeki evkafın ikmal ve tekâmülüne ve mahsulatın zabtına çalışmasını ve mürtezikamn hakkını vermesini ve vakfa menfaat verecek işleri yapmasını ve asla evkafa hiyanette bulunmamasını ve mesariften artakalanı ala kaderi'l-imkan müsafirlere sarf etmesini ve zulmetmemesini ve mezkur şartlara hiyanette bulunmamasını ve her hak sahibine hakkını vermesini ve kendisine galle-i vakıftan şeyhe verilenin mislinin verilmesini ve cümlesinin sevab olan işlerle meşgul ve ahireti ta'mir ve ecdadına dua ve gece ve gündüz Cenab-ı Hakk'a hamd etmesini ve cümlesi meşayih ve ebrardan olup kadir ve menziletlerini Cenab-ı Hakk yükselderek dünyada ve ahirette anları şeref sahibi kılmasını ve cümlesinin bu şurut al üzre ikmali hayat ve hatmi enfas etmesini şart kıldı. Mumaileyh vâkıf; mevkufatını zikr olunan tertip ve üslûb üzre vakfı sahihi şer'i ve habsi muhalledi mer'i ile vakıf ve habsetti rey, hibe olunamayacak ve rehin verilmeyecek ve Valilerden ve varislerden vesair kimselerden bu vakfı tebdile hiç bir kimsenin salahiyeti yoktur her kim tehdiline sa'yeder ise, günahı ana ait ve her kim ikmaline çalışır ise vâkıfın sevabının misline nail olacak nitekim hayra sa'y ve muavenet eden kimse hayrı işleyen gibidir denilmiştir. Cenab-ı Hakk vakıfı ve şartlarına riayet edeni Zilli arşda ve firdevsin ortasında bulunanların zümresinden kılsun . O zati ecellü a'la hazretleri gani ve vehhab sıfatları ile muttasıf hulunan ve halkın hayırlısı ve faslı hitab sahihi olan efendimiz Hazreti Muhamme'de kitabı mübini inzal buyuran İlâhi ekremdir. Bizi ehli sünnet ve kitabdan ve amelleri hayrolan Mü'minlerden kılsun ve vakıf hayrat hicri altıyüzyetmişaltı senesinde vuku' bulunmuştur.
676 H. 1277 M.

Şahitler..."

(Sadi Bayram, "Ahilik, Ahi Evrân-ı Velî Vakfiyesi ve Ahi Vakıfları", *Vakıflar Genel Müdürlüğü 14. Vakıf haftası Kitabı*, Ankara 1997.)

Taraklı
Sadaka Taşı

Sakarya'nın buram buram tarih kokan Taraklı ilçesinde harabe bir evin önünde yosun bağlamış sadaka taşı. Maalesef bugün yerinde yoktur. Kim tarafından sökülmüş, nereye götürülmüş bilinmiyor.

***Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*'nden**

Anatolu cânibindeki hayrâtların beyân eder

Evvelâ Konya'da Celâleddîn kuddise sırruh merkad-i pür-envârı kurbünde iki minârelü bir câmi'-i âlî ve bir medrese-i gâlî ve bir mes-cid-i latîf ve semâ'hâne ve bir imâret-i ma'mûre ve bir dârü'z-zîyâfe ve dervîş-i dil-rîşânlar içün müte'addid hücreler ve fiâm-ı Şerîf'de bir câmi'-i azîm ve bir medrese. Ba'dehu medîne-i Kefe'de ve şehr-iznik'de bir kenîseyi câmi' etdiler. Ve her feth olan kal'alarda ve palankalarda olan kenîseleri câmi' ve olmayanlarda müceddeden câmi'ler binâ olunup levâzım-ı İslâmiyye tekmîl ederdi.

Ve kal'a-i Kudüs-i Şerîf ve kubbe-i Mescid-i Sahratullâh ve uyûn-ı Kudüs-i Şerîf üzre bir kal'a-i azîm Süleymân Hân'ındır. Ve Sahra-i-Şerîf kubbesinin içi taşı ya'nî ahşâbâtı ve taşı münakkaş ü musanna' kâşî ile tezyîn ve envâ'-ı nukûş ile reşk-i nigârhâne-i Çîn olmuş-dur kim gûyâ kasr-ı Firdevs-i Illiyyîndir.

Ve Bağdâd-ı behişt-âbâd'ı feth etdikde Hazret-i Nu'mân ibn Sâbit kim İmâm-ı A'zam'dır, kabr-i şerîfleri üzre bir kal'a ve bir câmi' ve imâret ve dârü'z-ziyafe binâ etdiler. Ve eş-fieyh Abdülkâdir el-Cîlânî hazretleri üzre bir kubbe-i âliye ve bir câmi' ve tekye ve imâret ve sâ'ir hayrâtlar tecdîd olunup evkâflar ta'yîn olundu. (---)

Haremeyn-i Muhteremeyn'de olan hayrât [u] hasenâtları beyân eder

Hâlâ surre-i Rûm altmış iki bin altun surre emîni eliyle ahâlî-yi Mekke ve Medîne'ye sâl-be-sâl vâsıldır.

Biri dahi sadaka-i cübbedir. Selîm Hân evkâfından ziyâde ehl-i Haremeyn'e niçe kerre yüz bin hırka ve cübbe ve serâvîl [ü] kamîs gider.

Biri dahi sadaka-i cevâlîdir ya'nî harâcı ehl-i zimmetdir. Devletlerinde ekseri sükkân-ı Harameyn'e ta'yîn olunmuşdur. 'lâ mâşâallâh dâ'im sadakadır.

Biri dahi sadaka-i câriyedir kim cebel-i Arafât'da cereyân ederdi. Bu hayrât ibtidâ sâhibi Hârûnu'r-Reşîd (---) Zübeyde Hâtûn'un hayrâtı idi. Arab u Urbân cereyân edecek yerlerin harâb edüp Süleymân Hâniki fersah yerde dörd aded uyûnlar zamîme edüp nehir-misâl cebel-i Arafât'a cereyân etdirüp anda havz-ı azîmler binâ etdi.

Ve hayrât-ı medâris-i erba'adır. Mekke-i Mükerreme kavâ'id-i Rûm tertîbi üzre dörd mezhebe medreseler binâ edüp talebelerine kifâyet mikdârı cerâye vazîfelerin ta'yîn eyledi.

Ve Mekke'de beyt-i Ümmü'l-mü'minîn Hadîce Ana hânesin bir kubbe ile amâr etdi. Ve kubbe-i pür-envâr-ı Hadîce dahi amâr ve bu hayrâtlardan mâ'adâ lâ-yu'ad velâ yuhsâ hisâbları bî-nihâyedir. Ammâ inşâ'allâh seyâhat etdiğimiz mahallerde münâsebetiyle firâdâ firâdâ tahrîr olunur. Zîrâ hemân bu müsevvedâtımızda murâd [u] maksûd İslâmbol'un evsâfı tahrîridir.

Ve bu bâlâda tahrîr olan hayrât [ü] hasenâtlar cümle Malta Rodos'u ve Budin Kızılelması ve Tuna Belgradı ve Bağdâd-ı behişt-âbâd misilli kal'aların helâl [ü] zülâl gazâ mâlıyla binâ olmuş hayrâtlardır. Binâ emîni muhâsebesiyle merkûm hayrâtlarla sekiz kerre yüz bin ve toksan altı bin üç yüz seksen üç filori hazîneden çıkmışdır. Ol asrın hisâbınca beş yüz yük ve otuz yedi yük ve seksen iki bin tokuz akçe olur. Bu zamânımız hisâbı üzre iki bin iki yüz kırk bir yük akçe olur.

Ammâ Süleymân Hân asrında bir akçe bir dânk olup dördü bir dirhem gelir hâlisü'l-ayâr râyic fadda idi ve yüz altun yüz on sekiz dirhem gelirdi. Bu dakîka üzre masârıf-ı hayrâtı Hudâ bilür.

(Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, c. 1, (Haz. Robert Dankof, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), YKY, s. 73.)

Tokat
Zile
Sadaka Taşı

Tekkeleri, zâviyeleri ve tarihî eserleriyle meşhur Zile'de yola gömülmüş sadaka taşı...

***Müzekki'n-Nüfûs*'tan**

Ey azîz vücut, bil ki bu bahilik cehenneme girip ve muhalled yanmağa sebep olduğu gibi, bu cömertlik dahi cennete girip ve müebbet safâ ve zevke sebeptir. Cömertlik rahmanîdir ve nekeslik şeytanîdîr.

Ol Resûl-i ekrem ve nebî-i muhterem sallallahü Teâlâ aleyhi vesellem buyurdu:

"Cimri, zahid bile olsa cennete giremez."

Velâkin sakın minnet etmeyesiz, eğer ol fukara size mihnet ederse revâdır. Zira azığını onunla ahirete iletirsin, ammâ sen fukaraya minnet edince verdiğin batıl olur, yani ahirette sana verilecek nesne verilmez. Nice Hak Teâlâ buyurur: "Sadakalarınızın karşılığını, başa kakarak ve eziyet ederek iptal etmeyiniz." (Bakara, 264)

Pes kişi hayrı unutup, Allah'a ısmarlamak gerektir, velâkin günahın unutmamak gerektir. Ta kim günah için bir gün âh edip nedâmetle göz yaşın döke. Hak Teâlâ kereminden günahını affede. Çün fukaraya vermek Allah'a vermektir ve fukara eli Allah elidir. Pes minnet etmek hatadır.

Ey azîz, çün gördün ve işittin ve anladın ve bildin, mal fâni, ömür fâni, pes dünyanın hoşluğu hep fâni. Eğer bana inanmazsan, senden evvel gelenler hani? Kanda gittiler? Pes fâniyi bâkiye değişmek hayırlıdır. Onu bil, metâın bu cihanın ol cihanın metaına bedel kıl. Ticaret günlerindendir. Bu kadar sözden faide hasıl olur, aklını başına devşir, eğer kıyamete inanırsan.

Bildin mi kim nekeslik küfürdendir ve cömertlik imandandır, iman cennettendir. Pes sen çünkü nekessin, senin yerin tamudur!

(Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nüfûs*, (Haz. Abdullah Uçman), İnsan Yayınları, İstanbul 2015, s. 118, 119, 120, 123.)

Topkapı
Sur Kapısı
Sadaka Taşı

İstanbul'un ana kapılarındandır. Fetihten önce Ayos Romanos Kilisesi'nden ötürü Romanos Kapısı olarak bilinen kapı, fethi müteakip Topkapısı olarak adlandırılmıştır. Fatih Sultan Mehmed, kuşatma esnasında Otağ-ı Hümayun'unu ve büyük topları buraya kurdurmuştur. Sadaka taşı buradaki mevcudiyetini az çok muhafaza edebilmiş...

Yabancı Gözüyle Türkler

"Birbirlerine karşı dürüst ve şefkatlidirler. Yemek yerken, kaç kere yanlarından geçen bir fakiri çağırıp doyurduklarını gördüm. Biz, bunu yapmazdık. Bir menfaat elde etmek veya göze girmek için asla dalkavuklukta bulunmazlar. Hürmetkâr, cesur, ciddi ve sadedirler. Kimseye hakaret etmek istemezler. Az ve öz konuşurlar. O kadar dürüst ve namusludurlar ki, başka türlü olunabileceğini düşünmediklerinden ve herkesi kendileri gibi sandıklarından (gayrimüslimler tarafından) daima aldatılırlar."
Garanville Murray

Dini emirlerin dışında kalan bazı şeylere Tanrı buyruğu gibi değer veren bazı insanlar; kedi, köpek, balık, kuş ve Tanrı'nın başka canlı ve konuşamayan yaratıklarına yiyecek sadakası vermekle yüce Tanrı'nın gözüne gireceklerine inanırlar. Bu inançlarının bir neticesi olsa gerek ki yakalanmış kuşları öldürmeyi büyük günah sayarlar ve bunları bir çeşit kurtuluş akçesi verir gibi, satın alarak azat etmekle yüce Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmış olurlar. Balıklar için de sulara ekmek kırıntısı atarlar. Türkler bir gülün yerde sürüklenmesine asla tahammül edemezler.

Baron W. Wratislav

Tunus
Sidi Bous Said
Sadaka Taşı

Tunus'un Osmanlı asırlarından yâdigâr sadaka taşı siyah mermerden yapılmış olup anayolla çıkmaz sokağın kesiştiği köşede bekleyişini sürdürmektedir. Haznesi betonla kaplanmıştır.

Benim İşim Sevi İçin
Gelmedim Dava İçin

Benim bunda kararım yok
Ben bunda gitmeğe geldim
Bezirgânım meta'ım çok
Alana satmağa geldim

Ben gelmedim da'vi için
Benim işim sevi için
Dost'un evi gönüllerdir
Gönüller yapmağa geldim

Dost esrüğü deliliğim
Âşıklar bilim neliğim
Değşürüben ikiliğim
Birliğe bitmeğe geldim

Ol hâcemdir ben kuluyum
Dost bağçesi bülbülüyüm
Ol hâcemin bağçesine
Şâd olup ötmeğe geldim

Bunda biliş olan canlar
Anda bilişirler imiş
Bilişüben hâcem ile
Hâlim arz etmeğe geldim

Yunus Emre âşık olmuş
Maşûka derdinden ölmüş
Gerçek erin kapısında
Ben anı görmeğe geldim

Yunus Emre

Zeyrek
Köşe Taşı Sadaka Taşı

Molla Zeyrek Camii'nin hemen karşısındaki köşebaşında bekleyişini sürdüren sadaka taşı, mevcut hâliyle maziyle kurduğumuz münasebetin derece ve niteliğinin cansız şahidi gibidir. Perişan ve mahzun... Duruşunda, yitip giden bitip giden bir zarif etvârın hüznü var. Haliyle bize de bir garip evtâr-ı hüznü tehzîz eyliyor.

Cömertlik ve Cimrilikle İlgili Sözler

"Mal cimrilerde, silah korkaklarda, karar verme salahiyeti zayıflarda olursa, işler bozulur."

Hz. Ebû Bekir

En cömert insan, muhtaçken verebilendir.

Hz. Ömer

"Cimri öyle bir kişidir ki, dünyada fakir gibi yaşar, ahirete zengin gibi hesap verir."

Hz. Ali

"Dünyalık sana yöneldiği zaman, sen de vermesini bil. Zira vermek, o malı tüketmez. Dünyalık senden yüz çevirdiği zaman yine ver. Çünkü o mal, devamlı sende kalmayacaktır."

Hz. Ali

"Cömertliğin aslı, kendi malından verip, başkasının malını korumaktır."

Hz. Ali

"Dört şey devam ettikçe, din ve dünya ayakta duracaktır: Zenginler, malları ile cömertlik ettikçe; âlimler, ilimleriyle amel ettikçe; cahiller, bilmedikleri bilgilerle kibirlenmedikçe; fakirler, dinlerini dünyalarına satmadıkça."

Hz. Ali

"Cimrinin yüzüne bakmak, insanın kalbini katılaştırır. Cimrilerle karşılaşmak, müminler için beladır."

Bişr-i Hâfi

“Ey âdemoğlu, şaşıyorum sana! Kendi arzularının yerine gelmesi için israf olarak harcıyorsun da, bir dirhem ile Rabbinin rızasını kazanmakta cimrilik ediyorsun.”

Hasan Basri

“Cimrilikten kimse bezirgân olmaz.”

Karacaoğlan

“Üç zümreye, üç şey çirkin düşer: İdarecilere, sertlik; âlimlere, mal sevdası; zenginlere ise cimrilik.”

Molla Cami

“Akıllı kişi odur ki; malını güve düşmeyecek, hırsız almayacak yerde saklayandır. Yani Allah yolunda harcayandır.”

Abdullah bin Mes’ud

“Kendi elinle verilen bir akçe, senden sonra verilecek bin akçeden daha değerlidir.”

Ferideddin-i Attar

“Bulut gibi, damlayla su al denizden,
Verdiğinde bol bol ver esirgemeden.”

Genceli Nizâmî

“En hayırlı cömertlik, ihtiyaç sahibini arayıp ona vermektir.”

Ebû Süleyman Dârânî

“Cömertlik, saadet anahtarıdır.”

Nâsır-ı Hüsrev

“Cimrinin zararı, cömerdin karından fazla olur.”

Türk Atasözü

“Cömert ile nekesin harcı birdir.”

Türk Atasözü